

T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ BİLİM DALI

NEVŞEHİR İLİ KOZAKLI İLÇESİNİN
TARİHİ VE SOSYO-EKONOMİK KÜLTÜREL YAPISI

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Tuğrul MERT

2014 – NİĞDE

ONAY SAYFASI

Yrd.Doç.Dr. ŞABAN BAYRAK danışmanlığında TUĞRUL MERT tarafından hazırlanan "**Nevşehir İli Kozaklı İlçesinin Tarihi ve Sosyo-Ekonomik Kültürel Yapısı**" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İLKÖĞRETİM Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

24 / 01 / 2014

JÜRİ :

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Şaban BAYRAK

Üye : Doç. Dr. Hamdi DOĞAN

Üye : Yrd. Doç. Dr. Salih ÖZKAN

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun Tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Kubilay YAZICI
Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu çalışmamızda Nevşehir İli Kozaklı İlçesi'nin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı ele alınmıştır. Çalışmada ilçenin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısına değinmeden önce bir giriş yapılmıştır.

Girişte araştırma ile ilgili metodolojik bilgiler verilmiştir. Çalışmamız dört bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde Kozaklı'nın coğrafi konumu ve genel coğrafi özellikleri açıklanmıştır. İkinci bölümde ise Kozaklı tarihi açıklanmaya çalışılmıştır. Bu konuda çeşitli kaynaklardan yararlanma, gözlem görüşme yöntemlerine başvurularak araştırma yapılmıştır. Üçüncü bölümde Kozaklı ekonomik faaliyetleri açıklanmıştır. Dördüncü bölümde ise sosyo-kültürel yapısı ele alınmıştır. Sonuç bölümünde ise eserin genel bir değerlendirmesi yapılmış araştırma esnasında dikkat çeken olumsuzluklar tespit edilerek çözüm önerileri teklif edilmiştir.

ABSTRACT

In this survey, socio-economic and cultural structure of Kozaklı, which is district of Province Nevşehir has been dealt.

Before refering the socio-economic and cultural structure of the district, an introduction is made.

The methodological information about the study is given in the introduction part. Our study is consist of four parts. In the first part the geographical location and general geographical features of the district are explained.

The history of district Kozaklı is tried to be explained in the second part. Researches have been made about this subject by applying methods of observation and interview. in the third part Kozaklı's economic activity is explained. The socio-cultural structure is dealt. As a conclusion general assessment of the work has been made and solutions offered by identifying negations whic attract attention during the research.

ÖNSÖZ

Kültür, bir milleti millet yapan, bireylerini vazgeçilemez değerler etrafında birleştiren ve milletin hayatına adeta yön veren önemli bir unsurdur. Zamanla kuşaktan kuşağa aktarılagelir. Kültür aktarımı içerisinde birtakım adet ve değerlerinde aşınmaya uğrasa da özünü kaybetmeden devam edegelir. Bu gün yeryüzünde toplumları ayırmada en önemli araç olarak onların kültürel değerleri ele alınmakta ve toplumlar kültür boşluğuna atılıp yabancılaştırılmaya gidilmektedir. Türkler tarihte çeşitli devletler kurmuşlar, hayatlarında derin izler bırakan olaylar yaşamışlardır. Ancak yaşayış ve alışkanlıklarına özde, temelde, bağlı kalmışlar ve gerek değerlerini gerekse vatanını korumada en zor anlarda canla başla mücadele vermişlerdir. Tarihte bunun birçok örneği vardır. Bir toplumun sosyal ve kültürel yapısı o toplumun kimliğidir. Bunun için toplumumuzun kimliğini yakından tanımalı ve bunu genç kuşaklara aktarmada üzerimize düşen görevi yerine getirmeliyiz. Bundan ötürü Orta Anadolu'nun şirin illerinden olan Nevşehir ili Kozaklı ilçesinin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısını araştırıp açıklamaya çalıştık. Bu çalışmamızın milli kültürümüze katkı sağlayabilmesi ümidiyle; çalışma esnasında rehberliğinden ve kıymetli fikirlerinden yararlandığım değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Şaban BAYRAK Bey'e, araştırmada bana destek olan aile büyüklerime ve emeği geçen tüm arkadaşlarıma şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	x
GİRİŞ.....	1
ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ.....	1
A.ARAŞTIRMANIN ALANI.....	1
B.ARAŞTIRMANIN SINIRLARI.....	1
C.ARAŞTIRMANIN AMAÇ VE ÖNEMİ.....	2
D.ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ.....	2
E.KARŞILAŞILAN PROBLEMLER.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM

KOZAKLI'NIN COĞRAFI KONUMU VE GENEL COĞRAFI ÖZELLİKLERİ

A.NEVŞEHİR.....	3
1.Damat İbrahim Paşa.....	6
B.NEVŞEHİR İLÇELERİ.....	10
1.Acıgöl.....	10
2.Ürgüp.....	11
3.Avanos.....	12
4.Derinkuyu.....	15
5.Hacıbektaş.....	16
6.Gülşehir.....	17

C.KOZAKLI'NIN COĞRAFI KONUMU VE GENEL COĞRAFI ÖZELLİKLERİ.....	17
D.KOZAKLI'YA ULAŞIM.....	19
E.KOZAKLI TARİHİ.....	19
1.Hititler Dönemi (M.Ö 1750,1200).....	19
2.Roma Dönemi (M.S 17-395).....	22
3. Bizans Dönemi(397-1071).....	23
4. Anadolu Selçuklular Dönemi(1075-1308).....	23
5.Beylikler Dönemi.....	24
F.TÜRKMEN BOYLARININ HALEPTEN KOZAKLI'YA YERLEŞMESİ.....	25
G.OSMANLI DÖNEMİNDE TÜRKMEN AŞİRETLERİNİN NEVŞEHİR YÖRESİNDE İSKÂNI	31
1.Kozaklı Türkmen Aşiretleri.....	31
1.1.Ağca Koyunlu(DulKadirli)Türkmenleri.....	32
1.2.Herikli Türkmen Aşireti.....	33
1.3.Kızıl Koyunlu Aşireti.....	35
1.4.Yabanlı Türkmen Aşireti.....	35
2.Harameyn Uş Şerifeyn.....	38
3.Peygamberimizin(S.A.V)Sakalı Şerifi.....	41
4.Kozoğlu.....	41
5.Köy ve Yer İsimlerinin Aşiret ve Cemaatlerle İlişkisi.....	42
H.KOZAKLI ADI.....	43
1.Kozaklı'nın İlçe Olması.....	47
2.Kozaklı'da Kaymakamlık Yapmış Kişiler.....	49
3.Kozaklı'da Belediye Başkanlığı Yapmış Kişiler.....	52
3.1.Mehmet Yılmaz (1954-1955).....	52
3.2.İbrahim Ünal(1963-1973-1989-1992).....	53

3.3.Mustafa Demir (1973-1976).....	54
3.4.Mevlüt Demir(1976-1980).....	55
3.5.Kemal Yüksel(1994-1999).....	55
3.6.Erdoğan Çelik (2004...).....	56
4.Kozaklı’da Eğitim.....	56
4.1.Ortaköy’e Yapılan İlkokul.....	56
4.1.1.Okulumuzun Tarihçesi.....	56
4.2.Kozaklı Lisesi Tarihçesi.....	57

İKİNCİ BÖLÜM

KOZAKLI EKONOMİK FALİYETLERİ

A.KOZAKLI EKONOMİK FALİYETLERİ.....	59
1. Kozaklı’da Jeotermal Kullanımı ve Termal Turizm.....	59
2.Kozaklı Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi.....	63
3.Tarım İşleri.....	64
4.Meslek Dalları.....	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KOZAKLI SOSYO-KÜLTÜREL YAPISI

A.KOZAKLI SOSYO- KÜLTÜREL YAPISI.....	69
1.Aile Düzeni.....	70
1.1.Aile Reisliği.....	71
1.2.Aile Yapımı.....	73
1.3.Ailenin Yaşatılması.....	76
2.Doğum Gelenekleri.....	77
2.1.Doğum Öncesi.....	77
2.2.Doğum Sonrası.....	78

3.Düğün Gelenekleri.....	82
3.1.Düğün Öncesi.....	82
3.2.Düğün Anında Olan İşler.....	85
3.2.1.Bayrak Kaldırma, Bayraktar ve Sival Sorma Geleneği....	85
3.2.2.Düğün Sağdıcı ve Kınacı Geleneği.....	86
3.3.Düğün Sonrası Gelenekler.....	89
4.Ölümle İlgili Gelenekve İnançlar.....	90
4.1.Kozaklı ve Çevresinden Örnek Ağıtlar.....	92
4.1.1.Mevlidin Ağıdı.....	94
4.1.2.Hacı Umar(Ömer)ın Zahidenin Ağıdı.....	95
4.1.3. Hasmallı'nın Mahmud'un Ağıdı.....	97
4.1.4.Talip Ceyhan'a Yakılan Ağıt.....	98
5.Oyunlar.....	98
5.1.Müzikli Halay ve Oyunları.....	98
5.2.Özel Günleri Anmak İçin Oynanan Oyunlar.....	99
5.3.Vakit Geçirmek ve Eğlenmek İçin Oynanan Oyunlar	100
5.4.Çocuk Oyunları.....	102
6.Giyim,Süs Eşyası ve Örgülerle İlgili Gelenekler.....	102
7.Mendille İlgili Adetler.....	103
8.İnsanlara Verilen İsim 'Lakap ve Kullap'lar.....	104
9.Mevsim,Ay ve Günlerle İlgili Gelenek.....	105
10.Ölçülerle İlgili Gelenekler.....	107
11.Göz Değmesi 'Nazar' İle İlgili İnançlar.....	108
12.Diğer İnançlar.....	109
13.Uzuvlarla İlgili İnançlar.....	110
14.Ağaçlarla İlgili İnançlar.....	110
15.Halk Hekimliğinde Ocak Geleneği.....	112
16.Köy Odaları.....	114
17.Terbiye Geleneği.....	116

18.Bayram ve Bayramlaşma Geleneği.....	118
19.Asker ve Askerlikle İlgili Gelenekler.....	119
20.Dayanışma ve Yardımlaşma.....	121
21.Halk Meteorolojisi.....	123
22.Aile İçi Mal Paylaşımı.....	124
23.Köy Yapıları, Sofra Düzeni, Yemekler ve Günlük İşlerle İlgili Gelenekler.....	125
23.1 Köy Yapıları.....	125
24.Kozaklı Çevresinde Anlatılan Masallar.....	128
24.1.Karakırnak Masalı.....	128
24.2.Pir Ahmet Masalı.....	129
25.Kozaklı Ağız Ve Şiveleri.....	131
25.1. Muradına Yirmedik Dilber.....	131
25.2.Metinler.....	132
25.3. Dilber Yılmaz,Yaş;37 Köy ve Ev İşleri.....	133
25.4. Dilber Yıldırım,Yaş;26 Cümleler.....	135
25.5.Kaşkıışlalı Emine (Zahide) Mert'in Dilinden Arefe Kömbesi ve Bayramlaşma.....	135
26.Beddualar.....	136
27.Dualar.....	137
28.Tekerlemeler.....	138
29.Kozaklı'da Kullanılan Deyimler.....	139
30.Kozaklı'da Genel Olarak Kullanılan Kelimelere Örnekler.....	141
31.Kozaklı Gazetesi.....	192
32.Çizimler.....	195
33.Resimler.....	202
SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER.....	211
KAYNAKÇA.....	212

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1:Romalı asker heykeli,Nevşehir müzesi.

Fotoğraf 2: Büyük Yağlı Köyünde Bulunan Peygamberimizin Sakal ve Saç Tellerinin Resmidir.

Fotoğraf 3:Yiğitler köyü camisi üzerindeki Kozoğlu camisi kitabesi.

Fotoğraf 4: Kozaklı'mızın ilçe olmasına vesile olan heyet.

Fotoğraf 5:Kozaklı seralarından bir görüntü.

Fotoğraf 6:Kozaklı'dan genelbir görüntü.

Fotoğraf 7:Kozaklı fizik tedavi hastanesi

Fotoğraf 8: Kozaklı yakınlarındaki,Kaşkışla Köyü mağaraları

Fotoğraf 9: Kozaklı yakınlarındaki,Kaşkışla Köyü mağaraları

Fotoğraf 10: Emine MERT,hardal ve madımak toplarken

Fotoğraf 11:Kozaklı Pazar yerinden bir görüntü

Fotoğraf 12:Kozaklı Pazar yerinde satış yapan köylü kadın

Fotoğraf 13:Kozaklı Pazar yerinde satış yapan köylü kadınlar

Fotoğraf 14:Kozaklı Pazar yerinden bir görüntü

Fotoğraf 15:Kozaklı Pazar yerinden satış yapan esnaf

Fotoğraf 16:Kozaklı sıcak su kaynağı

Fotoğraf 17:Grant Termal Otel

Fotoğraf 18:Dadak Termal Otel

Fotoğraf 19:Diva İsib Termal Otel

Fotoğraf 20:Termalya Termal Otel

Fotoğraf 21:Katre Termal Otel

Fotoğraf 22:Kozza Termal Otel

Fotoğraf 23:İnan Termal Otel

Fotoğraf 24:Roza Resort Termal Otel

Fotoğraf 25:Kral Termal Otel

KISALTMALAR

Aynı kişi	A.g.k
Adı geçen eser	A.g.e.
Doçent	Doç.
Doktor	Dr.
Profesör	Prof.
Milattan Önce	M.Ö.
Milattan Sonra	M.S.
World Wide Web	www
Yüz Yıl	yy
Yeditepe Üniversitesi	Y.Ü
Türkiye İstatistik Kurumu	TÜİK

GİRİŞ

Tarihi devirlerde olduğu kadar tarih düşüncesinde de insanın bazı inanç ve manevi değerlerle beraber yaşadığı, yapılan bilimsel araştırmalar sonucunda anlaşılmıştır. İnsan, maddi ihtiyaçlarının yanında manevi ihtiyaçlarını da karşılamak durumundadır. Manevi ihtiyaçlarının başında din, inanç, örf, adet ve gelenek gibi kültürün manevi unsurları gelmektedir. Milleti millet yapan ve onları yaşatan unsurların başında onların inançları, gelenek ve görenekleri gelmektedir. Bu öğeler her zaman önemle korunması gereken temel ilkeler arasında yer alır. Milleti millet yapan ve onları yaşatan unsurların başında onların dini ve milli yönden önem kazanmış inançları, gelenek ve görenekleri gelmektedir. Halkın gurur kaynağı olan bu öğeler her zaman önemle korunması gereken temel ilkeler arasında yer alır. Bunların yıpratılması ve “olmasa da olur” düşüncesiyle hareket edilmesi netice itibariyle o toplumu çöküntüye götürür. Bu da o toplumun tarihten silinmesi anlamına gelir ki, geçmişte maddi olarak doruğa ulaşmış ancak maneviyatını yok saydığı için çökmüş, dağılmış, yıkılmış ve yok olmuş nice milletler görülmektedir.¹

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

A. ARAŞTIRMANIN ALANI

Araştırmanın esas konusunu Kozaklı ilçesi ve çevresinin sosyal ve kültürel yapısı oluşturmaktadır. Konunun ana hatlarına geçmeden önce Kozaklı ilçesinin tarihi ve coğrafi konumu üzerinde durulacaktır. Nevşehir iline bağlı Kozaklı, 4 Kasaba 21 köye sahip bir ilçedir. Araştırmamızın alanı da Kozaklı'nın çevresi, köyleri ve kasabalarıdır.

B. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu araştırma kişisel gözlemlere dayanılarak elde edilen bilgilere bağlı olması nedeniyle ancak kendisiyle görüşülen kişilerin verdikleri bilgilere bağlı olarak şekillenmiştir.

¹ Mahmut ÖZER, Niğde İli Altınhisar İlçesinin Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Yapısı, (Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü). Niğde, 2007, s. 1.

Yalnızca Kozaklı ilçesi tarihi, sosyo-kültürel yapısı, coğrafi konumu, eğitim öğretim durumu vb. kurumsal bilgiler ilgili konular, yazılı ve görsel kaynaklardan istifade edilerek hazırlanmıştır. Araştırmanın arşiv ve kütüphane verilerinden yararlanma imkânlarının kısıtlı olması ve bilgilerin yetersizliği en önemli sınırlılığını oluşturmuştur.

C.ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışmada Nevşehir ili Kozaklı ilçesinin tarihi, sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı ele alınmıştır. Bu çalışmanın temel amacı Kozaklı'nın sosyo-ekonomik özelliklerini ve kültürel değerlerini yansıtabilmektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki soruların yanıtları bulunmaya çalışılmıştır.

1. Kozaklı'nın tarihi özellikleri
2. İlçenin coğrafi özellikleri.
3. İlçenin sosyal, kültürel ve ekonomik özellikleri.

D. ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

Araştırmaya öncelikle literatür taraması yapılarak başlanmıştır. Arşiv ve kütüphane kaynakları, klasik veri toplama ve fiş yöntemiyle tasnif etme metodu uygulanmıştır. Konu ile ilgili çeşitli kurumların arşivleri incelenmiş ve elde edilen bilgiler yapılan mülakatlarla desteklenmiştir. Görüşmeler kaynak kişilerle yüz yüze yapılmıştır. Edinilen bilgiler not alınarak dosyaya konu ve başlıklarına göre yerleştirilmiştir. Konuyla ilgili fotoğraflar çekilerek çalışma görsellerle desteklenmiştir.

E. KARŞILAŞILAN PROBLEMLER

Çalışmanın yürütülmesinde başta ulaşım güçlükleri olmak üzere bir takım zorluklarla karşılaşmıştır.Kozaklı ilçe merkezinde ulaşım ile ilgili herhangi bir sorun yaşanmazken, kasaba ve köylere ulaşımında bazı zorluklar bulunmaktadır. Gerek ilçe merkezinde gerekse köylerde halkın örf, adet ve inançlarını anlatmaktan kısmen de olsa çekindikleri gözlemlenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KOZAKLI’NIN COĞRAFİ KONUMU VE GENEL COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

A. NEVŞEHİR

Kozaklı’nın sosyo-ekonomik yapısı ve tarihini anlayabilmek için öncelikle Nevşehir’in sosyo ekonomisini ve tarihini anlamak gerekmektedir. Bu bölümde Nevşehir ve civarına özet olarak değinilecektir. Antik dönemde adı “Nysa” olan Nevşehir’in Osmanlı dönemindeki adı “Muşkara” olarak bilinmektedir. Osmanlı padişahı III. Ahmet’in damadı ve sadrazamı olan İbrahim Paşa (1660-1730) doğup büyüdüğü yer olan Nevşehir’e ilgi göstermiş; Ürgüp’e bağlı 18 haneli küçük bir köy olan Muşkara’da camiler, çeşmeler, okullar, imaretler, hanlar ve hamamlar yaptırmış, adını da “Nevşehir” olarak değiştirmiştir. Osmanlı zamanında Nevşehir şu şekilde tasvir edilmiştir; “Dalgalı bir arazide şimalden cenuba doğru imtidat eden kahveci dağı 34,45 tul-i şarkî, 36,38 arz-ı şimali de tedricen inhitat ederek bir bütün noktası teşkil eder ve cenubtaki mahrutu ve münferit bir tepenin mütakabilen inhitat eden bütün noktasıyla

birleşir. Nevşehir ve Kahveci dağının şark ve cenub eteklerinden münferit tepenin her çapından başlayıp beyaz taşlı binalarıyla kademevâri yükselerek Kahveci dağını iki cihetten münferit tepeyi zirvesine kadar her tarafında diraguş eder. Bu tepenin zirvesini küçük bir kale işgal etmektedir. Âşık Dede dağının bir şubesi olup tedricen alçalarak Nevşehir-Ürgüp caddesinin müruruna müsaade eder. Güzeltepe kasabasının dört beş kilometre ve şarkı şimalisinde kâindir. Nevşehir'in şimal, garp ve cenubu açık ve nezaret-i şâmiliye haiz olup saatlerle imtidad eden saha-i ru'yeti üzüm bağları işgal eder. Kızıltepe, Karşıdağ keza üzüm bağlarıyla mestur olduğu gibi aradaki vadi zemerдин bahçe ve sebze tarlalarıyla dil-rûba bir manzara arz eder. Nevşehir kasabası Ürgüp kazasının Üçhisar nahiyesine tâbi Mevşikar namında üç-dört yüz haneli bir karye olup şimdi ki Camii Atik civarında mebni iken Sultan Ahmet Han-ı salisin damat ve sadrazamı İbrahim Paşa müsğat reisinde evvela cami-yi mezkûra, bilahare cami-yi cedid namıyla da yâd olunan cami-yi kebiri ve medrese ve imaret, han, hamam gibi mebani-i diniye, ictimaiye ve medeniyeyi inşâ ve aynı zamanda iki saat mesafedeki bir memba suyunu celb ve isale suretiyle en mühim bir ihtiyaç-ı hayatı ve sıhhiyi de temin ederek Nevşehir namıyla tevsim etmiştir. Civardaki aşâirden bir kısmını teşvik ve iskân ve bunlar içinde ayrı ayrı mahalleler tesis etmiş olup kasabaattaki mahallattan bazısı hala mensubu oldukları aşaire nispetle yâd olunur".² Niğde Mutasarrıflığı içinde yer alan Nevşehir, Cumhuriyet Dönemi'nde Niğde'nin il olması ile buraya bağlanmıştır. 20 Temmuz 1954'te Kırşehir ili ilçe haline getirilirken, 6429 sayılı Kanun ile Nevşehir il olmuş; Kırşehir'den Hacıbektaş, Avanos ve Mucur, Kayseri ilinden Ürgüp ve Niğde'den Gülşehir ilçelerini alarak sınırlarını genişletmiştir. Yine 24 Haziran 1954 tarihinde, Kozaklı bucağı bir ilçe merkezi haline getirilmiş, ancak 01 Temmuz 1957'de yürürlüğe giren 7001 sayılı Kanun ile Kırşehir tekrar il haline getirilince Nevşehir'e daha önceden bağlanan Mucur ilçesi Kırşehir'e verilmiştir. Günümüzde Nevşehir'in merkez ilçe haricinde Acıgöl, Ürgüp, Hacıbektaş, Gülşehir, Avanos, Derinkuyu ve Kozaklı olmak üzere toplam yedi ilçesi bulunmaktadır. ³ Nevşehir şehir merkezinde, tarihi ve kültürel değerlerin sergilendiği bir müze bulunmaktadır. Müze 1967 yılında, Damat İbrahim Paşa Külliyesi'nin bir kompleksi olan medrese binası ve imarethanesinde ziyarete açılmış, 1987 yılında Kültür Merkezi'ndeki yeni binasına taşınmıştır. Eserler arkeolojik ve etnoğrafik iki seksiyonda teşhir edilmektedir. Müzede

² Niğde Sıhhiye Müdürü Dr. .Mehmet Hayri, Yakın Dönem Niğde Tarihi Kaynakları 1,Türkiye'nin Sıhhiye-i İctimai Coğrafyası Niğde Sancağı,Transkrip eden: Yrd.Doç.Dr. İlhan Gedik Niğde,1994 s.142,143

³ Nevşehir Valiliği, Cumhuriyet'in 50.Yılında Nevşehir 1973 İl Yıllığı,Tisa Matbaası, Nevşehir,1973,s.8.

sergilenebilecek bir sonuç çıkmış olmamasına rağmen, 1927 yılında H.H. Von Der Osten ve F.H. Blackburn tarafından Pre-Helenistik döneme yönelik yapılmış olan araştırma önemlidir. Bu araştırmanın sonunda; Yozgat'ın yakınlarında bulunan Kerkenez Dağı'nda Pre-Helenistik dönem Demir Çağı sonlarında Büyük İskender'in fethinden önce bir Demir çağı kenti kurulduğu tespit edilmiştir.⁴ Yine yapılan başka bir araştırma sonucunda Helenistik dönemde Erciyes güney bölgesinin yerleşim merkezlerinden biri olan Göreme adında bir kentin varlığı ortaya konulmuştur. Ancak isim benzerliğine aldanarak bu kentin bugünkü Göreme olduğu kabul edilmemelidir.⁵

Osmanlı Dönemi'nden bu yana halen önemini koruyan Damat İbrahim Paşa Külliyesi ve külliye içinde yer alan Kurşunlu Camii de şehir merkezindedir. Külliye ve camii 1726'da tamamlanmıştır. Külliye'nin İstanbul'daki 17.yüzyıl külliye programlarından farklı olup klasik dönem anlayışına yakın olduğu görülür. Bunun nedeni, bu tip fonksiyonlara sahip yapıların bulunmadığı bir yerleşim merkezinde yapılmış olmasından kaynaklanmaktadır.⁶Üçhisar kasabası Nevşehir –Göreme yolu üzerinde, Nevşehir şehir merkezine yedi Km. uzaklıktadır. Şehrin en yüksek noktasında yer alan Üçhisar, yerleşim biçimi olarak Ortahisar ve Ihlara Vadisi'nde yer alan Selime Kalesi'ne benzemektedir. Üçhisar Kalesi'nin zirvesi, aynı zamanda şehrin en önemli seyir noktasıdır. Bu noktadan Nevşehir'in çok büyük bir kısmı ve Erciyes Dağı'nın seyredilmesi mümkündür. Üçhisar'ın doğu, batı ve kuzeyinde yer alan bazı peribacaları, Roma Dönemi'nde mezarlık amacıyla oyulmuştur. Gerek kalenin eteklerinde, gerekse kalede çok az sayıda kaya oyma kiliseler tespit edilebilmiştir. Bunun nedeni belki de çok sayıda kilise ve manastıra sahip olan Göreme'nin Üçhisar'a yakın olmasındandır. Üçhisar Kalesi'nde Ortahisar ve Ürgüp gibi kalesi olan yerleşimlerle savunma amacıyla çevreye uzanan uzun tünellerden bahsedilmektedir. Fakat bu tüneller kısmen göçtüğünden bugün esrarını halen korumaktadır. Nevşehir'in şehir merkezine yakın olan diğer bir kasaba ise Tatların'dır. Acıgöl ilçesinin 10 km. kuzeyinde yer alan Tatların kasabası; gerek yer altı kenti ve kiliseleri, gerekse komut mimarisi ile Nevşehir'in ilginç yörelerinden birisini oluşturmaktadır. Tatların halkı tarafından "Kale" olarak adlandırılan tepesinde yer alan yer altı şehri ilk olarak 1975 yılında tespit edilmiş, 1991 yılında ziyarete açılmıştır. Halen iki katı gezilebilen yer altı yerleşiminin

⁴ Yaprak Eran: "Kapadokya'da Kerkenes Dağı (Yozgat) Üzerinde Bir Tepe Kenti", Arkeoloji ve Sanat, Cilt IV, Sayı 62-63, Bahar-Yaz 1994, s.5.

⁵ Oğuz Güler: "Kapadokya Küçük Kilikya Bölümü'nde Antik Bir Kent: Göreme", Arkeoloji ve Sanat Cilt 21, Sayı 88, Ocak-Şubat 1999, s.44.

⁶ İlknur Aktuğ: Nevşehir Damat İbrahim Paşa Külliyesi. Tanıtma Eserleri/47, Yazır Matbaacılık, İstanbul, 1993, s.110-111.

mekânlarının büyüklüğü, normal bir yer altı yerleşiminden ziyade askeri garnizon ya da manastır kompleksini akla getirir. Tatların Kilisesi ise yukarıda bahsedilen tepenin yamacında yer alır. Oldukça iyi korunmuş olan fresklerdeki sahneler bantlarla birbirinden ayrılmıştır. Bir de Aksaray il sınırları içinde yer almakla birlikte Nevşehir'in şehir merkezine daha yakın olan İhlara vadisindeki kiliselerden biri içinde bulunmuş olan Bizanslı kadın mumyası; oldukça iyi korunmuş, ancak yıllardan beri bozularak ilk bulunduğu günlerdeki özgün görüntüsünü kaybetmiştir. İsmail Hakkı Konyalı "Aksaray Tarihi" adlı eserinde; bu kadın saçlarının taravetinden, parlaklığından ve renginden hiçbir şey kaybetmediğini, kaş ve kirpiklerinin hiç bozulmadan durduğunu belirtmektedir. (Maalesef günümüzde kaş ve kirpiklerin yerinde durmadığı görülmektedir).⁷İhlara Vadisi'ne yakın olan Güzelyurt, tur yolları üzerinde olmamasından dolayı yoğun bir turizm hareketi yaşamamıştır.⁸ Böylece yeni yapılanmadan kendini koruyarak özgün niteliklerini büyük oranda günümüze kadar ulaştırmıştır. Zengin bir turizm potansiyeline sahip olan Güzelyurt'un ziyaretçi sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Bunun nedeni konaklama ve turizmle ilgili yapı gereksinmesi sorunlarına mevcut tarihsel yapıların verdiği kullanım olanaklarının restorasyonu ile çözüm bulunmuş olmasıdır.

1.Damat İbrahim Paşa

Nevşehirli Damat İbrahim Paşa; (Ürgüp/ Nevşehir 1660 – İstanbul 1730) Osmanlı Sadrazamlarındadır. Genç yaşta İstanbul'a gelerek eski sarayda helvacı, baltacı, evkaf kâtibî oldu. 1703'te II. Mustafa Edirne'ye gidince Şehzade Ahmet'in hizmetine girdi. III. Ahmet tarafından Haremeyn Muhasebeciliğine getirildi. Mora'nın arazi tahriri işlerinde görevlendirildi. Başarı gösterince Niş Defterdarı, baş imrahor, bir süre sonra da vezir rütbesiyle sadaret kaymakamlığına atandı. III. Ahmet'in kızı Fatma Sultan ile evlenerek damat oldu. 1718'de Nişancı Mehmet Paşa'nın yerine sadrazam oldu. Önce Avusturya ile Pasarofça Antlaşmasının imzalanmasını sağladı, gelirleri arttırıcı düzenlemeler yaptı. Paranın değerini piyasa gerçeklerine uydurdu. Gelir gider dengesini sağladı. İstanbul için bir bayındırlık planı uygulamaya koydu. İstanbul'u kasıp kavuran yangınlara karşı tulumbacılar örgütünü kurdu. İlk devlet matbaasının İbrahim

⁷ Turgay Tuna; "Kapadokya Mumyaları", Rehber Dünyası. Sayı 16. Mart 1999, s 15-16.

⁸ İsmet Ağayılmaz: "Kapadokya Bölgesi'nde Turizm Sorunu ve Güzelyurt Örneği" , Türkiye'de Son 10 Yılda Turizm yapılan Uyg. Sempozyumu Y.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1989, s.2-3

Müteferrika tarafından kurulmasını sağladı. Haliç ve Boğaziçi kıyılarını yepyeni bir tarzda parklar, bahçeler, köşkler, saraylar, yalılar ve çeşmelerle süsledi. Batıya fazla önem vermesi, devlet görevlerine yakın akrabalarını getirmesi, dedikodu ve yakınmalara neden oldu, karşıtlarının sayısını arttırdı. Bu sırada İran ile savaşa girdi (1723) ve Ruslarla İran'a karşı anlaşma yaptı. Ancak Tahmasb Kulu Nadir Han'ın işe karışmasıyla yenilmesi düşmanlarının sayısını ve etkisini arttırdı. Patrona Halil Ayaklanması sırasında III. Ahmet tarafından sarayda boğdurularak cesedi asilere teslim edildi. (30 Eylül 1730) Ölüsü türlü hakaretlerle sokaklarda sürüklendi, parçalandı. Şehzadebaşı'ndaki külliyesinin bahçesine gömüldü. Osmanlı tarihinde yenilik ve yenilikçilik Onunla başladı denilebilir. Avrupa barok sanatının Osmanlı ülkesine girmesi, geleneksel sanatların (çinicilik gibi) canlandırılması, Batı dilleriyle Arapça ve Farsçadan eserlerin çevrilmesi, bilim kurullarının oluşturulması, korunan şairlerin, sanatçıların arasından Nedim, Vehbi, Ebubekir Ağa, Mustafa Çavuş, Levni, Hafız Osman gibi ustaların yetişmesi, Onun öncülük ettiği girişimlerdi. Çoğu İstanbul, Nevşehir ve Ürgüp'te olmak üzere birçok eser yaptırdı. Doğum yeri olan Muşkara'yı bayındır hale getirerek burayı Nevşehir adıyla bir kaza durumuna getirdi.⁹ Nevşehir'in sosyo-ekonomik yapısının analizi, şehrin Türkiye ekonomisine mührünü vuran karakteristik özellikleri açısından önemlidir. Dünyanın kültür miraslarından birisi olarak kabul edilen Ürgüp'ü ihtiva etmesi nedeniyle turistik boyutunun çok önemli kabul edilmesi ve bu nedenle diğer ekonomik boyutlarının ihmal edilmesi, Nevşehir'i bir il olarak çok basite indirgemek olur. Tarım, madencilik ve para-bankacılık gibi birçok unsur da Nevşehir ilinin Cumhuriyet Dönemi analizi içine dâhil edilebilir. Şehrin her şeyden önce tarihten gelen ve dünya kültür varlıkları içinde kabul edilen bir yapısı vardır. Bu nedenle ayrıntılı ele alınması gereken faktörlerin başında kültürel yapının analizi ve turizmdeki gelişmeler gelmektedir. Bununla birlikte; şehrin ekonomik yapısının temelini teşkil eden unsurlardan birisi de tarımdır. Nevşehir'in ekonomik yapısının özünü bu iki boyut oluşturmaktadır. Şehrin ana çevre yolları üzerinde bulunmaması nedeniyle ulaştırma –haberleşme faaliyetleri açısından çekilen sıkıntılar, Cumhuriyet Dönemi boyunca turistik faaliyetlerin gelişmesi üzerinde olumsuz etkiler oluşturmuştur. Her ne kadar bu sıkıntıların giderilmesi amacıyla 1954 yılında Nevşehir il yapılmışsa da çevre illerin ekonomik seviyesinden gittikçe uzaklaştığı söylenebilir. Öte yandan ulaştırma-haberleşmede yaşanan olumsuz etkiler sadece turizm ile sınırlı

⁹ Erişim:30 Kasım 2013.World Wide Web:URL <http://www.nkfu.com/nevsehirli-damat-ibrahim-pasa-hayati/>

kalmamış, tarım ve tarıma bağlı olarak yapılan ticaretin gelişmesinde de önemli sıkıntılara sebep olmuştur. Çalışma esnasında, Nevşehir'in vilayet olmasından sonraki dönem içinde yaklaşık 50 yıllık Cumhuriyet Dönemi tarihi içinde eksik olanın, şehirde yaşanmış olan her türlü ekonomik faaliyetin yeteri kadar arşivlenmemiş olduğu anlaşılmıştır. Nevşehir'in 1954 yılında il olduğu dikkate alınırsa araştırma sınırlarının 1955-2000 yılları arasında kalan dönem olduğu görülecektir. Araştırmada sadece Nevşehir ili ile ilgilenildiği dikkate alınırsa coğrafi olarak bir sınırlandırmaya da gidilmiş olduğu anlaşılabacaktır. Bu bölümde öncelikle Nevşehir'in konumu hakkında bir belirleme yapılmaktadır. Araştırmanın sınırları kapsamında ele alınan Nevşehir ilinin oldukça önemli bir kısmı, tarihte belli bir yeri bulunan Kapadokya'nın içinde bulunmaktadır. Bu bölümde Nevşehir'in il sınırları hakkında ayrıntılı bir bilgi vermemekle birlikte; araştırma sınırları içinde kalan Nevşehir'in 20 Temmuz 1954'te 6429 sayılı Kanun ile kurulmuş olduğu söylenebilir. Nevşehir'in konumunun belirlenmesinden sonra, kısaca şehrin jeolojik oluşumu hakkında bilgiler sunulmaktadır. Daha sonra, jeolojik oluşum sırasında doğal güzellikleri ile ön plana çıkan ve tarih içinde dini özellikler kazanan yöreler hakkında bilgiler verilmektedir. Araştırma sınırlarının belirlenmesinin coğrafya, politika, ekonomi ve benzeri bütün bilim dallarında araştırma yapan kişiler için önemli yöntem olduğu unutulmamalıdır. Zira sınırların belirlenmesi ele alınan konuların daha iyi analiz edilebilmesi için büyük önem taşımaktadır. Nevşehir ilinin içinde yer aldığı Kapadokya Bölgesi, günümüze kadar araştırma yapan kişiler tarafından farklı şekillerde algılanmıştır. Bu sorunu çözebilmek amacıyla Nevşehir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu tarafından düzenlenen ilk Kapadokya toplantılarında yapılan bir anket ile Kapadokya ile kastedilen alanın genel olarak Aksaray, Nevşehir ve Kayseri il sınırlarını kapsamaması gerektiği görüşü ileri sürülmüştür.¹⁰ Doğal güzellikler bakımından Türkiye'nin en zengin yörelerinden biri olan Nevşehir'in Ürgüp ilçesi Birleşmiş Milletler tarafından "Dünya Kültür Mirası" sayılmış olmasına rağmen Kapadokya sınırlarının belirlenmesine yönelik karmaşa 1973 yılına kadar devam etmiştir. 23 Şubat 1973 tarihinde Turizm Bakanlığı tarafından alınan 7/5811 sayılı kararname ile bu alandaki belirsizliğe ilk defa resmi bir çözüm bulunmuş, kararname ile Kapadokya Bölgesi; Nevşehir ilinde Göreme ve çevresi, Ürgüp, Ortahisar, Kaymaklı ve Derinkuyu, Kayseri ilinde Soğanlı Harabeleri ve Aksaray ilinde Ihlara Vadisi olarak belirlenmiştir.¹¹Nevşehir'in turizm sektöründeki

¹⁰ İbrahim İlhan: "Nevşehir Turizm Belgesinin Belirlenmesi" , Kapadokya Toplantıları IV_1998,s.17.

¹¹ Sinan Öz: "Ülkemiz Turizminin Genel Durumu",Kapadokya Toplantıları III_1997,s 21-22.

gelişmelere paralel olarak kalkındığı dikkate alınacak olursa sosyo-ekonomik gelişmelerin incelendiği bir çalışmada yukarıdaki kararnamenin önemi de anlaşılacaktır. Kayseri ili sınırlarına giren Soğanlı Harabeleri ve Aksaray ili sınırlarına dâhil olan Ihlara Vadisinin çok küçük bir coğrafi alana sahip olduğu düşünüldüğünde Kapadokya ile kastedilen bölgenin tamamının Nevşehir ili sınırları içinde kaldığı görülmektedir. Ürgüp ilçesinin “Dünya Kültür Mirası” sayılmasını sağlayan doğal gelişmelerin başlangıcı, volkanların patlamasına dayanmaktadır. Milyonlarca yıl süren bu sürecin sonunda şehrin kendisine has peribacaları ve doğal, kültürel ve dini özelliklerinin ağır bastığı yerleşim yerleri oluşmuştur. Nevşehir’in içinde bulunduğu Orta Anadolu volkanik bölgesi, yaklaşık 25.000 kilometrekarelik bir alanı kapsamaktadır. Kayseri’nin (Caesarea) güneyinde yer alan Erciyes (Argaeus), Aksaray sınırları içindeki Hasan Dağ ve bu iki yanardağın arasında kalan ve daha küçük bir volkan olan Göllüdağ’ın jeolojik devirlerde aktif birer volkan olduğu bilinmektedir. Bu volkanlarla birlikte şiddeti daha az olan çok sayıdaki volkanların püskürmeleri 10 milyon yıl kadar önce başlamış, Pliosen’e (2 milyon yıl önce) kadar sürmüştür.¹² Ana volkanlardan püsküren maddelerle şekillenen plato, şiddeti daha az küçük Volkanların püskürmeleriyle tuf tabakası oluşturmuştur. Üst Pliosen’den başlayarak akarsu ve göllerin bu tuf tabakasını aşındırmaları nedeniyle şehir bugünkü halini almıştır. Vadi yamaçlarından inen sel sularının ve rüzgârın tüflerden oluşan yapıyı aşındırmasıyla “Peribacası” adı verilen ilginç oluşumlar ortaya çıkmıştır. Peribacalarının gövdeleri tuf, tüffit ve volkan külünden oluşmuş kayaktan; şapka kısımları ise lahar ve ignimbirit gibi sert kayalardan oluşmaktadır. Şapkadaki kayanın direncine bağlı olarak peribacaları, uzun veya kısa ömürlü olmaktadır.¹³ Peribacaları en yoğun şekilde Ürgüp-Üçhisar-Avanos üçgeni arasında kalan vadilerde Ürgüp-Şahin Efendi arasındaki bölgede, Nevşehir Çat kasabası civarında, Kayseri Soğanlı vadisinde ve Aksaray Selime köyü civarında bulunmaktadır.¹⁴

¹² Halis Yeni Pınar; Murat Gülyaz: Kapadokya altı Şehirleri Kaya Yerleşimleri ve Yer – Dünya Kitap Kırtasiye Yayınları, Nevşehir, 1994, s.4.

¹³ Erozyonun oluşturduğu peribacası tipleri; şapkalı, konili, mantar biçimli, sütunlu ve sivri kayalardır.

¹⁴ Halis Yenipınar; Murat Gülyaz. a.g.e, s5

B.NEVŞEHİR İLÇELERİ

1. Acıgöl

Acıgöl'ün tarihi Nevşehir ilinin tarihi ile aynıdır. Çünkü Nevşehir'e 20 km uzaklıkta olduğu için bir fark yok sayılır. Nevşehir ve çevresinde yapılan kazılarda çıkan sonuçlara bakıldığında M.Ö. 3000 yıllarında bile insanların yaşadıkları, uygarlıkların kurulduğu anlaşılmaktadır. Hatta Hitit egemenliği altındaki bu topraklarda yerli topluluklar yaşamıştır. M.Ö. 1800-2000 yılları arasında bu bölgede; Hititler Frigyalılar ve Lidyalılar arasında bu topraklar el değiştirmiştir. Daha sonra ise Büyük Iskenderin bu bölgeyi Roma Imp. içine katmasıdır. Hristiyanlığın Anadolu'yu etkilemeye başladığı sıralarda, aşırı hristiyan sempaticiler buralarda yaşayan halka baskı ve zulüm yapmaya başlamışlardır. Buradaki halkın çoğu baskı ve zulümden kaçmak için yer altı şehirleri yaparak, tüneller açarak ve mağaralarda gizli yerler açarak saklanmışlardır. Hristiyan olan halkın çoğu buralarda ibadet yapmak için ikonlar çizmişler, kiliseler yapmışlar ve ibadetlerine devam etmişlerdir. Roma İmparatoru Konstantin 330 yılında Hristiyanlığın yayılmasını serbest bırakınca bölge halkı tamamen hristiyanlaşmıştır. Halk hristiyan olarak yaşamaya başlamıştır. Roma İmparatorluğu ikiye bölününce Anadolu Doğu Roma Imp. yani Bizansların eline geçti. Daha sonra 7.yy İran Sasaneleri'nin baskınlarına uğramışlarsa da tekrar Bizans egemenliği altında kalmışlardır. İslam dininin yayılmaya başladığı yıllarda Bizanslılarla müslüman Araplar 8. ve 9. yy'lerden başlayarak 300 yıl süreyle bu bölgede egemen oldular. Yukarıda da belirtildiği gibi bu bölgedeki halkın çeşitli işgal ve istilalar altında kaldıklarında kurdukları yer altı şehirlerine sığınarak sürgü taslarının kapatarak buralarda saklanmışlardır. Acıgöl 1870 yılında Kırşehir sancağına, 1902 yılında Ankara iline bağlanarak sancaklardan biri oldu. Kurtuluş savaşı başlamadan Niğde Mutasarrıflığı içinde yer alarak kongrelere delege göndermiştir. 5 Eylül 1919 Sivas Kongresine bu bölgeden Dellal Zade Osman Bey temsilci olarak gönderilmiştir. Cumhuriyet kurulduktan sonra Niğde il durumuna getirildi. Acıgöl'ün bağlı bulunduğu Nevşehir 6429 sayılı kanunla ve TBMM kararıyla il haline getirilmiştir. Bu duruma göre Kırşehir'e bağlı bulunan Hacıbektaş ve Avanos ilçeleri Kayseri'ye bağlı bulunan Ürgüp ilçesi ve Niğde'ye bağlı bulunan Gülşehir ilçesi Nevşehir'e bağlanmıştır. 1960 yılında eski adı Melengübü olan Derinkuyu ilçe oldu.

1953 yılına kadar mütevazı bir köydü. Bu tarihte Belediyelik olarak Nevşehir'e bağlı bir kasaba olarak kaldı. 4 temmuz 1987 yılında 19507 sayılı Resmi Gazetede ilan edilerek yurdumuzdaki bazı diğer kasabaların ilçe olduğu gibi TBMM kararıyla ilçe oldu. Bu duruma göre Acıgöl Nevşehir'in 7. ilçesidir. 1987 yılında oldu ama resmi daireler ve kaymakamlık Ağustos 1988 yılından itibaren fiilen göreve başlamıştır. İlçenin Kasabaları : İnallı, Karapınar, Kurugöl ve Tatların'dır İlçenin Köyleri : Ağılı. Bağlıca, Çullar, Karacaören, Kozluca, Tepeköy, Topaç ve Yuvadır. İlçenin Mahalleleri: Bahçeli Mah., Cumhuriyet Mah., Çayırli Mah. Ve Yukarı Mahalleleridir.¹⁵

2.Ürgüp

Nevşehir'in 20 km. doğusunda yer alan bu ilçe, Nevşehir'in turistik açıdan en önemli ilçesi olarak kabul edilmektedir. Selçuklu Dönemi'nde de önemli bir yerleşim yeri olan Ürgüp, bu dönemde 'Başhisar' olarak anılırdı. Damat İbrahim Paşa Ürgüp'ün Sokak ve meydanlarına mermer, çeşmeler ve kitabeler yaptırmıştır. Çeşmelerin kitabelerini farklı şairlere yazdırmış, İstanbul'un ünlü taş ustalarına kazıtmıştır. 19. yüzyıla ait yazılı belgelerde 70 cami, 5 kilise ve 11 kütüphane bulunduğu bahsedilmektedir. Ürgüp'te bulunan Selçuklu ve Osmanlı eserleri; Altı Kapılı Türbe, Kılıçaslan Türbesi, Ürgüp'ün Taşkınpaşa Medresesi, Taşkınpaşa Camii ve Türbesidir. Ürgüp, kilise sayısı bakımından Göreme kadar zengin olmasa da kayda değer iki büyük kilise bulunmaktadır. Bunlar, Tağar ve Üzümlü Kiliselerdir. Ürgüp'e yakın olan başlıca önemli yerleşim birimleri Ortahisar ve Mustafa Paşa'dır. Ortahisar Nevşehir – Ürgüp karayolu üzerinde, Ürgüp'e 6 km. uzaklıktadır. Ortahisar Kalesi hem stratejik hem de yerleşim amaçlı kullanılmıştır. Kalenin eteklerinde Nevşehir'dekilere benzeyen karakteristik sivil mimari örnekleri bulunmaktadır. Ayrıca hemen hemen tüm vadilerin yamaçlarına oyulan soğuk hava depolarında yörede yetişen patates ve elma, Akdeniz Bölgesi'nden getirilen portakal ve limon saklanmaktadır. Ortahisar'da depoculuk, kayaların nem miktarının depolamaya elverişli olması sonucunda genişlemektedir. Ancak depoculuğa uygun kayalar sınırlıdır. Güneyden gelen narenciye beş-sekiz ay depolandıktan sonra Mustafa Paşa ve İbrahim Paşa'daki depolara nakledilmektedir. Narenciyeden başka üzüm ve patates de depolanmaktadır. Mağara depolarda mantar üretimi yapılmış ve büyük bir produktivite sağlanmıştır. Depolama

¹⁵Erişim: 17 Mart 2013. World Wide Web: URL <http://www.acigol.bel.tr/acigol/acigol-tarihcesi-1.html>

mevsiminde önemli bir hamallık faaliyeti gerekmekte, bu dönemde 1.000'i aşkın işgücü kasabaya gelmektedir. Öte yandan ulaşım önemli bir faaliyet sektörüdür ve çok sayıda ağır vasıta bulunmaktadır. Tarımda bağcılık başta gelmekte, yaş ve kuru üzüm üretilmektedir. Kayısıcılık, bakla, nohut, fasulye ve sebzecilik önemlidir. Mezbahada kesilen hayvanların hemen hepsi Ankara'ya gönderilmektedir. Küçük sanatlar olarak halıcılık önemlidir. Ortahisar vadilerinde son derece ilginç manastır ve kiliseler bulunmaktadır. Bunlar Sarıca Kilise, Cambazlı Kilise, Tavşanlı Kilise, Balkan Deresi Kilisesi ve Hallaç Dere Manastırı'dır.¹⁶ Ürgüp'ün 6 km. güneyinde yer alan Mustafa Paşa, 20.yüzyılın başlarına kadar Ortodoks Rumların yaşadığı bir kasabadır. 19.yüzyıl sonları ve 20.yüzyıl başlarına tarihlenen eski Rum evleri, oldukça zengin taş işçiliği arz ederler. Mustafa Paşa'daki önemli kilise ve manastırlar; Aios Vasilios Kilisesi, Konstantin-Eleni Kilisesi, Manastır Vadisi Kiliseleri ve Göreme'de Vadisi'nde Alakara Kilisedir. Ayrıca Osmanlı Dönemi'nde inşa edilmiş güzel taş ve ağaç işçiliği gösteren bir de kervansaray bulunmaktadır.¹⁷

3.Avanos

Çok sayıda çanak çömlek atölyesi bulunan ilçede seramik yapım geleneği Hititlerden beri süregelmektedir. Kızılırmak'ın getirdiği kırmızı toprak ve milden elde edilen seramik çamuru hem toprağa hem de şehir ekonomisine hayat vermektedir.¹⁸ Sadece seramik değil, aynı zamanda yöredeki deyimiyle eldesti (testinin küçüğü, boduç) yapımı da oldukça gelişmiştir.¹⁹ Narh defterlerinden anlaşıldığına göre Avanos, 16.yüzyılda küçük, vasat bir kasaba görünümündedir. Bu dönemde komşu Ürgüp'e 385 vergilendirilmiş hane olmasına karşın burada yalnızca 56 hane kaydedilmiştir. 18. Yüzyıla doğru kenarı belli bir gelişme göstermiştir. Kentin zenginleşen görüntüsünden, gelişmiş yollarından, içlerine ustalıkla banyo tesisatları döşenmiş olan dikkat çekici binalarından bu sonucu çıkarmak mümkündür. Ancak binalar ile ilgili ayrıntılı bir çalışma yapılmamış olduğundan, hangi tarihte yapıldıklarının net olarak tespiti zordur. Bununla birlikte hayranlık uyandıran bir taş işçiliğinin görüldüğü cephelere ya da iç

¹⁶ Erişim:01 Mayıs 2011.Worl Wide Web:URL <http://www.argeus.com.tr/cmt4.htm>

¹⁷ Ortahisar Araştırma-Değerlendirme ve Genel Koruma Projesi. Aşama 1,Rapor 1,T.C. Kültür Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara,1975,s.22-24

¹⁸ Erişim:17 Mart 2001.World Wide Web:URL <http://www.argeus.com.tr/cmt4.htm>

¹⁹ Hüseyin Güney; Emrullah Güney: Kapadokya Folkloru-I Deyimler, Atasözleri, Sözcükler. Yeni Cenup Ofset, Mersin,1993,s.50.

bölgelere yerleştirilmiş olan Osmanlıca yazıtlara dayanılarak yapıların en eskisinin 18.yüzyıla ait olduğu düşünülebilir. Avanos'u ikiye ayıran ve Anadolu'nun en uzun nehri olan Kızılırmak, derin bir vadiden aktığı için sulamada yeterince faydalanılamamaktadır.²⁰ Ayrıca suyu kullanılmaya elverişli değildir. Irmak suyu üçüncü-dördüncü derece tuzlu ve birinci-ikinci derece alkaliktir.²¹ Avanos'un yakınlarında, Kızılırmak'ın hemen kenarındaki bir Roma mezarlığında ele geçen mermer lahit, Nevşehir'de bugüne kadar ele geçen tek lahit olması açısından önemlidir. Lahit 1971 yılında tesadüfen ortaya çıkmış; kapağı, kimliği tespit edilemeyen şahıslarca açılmış ve içindeki buluntular ne yazık ki çalınmıştır. Ceset üzerinde yapılan patolojik ve paleo-antropolojik araştırmalar sonucunda lahitin, saçları kına ile boyanmış bir kadına ait olduğu anlaşılmıştır. M.S. 1. ve 2.yüzyıla tarihlenen lahit; 2.20 m. Uzunluğunda, 70 cm. yüksekliğinde, 78 cm. genişliğinde olup beyaz mermerden yapılmıştır. Lahit, halen Nevşehir Müze Müdürlüğü'nde sergilenmektedir. Lahidin bulunduğu alanın bir Roma nekropolü olabileceği düşünülerek Nevşehir Müze Müdürlüğü'nce bu alanda arkeolojik kazılar yapılmış, ancak büyük bir Bizans nekropolü açığa çıkarılmıştır. Avanos'ta 13.yüzyıl Selçuklu Dönemi'ne tarihlenen Saruhan Kervansarayı ve Alâeddin Camii bulunmaktadır. Ayrıca, Nevşehir'in diğer bazı yerlerinde de bulunan yer altı şehirlerinden bir örneğini görmek mümkündür. Avanos'a yakınlığı nedeniyle Özkonak yer altı şehriyle birlikte; yoğun bir kültürel zenginlik içeren Zelve, Saruhan, Paşa bağları ve Aziz Simeon Hücresi de bu bölüm altında incelenmektedir. Özkonak yer altı şehri Avanos'un 14 km. uzağında bulunmaktadır. İdiş Dağı'nın kuzey yamaçlarına, volkanik granit bünyeli tuf tabakalarının oldukça yoğun olduğu yere yapılmıştır. Geniş alanlara yayılmış olan galeriler birbirlerine tünellerle bağlanmıştır. Paşabağlarına bir km. uzaklıktaki Zelve, adını içinde bulunduğu vadilerden alan eski bir köydür. Kesin kuruluş tarihi bilinmeyen bu köyde, Bizanslılar ve Türkler kayalara oyulmuş evlerde yaşamışlardır. Aşınma ve çatlama sonucu düşen kaya parçalarının oluşturduğu tehlike nedeniyle köylüler, 1952 yılında başka bir yere taşınmış ve Zelve 1967 yılında tekrar ziyarete açılmıştır.²² Üç vadiden oluşan Zelve Ören Yeri, Nevşehir'de peribacalarının en yoğun olduğu yerdir. Zelve 9.ve 13. yüzyılda Hristiyanların önemli yerleşim ve dini merkezlerinden biri olmuş, aynı zamanda

²⁰ Michel Coindoz: "Bizans Önce ve Sonrasında Kapadokya", Arkeoloji ve Sanat. Cilt II. Sayı 38-39. Yaz-Güz 1987, s.6.

²¹ Nevşehir İli Turizm Envanteri ve Turizmi Geliştirme Planı. Nevşehir Valiliği Yayınları, Nevşehir, 1994, s.3.

²² Feridun Tabur: "Kapadokya ve İnanç Turizmi", Tatil, Sayı 34, Ağustos-Eylül 1997, s.42

rahiplere ilk dini seminerler de bu yörede verilmiştir. İkonoklastik dönem öncesine tarihlenen Balıklı, Üzümlü ve Geyikli Kiliseler vadinin önemli kiliselerindendir.1952 yılına kadar iskân edilmiş vadide, manastır ve kiliselerden başka yerleşim yerleri olarak; iki vadiye açılan tünel, değirmen, cami ve güvercinlikler bulunmaktadır. Saruhan Nevşehir'in Avanos ilçesinin beş km. güneydoğusundaki Damsa vadisinde yer alır. II. İzzettin Keykavus zamanında 1249 yılında yaptırılan Saruhan,2000 m2 lik bir alanı kaplamaktadır. Yapı malzemesi olarak sarı, kırmızısı pembe ve açık kahverengi, oldukça düzgün kesme taşlar kullanılmıştır.1991 yılında restorasyonu çok başarılı bir biçimde tamamlanarak orijinal haline getirilmiştir.²³ Sultanhanların son örneklerinden olan Saruhan'dan sonra Selçuklu sultanları han yaptıramamışlardır. Saruhan, günümüzde turizm ile ilgili kuruluşların pek çoğunun toplantı, kongre veya festival yeri olarak hizmet vermektedir.²⁴Kapalı bölümü çok maksatlı olarak kullanılmakta olan Saruhan'ın avlu bölümü gününbirlik kullanıma uygundur.Paşabağları, Avanos-Göreme yolunun sağında, yoldan bir km. içeridedir. Eskiden“Rahipler Vadisi” bugün “Paşabağı” olarak adlandırılan bu alan, kendine özgü üç başlı peribacalarıyla doludur. Çok gövdeli ve çok başlı olan bazı peribacalarının içlerine şapel ve oturma mekânları oyulmuştur.Üç başlı peribacalarının birinde Aziz Simeon adına yapılmış bir şapel ve inziva hücresi bulunmaktadır. Dar bir baca vasıtasıyla ulaşılabilen hücrenin girişini antitetik haçlar süslemektedir. Hücreye adını veren Aziz Simeon, 5.yüzyılda Halep yakınlarında münzevi bir hayat sürdürmekteyken hakkında mucizeler yarattığı söylentileri çıktığı için, halkın aşırı ilgisinden kaçarak bu Paşabağlarına gelmiş ve iki metre yüksekliğinde bir sütun üzerinde yaşamaya başlamıştır. Daha sonra 15 m. Yüksekliğinde bir sütuna geçen Aziz Simeon, aşağıya sadece müritlerinin getirdiği az miktarda yiyecek ve içeceği almak için inmiştir. ²⁵

²³ Mehmet Silvan: “Kapadokya Geceleri’nde Mükemmel Bir Seçenek Saruhan”, Rehber Dünyası. Sayı 22, Temmuz 2000, s.22.

²⁴ Rıza Uçar: “Kapadokya’da El Sanatları Festivali”, TÜRSAB. Sayı 176, Eylül 1998, s.60

²⁵ T.C. Turizm Bakanlığı Yatırımlar Genel Müdürlüğü Yatırımları Yönlendirme Dairesi Başkanlığı: Türkiye’de Turizm Yatırım Olanakları ve Yatırım Süreci. Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1995, s.32.

4.Derinkuyu

1927 yılına kadar bucak merkezi olan ve 1928’de Derinkuyu olarak adı değiştirilen Melegübü,1 Nisan 1960’ta ilçe haline getirilerek Nevşehir’e bağlanmıştır. Derinkuyu’nun merkezinde ve civarında bulunan yer altı şehirlerinin, kiliselerden farklı kendine has yapısal özellikleri bulunmaktadır. Merkezde bulunan yer altı şehri Nevşehir-Niğde karayolu üzerinde, Nevşehir’e 29 km. uzaklıktadır. Derinkuyu yer altı şehrinin derinliği yaklaşık 85 metredir. Bu yer altı şehri, bir yer altı şehirde bulunması gereken tüm özelliklere sahiptir (ahır, kiler, yemekhane, kilise, sıra hane v.s).Yeryüzü ile bağlantısı bulunan 55 metre derinliğindeki havalandırma bacası, aynı zamanda su kuyusu olarak da kullanılmaktadır. 1965 yılında hizmete açılan Derinkuyu yer altı şehrinin halen %10’u gezilebilmektedir.Derinkuyu’ya yakın olan Kaymaklı yer altı şehri Nevşehir’e 19 km. uzaklıkta, Nevşehir-Niğde karayolu üzerindedir. Bugünkü Kaymaklı kasabasının ortasında yükselen ve “Kaymaklı Kalesi” de denilen yerin altında bulunmaktadır. Yeraltı şehri 1964 yılında ziyarete açılmıştır. Halen dört katı açığa çıkarılmış, mekânlar daha çok havalandıra bacaları etrafında toplanmıştır. Kaymaklı’da günümüzde turistik önemini kaybetmiş olan bir de kilise bulunmaktadır. Kaymaklı Kilise denilen bu kilise günümüzde belediyenin deposu olarak kullanılmaktadır. Kilisenin batı kapısı üzerindeki kitabe yeri, eskiden burada bir kitabe bulunduğunun göstergesidir. Bu boşluğun altında boya ile yapılmış yazıt kalıntısı ise yapının tarihçesi hakkında bilgi vermekten uzaktır. Eski adı “Zile” olan Özlüce köyü merkezindeki Özlüce Yer altı şehri, Nevşehir-Derinkuyu karayolu üzerindeki Kaymaklı kasabasının altı km. batısındadır. Özlüce yer altı şehri, diğer yer altı yerleşimlerinden hem jeolojik yapı hem de mimari açıdan oldukça farklıdır. Tam olarak temizlenmemiş olan bu yer altı yerleşiminde kat sistemi yoktur, ancak oldukça geniş alanlara yapılmıştır.²⁶

²⁶ Sacit Pekak: “Kapadokya’da Post-Bizans Dönemi Dini Mimarisi-I Nevşehir ve Çevresi (2)”.Arkeoloji ve Sanat. Cilt 20,Sayı 84,Mayıs-Haziran 1998,s.25.

5.Hacıbektaş

İlçeye adını veren Hacı Bektaş-ı Veli, bugün İran sınırları içerisinde bulunan Horasan'da 13.yüzyılda dünyaya gelmiştir. Hacı Bektaş ilk eğitimini dönemin ünlü düşünürü Ahmet Yesevi'den almıştır. Hacı Bektaş, o yüzyıllarda Türklerin doğudan batıya göçlerini izleyerek Anadolu'ya gelişi ve Anadolu Selçuklularının siyasi ve iktisadi düzenlerinin bozulduğu bir devreye rastlamıştır. Hacı Bektaş bu dönemde köy köy gezerek Türk birliğinin sağlanması, Türk gelenek ve göreneklerinin İslam inancıyla birleştirilmesi için çaba harcamıştır. Sulucakarahöyük'te kurduğu okulda öğrenciler yetiştirmiş, Türk dili ve kültürünün yabancı etkilerden ve her türlü yozlaşmadan korunması için çalışmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde müze olarak açılmış bulunan dergâhın içinde, Hacı Bektaş-ı Veli'nin ve Balım Sultan'ın türbeleri bulunmaktadır. Üç avludan ibaret olan külliyyede; camii, çamaşırhane, hamam, aş evi, konuk evi ve çeşmeler yer alır. Hacıbektaş'ta el sanatları arasında taş işlemeciliği önemlidir. Hacıbektaş taşı eskiden beri bu kasabada değerlendirilir. Pınar ağzlarında biriken renkli, damarlı taşlar alınarak tornalarda işlenmekte ve çeşitli eşyalar yapılmaktadır. Bu taştan süs eşyaları ve ev için kullanma eşyaları üretilmektedir. Bektaşî tarikatına girenlerin göğüslerine astıkları "teslime taşı" da yine bu oniksten (Hacıbektaş taşı) yapılmaktadır. Nevşehir'de el sanatı şeklinde gelişmiş olan oniks mermer işlemeciliğinde dört farklı işlemin uygulanması sonucu dekoratif eşya elde edilmektedir ki bu dört işlem; kesme, şekil verme, parlatma ve cilalamadan oluşmaktadır.²⁷ Hacıbektaş-ı ziyaret eden yerli ve yabancı turistler, buranın bir anısı olarak oniksten yapılmış bir eşya almaktadırlar. Özellikle hafta sonu tatili içinde ilçe çok sayıda ziyaretçi çeker. Çünkü burası konum olarak Ankara-Kayseri asfaltına oldukça yakındır.²⁸

²⁷ Firdevs Kaya: Nevşehir İlindeki Oniks Mermer İşlemeciliği Üzerinde Bir İnceleme. Bilimsel Araştırma ve İncelemeler:444,Ankara Üniversitesi Ziraat Fak. Yayınları No:756,Ankara,1981,s.13

²⁸ Emrullah Güney: Hatice Güney v.d: Nevşehir İli "Nevşehir".Yeni Cenup Ofset, Mersin,1988,s.139.

6.Gölşehir

Nevşehir'e 20 km. uzaklıkta Kızılırmak'ın güney kenarında yer alan Gölşehir'in antik adı 'Zoropassos',eski adı ise 'Arapsun'dur. Damat İbrahim Paşa Külliyesi'ne benzer bir örnekle Gölşehir'de de karşılaşılır. Damat İbrahim Paşanın Nevşehir'e yaptığı imarı, bir başka Osmanlı sadrazamı Karavezir Mehmet Seyyid Paşa da Gölşehir'e yapmış, otuz haneli Gölşehir'i bir külliye ile donatmıştır. Külliye cami, medrese e çeşmeden oluşmaktadır ve 1779 yılında tamamlanmıştır. Bir anlamda Selçukluların güçlü vakıf geleneğinin örneklerine rastladığımız bu yapı, Osmanlılarda da aynı geleneğin sürdüğüne işaret etmektedir. Şehir merkezinde yer alan Aziz Jean Kilisesi ve şehir merkezine yakınlığı nedeniyle Açık Saray Harabeleri de bu bölümde incelenmektedir. Osmanlı mimarisinin karakteristik özelliklerini taşıyan Karavezir Camii iki renkli kesme taştan yapılmış, kare planlı ana mekânını kaplayan kubbe dört kemer üzerine oluşturulmuştur. Açık Saray Harabeleri ise Nevşehir-Gölşehir yolu üzerinde, Gölşehir'e üç km. uzaklıkta bulunmaktadır. Tuf kayalar içine oyulmuş sayısız mekânları, Roma Dönemi kaya mezarları, 9 veya 10.yüzyıla tarihlenen kaya kiliseleri ile önem bir ören yeridir. Gölşehir'in hemen girişinde yer alan ve iki katlı olan Aziz Jean Kilisesi'nin alt katında kilise, şarap mahzenleri, mezarlar, su kanalı ve görevlilere ait mekânlar; üst katında ise İncil'den alınmış sahnelerle üslenmiş kilise yer almaktadır. Üst kattaki kilisenin restorasyonu ve konservasyonu 1995 yılında tamamlanmıştır.²⁹

C.KOZAKLI'NIN COĞRAFİ KONUMU VE GENEL COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

Kozaklı İlçesi, İç Anadolu Bölgesi'nin Orta Kızılırmak Bölümünde yer almaktadır. Yönetim açısından ise Nevşehir iline bağlı ilçe konumundadır. Kozaklı ilçesi Nevşehir il merkezinin kuzeyinde yer almakta ve yüzölçümü 708 km²'dir.³⁰ İlçe merkezinin ortalama yükseltisi 950 ile 1050 metre arasındadır. İlçe, kuzeyde Şefaattli (Yozgat), doğuda Yeni Fakılı (Yozgat), güneyde Hacıbektaş ve Avanos (Nevşehir),batıda ise Boztepe ve Mucur (Kırşehir) ilçeleri ile çevrilidir (şekil 1). İlçe merkezi Nevşehir ve Kırşehir il merkezlerine 85 km, Kayseri il merkezine 90 km, Ankara il merkezine 275

²⁹ Kapadokya, Ayhan Şahenk Vakfı Yayınları, İstanbul,1998,s.439.

³⁰Erişim:30 Kasım 2012.World Wide Web:URL http://www.hgk.msb.gov.tr/urunler/diger/il_ilce_alanlari.pdf

km, Adana il merkezine 370 km, Konya il merkezine 315 km ve Gaziantep il merkezine ise 430 km karayolu mesafesinde bulunmaktadır. Kozaklı ilçesinin topografik özellikleri incelendiğinde, akarsular tarafından az yarılmış geniş düzlüklerin hâkim olduğu görülmektedir. Yörenin suları Kızılırmak Nehrinin büyük kollarından biri olan Delice Çayının kolları tarafından drene edilmektedir. Yörenin yükseltisi 950 ile 1150 metreler arasında değişmekte ve dağlık alan ve yüksek tepelere rastlanılmamaktadır. Yöre Bozok Platosu'nun güney kesimlerini oluşturmaktadır.

Araştırma alanında karasal iklim hüküm sürmektedir. Nevşehir meteoroloji istasyonu verilerine göre yıllık ortalama sıcaklık 10,9 °C olup, ocak ayı ortalama sıcaklığı -0,4°C ve temmuz ayı ortalama sıcaklığı ise 21,7 °C’ dir. Yörede yıllık toplam yağış miktarı 406,3 mm dir. Bu yağışın %38i ilkbahar, %36sı kış, % 15i sonbahar ve % 11i de yaz mevsiminde düşmektedir. Araştırma alanını oluşturan Kozaklı ilçe merkezi, 1954 yılına kadar Kırşehir ili Avanos ilçesine bağlı Hamam orta adında bir köy yerleşmesiydi. Bu tarihten sonra birbirine yakın olan Hamam orta, Bağlıca, Buruncuk ve Kozaklı köyleri birleştirilerek Nevşehir iline bağlı ilçe merkezi statüsüne getirilmiştir. İlçede 2000 yılında 1 kasaba (Kozaklı) ve 29 köy (4ü belediye örgütlü köy yerleşmesi) bulunmaktaydı. 2007 yılında yapılan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine göre 16364 kişi olan ilçe nüfusunun %51ini (8347 kişi) kadınlar, %49unu (8017 kişi) ise erkekler oluşturmaktadır. Yine ilçe nüfusunun %41,4ü (6771 kişi) Kozaklı ilçe merkezinde, %58,6sı da (9593 kişi) kırsal yerleşmelerde yaşamaktadır. İlçe merkezi nüfusunun %49,3ünü (3336 kişi) erkekler ve %50,7sini de (3435 kişi) kadınlar oluşturmaktadır. Hem ilçe nüfusunda hem de Kozaklı kasaba ve köy nüfusunda kadın nüfus oranının fazla olduğu görülmektedir. 2009 yılı nüfus verilerine göre ilçenin toplam nüfusu 15726 kişiye düşerken ilçe merkezi nüfusu ise 6945 kişiye yükselmiştir.³¹

D.KOZAKLI'YA ULAŞIM

Turizm ile ulaşım arasında sıkı bir ilişki vardır. Turizm ulaşım istemlerine bağlı olarak başlamış, gelişme göstermiş ve turizmin yayılması da ulaşımı canlandırmıştır. Bu ilişki turizm ulaştırması kavramını ortaya çıkarmıştır. Karayolu, havayolu, demiryolu ve denizyolu bağlantılarının koordineli ve ulaşım sistemlerinin gelişmiş olduğu yöreler turizm bakımından gelişme göstermektedir. Özellikle kaplıca turizminin gelişme gösterdiği yöreler içerisinde; karayolu ulaşım ağının gelişmiş olduğu demiryolu ve havayolu ulaşımı açısından uygun coğrafi konumda bulunan yerler termal turizmde ileri düzeydedir. Kozaklı ilçe merkezi Kayseri-Ankara karayolu üzerindeki Topaklı Köyünün 24 km kuzeyinde yer almaktadır. İlçe merkezinden her saat başında Nevşehir ve Kayseri'ye otobüs seferi bulunmaktadır. Yörenin havayolu ulaşımına göre durumu incelendiğinde, sivil uçuşlara da açık olan Kayseri Askeri Havaalanına 95 km, Nevşehir Tuz Köyü Sivil Havaalanına ise 110 km mesafede bulunmaktadır. Kozaklı ilçe merkezine demiryolu ile ulaşmak mümkündür. Kayseri-Şefaattli-Yerköy-Kırıkkale-Ankara demiryolu Kozaklı'ya 16 km uzaklıkta bulunan Yenifakılı (Yozgat) ilçe merkezinden geçmektedir. Ayrıca Kozaklı'nın kasabası olan Kanlıca demiryolu istasyonu ise 8 km uzaklıkta bulunmaktadır. Dolayısıyla yöreye demiryolu ile ulaşım kolaydır.³²

E.KOZAKLI TARİHİ

1.Hititler Dönemi (M.Ö 1750,1200)

M.Ö II. binin başlarından Avrupa'dan Kafkaslar üzerinden gelerek Kapadokya Bölgesine yerleşen Hititler, daha sonra yerli halkla kaynaşarak imparatorluk kurmuşlardır. Dilleri Hint-Avrupa dil grubundandır. Başkentleri Hattuşaş (Boğazköy) olan önemli şehirleri Alacahöyük ve Alişar'dır. Kapadokya bölgesinde bulunan bütün höyüklerde Hititlere ait kalıntılara rastlamak mümkündür. Bunun yanı sıra Hitit imparatorluk döneminde özellikle Kapadokya bölgesinde stratejik açıdan önemli geçitlere ve su kenarlarındaki yüksek kayalara rölyef olarak işlenmiş anıtlar

³² Erişim:30 Kasım 2011.World WideWeb:<http://www.kgm.gov.tr/Sayfalar/KGM/SiteTr/Bolgeler/6Bolge/Bolge6.aspx>

bulunmaktadır. Friglerin Kozaklı'nın önemli kentlerinin hemen hepsini yıkarak Hitit imparatorluğunun ortadan kaldırılmasından sonra Orta ve Güneydoğu Anadolu'da Geç Hitit Krallıkları ortaya çıkmıştır. Kapadokya bölgesindeki Geç Hitit Krallığı ise Kayseri, Niğde Nevşehir'i içine alan Tabal Krallığıdır.³³

Yapmış olduğum Kozaklı saha araştırmalarında ve Nevşehir Müzesinden almış olduğum bilgiler doğrultusunda aşağıda Hitit ve Frig dönemine ait olduğunu düşündüğüm höyük ve Tümülüsler mevcuttur. . Ayrıca hangi tarihte kullanıldığı tam olarak bilinmeyen Kozaklı'ya 21 km uzaklıkta Damlalı yer altı şehri ve 4 km uzaklıkta Kaşkılla çevresinde mağara yerleşim yerleri bulunmaktadır.

KARAHASANLI

- 1-Mendilli Höyüğü
- 2-Özbek Yurdu Höyüğü
- 3-Çamurkuyu (Gökçe) Höyüğü
- 4-Karahasanlı Höyüğü
- 5-Acıburun (Orta Mahalle) Höyüğü

BÜYÜK YAĞLI

- 1-Taştepe Tümülüsü

DOYDUK

- 1-Çerçi Höyüğü
- 2-Kaya oyma mağara

KARASENİR

- 1-Karasenir Höyüğü

KANLICA

- 1-Kanlıca Höyüğü
- 2-Kuşaklı Höyüğü

KÜLLÜCE

- 1-Kötü Dölek Tümülüsü
- 2-Himmet Höyüğü Tümülüsü
- 3-Çatal Höyük³⁴

³³ “Nevşehir” Yurt Ansiklopedisi, Anadolu Yayıncılık, C. 8, İstanbul 1982, s. 6065.

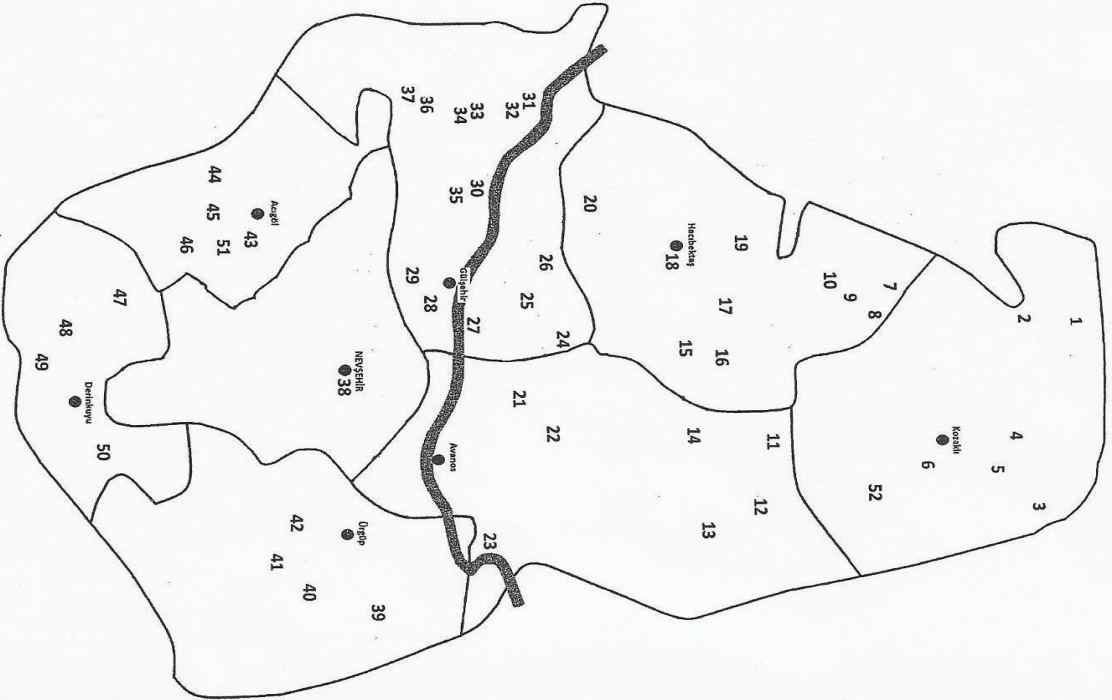
³⁴ Nevşehir Müze Müdürlüğü, Kozaklı Arkeolojik Kazı Çalışmaları Dosyası

Başlangıcından Tunç Çağların Sonuna Dek Nevşehir Bölgesi Arkeolojik Buluntu Yerleri ve Dönemleri.

Başlangıcından Tunç Çağların Sonuna Kadar Nevşehir Bölgesi Arkeolojik Buluntu Yerleri ve Dönemleri (2011)

NO	ADI	İL.Ç.E	PALEOLİTİK	NEOLİTİK	KALKOLİTİK	ETÇ	ATKÇ-HİTİT	GTÇ
1	Obakırmızı / Obak Höyük	Kozaklı						
2	Karabırsanlı Höyük / Çirelik Ova	Kozaklı						
3	Karasanlı	Kozaklı						
4	Hacımusa	Kozaklı						
5	Yanıkdoğanlı Meriçli	Kozaklı						
6	Taşlıburun	Kozaklı						
7	Sarımsınlı Tepe	Hacıbektaş						
8	Hasanlı / Hasanlı	Hacıbektaş						
9	Ağlı Höyük Tepe	Hacıbektaş						
10	Pazarci	Hacıbektaş						
11	Tonlu Höyük	Aranos						
12	Pazlı	Aranos						
13	Karacısulu Höyük	Aranos						
14	Zank Höyük	Hacıbektaş						
15	Kılıcı Tepe	Hacıbektaş						
16	Hacıyayın Höyük	Hacıbektaş						
17	Ağlı Ilıcak Höyük	Hacıbektaş						
18	Sırtolara Höyük	Hacıbektaş						
19	Göbçüyük	Hacıbektaş						
20	Karaböyük / Genu Höyük	Göğüş						
21	Araplı Höyük	Aranos						
22	Değirmenözü	Aranos						
23	Çamlı Höyük	Aranos						
24	Dağın Höyük	Göğüş						
25	Yerliiz Höyük (Cam)	Göğüş						
26	Çirelik	Göğüş						
27	Karabırsanlı / Karabırsanlı	Aranos						
28	Araplı Höyük	Göğüş						
29	Karacısulu	Göğüş						
30	Tedimaz Höyük	Göğüş						
31	Sarımsınlı Höyük	Göğüş						
32	Kırmızı Höyük	Göğüş						
33	Ağlı Höyük	Göğüş						
34	Tonlu Höyük	Göğüş						
35	Yabancı - Malye (Necel)	Göğüş						
36	Yabancı	Göğüş						
37	Obakırmızı (Güven Höyük)	Nevşehir Merkez						
38	Araplı	İlçin						
39	Araplı Höyük (Sarı)	İlçin						
40	Karabırsanlı	İlçin						
41	Araplı	İlçin						
42	İlçin (İlçin)	İlçin						
43	Araplı Höyük	Araplı						
44	Araplı Çayır	Araplı						
45	Araplı Höyük	Araplı						
46	Yabancı (Güven M.)	Araplı						
47	Bahçe Öreni	Derinkuyu						
48	Sarımsınlı	Derinkuyu						
49	Tilki (Malye)	Derinkuyu						
50	Çakır	Derinkuyu						
51	Karabırsanlı	Kozaklı						
52	Karabırsanlı	Kozaklı						

Arkeolojik Buluntu Yerleri Haritası.

³⁵ Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri, Nevşehir Üniversitesi Yayınları:2 Nevşehir, 16-19 Kasım 2011, s320,321

2.Roma Dönemi (M.S 17-395)

M.S 172’de Tiberius Kapadokya’yı Roma’ya bağlayarak bölgedeki kargaşaya son vermiştir. Romalılar bölgeyi ele geçirdikten sonra batıya bir yol yaparak Ege’ye ulaşımı sağlamışlardır. Bu yol hem askeri hem de ticari açıdan önemlidir. Roma egemenliği sırasında yöreye gerek saldırı gerekse göç biçiminde doğudan gelenler olmuş, Romalılar bu yeni gelenlere karşı Lejyon adını verdikleri birlikleriyle karşı koymuşlardır. İmparator Septimus Severus döneminde ekonomik bakımdan oldukça canlanan Kapadokya’nın merkezi Kayseri daha sonraki yıllarda İran’dan gelen Sasaniler’in saldırılarına uğramıştır.³⁶

Kozaklı’da Romalılara ait önemli yerleşim yerleri mevcuttur. Kozaklı’nın özellikle kaplıcalarının olması ve Roma medeniyetinin hamam kültürüne önem vermesi Romalıların burada bir de hamam yapmalarını sağlamıştır. Şuan ki Kozaklı belediye hamamı ile Roza Resort oteli arasındaki mevkide yolun hemen altında kalmış olan bir Roma hamamı mevcuttur.³⁷ Ayrıca bu günkü Roza Resort otelin hemen arkasında kaçak kazı çalışmaları sonucunda Roma döneminden kalma baş ve bacak kısımları kırılmış heykel şuan ki Nevşehir müzesinde sergilenmektedir.

38

Fotoğraf 1:Romalı asker heykeli, Nevşehir müzesi

³⁶ Yurt Ansiklopedisi,a.g.e s.6066

³⁷ Kemal Yüksel Kozaklı,1948 Doğumlu, Yüksek Okul Mezunu, Kozaklı Belediyesi Eski Başkanı (1994-1999),Otel işletmeni.

³⁸ Nevşehir Müze Müdürlüğü bahçesi (Kozaklı da yapılan kazıda çıkarılan Romalı asker heykeli)

3. Bizans Dönemi(397-1071)

“Roma İmparatorluğu’nun ikiye bölünmesiyle Kapadokya Doğu Roma İmparatorluğu’nun etkisi altında kalmıştır. 2.yüzyıl sonlarında Kapadokya’da önemli sayıda Hristiyan toplulukları bulunmaktadır. Çünkü bu devre ait iki piskoposluk merkezi bilinmektedir. Bunlardan biri bölgede uzun süre Hristiyanların merkezi olacak olan Kayseri, diğeri de Malatya’dır. 3.yüzyılda kuvvetli şahsiyete sahip kişiler bölgeyi dini düşünce ve yaşantının merkezi haline getirmişlerdir. 4.yüzyılda Kapadokya üç büyük azizin (Kayseri Piskoposu Büyük Basil, kardeşi Nyssalı Gregory ve Nazianuslu Gregor) memleketi olarak bilinmektedir. Bunlardan Kayseri Başpiskoposu Büyük Basil bölgedeki kaya kilise ve manastırların kurucusudur. Bölge halkı Grek-Roma fikirlerinden ziyade İran’ın etkisi altında kalmıştır. Orta ve Doğu Anadolu’da olduğu gibi Kapadokya da Bizans’ın ilk yıllarında sakin bir dönem yaşamıştır.”

“Uzun süredir devam eden mezhep çatışmaları III. Leon’un Müslümanlıktan etkilenecek ikonları yasaklamasıyla doruk noktasına ulaşmıştır. Bu durum karşısında ikon yanlısı bazı kesimler Kapadokya’ya sığınmaya başlamışlardır. İkonoklaşım hareketi yüzyıldan fazla sürmüştür.(726-843). Bu dönemde birkaç Kapadokya kilisesi İkonoklaşım etkisi altında kaldıysa da ikondan yana olanlar burada rahatlıkla gizlenip ibadetlerini sürdürmüşlerdir. 843’te İmparatoriçe Theodore İkonları tekrar serbest bırakmıştır. Bu dönemde birkaç Kapadokya kilisesi İkonoklaşım etkisi altında kaldıysa da ikondan yana olanlar burada rahatlıkla gizlenip ibadetlerini sürdürmüşlerdir. 9.yüzyıl ortalarından sonra Arapların geri çekilmesi ile bölge oldukça sakinleşmiştir.³⁹ Kozaklı’da Bizans yerleşim yeri olarak şuan ki Asos Termal otelin bulunmuş olduğu yerde kaçak kazılar sonucu bazı Bizans dönemine ait sikkeler bulunmuştur.⁴⁰

4. Anadolu Selçuklular Dönemi(1075-1308)

“Nevşehir, XI. yy. sonlarında Anadolu’nun büyük bölümüyle birlikte Türk egemenliğine girmiştir. Hristiyanlık Türk egemenliğinden sonra da varlığını sürdürmüştür. Bunda Selçuklu Devleti’nin Bizans Kilisesi’ne tanıdığı özgürlüğün payı büyüktür. 1071 Malazgirt Savaşının devamında elli yıl gibi kısa bir süre içerisinde

³⁹ Yurt Ansiklopedisi, a.g.e,s.6066,

⁴⁰ Bektaş TARTAR, Hacıfakılı Köyü,1955 Doğumlu, İlkokul Mezunu (Defineci)

Türkler bölgeye hâkim olmuşlardır. Bölgede ilk Türk hâkimiyeti Danişment Ahmet Gazi'nin kurduğu Danişmentoğlu Beyliği ile olmuştur. 1075 tarihinde, Kutalmışoğlu Süleyman Şah tarafından İznik merkez olmak üzere Nevşehir'in de içinde bulunduğu Kozaklı, Güney Marmara, İç Ege ve Doğu Akdeniz Bölgeleri'nin geniş bölümlerinde de Türkiye Selçukluları Devleti kurulmuştur. Aslında 1067'de Kayseri'yi fetheden Türkmen Beyleri'nden Afşin Bey Kızılırmak'ın orta çıkırı boyunca fetihlerine devam ederek Nevşehir ve çevresini de Selçuklu toprakları içerisine katmıştı. “ Nevşehir Türkiye Selçukluları Dönemi'nde doğu-batı istikametinde birer menzillik mesafede yapılmış Çay Hanı, Horozlu Han, Zazadın Hanı, Sultan Hanı, Ağzı Karahan, Tepesidelik Han, Alay Hanı ve Sarıhan gibi kervansaraylarla ve bunlar arasındaki güzergâhı izleyen ticaret yolu üzerinde küçük bir yerleşim alanıdır. Bu yol batıda Ege kıyıları, doğuda Orta Asya Türk Dünyası ve Çin'e, Mezopotamya'ya yönelen çok işlek, canlı bir ticari hayata sahip, kültür köprüsü görevi de gören önemli bir yoldur.”“Son Selçuklu Sultanlarından III. Alâeddin Keykubat da Moğol Hükümdarı Gazan Han'la anlaşmazlığa düştüğünde Ürgüp yakınlarında sığındığı mağarada sıkı bir takiple yakalanmıştır. II. Mesut son Türkiye Selçuklu Sultanı olarak Kayseri'de 1308'de ölünce Moğollar sembolik de olsa Selçuklu tahtına kimseyi oturtmamışlardır. Anadolu'yu merkezden gönderdikleri valilerle yönetmeyi sürdürmüşlerdir.”⁴¹

5.Beylikler Dönemi

“Anadolu Selçuklu Devleti parçalanınca Moğolların Anadolu Valisi Timurtaş'ın daha sonra da Eratna Bey'in egemenliğine giren Nevşehir, 1381'de Kadı Burhanettin tarafından ele geçirildiyse de 1397'de yöreye Karamanoğulları egemen olmuşlardır. Bir Oğuz boyu olan Karamanlı Aşireti 13.yüzyılda Anadolu'ya gelmiştir. Türkiye Selçuklu Hükümdarı I.Alâeddin Keykubat onları İçel Bölgesine yerleştirmiş, Kerimüddin Karaman Bey başkenti Ermenek olan Karamanlı Beyliğini kurmuştur. Kerimüddin Karaman Bey'in yerine geçen Mehmet Bey 1277'de Türkçeyi resmi dil ilan etmiştir.”⁴²

⁴¹ Yurt Ansiklopedisi, a.g.e s.6066

⁴² Yurt Ansiklopedisi, a.g.e s.6067

“Karamanoğulları Türkiye Selçuklu Devleti başkenti Konya’yı zapt ederek merkezlerini burayı taşıyıp, Türkmenler arasında büyük saygınlık kazandılar. Karamanoğulları Nevşehir’in de içinde bulunduğu Orta Kızılırmak Konya Bölümü ve Anamur-Mersin kıyılarına kadar Doğu Akdeniz’de egemenlik alanlarını genişletmişlerdir. 1397’de Yıldırım Beyazıt Karaman ilini topraklarına katınca Nevşehir (Muşkara) Osmanlı Beyliği’ne dâhil olmuştur.”⁴³ Kozaklı, Karamanoğulları Beyliği ile Eratna Devleti’nin sınır noktası olmuştur. Bölgede bulunan Karasu çayı iki devlet arasında sınır kabul edilmiştir. Bölgede hala sınır taşlarının bazı kalıntıları bulunmaktadır.⁴⁴

F.TÜRKMEN BOYLARININ HALEPTEN KOZAKLI’YA YERLEŞMESİ

Türklerin gittikleri yerlere kendi boy ve aşiretlerinin adlarını vermesi sık görülen bir durumdur. Peki, Halep’e Türkmen aşiretleri nasıl gelmiştir? Selçukluların 1040 yılında kazandıkları Dandanakan savaşından sonra devletin asıl gücünü meydana getiren Türkmenler veya diğer adıyla Oğuzlar, dalgalar halinde yurt tutmak üzere Ön-Asya’ya intikal ederken, birçok Türkmen boy ve oymakları 1063 yılından itibaren Suriye’ye girerek kendi hayat şartlarına uyabilecek bölgeleri vatan edinmeye başladılar.⁴⁵ 1070-71 yılında Nâvekiyye Türkmenleri Suriye’ye gelmişler ve Nâvekiyyeler’den olan Atsız, bir süre sonra Kudüs, Dimaşk (Şam) ve diğer yerleri fethedip buraların hâkimi olmuşlardır. 1077’de Selçuklu hükümdarı Melik-Şah, kardeşi Tutuş’u Suriye melikliğine tayin ettiğinde beraberinde çok sayıda Türkmen beyi ve mahiyetlerindeki kalabalık zümreler Suriye’ye gelmişlerdir. Daha sonra Halep emiri İmadeddin Zengi Şehrizor ve Erbil bölgesindeki Yıvaların mühim bir kısmını Halep bölgesine getirmiştir.⁴⁶ Suriye’ye yapılan Türkmen göçleri, Anadolu Selçuklu ordusunun Köseadağ’da 1243 yılında Moğollara mağlup olmasından sonra da devam etmiş; Anadolu’da nizamları bozulmuş olan 40 bin çadırılık büyük bir Türkmen topluluğu Halep bölgesine gelerek yerleşmişlerdir.⁴⁷ Dolayısıyla daha XIII. yüzyılda Suriye’de kalabalık bir Türkmen zümresinin yaşadığı anlaşıyor Bunların bir kısmı yazın Sivas’ın güney yörelerine ve Uzun-Yayla’ya çıkıyordu ki, bunlara Şamlu veya Şam Türkmenleri

⁴³ Yurt Ansiklopedisi,a.g.e s6067

⁴⁴ Erişim:30 Kasım 2011.World Wide Web:URL [http:// www.tarihbilinci.com](http://www.tarihbilinci.com)

⁴⁵ Mustafa Kafalı, “Suriye Türkleri I”,Töre Dergisi,XXI(1973),s.73

⁴⁶ Faruk Sümer,Oğuzlar(Türkmenler),İstanbul,1992,s.117

⁴⁷ Mustafa Kafalı, a.g.e.s.33

denilmekteydi. Bu Türkmenler, Boz-Ok ve Üç-Ok şeklindeki eski Oğuz ikili teşkilatını da muhafaza ediyorlardı. Boz-Oklar, Halep çevresinde ve Amik ovasında, Üç-Oklar ise daha ziyade Çukur-Ova bölgesinde yaşamaktaydılar.⁴⁸Cevdet Turkey, Faruk Sümer ve Yusuf Halaçoğlu gibi birçok tarihçi Kozaklı'ya gelen Türkmenlerin büyük çoğunluğunun Halep bölgesinden geldiğini belirtmişlerdir. Bu bilgiler ışığında Kozaklı Türkmen boyunun yaşamış olduğu yerlere baktığımızda Kozaklı'da yaşayan Türkmen boy ve aşiretlerinin 1071 den sonra Halep oradan Hatay Maraş Çukur ova, Niğde, bir kolda Sivas yol güzergâhlarını izleyerek bu günkü Nevşehir'in Kozaklı İlçesinin bulunduğu yere yerleştiğini anlıyoruz. Şuan çevre köy ve bölgelerde Yabanlı Kızıl koyunlu Akça koyunlu Herikli aşiretleri varlıklarını sürdürmektedir. Bölge 1071 yılından sonra ilk olarak sırasıyla Danişmentliler, Anadolu Selçuklu Devleti, Karamanoğulları Beyliği ve daha sonrada Osmanlı Devleti egemenliği altına girmiştir.Osmanlı devletinde Anadolu'da Kızık boyuna mensup teşekküller defterlerden elde ettiğimiz malumata göre Halep ve Şam Türkmenleri arasında yaşayan oldukça büyük iki oymaktan ibarettir.

1.Halep Türkmenleri: Bu il arasında bulunan Kızık teşekkülü Kanuni devrine ait en eski defterde biri 162, diğeri 16 vergi evine malik olmak üzere iki kısım halindedir. Yine Kanuni devrinde yazılmış müteakip bir defterde bu cemaat 265 vergi nüfusu olan büyük bir teşekkül suretinde gösterilmiştir. 978 tarihli defterde ise bu Kızık oymağının vergi nüfusu hakkında verilen rakam bizi şaşırtacak kadar fazladır. Bu rakama göre Kızık oymağı 667 vergi nüfusuna, yani 468 hane ve 232 mücerrede çıkmıştır ki, buna göre bu cemaatin nüfusu otuz kırk yıl içinde iki misli artmış demektir.⁴⁹ Nüfusları gittikçe artmakta devam eden Kızıklar'ın mühim bir kısmı, XVII. Yüzyılda Antep mıntkasında yerleşmiş ve yerleşen bu kısım Oturak Kızık adıyla anılmıştır. Sultan İbrahim devrinde yazılmış olan Halep Türkmeni defterine göre, Oturak Kızıklar, Oğurca, Damlaluca, Çay Kuyu, Sakal, Kara Dinek, Yalankaz, Üç Kilise ve Taşlıca adlı köyler ile nefsi Antep ve ona bağlı diğerköy ve kasabalarda sakin idiler. Bunlardan başka Mihmadlu ve Bozatlu obaları (mahalle) da Oturak Kızıklar'a ait bulunmaktaydı. Yine Kızıklar'ın bu şubesine mensup küçük bir oymak da Döğerlü cemaati arasında yaşamaktaydı. Oturak Kızıklar'ın yerleşmiş bulundukları yerler, XIX. yüzyılın sonlarına kadar kendi adları ile anılan idari bir mıntika (nahiye) halinde kalmıştır. Bugün yerleştikleri köylerin birçoğu eski adları altında mevcudiyetlerini muhafaza etmektedirler. Yukarıda bahsi geçen deftere göre Kızıklar'ın yerleşmemiş kısımları, Mehmet

⁴⁸ Faruk Sümer, Oğuzlar, İstanbul Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 1999,s.138

⁴⁹ Faruk Sümer, Bozoklu Oğuz Boylarına Dair, DTCTF,1953,s.75

adlı bir kethüdanın emrinde olup Göçer Kızık adını taşımaktadır. Defterde 149 vergi nüfusu sayılmakla beraber, Göçer Kızıklar'ın çok daha fazla bir nüfusa sahip bulundukları, vergilerine ait kayıtlardan anlaşılmaktadır. Bu Kızıklar hakkında elde edilen son malumat, onların mensup bulundukları ilin diğer teşekkülleri gibi, 1101 Avusturya seferine çağırıldıklarına dairdir. Bu sefere Kızıklar Hacı Zekeriya oğlu Asaf Beg, Kara Kethüda oğlu Bekir Beg ve Kızık Mehmetoğlu gibi, başbuğlarının emrinde olarak katılmışlardır ki bunlardan Kara Kethüda oğlu Bekir Beg, Oturak Kızıklar'ın reisiydi. XVIII. yüzyıldaki vesikalarda bu Kızıklar **Haremeyn'üş-şerifeyn** aşiretlerinden birisi olarak zikredilmektedir. Halep Türkmenlerine bağlı bulunan bu Kızıklardan bir şubenin XVI. yüzyılın sonlarında Yeni İl'e(Sivas) dahil olduğu anlaşılmaktadır. Bu şube Yeni İl'in XVII. yüzyılın başlarında dağılmasıyla Kozaklı'ya göç etmiş ve Karaman ilinde yurt tutmuştur. Fakat bu Kızık şubesinin akıbeti hakkında şimdilik hiçbir malumata sahip değiliz.

2.Şam Türkmenleri: Bu adda diğer bir oymak, yukarıda da işaret edildiği gibi, XVI. yüzyılda Şam bölgesinde yaşayan Türkmen aşiretleri arasında bulunmaktadır. Kanuni devrinde yazılmış Şam vilayetine ait bir defterde, bu Kızık oymağı 66 vergi evi olarak gösterilmiştir. Defterlerde Kızık adı altında görülebilen teşekküller bunlardan ibarettir. Yine aynı kaynaklarda Kızık adlı birçok yer adları vardır ki, bunların ekserisi Anadolu'nun orta ve batı bölgelerinde bulunmaktadır. Tokat Kızık köyü, Bolu Kızık köyü Maraş Andıran Kızık köyü vb bunlara örnek oluşturabilir. Lakin bu kabilenin taşıdığı adın Kızıklı olduğu hükmünü tereddütsüzce vermek mümkün olmuyor, çünkü bu isim görüldüğü gibi **Kazaklu** suretinde de okunabilir.⁵⁰Yapmış olduğum saha araştırmalarımnda kendisine Şamlu Şam Türkmeni olduğunu söyleyen kişilere de rastlamış bulunmaktayım.⁵¹Görüldüğü gibi Kızıklı-Kazaklı-Kozaklı olarak değişime uğramış Faruk Sümer bu aşirete doğrudan Kızıklı denemeyeceğini de söylemiştir.

⁵⁰ Faruk Sümer,a.g.e.s.,76,77

⁵¹ Hakkı Yıldız Karasenir Köyü 1960 Doğumlu,Lise mezunu

CEMAAT	TAIFE	GRUP	BOY	S	H	M	YURT	SANCAK	KAYNAK
Basma Kozaklu Cemaati	Halep Türkmenleri	İnallu Cemaati	Eymür	T	0	0	-	Halep S.	BOA, TD, nr. 280, s. 329, sene 959 (1551-52)
Basma Kozaklu Cemaati	Halep Türkmenleri	İnallu Cemaati	Eymür	T	0	0	-	Halep S.	BOA, TD, nr. 493, s. 959, sene 978 (1570-71)
Basma Kozaklu Cemaati	Halep Türkmenleri	İnallu Cemaati	Eymür	T	0	0	-	Halep S.	BOA, TD, nr. 397, s. , sene 942 (1535-36)
Basma Kozaklu Cemaati	Halep Türkmenleri	İnallu Cemaati	Eymür	T	10	0	-	Halep S.	BOA, TD, nr. 1040, s. 91, sene 931-936 (1524-1530)
Kozaklu Cemaati			Eymür	T	0	0	Boğazvirân n.d. Şaşı meşhedi m. (ekinlik)	Kars-ı Maraş S.- Elbistan Kaz.- Mancılık Nah.	BOA, TD, nr. 419, s. 299, Kanuni Devri
Kozaklu Cemaati			Eymür	T	0	0	Bayram çayırı m. (ekinlik)	Kars-ı Maraş S.- Elbistan Kaz.- Mancılık Nah.	BOA, TD, nr. 419, s. 299, Kanuni Devri
Kozaklu Cemaati			Eymür	T	0	0	Otlı Viran n.d. Yüzerliklü m. (ekinlik)	Kars-ı Maraş S.- Elbistan Kaz.- Mancılık Nah.	BOA, TD, nr. 419, s. 299, Kanuni Devri
Kozaklu Cemaati -			Eymür	T	0	0	Doğan Viranı m. (ziraat yeri)	Maraş S.- Zamantı Kaz.- Pınarbaşı Nah.	TKA, TD, nr. 108, vr. 460a, sene 971 (1563-64)
Kozaklu Cemaati	Dulkadirli Türkmenleri		Eymür	T	6	3	-	Sivas (Yeni il) Kaz.	BOA, TD, nr. 604, s. 174, sene 991 (1583-84)
Okculu ve Cemaati	Cemaati Zamantu Yörükleri		Avşar	T	10	1	Çuğun Viranı m.	Maraş S.- Zamantı Kaz.- Pınarbaşı Nah.	TKA, TD, nr. 108, vr. 473b, sene 971 (1563-64)

⁵² Yusuf Halaçoğlu, Anadolu'da Aşiret Cemaatler Oymaklar 1453-1650 TTK Yayınları, Ankara ,2011,s.192

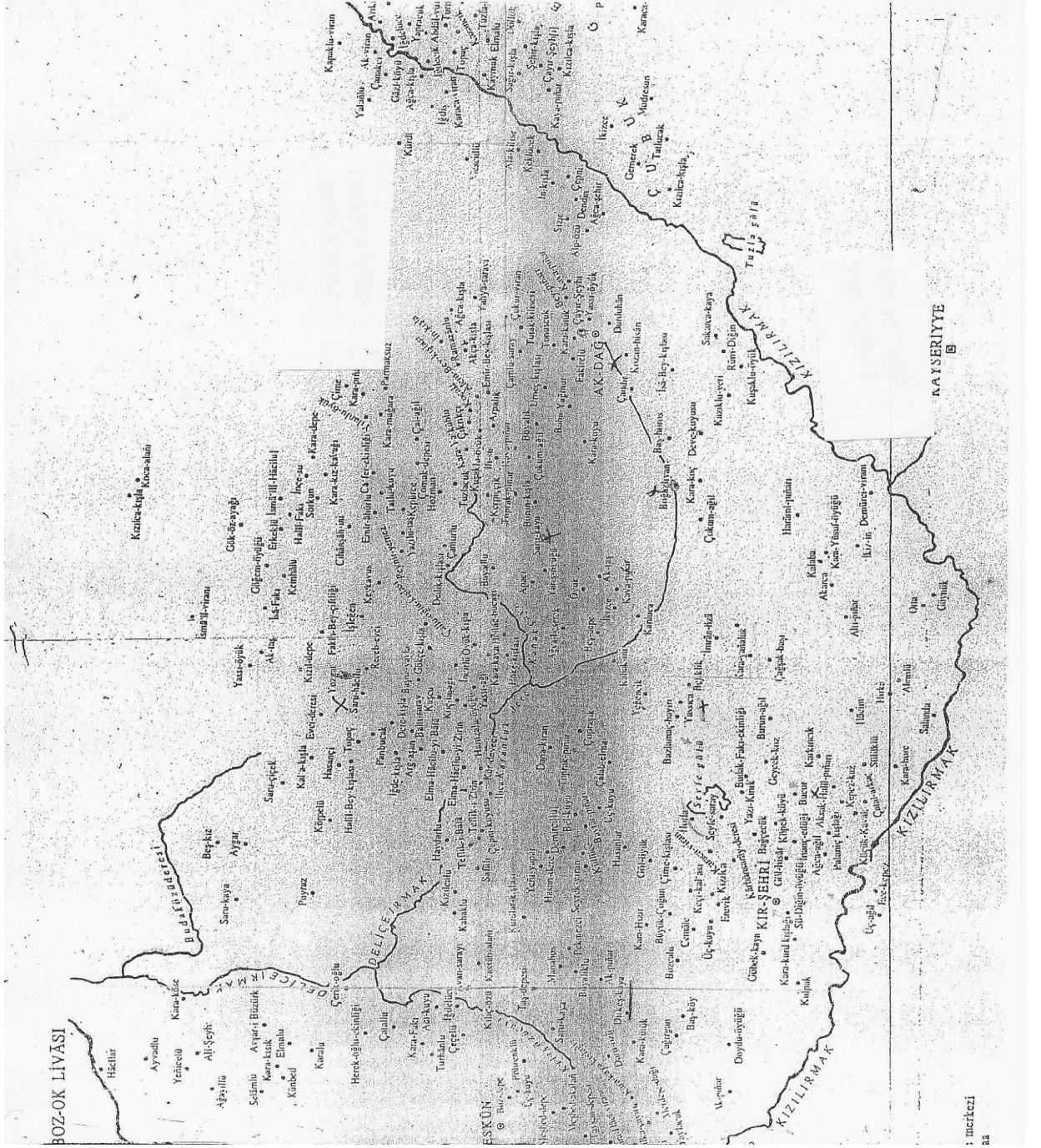
Görüldüğü gibi Yusuf Halaçoğlu ve Cevdet Turkey gibi tarihçiler de Kozaklı aşiretinden bahsetmektedir. İster Kozaklı köyü Kızıklı'dan değişerek bu adı almış olsun isterse Kozaklı adında müstakil bir aşiret olsun Kozaklı adının Halep'ten gelme Kızıklı veya Kozaklı Türkmen aşiretlerinden geldiği muhtemeldir.⁵³Burada yabancı aşiretine ayrı olarak değinmek gerekmektedir. Zira yabancı aşireti Kozaklı köyünde önemli bir nüfuza sahiptir. Yabancı aşiretine de yukarıda Kızıklı aşiretine de dendiği gibi Haremeyn'üş şerifeyn denilmektedir. Yabancı ve Kızık aşireti de Halep ve Şam bölgesinden gelmekte ve ikisi de bayat taifesindendir. Yabancı aşireti Halep Türkmenlerinden koparak yeni ile (Sivas) bölgesine yerleşmiştir. Halep Türkmenlerinden olan yaban eriler kış geldiğinde Halep yöresine tekrar inmişlerdir.⁵⁴

Bozok sancağındaki köy isimlerine baktığımızda büyük çoğunluğunun Türklerin sosyo-ekonomik hayat tarzlarının bir sonucu olarak ait bulundukları boy, aşiret ve cemaat isimlerinden almış oldukları görülmektedir. Aşağıda elde etmiş olduğumuz haritayı incelediğimizde Kozaklı ve çevresinde bulunan birçok köy ve yerleşim yerinin olmadığını görmekteyiz. Hamam orta mahallesinin olduğu yerde de bir yerleşim yeri görülüyor. Bu da Kozoğlu ailesinin Selçuklu dönemi değil Osmanlı döneminde yaşadığını göstermekte, Kozaklı köyü de haritada görülmediğine göre bu bölgeye ismi geçen Kozaklı köyleri dışında şuan ismi olup da haritada olmayan yerleşim yerlerinin 1530 yılından sonra oluştuğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Kozaklı'ya yaklaşık 50-60 km uzaklıkta Kızıklı yeri isminde yerleşim yeri görülmekte bu da yukarıda anlatıldığı gibi Kızıklı boyunun bu bölgeye geldiğinin göstergesidir. Ayrıca şunu da belirtmek isterim ki Kozaklı da yapmış olduğum araştırmalarda Hamamorta mahallesindeki cami üzerindeki yapım tarihine baktığımızda miladi 1853 yılını görmekteyiz. Bir ihtimalde bu caminin Kozoğlu ailesi tarafından yaptırılan cami olabileceğidir. Ayrıca mezar taşları üzerinde yapmış olduğum araştırmalarda da 1700'lü yıllardan daha eski bir mezar taşına rastlayamadım. Bu da harita ile örtüşmektedir.

⁵³ Yusuf Halaçoğlu a.g.e. s192

⁵⁴ Atilla Canbolat, Hatay Türkmen Aşiretleri ve Bu Aşiretlerin İskânı Yüksek Lisans Tezi Kahramanmaraş ,2006 s.57

BOZOK LİVASI HARİTASI

G.OSMANLI DÖNEMİNDE TÜRKMEN AŞİRETLERİNİN NEVŞEHİR YÖRESİNDE İSKÂNI

XVIII. yüzyılın önemli bir iskân mahalli olan bu bölge, bilhassa yeni kurulan Nevşehir kasabasından dolayı, birçok ahalinin iskânına sahne olmuştur. Bu cümleden olmak üzere, Nevşehir kasabasına ve çevre mahallere Çayan, Kara Hacılı, İnallu, Eski-il Türkmenleri, Karaca-Araplu, Kızıl Koyunlu, Danişmendlü, Musa Haculu, Şerefli, Tohtimurlu, Saman ve Eymür cemaatlerine mensup teşekküller ile Boynu-incelü Türkmenlerinden Salarlu-i Kebir ve Sagir, Boynu incelü, Kürd Mehmedlü, Horasanlu, Bekdik, Heriklü, Kütüklü, Dumanlu, Karaca Kürd, Deliler, Savculu, Kurtulu, Hacı Ahmedlü, Kursulu, Kurutlu, Pirioglu ve Ada-Kurutlusu cemaatleri teşekküllerinden olmak üzere yaklaşık olarak 2000 hane iskân olunmuştur. Bu cemaatlerden Boynu İncelü Türkmnlrine tabii olan teşekküllerden hali vakti yerinde olanlar kasaba içine yerleştirilirken diğerleride Eyüp ili kazası ile Kırşehir sancağının Süleymanlı kazasındaki İbrahim Paşa evkafından olan boş ve harap köylere yerleştirilmiştir. Ayrıca 1726 yılında Lekvanik ve Kırıntılı cemaatlerinin de bu bölgeye sevki için teşebbüse geçilmiştir.⁵⁶

1.Kozaklı Türkmen Aşiretleri

Yörük tabiri 16.yüzyılda göçebe anlamında yörü- fiilinden türetilme olarak kullanılmaktadır. Fakat daha çok bu genel anlamından ziyade Batı Anadolu ile Güney Batı Anadolu'daki konargöçerlerin genel adı olmuştur. Osmanlılar 16. yüzyılda Anadolu birliğini sağlayıncaya kadar, kendilerine rakip ve savaş halinde oldukları Türkmen devletlerinin konargöçer tebaalarını ayırmak için aynı dil, din ve sosyal yaşamı sürdüren kendilerine bağlı konargöçerlere **Yörük** denmekteydi. Bu bakımdan Yörük adı hiçbir farklı etnik ve kavmî anlam ifade etmez.

16.yüzyılda daha ziyade **Türkmen** kelimesi ile vasıflandırılan başlıca eller 16.yüzyıl öncesi sınırları dışında kalan Halep Türkmenleri, Diyarbakır Türkmenleri, Dulkadirli ile Bozok'taki göçerlerdir. Daha sonra ise bu ad, Halep Türkmenleri ile Boz-ulus'a münhasır kalmıştır. Bu nedenle her iki gruptan 18.yüzyıldan itibaren Orta ve Batı Anadolu'ya gelenler dahi, Türkmen olarak anılmaya devam etmişlerdir. Hatta bu

⁵⁶ Doç.Dr.Yusuf Halaçoğlu,XVIII. yy Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi,TDK basımevi,Ankara,1988,s.129,130

adlandırma, köylerde ve kasabalarda yerleştikten sonra da devam etmiştir. Bu gün Orta ve Batı Anadolu’da bazı yerlerde yan yana Türk, Yörük ve Türkmen köylerini görmek mümkündür. Türk olarak adlandırılan köyler, oralarda 15-16. yüzyıldan önce yaşayan ve yerleşen Yörüklerin kurdukları köylerdir. Türkmen köyleri ise 17. yüzyıldan itibaren Orta ve sonra Batı Anadolu ile Marmara bölgesine göç etmiş ve son asırlarda oralarda yerleşmiş Boz-ulus, Halep Türkmenleri ve Yeni-il’e mensup konargöçerler tarafından kurulmuş olanlardır. Osmanlı yönetiminin konargöçerleri yerleştirme için gösterdiği çabalar, daha çok Türkmenler üzerinde etkili olmuştur. Nitekim Boz-ulus ve Halep Türkmenleri gibi eller bile Yörüklerden daha önce yerleşik hayata geçmişlerdir. Bugün Türkmenlerden hemen hemen hiçbir konargöçer teşekkül görülmezken, Toroslar’da çok az da olsa yarı göçebe hayatı devam ettiren, Yörük obalarına rastlanmaktadır.⁵⁷ Biz burada Kozaklı ilçesini ve çevresinde bulunan köyleri meydana getiren Yörük Türkmen aşiretlerini inceleyeceğiz. Kozaklı’da bulunan yerli halkın büyük kısmını Ak koyunlu (ağca koyunlu), herikli, Kızıl Koyunlu ve yabancı Türkmen grupları oluşturmaktadır.

1.1.Ağca Koyunlu (Dulkadirli) Türkmenleri

Dulkadir kelimesinin etimolojisi ile ilgili ileri sürülen görüşlere bakıldığında zaman kelimenin tam olarak ne anlama geldiği ve telaffuzu hakkında net bir görüş bulunmadığı görülür. Dulkadirli Türkmenlerinin menşeinin ise arşiv kaynaklarında bilgi bulunmamasına rağmen Faruk Sümer tarafından Oğuzların Bozok koluna, boy olarak da Bayat boyuna mensup oldukları belirtilmektedir. Dulkadirli’i oluşturan cemaatler genellikle Bayat, Avşar ve Beydilli boylarından olmakla birlikte bunların beylerinin hangi boya mensup oldukları bilinmemektedir. Dulkadirli’i meydana getiren Türkmenlerin daha çok Bayatlar’dan olması beylerinin de Bayat boyundan çıkmış olabileceği ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Maraş ve civarında yaşayan Dulkadirli Ulus’una bağlı cemaatlerin en büyük birimi tâifeler olup 1526 yılında bölgede 26, 1580 yılında ise 21 tâifenin bulunduğu görülmektedir. Tâifelerin ise alt birimlerini cemaatler oluşturmaktadır. Dulkadirli Türkmenlerine bağlı cemaatler Maraş haricinde, Şam, Halep, Antakya, Diyarbakir, Mardin, Malatya, Hısn-ı Mansur, Antep, Adana, Kayseri, Sivas, Bozok, Yeni İl ve Karaman arasındaki bölgeleri tasarruf etmektedirler. 1526 yılında bu cemaatlerin haricinde Dulkadirli Ulus’una bağlı olan fakat hiçbir yeri tasarruf etmeyen veya

⁵⁷ Orhan Sakin, 16 yy Osmanlı Arşiv kayıtlarına göre Anadolu da Türkmen ve Yörükler, Ekim Yayınları, İstanbul 2010, s.39, 40

tasarruf ettiği yer belli olmayan, sadece cemaat adı ile bağlı olduğu tâife belirtilen 24 cemaat sayısı ise 274'tür. Ağca Koyunlu taifesi Dulkadirli ulusunu oluşturan taifelerin başında gelir.

1526 yılında Ağca Koyunlu taifesine bağlı 20, 1580 yılında ise 11 cemaat bulunmaktadır. Bunlardan 6'sı her iki tarihte de ortak iken diğerlerinin farklı olduğu görülmektedir. Cemaatlerden 6'sının ismini bağlı oldukları kethüdalarından almaları muhtemeldir. Ağca Koyunlu taifesine bağlı cemaatlerden bir kısmı Maraş ve çevresini yaylak-kışlak olarak kullanırken, bazılarının Maraş haricinde bulundukları, bazılarının da bulundukları yerlerinin belli olmadığı görülmektedir. Verilen nüfus rakamlarının haricinde 1526 yılında, 153 mücerred, 20 imam, 9 kethüda ve 5 çeri bulunmaktadır. 1580 yılındaki nüfus dağılımı ise şöyle sıralanmaktadır. 936 bennak, 938 mücerred, 16 kethüda, 9 sipahi, 7 muaf, 3 pir-i fâni, 1 imam, 1 muhassıl ve 1 a'ma.⁵⁸

1.2. Herikli Türkmen Aşireti

Herikli/Heriklü Türkmenleri, Anadolu'da yüzlerce yıldan beri kışlaktan yaylağa, yaylaktan kışlağa konup göçmüş ve günümüzde tamamına yakını yerleşik hayata geçmiş kırk bir bini aşkın Türkmen aşiretinden biridir. **Herikli/Heriklü** adının etimolojik izahına geçmeden önce sözü geçen Türkmen aşiretinin tarihi, iskân olundukları yerler ve bugünkü durumlarından kısaca söz etmek gerekir. Osmanlı kaynaklarında hem yerleşik ve hem de konar-göçer bir Türkmen topluluğu olarak kaydedilen **Herikliler** hakkındaki ilk bilgilere Başbakanlık Osmanlı Devlet Arşivi'ndeki 450 numaralı 1524 tarihine ait Tahrir Defteri'nde rastlanmaktadır. Sözü geçen Tahrir Defteri'nde **Herikliler** Adana Sis(Kozan) sancağındaki *Altunini* mevkiinde ekincilikle uğraşan Oğuzların Afşar boyuna mensup Toyuranlı (Doyranlı) taifesine bağlı 51 hane 12 mücerret (bekar) ve 3350 akçe geliri bulunan bir Türkmen cemaati olarak kaydedilmişlerdir. 1525-6 yılındaki defterde ise Heriklilerin 76 hane, 18 mücerred ve 3350 akça gelire sahip bir topluluk olarak tespit edildiklerini görüyoruz. Daha sonra Herikliler 1564 tarihli Tapu Kadastro Arşivi Tahrir Defteri'nde Maraş Yörükleri içinde Afşar boyuna mensup 11 hane, 3 mücerret eşinciyan (sefere giden tımarlı sipahi) olarak yazılmışlardır. Yine aynı defterin 454b sayfasında Heriklilerin kışlakta ziraat yeri olarak Maraş sancağının, Zamantu kazasının Pınarbaşı nahiyesindeki Gökçeköy ve Küsin mevki gösterilmiştir. Herikliler, XVII. yüzyılın ortalarında Bozok, Bozulus, Halep ve Dulkadir Türkmenlerine mensup Kara Halillü, Tor Hasanlu, Avşar, Deliler,

⁵⁸ İbrahim Solak, XVI. Yüzyılda Maraş ve Çevresinde Dulkadirli Türkmenleri TDK, Ankara, 2002, s.6,7

Küşne, Sermayelü, Salmanlu, Kaşıkçı, Bıçakçı, Karamanlu gibi bazı aşiretlerin bir araya gelerek oluşturdukları D a n i ş m e n d l ü kazasına tâbi Türkmenler arasında görülmektedir. Bu husus Hicri 1066(milâdi 1655/56) ve 1072-1084(milâdi 1661/62-1673/74) tarihli Divan-ı Hümayun Baş Muhasebe Kalemi Defterleri(D.BŞM-197, 217) ile Hicri 1072(milâdi 1661/62) tarihli Maliyeden Müdevver Defterlerde(MAD 5910) can cemaât-ı Herikli tâbic-i Danişmendlü” şeklinde kaydedilmiştir. Herikli Türkmenleri, Ön Asya’ya Batı Türkistan, Horasan ve Azerbaycan yoluyla gelen binlerce Oğuz boylarından biridir. Osmanlı arşiv kayıtlarına göre Herikli Türkmenleriyle ilgili ilk bilgilere 1524 ve 1526 yıllarına ait arşiv belgelerinde rastlamaktayız. Sözü geçen belgelerde bu Türkmen grubu A f s a r l a r arasında sayılmıştır. Başlangıçta Halep ve Rakka’dan İç ve Batı Anadolu’ya kadar geniş bir alanı kat ederek yaylak ve kışlak hayatını sürdüren Herikli Türkmenlerinin XVII. ve XVIII. yüzyılda Danismendogulları ve Boynuincelü Kazaları defterlerine kayıtlı olduğunu görmekteyiz. Bozulus ve Dulkadirli siyasî birliklerinde de adına rastlanılan H e r i k l i T ü r k m e n l e r i, XVIII. yüzyılda ise artık yerleşik hayata geçmeye başlamışlardır. Özellikle Erciyes Dağı’nın güneyinden Kırşehir yakınlarındaki Malya düzlüğünü yaylak olarak kullanan Heriklilerin, 1720 tarihinden itibaren sekiz yüz hanesi Nevşehir’e, bir kısmı ise boş, sulak ve otlak ören yerlerine iskân edilmişlerdir. Nevşehir Merkezi ile Gülşehir, Hacıbektaş ve Kozaklı ilçelerinde yerleşen Herikli Türkmenlerinden pek çok kimse günümüzde artık büyük şehirlerde yaşamaktadırlar. Herikli Türkmenleri, Anadolu’daki pek çok Oğuz topluluğu gibi *Bozok* (Dış Oğuz) ve *Üçok* (Dış Oğuz) sekindeki ana boy teşkilatını hatırlamamaktadır. Anadolu’da çok erken dönemlerde ayrılmakla birlikte bu boyun sakinlerinin hafızalarında Afşarlara mensup oldukları konusunda nadir de olsa bilgi kııntılarına rastlanılmaktadır. Ancak B o y n u i n c e l ü Kazası Defterine kayıtlı olan H e r i k l i T ü r k m e n l e r i’ de Büyük Salarlı, Küçük Salarlı, Deliler, Boynuincelü, Hacı Ahmetli, Mihmadlu, Savcılı, Horasanlı, Bekdik, Karacakürt, Kursulu, Kurutlu, Ada Kurutlusu gibi diğer aşiretlerle birlikte daha alt boy adlarını kullanmaktadırlar. Yine Herikli Türkmenlerinin baskın unsurunun Afşar olmakla birlikte Salur ve Begdili gibi boyların yanı sıra K a r a H a l l l ü ve C e r i t gibi bazı oymaklarla karıştığı sülâle ve kişi adlarından anlaşılmaktadır.⁵⁹

⁵⁹ İsa Özkan,, Bengü İzler ,Türk Dünyası Araştırmaları ,Ankara 2007,s37,38

1.3.Kızıl Koyunlu Aşireti

Evkaf defterinde yalnız Likvanik Kürtlerine bağlı olduğu yazılan ve 65 ev olarak gösterilen bu oymağın, nereden getirildiği ve Nevşehir’ in içine mi yoksa köylerine mi yerleştirildiği konusunda bilgi verilmiştir. Ancak, bazı arşiv vesikalarında ve bölgesel araştırılmadan bu konuda aydınlatıcı sonuçlar elde edilmektedir. 1124 (1712) tarihli bir fermandan öğreniyoruz ki, Kızılkoyunlu oymağının bağlı bulunduğu Likvanik Kürtleri 1124 yılından önceki yıllarda, Rakkas’ ya iskân edilmiş bulunan Receple Afşarlarına bağlıdır. Bunların bir bölümü yerleştirildikleri Rakka’dan çıkarak Kayseri’ ye sancağındaki Develü, Harmancık, Yahyalı ilçeleri ile Zamantı bucağına gelmişlerdir. Bunlar bu yörede çapulculuk hareketlerine devam ettiklerinden ve iskân firarilerinden sayıldıklarından yeniden bir ferman gönderilerek bunlardan bir bölümünün Kozaklı’ya yerleştirilmesi emrolunmuştur. Likvanik efradına bağlı Kızılkoyunlu cemaati da bu ferman uyarınca Kozaklı’nın Kırşehir sancağındaki Süleymanlı ilçesinin harap köylerine yerleştirilecektir. Sonradan bunların Nevşehir yöresine aktarılmış olanları, kendi ifadelerine göre, Kırşehir yöresinden gelmişlerdir. Bugün Nevşehir’ in Avanos ilçesine bağlı bulunan bazı köylerinde bol sayıda Kızılkoyunlu oymağı mensupları vardır. Kozaklı merkez ve birçok köyde de yine bu aşirete mensup kişiler bulunmaktadır.⁶⁰

1.4.Yabanlı Türkmen Aşireti

Yabanlu ismi anlam itibariyle dışarıdan gelen, yabandan gelen mânâsını taşımaktadır. Soy, köken bakımından da Yabanlu oymağından gelmektedir. Geçmişinde haremeyn aşireti ismini de kullandığı veya komşu kabileler tarafından bu isimle bilindiği büyüklerimiz tarafından ifade edilmektedir.

“Haremeyn” aşireti, isminin 16. asırda Bayat boyuna mensup Yabanlu aşiretinin ismi olduğu büyük Türk tarihçisi Prof. Dr. Faruk Sümer’in Oğuzlar-Türkmenler kitabından öğreniyoruz. Buradan da anlaşılıyor ki Yabanlu oymağı Türklerin Bayat boyuna bağlı bir aşirettir. Bayat boyu Anadolu’daki Türk boylarından Bozokların Kayı boyundan sonraki ikinci boyudur. Bayat boyunun Türkçe anlamı: Mutlu, yiyeceği bol,

60 Özlem Bektaş Özataşkın XV-XVII.y.yıllarda Osmanlı Halkı Doktora Tezi,Erzurum 2008 s,148

devletli, nimetli ve bereketli anlamındadır. Yabanlu aşireti, Dulkadiroğulları, İran'da 1850'e kadar hüküm süren Kaçarlar Hanedanı, Kerkük Türkmenleri'nin çoğu ve Horasan'daki Karabayatlar bu boydandır. 10. asır başlarında Seyhun nehri civarındaki yerlerinden Maverâünnehir civarında yaşayan Oğuz boylarıyla birleşen Bayat boyu, bu asrın sonlarında diğer boylarla birlikte Hak dini İslâm'ı kabul etmiştir. Bayatlar ve diğer Oğuz boyları 11. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yani 1050 yılından sonra akın akın Anadolu, İran, Irak ve Suriye'ye yayıldılar. İslâmiyet'i kabul etmeden önce dünyevî maksatlar ve kuru cihangirlik için çalışan, harp eden, soylarının temizliği ve saflığıyla tanınan Oğuzlar yani Türkler, İslâmiyet'i kabul ettikten sonra Allah'ın yüce dini olan İslamiyet'i yaymaya gayret ettiler. Gittikleri yerlerde Adaletin, ilmin, Medeniyetin yayılması için çok sayıda han, hamam, cami, medrese, kervansaray ve köprü yaptırdılar. İslâmiyet'in ve Müslümanlığın yok edilmesi için çalışan Haçlılar'a karşı parlak zaferler kazanmışlardır. Yabanlu aşireti 11'inci yüzyılda Selçuklu hükümdarları Tuğrul ve Çağrı Beyler önderliğinde Bayat boyu içerisinde Horasan ve İran üzerinden Suriye ve Anadolu'ya gelmişler, Halep ve civarında göçebe olarak hayvancılık ve ticaret yapmaya başlamışlardır. Yaz aylarında yaylak olarak Anadolu içlerine Maraş ve Elbistan yaylalarına göçmeye başlamışlardır. Bugün Kayseri sınırları içerisinde bulunan Pazarören'de dünyada ilk milletlerarası Fuar olan Yabanlu Pazarı'nı kurdular. Bu pazar Rusya Çin, Afganistan, Irak, İran, Suriye, Anadolu, Bizans, Kırım, gibi ipek yolu üzerinde bulunan tüm ülkelerin kumaşları, ipekler, tarım ve hayvancılık ürünleri, savaş aletleri, halı, tahıl, at, koyun, kürk, yün ve tiftik gibi ürünlerinin satıldığı ve sergilendiği, döneminin tek, dünyanın ilk uluslararası fuarıdır. Bu fuar Yabanlu tarafından kurulmuş olup, Yabanlu Pazarı adıyla anılmıştır. Tarih kitaplarına Yabanlu Pazarı ismi ile geçmiştir. Bu fuar Yabanlu boyunun yüzyıllardır ticaret erbabı olduğunu bir göstergesidir. "Bugün bile İran'da çok geniş ve çeşitli Pazar yerlerine Yabanlu "Kayseriyye" denmesi Yabanlu Pazarı'nın şöhretini izah etmektedir. Memluk Hükümdarı Sultan Baybars'ın 1277 yılında Anadolu'ya yaptığı seferine katılan Muhyiddin İbn Abdüz-zahir'in yazdığı günlükte bu pazara dünyanın her yerinden tacirlerin katıldığı, aranılan her malın orada bulunduğu anlatılmaktadır. Yabanlu pazarı bahar mevsiminin başında kurulan kırk gün süren bir fuardır. Pazarın faaliyeti 14.yüzyılın ilk çeyreğinde sona ermiştir. Bu dönemde büyük bir ihtimalle Dulkadiroğulları beyliğinin kurulmasına katkıda bulunmuş, Maraş ve Elbistan'ın yeniden iskânına katılmışlardır.

16'ncı asır başlarında Yeni İlde yaylaya çıkmaya başlayan Yabanlu aşiretinin en ünlü yaylası Sivas'ın güneyinde Malatya ili Hekimhan ilçesinin Kuzeydoğusundaki Yellüce Dağı yaylalarıydı. Yabanlu, 17.asrın sonunda hac konvoylarının can ve mal güvenliğini sağlamak maksadı ile Osmanlı Sultanı tarafından Suriye sınırları içerisinde bulunan Rakka vilayetine iskân edilmiştir. Yabanlu Rakka vilayetinin Collap Deresi, Belve ve bugünkü Suriye sınırları ile Belih Nehri civarında yaşamışlardır. Urfa'dan bugünkü Arabistan sınırına kadar olan bölgede hac ve ticaret kervanlarının can ve mal güvenliğini sağlama işi sultanının fermanıyla Yabanlu boyuna verilmiştir. Aşiretimiz o zaman bu bölgeyi ve gelip giden kervanları haydut ve eşkıyalardan başarı ile korumuştur. Canları pahasına bu görevi yerine getiren Yabanlu aşireti Osmanlı sultanın büyük sevgisini ve takdirini kazanmıştır. Bu döneme ait Başbakanlık arşivinde bulunan Halep Muhassal Defteri ayrıntılı bilgi vermektedir. Rakka'ya gitmeden aşiretten ayrılan bir toplulukta bugün Malatya ili Arapkir ilçesine bağlı olan yukarı Yabanlu Köyü'nü kurmuşlardır. Rakka'da kendisine verilen görevi başarı ile yerine getiren Yabanlu aşiretini ödüllendirmek için Osmanlı Sultanı manevî yönden kuvvetli olan aşiret ileri gelenlerinin 10 yıl süren medrese eğitime alınmasını sağlamıştır. Bu medrese eğitimden geçenler aşiretimizin dinî ihtiyaçlarını yerine getirdikleri gibi, kendisinden sonra gelen nesiller içinde çok sayıda öğrenci yetiştirmişlerdir. Tahminen 70-80 yıl süren Rakka iskânından sonra Yabanlu Boyu Adana Sis Sancağı üzerinden bugünkü Kozan, Kadirli yolu ile Anadolu'ya gelmişlerdir. Bu yolculuk esnasında aşiretin bir kısmı Niğde ili Bor ilçesi civarına yerleşmiştir. Sis Sancağı üzerinden Maraş, Akkışla, Felâhiye, Topaklı, Kozaklı boyunca yerleşilerek ve bu güzergâh izlenerek bugün yaşadığımız topraklara gelinmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun, Yabanlu bu topraklara tarım arazilerinin işlenmesini ve hayvancılık yapılması amacıyla getirdiği düşünülmektedir. Osmanlı sultanlarının deyimi ile bu toprakların şenlenmesi için, Yabanlu aşireti bugünkü yerine iskân edilmiştir.⁶¹

⁶¹ Erişim:30 Kasım 2011.World Wide Web:URL <http://www.asilkan.org>

2.Haremeyn Uş Şerifeyn

Burada Haremeyn'üş şerifeyn ismine ayrıca değinmek gerekiyor. Zira yapmış olduğumuz çalışmalarda Yabancı ve Kızıklı aşiretlerinin Haremeyn olarak kendilerini tanımladıklarını görülmektedir. Bunun ne anlama geldiğini sorduğumuzda hiç kimsenin ne anlama geldiğini bilmediğini, sadece geçmişte bu ismin kullanıldığı söylenmektedir.⁶² Biz burada Haremeyn kelimesinin ne anlama geldiğini açıklığa kavuşturmak istiyoruz. Yeni il(Sivas) vergileri önceleri valide sultanların Üsküdar'da yaptırdıkları camiler için toplanırken daha sonra Mekke ve Medine için gönderilen Surre akçelerine dahil edilmiştir.⁶³ Aşiretin başındaki kethüdalar vergi toplayıcıları bu vergileri toplayıp Mekke ve Medine için göndermişler ve aşiretlerin bu beldeler için vergilerini vermeleri bu isimle yani Haremeyn' üş-şerifeyn ismiyle anılmalarına sebebiyet vermiştir.Surre, kelime olarak "içine para konulan kese veya cüzdan" demektir. Surre-i Hümayun ise "dağıtımı hac zamanına yetiştirilmek üzere Osmanlı padişahları tarafından Medine'de Ravza-i Mutahhara görevlileri, Mekke'de Mescid-i Haram vazifelileri ile Kudüs'teki Mescid-i Aksâ görevlilerine, bu şehirlerdeki kutsal mabetler civarında oturan yoksullara, âlimlere ve hayatıyla halka örnek olan Salih kimselere dağıtılmak üzere gönderilen para keseleri ve çeşitli hediyeler" anlamına gelmektedir. Surre keseleri ilk yıllarda Ravza-i Mutahhara ve Harem-i Şerif'in temizliği ile ilgili feraset görevlilerine tahsis edilmektedir. Böylece mukaddes mekânlara gidip yüz sürme ve dua etme imkânı bulamayan padişahlarla diğer görevliler, feraset hizmetlerine katılarak, bizzat gidemedikleri kutsal mekânların hizmetkârlığına katkıda bulunmuş olmaktadır. Bu yardımlar, zamanla güzergâh üzerindeki urban kabilelerine verilen hediyeleri de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Surre, tarihte ilk defa Abbasî Halifesi el-Muktedir Billâh zamanında gönderilmiştir (H. 924). Osmanlı döneminde ise ilk olarak Sultan Yıldırım Bayezid (1389-1402) Haremeyn'e surre göndermiştir. İstanbul'un fethinin Hicaz bölgesinde duyurulmasına özel bir önem atfetmiş olan Fatih Sultan Mehmet ise, saltanatı süresince her yıl kutsal beldelere belli miktarda hediyeler ve altın göndermeye devam etmiştir. Kendisinden sonra oğlu Sultan II. Bayezid her yıl hacılarla birlikte Haremeyn ahalisine belli miktarda hediyeler ve altınlar göndermeyi sürdürmüştür. Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethetmesinden itibaren Hicaz bölgesi Osmanlı yönetimine geçmiş ve devam etmekte olan surre gönderme teamülü

⁶² Osman, Güneş Kaşıkışla Köyü 1927 Doğumlu Okur Yazar Değil

⁶³ Faruk Sümer, a.g.e.s227

müesseseseleşmiştir. Yapılan yardımlar iki katına çıkarılarak devletin resmî politikası haline getirilmiştir. Osmanlı Devleti, Surre-i Hümayun geleneğini Mehmet Ali Paşa gailisi gibi ciddi sebeplerin dışında devletin son günlerine kadar devam ettirmiştir. Öyle ki son Osmanlı Padişahı Sultan Vahdeddin; Mekke, Medine ve Kudüs'ün İngilizlerin himayesine girmesine ve 1919-1922 yılları arasında imkânların son derece kıt olmasına rağmen, kutsal mekânlar ahalisine surre göndermeye devam etmiştir. Osmanlı hükümdarları, Haremeyn'e yapılan bu hizmetlerin zamanında yetiştirilmesine ve aksatılmadan sürdürülmesine fevkalâde önem vermişlerdir. Surre alayları ile gönderilecek para keseleri her yıl tam vaktinde, aksatılmadan temin edilegelmiştir. Kisve-i Saadet, Sitâre-i Kâbetullah, hil'atlerle diğer hediyeler büyük bir özenle hazırlanırdı. Bunlar her yıl törenlerle saraydan çıkarılır, ilk hareket noktası olan Üsküdar'da mutasarrıf, askerî ve mülkî erkân, ulema ve ahalinin de katıldığı muhteşem törenlerle uğurlanırdı. Surre-i Hümayûn emini ve Üsküdar mutasarrıfının katıldıkları bir heyetle Aziz Mahmud Hüdayî Dergâhı'na, Doğancılar Mektebi'ne ve Karacaahmed Türbesi'ne uğranarak buralarda dualar edilirdi. Kafiye, Üsküdar'da bir gün konakladıktan sonra kuşluk vakti hareket ederdi. Surre-i Hümayun'un güzergâhı Üsküdar'daki Ayrılık Çeşmesi'nden hareketle başlar ve Kartal-Gebze, İznik, Lefke, Vezirhan, Söğüt, Eskişehir, Bolvadin, İshaklı, Akşehir, Ilgın, Lâdik konaklarına uğrayarak Konya'ya varılırdı. Konya'dan hareketle İsmil, Karapınar, Ereğli, Ulukışla, Ramazanoğlu Yaylası, Gülek Boğazı, Kütüklü konaklarından geçilerek Adana'ya ulaşıldı. Adana'dan hareketle Misis, Kurtkulağı, Payas, Belek, Antakya, Zambakya, Şuğur, Madik, Hama, Humus, İki Kapılı, Nebekve Kuteyfe menzilleri geçilerek Şam'a ulaşıldı. İran, Azerbaycan ve diğer doğu vilâyetlerinden hacca gidecek kafiyeleler de burada Sürre Alayı'na katılırdı. Şam ve civarındaki mukataalarla vakıflardan gönderilecek yardımlar burada sürreye ilâve edilirdi. Osmanlı'nın Hicaz'a giriş karargâhı Şam'dı. Bu sebeple Sürre Alayı Şam'dan Medine'ye varıncaya kadar yolda lâzım olacak deve, su kırbaları, yiyecek ve diğer ihtiyaçlar burada temin edilerek deftere kaydedilirdi. Sürre Alayı bundan sonraki yolculuğuna Hac emirinin idaresi altında devam eder ve Şam'dan ayrılacağı gün muhteşem bir merasim tertip edilerek dualarla Medine'ye uğurlanırdı. Şam'dan hareket eden kafiye Kubbetü'l-Hac, Tarhana Hanı, Sahra-yı Düveyk, Muzayrib, Sahra-yı Mina, Mafrak, Ayn-ı Zerka, Balat, Tabut Korusu, Vadi-yi Aneze, Ma'an, Akabebaşı, Cugeyman, Eşmeler, Sahra-yı Kâ'-ı Sağır, Kal'a-i Tebük Kal'a-i Megayir, Haydar, Bürke-i Muazzama, Darü'l-Hamrâ, Medâyin-i Salih, Kal'a-i Ülâ, Bi'r-i Ganem, Sahra-yı Matarân, Bi'r-i Cedîd, Hediye Eşmesi, Fuhleteyn ve Vadiyü'l-Kurâ menzillerini geçerek Medine'ye ulaşır ve orada da merasimle karşılanırdı. Kafiye, bir hafta Medine'de kalır ve bu sürede Sürre emini, Medine kadısı ile ulema ve diğer yetkililerin huzurunda gönderilen yardımlar hak sahiplerine dağıtıldı. Ravza-i Mutahhara'nın içi ve dışı Isparta'dan hususî olarak getirilen gül suyu ile dualar edilip salâvatlar getirilerek yıkanır ve Kisve-i Saadet denilen özel işlemeli örtüsü değiştirilirdi. Mekke'de Sitâre-i Kâbetullah'ın yenilenmesinde de benzer merasimler yapılırdı. Eski örtüler teberrüken saklanmak üzere

parçalara ayrılarak İstanbul'daki bazı görevlilere hediye edilmek üzere getirilirdi. Medine'de bir hafta sonra en son hedefine uğurlanan Sürre-i Hümayun ve hac kafilesi Bi'ru Ali, Kubûr-ı Şühedâ, Cüdeyde, Bedr-i Huneyn, Ka'r-ı Kebîr, Râbia Eşmesi, Bi'ru Asfân ve Vadi-yi Fatıma menzillerini geçerek Mekke'ye ulaşırdı. Gönderilen yardımlarla hediyeler yine yetkililer huzurunda sahiplerine dağıtılarak hac ibadeti ifa edildikten sonra durum bir raporla İstanbul'a bildirilirdi. Sürre-i Hümayun ve hac kafilesinin, uğradığı menzillerde her türlü ihtiyaçları karşılanarak istirahatları temin edilir ve seyir halinde emniyetlerinin sağlanması hususunda gerekli güvenlik tedbirleri alınır. Bu konuda güzergâh üzerindeki vali ve mutasarrıflara her yıl muntazam emirler gönderilir ve verilen görevin ne suretle yerine getirildiği takip edilirdi. Geçilen menzillerin ana duraklarını teşkil eden İzmit, Bursa, Konya, Adana ve Şam gibi vilâyet merkezlerinde karşılama ve uğurlama merasimleri düzenlenir ve kafile her vilâyetin sınırına girişte ilgili vali, mutasarrıf veya bunların görevlendireceği kişilerce karşılanırdı. Vilâyet sınırlarında kendilerine eşlik edecek askerî birlikler, bir önceki vilâyetin kolluk kuvvetlerinden kafileyi teslim alırdı. Vilâyet merkezine gelişinde kafilenin tamamına yetecek miktarda çadırlar kurularak her türlü ihtiyaçlarının karşılanması için önceden tedbirler alınır. Sürre emini ile diğer görevliler ise münasip bir konakta ağırlanır, ilgili vilâyetin valisi, diğer bazı görevliler ve konak sahibine hediyeler verilirdi. Bir günlük konaklamadan sonra tekrar yola çıkılır ve bir sonraki vilâyet sınırında ilgililere kafilenin sâlimen teslim edildiğine dair -İstanbul'a gönderilmek üzere- bir rapor düzenlenirdi. Aynı uygulamalar bir sonraki vilâyet sınırlarında da tatbik edilirdi. Sürre-i Hümayun 1517'den 1864 yılına kadar kara yoluyla, katır ve develerle nakledilirdi. Bu güzergâh takip edildiği müddetçe kafile Hicrî tarihle 12 Recebde Üsküdar'dan yola çıkar ve günlük ortalama 50 km. yol alırdı. Zira menzillerin arası yaklaşık bu kadar olacak şekilde belirlenmiş bulunuyordu. Yaya olarak devam edilen bu yolculuğun Şam'a kadar olan kısmında gündüzleri hareket edilip geceleri istirahat edilirdi. Şam'dan sonraki kısımda ise, coğrafi şartlar ve güvenlik sebebiyle geceleri hareket edilip gündüzleri dinlenilirdi. 1864'ten itibaren Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla Sürre-i Hümayun ve hac kafileleri 1908'e kadar Üsküdar Paşakapısı Limanı ve İzmir'den hareket etmişlerdir. Ulaşım kolaylaştığından Surre-i Hümayun'un yola çıkma tarihi de Şaban ayının 15'ine alınmıştır. İzmir'den sonra Kıbrıs ve Rodos Limanlarına uğranarak Beyrut Limanı'na ve oradan da Şam ve Medine'ye ulaşılmıştır. 1908'den sonra ise Hicaz Demiryolu hattının faaliyete girmesiyle demiryolu tercih edilmiştir.⁶⁴

⁶⁴Erişim:30 Kasım 2011.World Wide Web:URL <http://www.devletarsivleri.gov.tr/katalog/>

3.Peygamberimizin(S.A.V)Sakalı Şerifi

Hazreti peygamberin sakalı şerifi ve saç telleri şuan Büyük Yağlı Köyü camiinde bulunmaktadır. Rivayete göre Osmanlı zamanında kıtlık yaşanır ve bu kıtlıktan dolayı yağlı köyünün ileri gelenleri İstanbul'a bin koyun bağışlar. Padişah da bu iyiliklerini karşılıksız bırakmamak için onlara parasını vermek ister. Fakat bunu Yağlı köyünün ileri gelenleri kabul etmez, sadece tek bir isteklerinin olduğunu söylerler. Bu istek Peygamber efendimizin sakalı ve saç tellerinin kendi köylerine götürülmesidir. Padişah da bu isteklerini yerine getirir. Padişah sadece bölgede hayvancılık değil tarım yapılmasını da ister. Bu sebeple bir miktar para yardımı da yaparak su olan bir mevkiye değirmen de yapılması talimatını verir. Karasu çayının bulunduğu mevkiye beş adet değirmen yapılır. Bu değirmenlerden üçü hala ayakta. Bir tanesinde yangın sonucu hasar alır. O günden beri de o değirmene yanık değirmen denilmeye başlanmıştır.⁶⁵

66

Fotoğraf 2: Büyük Yağlı Köyünde Bulunan Peygamberimizin Sakal ve Saç Tellerinin Resmidir.

4.Kozoğlu

Kozaklı da yaşayan bir başka cemaat ise Turhanlı Cemaatidir. Turhanlı cemaatinin izlerine Kayseri'de de rastlanmaktadır.⁶⁷

Anlaşılan o ki Turhanlı Kabilesi Kayseri taraflarından buraya yerleşmiştir. Turhanlı kabilesinin varlığını Kozaklı Lisesi yakınlarında yaptırılmış olan bugün kitabesinden başka hiçbir izi kalmayan camiden anlaşılmaktadır. Kitabeyi araştırdığımızda bu günkü

⁶⁵ Emin Karakoç, Büyük Yağlı 1949 Doğumlu İlkokul Mezun

⁶⁶ Büyük Yağlı Köyünde Bulunan Peygamberimizin Sakal ve Saç Tellerinin Resmidir.

⁶⁷ Yusuf Halaçoğlu, a.g.e s,274

Yozgat ili Yenifakılı ilçesi Yiğitler köyü camisinde olduğunu görülmektedir. Kitabenin tercümesinde Turhanlı Kabilesine bağlı Kozoğlu ailesinin bu camiye yaptırdığını ve cami yakınlarında ve aşağıdaki tarlaları da vakıf olarak cami ye verdiklerini görüyoruz. Bu tarlaların adı günümüz de hala cami tarlası olarak bilinir. Araştırmalarımız da Kozoğlu ailesinin bölgede bir de hamam yaptırdığını anlıyoruz.⁶⁸ Kozoğlu camiinin Yiğitle(Sorsavuş) köyüne gitmesinin hikâyesi ise şöyledir. Kozoğlu camii yıkıldıktan sonra kitabesi Kozoğlu hamamına götürülür. Sorsavuş köylüsü Kayseri'den köyüne dönerken kaplıcalarda banyosunu yapar ve orada bulunan kitabeyi de kendi köylerinde yapılmakta olan camiye götürür. O gün bu gündür kitabe Sorsavuş köyü camisinde bulunmaktadır.⁶⁹

Fotoğraf 3:Yiğitler köyü camisi üzerindeki Kozoğlu Camisi kitabesi

Katibi Kemal Vakufu Haziril Mescidi Mübarek Muhammed Biricik Ak Kabiyesi Turhanlı Fi Cemaati Kozoğlu Hamisine Veseyetin Mahiyeti(Tercümesidir)⁷⁰

5.Köy ve Yer İsimlerinin Aşiret ve Cemaatlerle İlişkisi

Yer verme esasları ve gelenekleri bir toplumun kimliği gibidir. Bir toplum, üzerinde yaşadığı çevresini kendi milli, dini ve geleneksel kültürünü esas alarak isimlendirir. İsim verme hiçbir zaman rastgele olmaz. Bir toplum, yaşadığı çevreye isim verirken tabi çevreye (yeşil, kuru, tepe, kızıl, taşlık, çöl, sulu vs. fiziki özellikler) mensubu olduğu boy, aşiret ile diğer sosyal ve dini gruplara (şeyh, ahi, kınık, bozok, kayı vs.) sosyal bir olay veya tabii afetler neticesinde meydana gelen yıkıntıyı ifade etmek üzere (harap, harabe, viran, ören gibi) isimler verir.⁷¹

⁶⁸ Erişim:30 Kasım 2011.World Wide Web:URL <http://www.devletarsivleri.gov.tr/katalog>

⁶⁹ Şerafettin Güven, Ortaköy 1928 doğumlu, emekli öğretmen,

⁷⁰ Caminin Kitabesi Yiğitler Köyü Camisi Kapısı Üzerinde Bulunmaktadır.

⁷¹ Bahaeddin Yediyıldız,Türkiye’de Yer Adı Verme Usulleri,Kültür ve Turizm Bakanlığı,Türk Yer Adları Sempozyumu Bildiri Notları,(Ankara 11-13 Eylül,1984),s.25-30

H.KOZAKLI ADI

Onomastik adı verilen yer ve insan adları bilgisinin, yer adları ile uğraşan koluna toponomi denilmektedir. Yer adları konusu bütün bilim dallarını ilgilendiren ve üzerinde hassasiyetle durulması gereken bir konudur. Hızla değişen hayat şartları, hızlı kentleşme, teknolojik gelişmeler ve doğal afetler sonucu bazı iskân yerleri zamanla ortadan kalkmakta veya başka bir alana taşınmaktadır. Bazen de bir bölgenin başka bir kültürün hâkimiyeti altına geçmesi, zamanla buradaki adların kısmen veya tamamen değiştirilmesine sebebiyet vermektedir.⁷²

Kozaklı adı derinliğine incelendiğinde bu isimde bir Türkmen cemaatine rastlıyoruz. Bazı kaynaklarda Kızıklı, Kızıllu, Kazaklu şeklinde de görülüyor. Bu cemaat ilk olarak Halep yani Suriye’de görülmektedir.⁷³ Yine Kozaklı köyünde yaşayan halkın kızıl koyunlu ve yabanlı aşiretlerine mensup olduğu görülmektedir.

Reşideddün ve ondan naklen Yazıcıoğlu ile Ebulgazi tarafından bir Oğuz boyu olarak zikredilen Kızık adının, Kaşgarlı'nın listesinde mevcut olmadığı malumdur. Yine bu sonuncu müellif, bilindiği üzere, bazı hususlarda öteki Oğuz kabilelerine uymadıkları mülâhazasıyla diğer iki boyu da kendi listesine almamıştır. Bunlara mukabil o, Çaruklu adlı bir boy adı zikretmektedir ki bu da diğer Oğuz boyları listelerinde bulunmamaktadır. Bu Çaruklu adının diğer Oğuz boyları listelerinde görülen Yapırlı, Karkın ve Kızık kabilelerinden hangisini ifade ettiği hakkında yukarıda adı geçen müellifler hiçbir açıklamada bulunmuyorlar. Mamafih bizi bu hususta asıl müşkülata uğratan cihet Kaşgarlı'nın zikrettiği bu Çaruklu boyunun damgasından bahsetmemiş bulunmasıdır. Eğer bu müellif, Çaruklu boyunun damgasını zikretmiş olsaydı biz bunun diğer eserlerde adı geçen üç kabileden hangisine ait olduğunu kolayca bulabilecektik. Diğer taraftan Kaşgarlı'nın listesindeki Oğuz boy adlarına göre tanzim edilmiş olan diğer listelere uymamaktadır. Bu sebeple bu taraftan da bu meselenin haline gidilmek mümkün olmuyor. Fahreddin Mübarek Şah'ın, Türk kavimleri hakkındaki listesinde adı geçen Oğuz boy adları arasında bu üç kabileden hiçbirisi zikredilmemiştir. Bu üç kabileden biri olan Yaparlı veya Yaparlı teşekkülüne bu adlar altında defterlerde tesadüf edilmemiştir. Buna mukabil, aşağıda görüleceği üzere, Kızık adlı göçebe teşekkül ve yer adları olduğu gibi, Çarık ve onun müştakları olan Çarıklı ve Çarıklar adlı yer adları ve birde oymak vardır. Acaba bu Çarıklı yer adları Anadolu'da

⁷² Yrd. Doç. Enver Çakar, Halep Sancağında Türkçe Yer Adları, Elazığ, 1992, s.83

⁷³ Faruk Sümer ,a.g.e.s,199

hiçbir izine tesadüf edilemeyen Yaparlı boyunu mu ifade etmektedir? Kızık boyunun Reşideddin ve diğer müelliflerde Kaşgarlı'da zikredilmeyen Karkın kabilesiyle Yıldız Han'ın oğulları şeklinde bir arada gösterilmeleri bunları Divan sahibi tarafından Halaç telâkki edilmelerinde bir manayı haiz olabilir. Mamafih biz bu meselenin hallinde bu ikinci sualin amil olacağına kani bulmuyoruz. Bunları sırf bu meselede her türlü ihtimali düşünmek mecburiyetinde olduğumuzu göstermek için zikrettik. Kaynaklarda Kızık adlı birçok yer adları vardır ki, bunların ekserisi Anadolu'nun orta ve batı bölgelerinde bulunmaktadır. Tokat kızık köyü, Bolu kızık köyü Maraş Andıran Kızık köyü vb bunlara örnek oluşturabilir. Lakin bu kabilenin taşıdığı adın Kızıklı olduğu hükmünü tereddütsüzce vermek mümkün olmuyor, çünkü bu isim görüldüğü gibi Kazaklu suretinde de okunabilir.⁷⁴ Yapmış olduğum saha araştırmalarımda kendisine Şamlu Şam Türkmeni olduğunu söyleyen kişilere de rastlamış bulunmaktayım.⁷⁵ Görüldüğü gibi Kızıklı-Kazaklı-Kozaklı olarak değişime uğramış Faruk Sümer bu aşirete doğrudan Kızıklı denemeyeceğini de söylemiştir. Malum olduğu üzere Reşidüddin ve onları naklen diğer müellifler tarafından Kızık adı:”güçlü savaşta gayret gösterici”suretinde izah edilmiştir.

⁷⁴ Faruk Sümer,a.g.e

⁷⁵ Hakkı Yıldız a.g.k

— ۸۵۸ —

قضا ناحیه لرنیک عددی : ۵

قضا کویارنیک عددی : ۵۳

قیرشهر ولایتی

آوانوس قضاسی

ملاحظات	قضا و ناحیه مرکز لرنیک			قضا و ناحیه لرنیک لاتین حروفاتیله اسملری	نقوس مقداری	کویارنیک عددی	ناحیه لرنیک اسماری
	نقوس مقداری	عددی محلات	اسملری				
		۵	آوانوس	Avanos		۵۳	مرکز ناحیه سی

آوانوس قضاسی

قیرشهر ولایتی

کوی اسماری	لاتین حروفاتیله	کوی اسماری	لاتین حروفاتیله
مرکز ناحیه سی		کوی اسماری	لاتین حروفاتیله
Akardjé	آقارجه	Hadji fakihlou	حاجی فقهلو
Ayili	آییلی	Hizir-ouchagui	حضر اوشاگی
Eski viran	اسکی ویران	Halaka	خالقه
Orta	اورته	Hamam orta	حمام اورته
Baglidja	باغلیجه	Déré	دره
Bayram ouchagui	بایرام اوشاگی	Roumli	روملی
Bouroundjouk	بوروندجوق	Sequédine	سکدین
Bourni cara	بورنی قره	Tachli héyuk	طاشلی هیوک
Bélèquli	بلکلی	Topakli	طوپاکلی
Buyukli	بویوکلی	Doydouk	طویدوق
Pachaly	پشلی	Abdi	عبدی
Pinily	پنیلی	Imran	عمران
Tem'ique	تمک	Kach kichla	قاش قشله
Djiblak	جیبلق	Kabac yni	قباق اینی
Djagchak	جغشاق	Karadja ouchagui	قرهجه اوشاگی
Tchalich	چالیش	Kara Hassanly sadikaly	قره حسنلی صادقلی
Tchoprachak	چوپراشاق	Kara fakahlou	قره فقهلو
		Kara yanalak	قره یکانلاق
		• youssouf Héyuki	قره یوسف هیوکی
		Kisil aguil	قیزیل اغیل

آوانوس قضاسی		قیرشهر ولایتی	
کوی اسملری	لاتین حرفلریله	کوی اسملری	لاتین حرفلریله
Queuynouk	کونک	Kalédjik	قلمه جک
Mahmad ibchirli	محمد ابشیرلی	Kilidjli	کلنچلی
» tatar ilyas	محمد تاتار الیاس	Kozakli kizil koyounlou	قوزاقلی کیزیل کویونلو
Yagli-i-saguir	یاغلی صغیر	» yabanli	قوزاقلی یابانی
Yagli-i-quebir	یاغلی کبیر	Kaya alti	قیا آلتی
Yasdidjé	یاسدیجه	Kerdjé	کرجه
Yéguendjik	یکسندجک	Kénézine	کهنه زین
		Keuchek tache	کوشکطاش
		Queullidjé	کولایجه

Osmanlı devletinin son yılları ve Cumhuriyetin ilk yıllarındaki köylerin bazılarının isimleri günümüzde değişikliğe uğramıştır. Bunlar; Halaka (Dört Yol), Karayanalak (Boğaziçi), Pinilli (Çayıçi), Sadin (Özce), Rumlu (Karahasanlı), Cıblak (Sarıkent) olarak değiştirilmiştir.⁷⁶

⁷⁶ Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları Dâhiliye Nezareti Hilal Matbaası, İstanbul, 1928, s.858, 859

1.Kozaklı'nın İlçe Olması

Kozaklı ilçe olmadan önce bölgede bulunan köyler Osmanlı Devleti zamanında kaza olarak ilk Kırşehir vilayeti Arapsun (Gülşehir) kazasına bağlı iken daha sonra Avanos'un ilçe olmasından sonra Arapsun'dan Avanos'a bağlanmıştır⁷⁷. Bölgede en önemli yerleşim yeri olarak Karahasanlı nahiyesi bulunmakta ve Karahasanlı bölgenin en büyük yerleşim birimidir. Nahiye olarak da bölge Karahasanlı'ya bağlıdır. Nevşehir'in 1954 yılında il olmasından sonra bölgede bir ilçe kurulması gündeme gelmiş ve Karahasanlı ilçe olmak istedi ise de Karahasanlı'nın Nevşehir merkeze çok uzak olması ve insanların sıcak suyun başına toplama düşüncesi ile de birbirine en yakın köyler olan Kozaklı, Buruncuk, Orta köy, Bağlıca köyleri tercih edilmiştir. Köyler içinden Kozaklı köyü Osmanlı devleti zamanında nahiyelik de yapmış ve bu köyler içinden en büyük olanıdır. İnsanları sıcak su etrafında toplama düşüncesi ile mevki olarak Bağlıca, Orta köy, Buruncuk köyleri seçilirken isim olarak ise Kozaklı köyünün adı alınmıştır.⁷⁸

79

Fotoğraf 4: Kozaklı'mızın ilçe olmasına vesile olan heyet

⁷⁷ T.C Resmi Gazete 13 Mayıs 1954 sayı 8707

⁷⁸ Şerafettin Güven a.g.k

⁷⁹ Erişim:30 Kasım 2011.World Wide Web:URL <http://hamamorta.tr.gg/>

T.C. Resmî Gazete

Kuruluş tarihi: 7 Ekim 1836 - 1920

İdari ve yazar işleri için
Başvekilin Neşriyat ve Müdâretatı
Tisum Vâkıfıdır
Müfâvazat olunuz

13 MAYIS 1954
CUMA

Sayı : 8707

KARARNAMELER

Karar Sayısı : 2667

Ortaklarını bu sahibi yapmak maksadıyla merkezi Ankara olmak üzere, 20 yıl müddet ve en az 2000 Türk lirası sermaye ile kurulmasına bağlanan "Ankara Öğretmen Evi" Yapı Kooperatifi'nin İktisadi ve Ticaret Vekâletinin 22/3/1954 tarihli ve 6/2854/18074 sayılı yazısıyla gündelik ilâhik Anasözlüğüne İhtiva Vekâletleri Heyetince 25/3/1954 tarihinde inceletmek, ıhtiva geçen Kooperatifi'nin kurulmasına izin verilmesi, Ticaret Kanununun 180 inci maddesine göre kararlaştırılmıştır. (*)

25/3/1954

REİSİCUMHUR
C. BAYAR

Başvekil Devlet Vekili Devlet Vekili Adliye Vekili Millî Müdafas Vekili
A. MENDERES C. YARDIMCI O. S. ÇİÇEKDAĞ E. YILMAZ

Dahiliye Vekili Hacıbâz Vekili Maliye Vekili Masarif Vekili
E. MENDERES F. KÖPRÜLÜ H. FOLATKAN R. S. BURÇAK

Nafia Vekili İhtiva ve Ticaret Vekili Şah ve İc. Muav. Vekili Güm. ve İht. Vekili
K. ZEYTİNOĞLU F. ÇELİKRAŞ Dr. H. ÜSTÜNDAĞ E. KALAFAT

Ziraat Vekili Mülkâlat Vekili Çalışma Vekili İşletmeler Vekili
N. ÖRMEK Y. ÜRSİN H. ERKMEK S. YIRICALI

(*) Anasözlüğüne İhtiva Vekâletleri Heyetince.

Dahiliye Vekâletince :

- 1 - 6324 sayılı kanunla, Kırşehir Vilâyeti Avanos Kazasının Karabasanlı Nahiyesine bağlı Hıncımarıta Köyü Merkez olmak ve (27) Köyü ihtiva etmek üzere Kozaklı adıyla kurulmuş olan Kazanın Merkez Nahiyesi ile yine bu kazaya bağlanmış olan Karabasanlı Nahiyesini ihtiva eden köyler ilâhik (1) sayılı cetvelde gösterilmiştir.
- 2 - Bu karar 1 Haziran 1954 tarihinde mer'iyete girecektir.
- 3 - Bu karar Dahiliye Vekili yürüttür.

22/4/1954

REİSİCUMHUR
C. BAYAR

Başvekil Dahiliye Vekili
A. MENDERES E. MENDERES

(1) SAYILI CETVEL

1 Haziran 1954 tarihinde mer'iyete giren ve 6 Kurulmuş olan Kozaklı Kazanına Merkez Nahiyesi Nahiyesinin ihtiva eden köyler

Vilâyeti		Kazanın adı		
Kırşehir		Kozaklı		His
Sıra No.	Köyün adı	Alındığı Meri		
(Merkez Nahiyesi)				
1	Ağaç	Kırşehir Vilâyeti	Avanos Ka-	başvekil
		Nahiyesinden		
2	Bağcıca	"	"	"
3	Belekli	"	"	"
4	Buruncuk	"	"	"
5	Dopdük	"	"	"
6	Hacıfakılı	"	"	"
7	Kağlasla	"	"	"
8	Kozaklı	"	"	"
9	Pinilli	"	"	"
10	Halaka	"	"	"
		yeşinden		
11	İmran	"	"	"
12	Kalecik	"	"	"
13	Taglıhlyük	"	"	"
(Karabasanlı Nahiyesi)				
1	Sarıca (N. M.)	Kırşehir Vilâyeti	Avanos Ka-	başvekil
		Nahiyesinden		
2	Bayramuşağı	"	"	"
3	Burnukara	"	"	"
4	Çilbah	"	"	"
5	Dere	"	"	"
6	Gülüstanbüyükü	"	"	"
7	Hazırtaşlı	"	"	"
8	Kabaklı	"	"	"
9	Karabasanlı (Ortauculu)	"	"	"
10	Kuşaklı	"	"	"
11	Kılıçlıca	"	"	"
12	Seydin	"	"	"
13	Temlik	"	"	"
14	Yassıca	"	"	"

2.Kozaklı'da Kaymakamlık Yapmış Kişiler

- Sabahattin Çakmakoglu (1957-1959)
- Yaşar Tok (1959-1961)
- Kamil Demircioğlu (1961-1963)
- Nusret Torun (1963-1963)
- Mestan Koçbaş (1963-1963)
- Bahattin Özbabaoğlu (1963-1963)
- Ayhan Çağlayan (1963-1969)
- Mehmet Baydar (1969-1972)
- Ali Yılmaz (1972-1975)
- Mehmet Türkan (1976-1976)
- Nihat Özgöl (1976-1978)
- Haşmet Akbulut (1978-1979)
- Şakir Özdikici (1978-1979)
- Veli Kuzdere (1979-1979)
- Haşmet Akbulut (1979-1979)
- Raif Özener (1979-1979) |
- Veli Kuzdere (1979-1979)
- Haşmet Akbulut (1979-1980)
- Şükrü Kurnaz (1980-1980)
- Ömer Eru (1980-1980)
- İsmail Akman (1980-1981)
- Azmi Hoplamaz (1981-1981)
- Hurşit Kuş (1981-1981)
- İsmail Akman (1981-1983)
- Hakkı Ünal (1983-1985)
- Sami Sönmez (1985-1985)
- Hakkı Ünal (1985-1985)
- Sami Sönmez (1985-1985)

- Mustafa Ayyıldız (1985-1986)
- Hayrettin Balcıoğlu (1986-1988)
- Sami Sönmez (1988-1989)
- Emin Halıcı (1989-1990)
- H.Hüseyin Polat (1990-1990)
- Cüneyt Orhan Toprak (1990-1991)
- H.Hüseyin Polat (1991-1991)
- Hakkı Yüksel (1991-1991)
- H.Hüseyin Polat (1991-1991)
- Ahmet Önal (1991-1991)
- Hakkı Yüksel (1991-1991)
- Ahmet Önal (1991-1991)
- H.Hüseyin Polat (1991-1992)
- Adem Yazıcı (1992-1992)
- H.Hüseyin Polat (1992-1993)
- Mustafa Yiğit (1993-1993)
- Hakkı Yüksel (1993-1993)
- Kemal Kahraman (1993-1995)
- Erol Ayyıldız (1995-1997)
- Mehmet Okur (1997-1997)
- Cüneyt Orhan Toprak (1997-1997)
- Erol Ayyıldız (1997-1998)
- Şemseddin Erkaya (1998-1998)
- Ergün Tuğluk (1998-1999)
- Bilal Ölmez (1999-2001)
- Ersin Yazıcı (2001-2002)
- Murat Girgin (2002-2002)
- Ergün Tuğluk (2002-2002)
- Mustafa Arı (2002-2002)

- Ünal Kılıçaslan (2002-2005)
- Ayhan Kartlı (2005-2006)
- Ergün Baysal (2006-2006)
- Savaş Konak (2006-2007)
- Mehmet Yıldırım (2007-2007)
- Mehmet Ünlü (2007-2007)
- Erdinç Dolu (2007-2007)
- Sultan Doğru (2007-2010)
- Tolga Toğan(2010....⁸⁰

81

⁸⁰Erişim:01 Mayıs 2011.Worl Wide Web:URL: <http://www.kozakli.gov.tr/>

⁸¹Erişim:23 Nisan 2012.Worl Wide Web:URL: [http://www.kaskisla.net/\(1960'lı yıllarda çekilmiş Kozaklı belediyesine ait bir resim\)](http://www.kaskisla.net/(1960'lı yıllarda çekilmiş Kozaklı belediyesine ait bir resim))

3.Kozaklı'da Belediye Başkanlığı Yapmış Kişiler

3.1.Mehmet Yılmaz (1954-1955)

1340 doğumludur. Askerliğini tam 4 senede tamamladı. Bizim köyde muhtarlık seçimi vardı. Babam terhis olduktan 1 gün sonra köy muhtarlığı seçimi kazandı. Yaşadığımız yer kaza olmadan önce ilçemiz Avanos ilimiz Kırşehir'di. Aradan zaman geçti ve bizim köyde köyün ileri gelenleri yani köy büyükleri babamla birlikte kendi aralarında para toplamak şartıyla heyet halinde trenle her ay yaşadığımız yerin kaza olması için gidip geldiler. Bu arada Karahasanlı Nahiyesi ve eski Kozaklı köyündeki kişilerde Ankara'ya gidip geliyorlardı. Bir yandan da babam ve heyete mani olmaya çalışıyorlardı. Bir müddet böyle devam etti. Ama sonunda her şeye rağmen kazanan bizler olduk. Bizler duyduğumuzda çok sevindik. Çünkü kış ayında kar 1 metreyi buluyordu. Daha sonra yaşadığımız yerin ismi resmi gazetede yayınlandı. Adı Kozoğlu idi. Sonradan Kırşehir valisi ilçemize geldi ve ilçenin adı Kozaklı olsun dedi. “ Adı onlara yeter, tadı sizlere yeter” diyerek vali ve köyün büyükleri belediye başkanlığına Mehmet Yılmaz'ı yani babamı seçtiler. Şimdiki belediyenin olduğu yerdeydi. Daha sonra maliyenin boş çevrili dükkânları vardı. Bunlardan biri belediye binası olarak kullanıldı. Belediye başkanı önce kendi köyümüzdekilere cüzi bir parayla dükkân yerleri verdi. Sonradan da çevre köylere haber gönderi. Amaç nüfusun artmasıydı. Gelen geldi, gelmeyen ise sonradan çok pişman oldu. Alada pişman... Sonra nahiye müdürü ve kaymakam geldiler. Belediye başkanı Mehmet Yılmaz, köy odalarını ve düzgün yapılı evleri onlara takdim etti. Bütün zorlukları Başkan Mehmet Yılmaz çekti. Evinden ve ailesinden fedakârlık yaptı. Evinden yemekler gönderildi. Bir yerde fahri başka olarak 4 yıl devam etti ve şimdi ondan sonrakiler sefalarını sürüyorlar. Hizmet, doğru ve dürüst olmalıdır⁸²

⁸² Hulisi Yılmaz Ortaköy 1939 Doğumlu İlkokul Mezunu Emekli (Mehmet YILMAZ'ın oğlu)

3.2.İbrahim Ünal(1963-1973-1989-1992)

1937 yılında Bağlıca köyünde doğmuşum. İlkokulu köyümüzde 1947 yılında açılan okulda okudum.1952 yılında köy enstitüsü imtihanına katıldım ve imtihanı kazandım Kayseri Pazarören Köy Enstitüsüne kaydımı yaptırdım.1958 yılına İlk öğretmen okulundan İlkokul öğretmeni olarak mezun oldum. Aynı yıl Nevşehir Kozaklı ilçesine bağlı Cağsak köyü ilkokuluna atandım. Bu okulda 5 yıl tek öğretmen olarak çalıştım.1963 yılında yapılmış olan mahalli seçimlerde Kozaklı ilçesi belediye başkanlığına bağımsız olarak aday oldum ve seçimi kazandım. Kozaklı 1954 yılında ilçe olmuş ve ilçe etrafındaki köyleri(Hamamorta, Buruncuk ve Bağlıca) mahalle olarak belirlenmiş. Mahallenin yolu, suyu ve elektriği yoktu. Bunun yanında Kozaklı'mızda şifalı sıcak su kaynakları bulunmaktadır. Belediyeye ait, kadınlar ve erkekler hamamı olarak bilinen basit yapıların yapımına İl Özel İdaresi otel ve hamam yaptırmış ve bu tesis belediyemize ait tesislerin sularını almıştır. Valilikle yapılan görüşmelerde bu otel ve hamamın % 49 hissesin belediyemize aldık. Hükümet konağı önündeki bugünkü meydan ilçede yapılan ilk imar planında ticari saha gösterilmiş belediye 1959 yılında dükkân yeri olarak vatandaşa satmış.1960 yılında ihtilal olunca Belediye Başkanlığına bakan Kaymakamlar inşaat ruhsatı vermemişler. Ben başkan olunca ellerindeki arsa makbuzları ile ruhsat için müracaat ettiler. Ben de bu hak sahipleriyle toplu ve tek tek görüşmeler yaparak başka yerler, arsa vererek veya bedelini nakit olarak ödeyerek imar planında değişiklik yaparak şehre bir meydan kazandık. İlçe merkezine çevre köylerden gelip bina yapmak isteyenlere azami kolaylıklar göstererek yeni binalar kazandırdık. Hep düşündüğüm sıcak su ve arazi imarı idi.1966 yılında hazırladığımız projeyi İçişleri Bakanlığı'na verdim. Bakanlık proje karşılığı verdiği para ile 10 ailenin kalabileceği ikiz motelleri yaptırdım. Bu mütevazı küçük moteller sıcak su alanında olumlu karşılandı. Az da olsa belediyeye bir gelir getirmeye başladı.1968 yılında yapılan mahalli seçilere yine bağımsız olarak Kozaklı Belediye Başkanlığına aday oldum ve seçimi kazandım. Belediyemizin önceki yıllar özel idareden aldığı hamam ve otelin tamamının belediye devri için Valilikle yapılan görüşmelerden sonra kalan % 51 hissesinide belediyemize kazandırdık.1971 yılında Topaklı-Kozaklı arasına karayollarınca asfalt kaplama yapılacaktı. Karayollarıyla yaptığımız protokolle ilçenin yolları ve kaplıca yolunun asfaltlarını yaptırdık ve ilçe asfaltla tanıştı.1965 yılında

sadece ilçe merkezini aydınlatan dizelle çalışan elektrik şebekesini kurarak ilçeye elektrik şebekesini kurduk.1971 yılında ilçenin tamamını aydınlatan elektrik şebekesi kuruldu. İlçenin içme suyu kaplıcalarda devreye girince yetmez oldu.1970 yılında Kozaklı'ya 8 km uzaklıktaki şahsa ait bir kuyuyu satın alarak bu suyun Kozaklımıza getirilmesi için İller Bankası ile görüşmeler yapıldı. Kuyu tekrar İller Bankası'nın sondaj makinelerince yeniden geliştirildi, projelendirildi ve 1973 yılında İller Bankası'na yatırım programına alınarak ihaleye çıkarıldı ve Kozaklı bol suya kavuştu.1973 yılında yapılan mahalli seçimlere yine Kozaklı Belediye Başkanlığı'na bağımsız aday oldum ve seçimi kaybettim.1989 yılında yapılan mahalli idareler seçimde Kozaklı Belediye Başkanlığı'na Refah Partisi'nden aday oldum ve seçimi kazandım. Başkan seçildikten sonra ilk işimiz yine kaplıcalarla başlamak oldu 3 bloktan oluşan 9 tane motele başlamak oldu. Kozaklımızda sanayi dükkânları için bizden önce bazı teşebbüsler olmuş olsa da sonuç alınamamış. Sanayicilerle toplantı yaparak Aksan sanayi sitesi adında bir kooperatif kurduk. Şahıslardan Topaklı yolu üzerinden 60 dekar tarla satın aldık. Sanayi Bakanlığı'ndan yapılmasını sağladık. Ayrıca Bakanlıktan kredi sağlandı ve bugünkü sanayi meydana geldi. Kaplıca sahasına belediye imkânlarıyla yapılan tesisler bilhassa yaz aylarında kaplıcaya gelmek isteyenlere karşılı veremiyordu. Kaplıca sahasına daha çok tesis yapılması gerektiğine inandık. Buraya özel teşebbüsün el atması lazımdı. Yapılan görüşmelerden de müsbet cevaplar alamadık. Bu işe yürekten inanan insan olarak kendim başlatmaya karar verdim. Kaplıca civarında kendi adıma tapulu ve imar planında motel sahası olarak gösterilen tarlaya motel yapmaya karar verdim. Tek odalı 14 tane motel yaptım. Bir senede işletmeye başladı. Böylece Kozaklı'da şahıslarında kaplıca yapabileceğini kanıtlamış oldum. Bu hareketler tutmuş ve şahıslar motel yapmada sıraya girdiler. Bizde belediyeye olarak bunlara yardımcı olduk. Bugünkü kaplıcada ki tesisler meydana geldi.⁸³

3.3.Mustafa Demir (1973-1976)

Ben Zekiye Demir. Benim kayınbabam olan Mustafa Demir Kozaklı'nın kurucularındandır. Kendisi ilkokul mezunudur. Nakliye işleriyle yıllarca uğraşarak Kozaklı ya hizmet etti.1973 yılında halkın isteği üzerine Belediye Başkanı seçildi. Yaklaşık 4 yıl ilçeye hizmet etti ve ilçenin kalkınmasında çok büyük projelere imza attı. Daha yapacak çok iş vardı 16.10.1976 yılında Kayseri'den Kozaklı'ya görevden dönerken geçirmiş olduğu trafik kazası sonucunda oğlu, eşi ve kendisi vefat etmiştir. İlçeye yaptığı çok büyük eserleri kalmıştır. Kayınbabamın ruhu şad, toprağı bol olsun.⁸⁴

⁸³ İbrahim Ünal, Bağlıca 1937 Doğumlu Köy Enstitüsü Mezun, Emekli

⁸⁴ Zekiye Demir, Kozaklı Köyü 1958 Doğumlu İkokul Mezun (Mustafa DEMİR'in gelini)

3.4.Mevlüt Demir(1976-1980)

Ben Zekiye Demir. Benim resmi nikâhlı eşim olan Mevlüt Demir kendisi 1947 doğumludur. Ortaokul mezunu. Kayseri Nazmi Toker Ortaokulunu bitirdi. Askerliğini yaptıktan sonra kendisi nakliyecilik işi ile uğraştı. Bir ara Almanya'ya işçi olarak gitti orada 5 yıl çalıştıktan sonra daha önce Belediye Başkanı olan babası Mustafa Demir'in 1976 yılında vefat etmesi üzerine eşim Türkiye'ye kesin dönüş yaptı. Kozaklı halkı babasının yerine Belediye Başkanı olmasını istediler ve 1976 yılında Belediye Başkanı seçildi. Belediye Başkanlık süresi bitiminden sonra yine aday oldu ve yine Kozaklı Belediye Başkanı seçildi. Kozaklı da çok projelere imza attı ve Kozaklı'ya çok büyük hizmetler getirdi ve 12 Eylül 1980 ihtilalinde görevine son verildi. Eşim rahatsızlanması üzerine 1985 yılında vefat etti. Eşimin makamı nur ve toprağı bol olsun.⁸⁵

3.5.Kemal Yüksel(1994-1999)

28.08.1948 yılında Kozaklı ilçesi Kızılkoyunlu Mahallesinde doğdum. İlkokulu Kozaklı da ortaokulu Kırşehir'in Mucur ilçesinde ve Sanat Enstitüsünü Nevşehir de okuyarak tahsilime devam ettim.1968 yılında Ankara Devlet Mühendislik Mimarlık Akademisi Elektrik Mühendisliği bölümüne başladım ve 1973 yılında bitirdim.

1967-1968 yıllarında Et Balık kurumunda Teknisyen olarak çalıştım.1968 yılında Mühendislik okumaya başladım ve çalışarak tahsilime devam ettim ve bu arada kurum değişikliği yaparak Etibank enerji işletmelerinde çalışmaya başladım 1970 yılında TEK(Türkiye Elektrik Kurumu) kuruldu ve bu kuruma devredildik.1973 yılında mühendisliği bitirdim ve Trabzon ilinde kurulan TEK Köy Elektriği Kanyonu 10.Bölge Müdürlüğüne gittim 1975 yılında istifa ederek Nevşehir Kozaklı da mütahitlik yapmaya başladım.

Müteahhitliğim döneminde çok sayıda Kamu ihaleleri aldım ve 1994 yılında Kozaklı Belediye Başkanı oldum ve Kozaklı'da jeotermal şehir ısıtması ve Kozaklı'daki kaplıca semtinde kaplıca şehri imar planı yaparak turizme açtım.1999 yılında görevim sona erdi ve halen mütahitlik ve turizm işletmeciliği yapmaya devam ediyorum.⁸⁶

⁸⁵ Zekiye, Demir a.g.k.

⁸⁶ Kemal Yüksel,a.g.k.

3.6.Erdoğan Çelik (2004...)

1967 yılının eylül ayının 15 inde Kozaklı ilçesinin Kapaklı köyünde dünyaya geldi. İlköğretim Ortaöğretimini Kozaklı'da tamamladıktan sonra üniversite tahsili için Ankara'ya gitti. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde eğitimini tamamladı. Askerlik görevini 1992-1993 yılları arasından tamamladıktan sonra kendi aile şirketinde yöneticilik ve serbest ticaretle iştigal etti.1994 yılında Kozaklı Belediye başkan adaylığıyla siyasete giriş yaptı.1995-1998 yılları arasında parti başkanlığı 2004 yılında tekrar Belediye Başkan adayı oldu ve halen Kozaklı Belediye Başkanlığı görevini sürdürmektedir. Evli ve 3 çocuk babasıdır.⁸⁷

4.Kozaklı'da Eğitim

4.1.Ortaköy'e Yapılan İlkokul

Köyümüze ilk defa okul tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber rivayete göre 914-1918 yıllarında yapılmıştır.

Köyümüzün o zamanki muhtarı Nuri Aslan'ın(Hacı Mehmet Aslan'ın babası) çabalarıyla bir okul yapımı işine girilmiş. Okul Hurşit emminin (Hurşit Ceyhan) şimdiki evinin olduğu yere 4 oda 1 salon şeklinde yapılmış. Okulu yapan ustalar İmranlı Halil İbrahim usta ve kardeşi ahrazmış. Ancak o yıllarda seferberlik çıkmış eli silah tutan herkesi askere almışlar. Anlatıldığına göre okulun duvarları, kapısı, penceresi her şeyi yapılmış, yapılacak sadece damı kalmış. Seferberlik çıktığı için okul yapımı da yarım kalmış ve daha sonra da tamamlanamamış.1940'lara kadar yapı durmuştur. Sonra zamanla yıkılmış ve Hurşit Ceyhan tarafından yerine ev yapılmıştır. Daha sonra 1948 yılında köyümüze şimdiki adı Atatürk İlköğretim Okulu olan Hamamorta Köyü İlkokulu yapılmıştır.

4.1.1.Okulumuzun Tarihçesi

1948 yılında Hamamorta Köyü İlkokulu olarak yaptırılan okulumuz,1954 yılına kadar bu isimle eğitim ve öğretime devam etmiştir.1954 yılında Kozaklı ilçe olduğu zaman, okulumuzun adı da Kozaklı Merkez İlkokulu olarak değiştirilmiştir.

⁸⁷ Erdoğan Çelik, Kapaklı Köyü, 1967 Doğumlu, Yüksek Okul Mezunu, Kozaklı Belediye Başkanı

1960 yılında bu okul yıkılmıştır. Yıkılan bu okulun yanına 27 Mayıs 1960 tarihinde yapımı tamamlanan, tek katlı ve 6 derslikli Devrim İlkokulu yapılmıştır. 1980 yılına mevcut binanın üzerine kat ilavesi yapılarak derslik sayısı 12 ye çıkartılmıştır. Okulumuz 1996 yılında kalorifer sistemi ile ısınmaya başlamıştır. Okulumuzun adı 1997 yılında Atatürk İlköğretim Okulu olarak değiştirilmiştir. 2000 yılında yanına yapılan 2 katlı, 8 derslikli ve çok amaçlı salonu bulunan ek hizmet binasıyla okulumuzun derslik sayısı 20'ye çıkmıştır. Okulumuz jeotermal ısı sistemi ile ısınmaktadır. Okulumuzda halen 1 müdür, 1 müdür yardımcısı, 10 sınıf öğretmeni, 1 ana sınıfı öğretmeni, 1 özel eğitim öğretmeni, 14 branş öğretmeni ve 3 hizmetli görev yapmaktadır. Okulumuzda şu anda 480 öğrenciye eğitim-öğretim hizmeti sunulmaktadır. Okulumuzun, mülkiyeti Özel İdareye ait olan 3000 metrekarelik tapulu alanı vardır.⁸⁸

4.2.Kozaklı Lisesi Tarihçesi

Kozaklı 1954 yılında Nevşehir iline bağlı olarak kurulmuş bir ilçedir. Kurulduğu tarihte tüm birimleri ile yeni olan ilçede okullaşma yeterli değildi. Bu eksikliği gören okula ve okumanın önemine inanan ilçenin ileri gelenleri “Kozaklı İlçesi Ortaokul Yaptırma Derneği” adı altında 1955 yılında bir dernek kurmuşlardır. Dernek ilk iş olarak hazineye kayıtlı fakat ilçenin Hamamorta mahallesinden Molla Mehmet Çöl tarafından harman yeri olarak kullanılan 5.000 metrekarelik bir yeri bağış yolu ile okul adına tapulatmıştır. Dernek daha sonra çevreden yardım toplamaya başlamış, ilk büyük yardım 50 TL ile Büyükyazlı köyünden Fatma AKYÜREK tarafından yapılmıştır. İlk kampanyada toplanan yardımın miktarı 120.000 TL'dir. Bu para o tarihlerde ilçede banka şubesi bulunmadığından mal müdürlüğü kasasına yatırılmıştır. Toplanan paralarla Bakanlıkça o tarihlerde (A) tipi olarak bilinen 5 derslik, müdür, müdür yardımcısı, öğretmenler odası, kütüphane, kız ve erkek öğrenciler için ayrı ayrı düşünülen tuvaletlerden oluşan binanın temeli atılmıştır. Çeşitli defalar ihaleye verilen ancak bir türlü bitirilemeyen okul zamanı Milli Eğitim Bakanı Sn.Celal YARDIMCI ile Tarım Bakanı Sn. Nedim ÖKTEN'İN kereste yardımında bulunması ile 1961 yılında tamamlanabilmiştir. 1961-1962 öğretim yılında öğretmen yokluğundan açılmayan okulumuz 06.02.1962 tarihinde Ahmet TİĞİLİOĞLU'nun müdürlüğe atanmasıyla Ortaokul olarak açılıp eğitim öğretime başlamıştır.

⁸⁸ Ali Kale, Kaleyçik Kasabası, 1952 Doğumlu, Atatürk Ortaokulu Müdürü

Bu bina kısa zamanda yetersiz kalınca Bakanlıkça ilk yapılan binanın güney batısına 1967 yılında 8 derslikli bir binanın yapımına başlanmıştır. Bu binanın 1969 yılında inşaatının bitmesi ile Kozaklı Ortaokulu olarak iki binada eğitim ve öğretime devam edilmiştir. Kozaklı'da bir lise ihtiyacı doğunca Bakanlıkça alınan bir kararla Kozaklı Ortaokulu 29.05.1972 tarihinde Kozaklı Lisesine dönüştürülmüştür. 1974-1975 öğretim yılında okula işlik ve laboratuar binası olarak üçüncü bir binanın inşaatına başlanmış olup, bu bina 1975-1976 öğretim yılı bitirilerek kullanılmaya başlanmıştır. Bu üç binada eğitim öğretim çiftli olarak sürdürülürken, İl Özel İdare Müdürlüğü tarafından 1989-1990 öğretim yılında dördüncü binanın inşaatına başlanmış olup, bu bina da 1990-1991 öğretim yılında tamamlanarak eğitim öğretim normal hale dönüştürülmüştür. İlçemiz Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Vakfı tarafından yurt binası olarak yaptırılan 100 kişi kapasiteli binanın yapılan bir protokol ile okulumuza devri ile 1992-1993 öğretim yılında okulumuz Devlet Parasız Yatılı statüsüne kavuşmuştur. Bu vesileyle okulun bina sayısı beşe çıkmıştır. 1995-1996 öğretim yılı başında daha önce işlik ve laboratuar olarak yapılan bina Merkez Halk Eğitimi Müdürlüğüne İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından tahsis edilmiştir. İl Özel İdaresi tarafından yapılan dördüncü binanın kullanılmaya başlamasıyla ilk yapılan binanın kullanılmasına son verilmiş olup, halen atıl vaziyettedir. Kuruluşundan bu güne okul müdürlüğüne sırasıyla: Ahmet TİĞİLİOĞLU, Özdemir BAYKAL, Asım BİLEN, Halis ASLAN, Hüseyin ÖCAL, Necmettin ÖZKAN, Şerafettin SARI, İsmet KESKİN, Şemsettin CERAN, Ahmet KEPEZ, Ali DEMİRKAYA hizmet etmişlerdir. 23.08.1992 tarihinden itibaren Rıza TOLGAY bu görevi deruhte etmektedir. Halen eğitim öğretimin sürdürüldüğü binalarımızda 20 dersane, 1 kütüphane, 2 laboratuar, 1 konferans salonu, 1 arşiv, 1 müdür, 4 müdür yardımcısı, 2 memur, 1 rehberlik bürosu, 2 öğretmenler odası, 2 hizmetli odası, 1 spor odası, 1 harita odası ve 1 kantin bulunmaktadır. Üç katlı olan pansiyon binası 100 öğrenci kapasitelidir.⁸⁹

⁸⁹ Alaattin Özden, Avanos ,1973 Doğumlu, Kozaklı Lisesi Müdürü

İKİNCİ BÖLÜM

KOZAKLI EKONOMİK FALİYETLERİ

A.KOZAKLI EKONOMİK FALİYETLERİ

1. Kozaklı’da Jeotermal Kullanımı ve Termal Turizm

Kozaklıda termal kaynakların kullanımı Selçuklu Dönemine kadar dayanmaktadır. Ancak yöre halkı termal kaynaklardan havuzda banyo yapmak şeklinde yararlanmıştır. Bu konudaki ilk ciddi teşebbüsler 1960’lı yıllarda başlamıştır. 1960 yılında o dönem için modern sayılabilecek ilk tesis Nevşehir Özel İdaresi tarafından yapılarak özel işletmeye kiralanmıştır. Bunu, bölgede MTA’nın yaptığı sondaj çalışmaları takip etmiş ve günümüze kadar gelişerek bu gün jeotermal kaynaklardan en iyi şekilde yararlanmaya çalışan bir yerleşim birimi haline gelmiştir. Kozaklı’da termal kaynaklardan; termal turizmde, konut ısıtılmasında ve seracılık uygulamalarında yararlanılmaktadır. Konutların termal kaynaklarla ısıtılması çalışmasına 1998 yılında başlanmış, 2001 yılında tamamlanan çalışmalar ile başta resmi konutlar olmak üzere 1000 konutun ısıtılması sağlanmıştır.

Fotoğraf 5:Kozaklı seralarından bir görüntü

Jeotermal kaynaklarla ısıtılan seralar yöredeki ekonomik etkinliklerden biridir. Yetiştirilen sebze ve çiçekler yakın çevredeki büyük şehirlere pazarlanmaktadır. Bilindiği üzere karasal iklimin hüküm sürdüğü alanlarda ısıtma giderlerinden dolayı seracılık faaliyetleri verimli değildir. Ancak termal kaynakların bulunduğu, bu gibi alanlarda ısıtma ucuza geldiğinden seracılık, ekonomik bir sektör olarak gelişebilme imkânına kavuşmaktadır. Yörede büyüklükleri 500-700 m² arasında değişen yirmi civarında sera kurulmuştur (Fotoğraf 1). Başta domates, salatalık, biber, patlıcan, fasulye, marul, brokoli gibi ürünlerden yıllık 400 tondan fazla ürün elde edilmektedir. Ayrıca çiçek seralarındaki üretim yakın çevredeki büyük şehirlerin çiçek ihtiyacını karşılamaya yönelik önemli ekonomik bir etkinliktir. Kozaklı kaplıcalarında yapılan analizler ve klinik uygulamalar sonucu termal su kaynaklarının; anti depresif tedavilerde, romatizmal hastalıklarda, nevrit, nevralji, kas ve iskelet sisteminin ağrılı durumlarında, ağrı giderme ve fonksiyonları iyileştirmede, cilt hastalıklarında, bağırsak ve safra kesesi fonksiyonlarının artırılmasında, çeşitli adale ve kemik rahatsızlıklarında, bel ve boyun fıtığında, eklem ve eklem dışı kireçlenmelerde, muhtelif böbrek ve idrar yolları rahatsızlıklarında, mide, bağırsak ve safra kesesi rahatsızlıklarında, kas romatizması, nevralji, stres ve buna bağlı rahatsızlıklarda, uykusuzluk, fiziksel ve ruhsal yorgunluklarda, kan dolaşımını düzenlemede ve kırıkların kaynamasında tedavi edici özelliğinin bulunduğu saptanmıştır

Fotoğraf 6:Kozaklı'dan genel bir görüntü.

Yörede son yıllarda beş yıldızlı termal otellerin sayısı artmıştır. Ön planda beş yıldızlı termal otel, arka planda solda SSK Kür Merkezi ve sağda ise beş yıldızlı termal otel görülmektedir.

Tablo 1. Kozaklı kaplıcalarındaki kaynak sularının kimyasal analiz raporu

Katyonlar	Mg/lt	Milival/lt	%milival	Anyonlar	Mg/lt	milival/lt	%milival
K ⁺	21	0,54	1,69	HCO ₃	427	7,0	20,02
Na ⁺	440	19,13	60,02	CO ₃	10	-	-
Nh ₄	0,31	-	-	SO ₃	486	10,13	28,98
Ca ⁺⁺	208	10,4	32,63	Cl	632	17,83	51,00
Mg ⁺⁺	21,09	1,8	5,64	F	4,0	-	-
Fe(total)	0,05	-	-	NO ₂	0,01	-	-
As(total)	0,17	-	-	PO ₄ (total)	0,05	-	-
Li ⁺	0,20	-	-	Toplam	1559,06	34,94	100,00
Mn(total)	0,05	-	-	-	-	-	-
Al ⁺⁺	0,50	-	-	-	-	-	-
Toplam	692,18	31,87	100,00				

Bu rapor, Kozaklı kaplıcalarında kullanılan termal kaynakların eriyik madde açısından son derece zengin olduğunu, birçok hastalığın tedavisinde kullanılabilecek mineral taşıdığını göstermektedir. Belediye Hamamı ve Belediye Şehir Kaplıcası yöredeki termal tesislerin ilk örnekleridir. 1990-2001 yılları arasında on üç özel işletme hizmete girmiş ve Kozaklı'daki termal işletme sayısı on beşe, yatak sayısı da 2287'ye yükselmiştir. Daha sonra bölgenin termal turizm alanı ilan edilmesi ve verilen teşvikler sayesinde oldukça modern ve rekabet gücü yüksek dört ve beş yıldızlı tesisler yapılmaya başlanmıştır. Bunlardan Roza Resord Otel, Assos Termal Otel ve Diva isib Otel beş yıldızlı termal otellere örnektir. Yatak kapasitesi hizmete giren bu tesislerle birlikte 6005'e yükselmiştir.

Tablo 2. Kozaklı İlçe merkezindeki Termal Oteller ve Yatak Kapasiteleri (gün/kışı)

Termal Tesis	Yatak Kapasitesi	İşletme Şekli
Rosa Resord Otel(5*)	864	ÖZEL
Assos Termal Otel(5*)	1200	ÖZEL
Diva isib(5*)	470	ÖZEL
Grand Otel(4*)	324	ÖZEL
Termalya(4*)	357	ÖZEL
Buğra Termal(3*)	180	ÖZEL
Yapısel	600	ÖZEL
Dadak Termal Otel	200	ÖZEL
Karayolları	120	ÖZEL
Altınsu	150	ÖZEL
Çiftçiler 80	80	ÖZEL
Sezerler	120	ÖZEL
Doğan Termal	72	ÖZEL
Gündüz Termal	80	ÖZEL
Hacıveli Termal	160	ÖZEL
Güneş Termal	130	ÖZEL
Horasan Termal	48	ÖZEL
Belediye Şehir Kaplıcası	60	BELEDİYE
Belediye Hamamı	150	BELEDİYE
Çoşkuner	48	ÖZEL
Türkmen Termal	64	ÖZEL
Hazal	48	ÖZEL İDARE
Müstakil Apart otel	80	ÖZEL
SSK Kür Merkezi	400	NEVŞEHİR ŞEVKET ATASAGUN DEVLET HASTANESİ EK BİNASI
Toplam	6005	

Önceki dönemlerde Kozaklı kaplıcalarına yakın çevredeki Nevşehir, Kayseri, Kırşehir ve Yozgat illerinden gelen turistler daha fazla iken, son dönemlerde yatak kapasitesi fazla olan dört ve beş yıldızlı otellerin hizmete açılması ve turizm şirketlerinin hedef olarak yöreyi arza sunması ile başta Adana, Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa, Kahramanmaraş, Osmaniye, Mersin, Ankara, Aksaray, İstanbul illeri olmak üzere Türkiye'nin birçok ilinden turist çekmektedir. Son dönemlerde yapılan çalışmalarla Kozaklı termal tesisleri yurt dışından da yabancı turist çekmeye başlamıştır. Yurt dışında yaşayan Türk vatandaşları yaz tatillerinin bir kısmını Kozaklı kaplıcalarında geçirmektedir. Bu vatandaşlarımız yaz tatilinde hem akrabalarını ziyaret etmekte hem de bu bölgedeki önemli termal kaynak olan Kozaklı kaplıcalarından yararlanmaktadır.⁹⁰

⁹⁰ Turhan Çetin,Termal Turizm Potansiyeli Açısından Kozaklı(Nevşehir)
Kaplıcaları Makalesi,2011,s.7,8,9,10

2.Kozaklı Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi

Türkiye'nin önemli termal alanlarından Kozaklı'ya kurulan Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi, termal suyun yanında son sistem donanımıyla da hastalarına şifa dağıtıyor. Nevşehir'in Kozaklı ilçesinde dönemin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Hilmi İşgüzar tarafından 1979 yılında temeli atılan ve yaklaşık kırk milyon dolarlık harcama ile 1987 yılında kısmen tamamlanan, ancak çeşitli nedenlerden dolayı bir türlü açılmayan Kozaklı Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi, Sağlık Bakanlığının girişimleri sonucu hizmet vermeye başladı. Nevşehir İ. Şevki Atasagun Devlet Hastanesi Kozaklı Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi adıyla faaliyet gösteren tesis termal suyunun yanında son derece modern teknik donanıma da sahiptir. Aynı anda 500 kişinin yatarak sağlık hizmetlerinden yararlanabileceği merkezde, otuz sekiz ayrı tedaviye yönelik cihazlar bulunuyor. Merkez, yirmi yedi bin m² kapalı alanıyla da dikkat çekiyor. İl Sağlık Müdürlüğünden alınan bilgiye göre, Nevşehir Devlet Hastanesine bağlı olarak hizmete açılan Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezinde hastaların tedavisinde Kozaklı ilçesinden çıkan ve sıcaklığı doksan sekiz dereceye ulaşan termal su kullanılıyor. Kozaklı termal sularının, iltihabı olmayan romatizmal hastalıklar, kireçlenmeler, cilt hastalıkları, kemik-eklem ve kas hastalıkları, kronik iltihaplı kadın hastalıkları, kalp ve kan dolaşımı hastalıkları, solunum yolları hastalıkları, sinirsel hastalıklar, ameliyat sonrası rahatsızlıklar, damar sertliği ve mantar hastalıklarına yardımcı tedavi olduğu biliniyor. Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezinde bir fizik tedavi uzmanı, üç fizyoterapist, iki fizyoterapi tedavi teknisyeni, iki hidroterapi teknisyeni, bir iş uğraşı terapisti ile hastalara hizmet veriliyor. Sağlık hizmetleri, Sağlık Bakanlığının "Klinik Hizmet Satın Alımı" uygulaması ile yürütülüyor. Bu uygulama kapsamında iki yıllığına hastanenin fizik tedaviye yönelik hizmetini, Sıla Sağlık ve Danışmanlık Hizmetleri Grubu yürütüyor. Tesisin kısa zamanda Türkiye'nin fizik tedavi merkezi olması bekleniyor. Ülkenin dört bir yanından hasta sevkinin de yapılabildiği merkezde ayakta tedavi de uygulanıyor.⁹¹

Fotoğraf 7:Kozaklı fizik tedavi hastanesi

⁹¹ Nevşehir Dergisi, Ocak,2011,s.86,87

3.Tarım İşleri

Yörede 1960 yılına kadar tarım işleri kara düzen yapılmaktaydı. Günümüzde ilkelik kabul edilen bu yöntem şüphesiz ki zamanın teknolojisini oluşturmaktaydı. Köylülerin hafızalarında iyi ya da kötü anılar bırakan bu yöntem ve hacet malzemelerden örnekler;

Öküz, at ve katıra takılan kağrı, at arabası, saban, koten ve buna benzer malzemelerle yapılır. Kağrı ve at arabasının üzerine çeşitli ilaveler yapılır ve taşımada lazım olan şekiller verilir. Örneğin, sap yükleme düzenine karaçağ saman yükleme düzenine de çeten denilirdi. İnsanlar ekimini yapacağı tarlanın bir yıl evvel çiftini her sürerek nadasa bırakır. Ekimde saçacağı tohumun saykal ‘kaliteli’ olmasına dikkat eder. Bunun için kadınlar tarafından onlarca çinik ekin içerisinde elemeye tohum elde edilirdi. Tarlalarda kimyasal gübre kullanılmaz daha doğrusu bilinmez ve avlularda biriken yıllık kül ya da fişkı ‘hayvan gübresi’ tarlalarına götürerek saçarlardı. Öküzlerle yapılan ekim aletine kara saban, atlarla yapılan ekim aletine koten bir nevi pulluk adı verilir. Bağ, bahçe gibi ölçekli ya da dikili alanların sürümü insanlar tarafından belleme denilen yöntemle yapılırdı.

Ekin ‘buğday’ biçme: Arpa, yulaf ve çavdar gibi tarım ürünlerinin biçimi kavrama, desteye, sıvaya ve kavrama denilen yöntemle dört değişik şekilde yapılırdı.

Kavrama: Daha eski bir gelenek olan kavrama ‘kalıç’ denilen bir el aletiyle yapılırdı. Takriben otuz cm. uzunluğunda olan kalıcın uç tarafında yarım ay şeklinde metal bir bıçağı olur ve dip kısmında ahşap ölçeği bulunurdu. Kılıç ve el yardımıyla tahıl sapı yerden kavranarak sökülür alınırdı.

Desteye biçme: Bu biçim şekli çitlik türü otlarla yapılan ve ‘töng’e’ adı verilen sol ayağı takılan bir malzemeye biçilirdi. Töngenin ayak ve tırpan yardımıyla sevk idaresi yapılır ve biçilen sapın bir arada durması sağlanırdı.

Sıvaya biçme: Bu biçim türünde tırpancının ustalığı önemli olup, biçilen sapı aynı hizaya düşürme ve deste yapımında kolaylaştırması gerektirmektedir. Bu türde töng’e kullanılmaz, tırpancı biçilen sapı aynı hizaya ve topluca yere düşürmesi için elindeki tırpanını ve vücut eğilimini iyi ayarlanması gerekmektedir.

Çalgaraya biçme: Bu biçim türünde ‘elcek’ yerinden çıkartılarak tırpan sapı daha yukarıya takılır. Diğer biçim türlerinden daha farklı olan bu biçim daha geniş alanların biçiminde kullanılırdı. Ufak boylu sapların biçiminde kullanılan yöntemde saplar düzensiz olarak yere serilir, sapların toplanması ise tırmık ve kalıç yardımıyla yapılırdı.

Kavramayı kadın erkek birlikte yaparken, erkekler tırpanlama işlerini yapar kadınlar ‘arıtma’ adıyla, biçilen sapları tırmıkla toplayıp, kelleleri iç tarafa gelecek şekilde yığın denilen küçük yığıntılar yaparlardı. Biçim işleri bittikten sonra erkekler yığınları harmana çeker ve harmanda yan nama denilen büyük yığıntılar oluştururlar. Yine erkekler sap çekmeye devam ederken evin yaşlıları, kadınları ve gençleri yanamadan sapları yere serer ve ‘döşek’ adıyla düven sürmeye hazır hale getirirler. Asıl koşu malları sap çekme işleri yaptığından düven sürme işleri evde bulunan genç tosun, eşek, inek gibi yardımcı hayvanlarla, yaşlı, kadın ve gençler tarafından yapılır. Düven döşeği, arada bir aktarılır ‘ters çevrilir’ malamğa haline gelince yaba denilen harman kürekleriyle tınaz denilen yığıntılar oluşturulur. Düven sürme işlemlerinin tekrarı ile tınaz büyür ve tığ adını alır. Tarladaki sapın bitmesi ile ya da akşamları rüzgâr esmesiyle erkekler harman savurma denilen yöntemle tıgyı savururlar. Savrulmuş tığ rüzgârın etkisiyle çeç, sakçı ya da kesmik ve saman olarak ayrışır. Bu tekrarlarla bitene kadar devam eden harman işleri samanın samanlığa konulmasına kadar devam eder.⁹²

Taşıma Araçları: Kozaklı yöresinde taşıma aracı olarak 1970’li yıllara kadar eşek, at, kağnı ve at arabası kullanılırdı. Yaygın olan bu gelenek teknolojinin ilerlemesi ve motorlu araçların gelişmesinden sonra yerini motorlu araçlara bırakmıştır. Goşu adı verilen bu taşıma araçları özellikle köylerde her ailede bulunur sayıları da ailenin iktisadi durumuna göre değişirdi.

1. **Kağnı:** İki öküz tarafından çekilen ve iki tekeri bulunan ilkel, ahşap arabalardır.

Kağnı ile her türlü yük taşınabilir. Taşınacak yükler için kağnılara gerekli ilaveler yapılabilmekteydi.

Kağnı kaslarına çağ adı verilen en ve uzunluğuna yapılan ilave ile çuval ya da kasa türü yükler taşınır iken kara çağ adı verilen en ve yanına doğru yapılan ilave ile hacmi büyük ot, çöp türü yükler taşınırdı. Kasalara çeten denilen söğüt dallarından örülmüş takriben beş metre kare seyyar kasa yapılır bu kasada saman sakçı türü dökülür yükler taşınırdı. Yine kağnılara tahtadan yapılmış üstü açık ve adına şirane denilen seyyar kasaları olur ve bu kasalarla meyve, sebze ve su türü sıvı yükler taşınırdı.

2. **At Arabası:** Genelde iki at tarafından kısmı olarak tek at tarafından çekilen dört tekerlekli ahşap arabalardır. Çağının önemli araçlarından olan at arabaları kağnılarda olduğu gibi taşıma da lazım gelen çağ, kara çağ, çeten, şirane

⁹² Mehmet Mert, Kaşkışla Köyü 1949 Doğumlu, İlkokul Mezunu

ilaveleri yapılır. Bunlara ilaveten arabanın kendisinde küçük bir kasa bulunur ve at arabasıyla taşıma kağıtlara göre daha hızlı ve ehemmiyetli yapılırdı.

3. **Eşek:** Kozaklı yöresi köy ailelerinde sayıları oldukça fazlaydı. Her ailede birden fazla bulunan eşek ‘Eşek alıklama’ denilen yöntemle sırtına minder bağlanır ve üzerine heybe, çuval konularak ya da binilerek gidilmek istenilen yere gidilir ve taşınmak istenen yük taşınırdı. Eşeklere semer vurma denilen yöntemle sırtı semerlenir. Semerin üzerinde bulunan yük bağlamada lazım gelen sicim bulunur ve bu sicim semerde bulunan çatallara bağlanarak odun, seklem, sepet, çömlek, su seneği türü yükler taşınırdı.
4. **At:** Yük taşımada eşekte olduğu gibi sırtından çeşitli şekilde yararlanılır. Arabada koşulu halinden farklı olarak gelin taşıma işleri yaptırılır. ‘Atamı bineceksin’ deyiimi genç kızların tatlı rüyasını oluştururdu.

Önemli Gelir Kaynakları: Yakın tarihimize kadar yörenin önemli geçim kaynaklarını tarım, hayvancılık, inşaat ve mevsimlik tarım işçiliği oluşturmaktaydı. Tarımda, buğday, arpa, yulaf, çavdar, mercimek, nohut, ayçiçeği, fasulye, pamuk ve kenevir önemli bir yere sahipti. Bunun yanında başta kavun, karpuz, armut, zerdali ‘kayısı’ olmak üzere çeşitli sebze ve meyve oluşturmaktaydı.⁹³

4.Meslek Dalları

- **Hayvancılık:** Büyük ‘mal’ ve küçük ‘davar’ baş hayvan yetiştiriciliği olup, tiftik. Bu sektörde kendine göre iş dalları da mevcuttu. Çobanlık adı verilen bu iş koluna göre oymaklar kendi aralarında ortaklaşa hayvan sayısına göre mevsimlik çobanlar tutarlardı. Çobanlar güdeceği hayvanların sayılarının çokluğu ölçüsünde göre yanlarında ‘çömez’ adı verilen yardımcı bulundururdu.
- **Çobanlık çeşitleri:** Mal çobanlığı ‘öküz-camız’. Sığır çobanlığı ‘inek-tosun’, Dana, buzağı çobanlığı davar çobanlığı ‘küçükbaş hayvanlar’, cıba çobanlığı ‘tiftiği alınmış keçi çobanlığı’, Gorpe çobanlığı ‘kuzu ve oğlak çobanlığı’, keşik çobanlığı ‘eşek çobanlığı’ şeklindeydi.
- **İnşaat ve mevsimlik tarım işçiliği:** Taş duvar, çatı, sıva, boya, badana, kanalcılık, boruculuk ve tüm alanlarda amelelik Kozaklı yöresinde yaygın

⁹³ Hasan Sert, Kozaklı Köyü, 1949 Doğumlu, Ortaokul Mezunlu, Emekli

görülen geleneklerdendi. 1975 yılından sonra hızlanan köyden kente göçle insanların iş merkezlerine göçmeleri ile bu gelenek ortadan kalkmış ve bu sektör günümüzde yok olma noktasına gelmiştir.

- **Bekçilik:** Yörede, önemli iş kollarını oluşturmakta köy bekçiliği muhtar ve köy hizmetlerine bakan resmi görevli koru ‘orman’ bekçiliği, arazi ‘ekin’ bekçiliği, bağ, bahçe bekçiliği şeklindeydi.
- **Ahşap ince işçiliği:** Semer, ambar, gavsara-sepet, tezgire, sele, kağı, at arabası çeten, senek, bardak, curhalık, çirçir, bel, tırpan, anadut, dirgen ve depki yapımcısı.
- **Diğerleri:** Çerçilik, çirçilcilik, kalaycılık, katrancılık, çömlekçilik, sepetçilik, curhalıkçılık, setencilik, bazı köylerde demircilik ve nalbantlık bazı meslek dallarını oluşturmaktaydı.
- **İş Teslimi:** İşi bitirmenin haberini vermek ve işverene müjdelemek için söylenen söz olup, tarla, bağ, bahçe ve yapı işlerinde işçiler işi bitirince ağalarının önüne varırlar ve ellerindeki kürek, kazma türü el hacetlerini ağıam ‘Düşmanıymın ömrü bu kadar olsun’ diyerek yavaşça bırakırlar. Bu işlem bahşiş veya ziyafet isteme anlamına geldiğinden ağa tarafından ya bahşiş ya da ziyafet verilmektedir.

Üzüm Bağcılığı: Yakın tarihimize kadar yörede yaygın olan üzüm bağcılığı buğday ve hayvancılıktan sonra gelen en önemli gelir kaynağını oluşturmaktaydı. 1975 yılından sonra gelen adı bilinmeyen ve tedavisi yapılamayan bir hastalık bağları kurumuş ve kütükleri sökülerek tarla yapılmıştır. Emenlere çubuk dikilmesiyle başlatılan bağcılık, karık denilen derin kuyular açılması dolayısıyla kütüklerin diplerinde su tutulması ile devam edilir. Karıkların yığıntılı bölümüne sırt, çukurluk bölümüne tava adı verilir. Baharın ilk ayında budaması yapılan bağların son ayında bellemesi yapılır. Belleyen erkeklere belci, otlarını alan kadınlara da ayrıkçı adı verilirdi. Yazın son ayında yeten ‘olgunlaşan’ üzüm önce kasaya verme denilen yöntemle tüccara verilir. Kalan kısmı da sonbaharın ikinci ayında bağ bozma ya da kaynatma denilen yöntemle, pekmez kaynatılır, iyi kalitede kara ve beyaz pekmez çalma yapılırdı. Bunun yanında kışlık olarak bağ ekşisi, pelverde, sucuk, bastık, üzüm bandırma adı verilen kuru üzüm bazı köylülerce rakı, şarap yapılmaktaydı. Bağların kenarları bahçelerde olduğu gibi kıyı ya da çit denilen bir yöntemle çevrilir. Kıyı boyunca kuşburnu, yemişen, iğde, karamık türü saçaklı ve dikenli ağaç ya da bitkiler dikilerek kenarları hayvanların girmesine

kapatılırdı. Kıyıların dış kısımları hendek denilen çukurluklarla desteklenir, iç kenarları başta zerdali olmak üzere elma, erik, armut, iğde gibi çeşitli meyve ağaçları ile çevrilir ve insanlar meyve ihtiyaçlarını buralardan karşılarırdı.Yörede yetişen üzüm cinsi olarak genelde ‘hasan dede’ olmakla birlikte bağların içerisinde kısmen de olsa ince kabuklu ve çiğitli kara, ala, parmak ve kabuğu kalın (köle doyuran) adlarıyla bilinen üzüm çeşitleri bulunurdu.Bağlarda geriye kalan üzüme ‘başşak’ adı verilir ve bu üzümleri toplamaya ‘başşaklama’ denilirdi. Bağların kurumasıyla insanların önemli bir geçim kaynağını oluşturan üzüm bağcılığı yokolma noktasına gelmiş ve insanlar bu önemli geçim kaynağından yoksun kalmışlardır.⁹⁴

⁹⁴ Hasan Ünlü,Kaşkışla Köyü 1940 Doğumlu ,İlkokul Mezunu ,Emekli

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KOZAKLI SOSYO-KÜLTÜREL YAPISI

A.KOZAKLI SOSYO- KÜLTÜREL YAPISI

Kültür kavramı denince bize anımsattıklarından çok daha fazlası kastedilir aslında. En genel hatlarıyla kültür, yaşam şeklimizi ifade eder. Sosyal hayatımız içerisinde kuşaklar boyu aktarılan maddi ve manevi ürünlerin tümü, bir milletin kültürü kapsamına girer. Örneğin bir milletin dili, duygu ve düşüncelerini ifade etme şekilleri, gelenek, görenek, töre, örf ve adetleri, kurumları, sosyal ve siyasi yapıları, yasaları, törenleri, kutlamaları, kullandığı alet ve teknikleri, sanat eserleri, yaşamlarını sürdürme şekilleri, dinleri, inançları, müzikleri, dansları, sporları hepsi kültürel ürünlerin kapsamındadır.⁹⁵

Kültür, bir milletin devlet yönetme biçiminden eğitim ve öğretimine, hukuk anlayışından gelenek ve göreneklerine kadar her türlü değerini içine alan bir kavramdır. Bu açıdan kültür, milli bir karakter taşımaktadır. İngiliz antropolog Edward Burnett Tylor'a göre "Kültür, bir toplum içinde doğan ve nesilden nesile aktarılan bir gelenekler bütünüdür. Bu nedenle insanların benimsediği normları, değerleri ve standartları ifade ederken, aynı zamanda her toplumda dünya işlerinin düzenlenmesi ve bunun akılcı biçimde yapılması için ayrı yöntemler gösterir. Kültür, yaşamın devamı için bir mekanizmadır. Bizlerin doğumla dahil olduğumuz bir kalıp, kişiliklerimizin ve kaderimizin demir gibi üzerinde dövüldüğü örs gibidir." Tylor'ın ifade

⁹⁵ Görsel Genel Kültür Ansiklopedisi(Kültür Maddesi),Görsel Yayınları, İstanbul 1981,C.III,s.584

ettiği gibi kültür, doğduğumuz andan itibaren bilinçli ya da bilinçsiz çevremiz tarafından bize sunulan bilgilerdir. Türk kültürü içinde yaşayan bir kimse, bu kültüre ait bilgiler doğrultusunda kendi davranışlarını, yaşantısını şekillendirir. Dolayısıyla içinde yaşadığımız kültür, bize bir kimlik bilinci kazandırır. Kültürümüz, bizi diğer milletlerden ayıran en önemli unsurlardandır. Milletçe sahip olduğumuz maddi ve manevi değerlerin hepsi kültürümüzü belirler. Birbirimizi daha kolay anlamamızda, birtakım şeyleri beğenme ve eleştirme açısından ortak değerlendirmemizde ve birbirimizle rahat yaşamamızda ana unsurlardan biridir. Yabancı bir kültürle, sahip olduğunuz kültürün kimi zaman yadırganmasının önemli sebeplerinden biri de, iki kültür arasındaki farktır. Çünkü kuşaktan kuşağa gelen millet olarak geçmişimiz, bizi birbirimize yakınlaştırırken diğer toplumlardan farklı hale getirir. Dolayısıyla kültür, tarih boyunca ortaya koyduğumuz maddi eserlerin dışında, geleneklerimiz, adetlerimiz, ahlakımız, inançlarımız açısından da beraber yaşamamız için ortak bir zemin hazırlar. Bir bakıma ne yediğimiz, ne içtiğimiz, ne okuduğumuz, nelere sempati ile yaklaşırken nelere tepki duyduğumuz, davranış ve düşünce şekillerimiz de genel hatlarıyla kültürümüzün etkisiyle belirlenir. Her toplum gibi Türklerin de kendilerine ait bir kültürü vardır, ancak Türk kültürü zenginliği ve köklü tarihi açısından pek çok toplumdan ayrılır.⁹⁶

1.Aile Düzeni

Aile düzeni Kozaklı kültüründe büyüklük küçüklük durumuna göre şekil almaktadır. Az horantalı, çok horantalı, oymak, sülale ya da aşiret adları ile anılır ve aile bireylerine genel ad olarak “horanta” adı verilir. Horantalar; ihtiyarlar, herifler “erişkin erkekler”, avratlar “erişkin kadınlar”, uşaklar “evli ve genç erkekler”, gelinler, oğlanlar “bekâr genç erkekler”, kızlar denilerek isim ve yaş gruplarına ayrılırlar. Aile içerisinde tüm horantanın ayrı ayrı görev ve sorumlulukları bulunur.

Az horantalı aileler: Aynı çatı altında yaşayan baba, ana ve çocuklardan meydana gelmiş küçük topluluklardır.

Çok horantalı aileler: Aynı avlu içerisinde, ayrı çatı altında yaşayan çoğunlukla aynı sofrada yemeklerini yiyen dede, ebe, ağa, ana, emmi ve kardeşlerden oluşan topluluklardır.

⁹⁶ Büyük Larousse (Kültür Maddesi), Milliyet Yayınları, İstanbul 1986, C. XIV, s. 7276

Oymak aileler: Aynı babadan gelen ayrı çatı ve ayrı avlular içerisinde ve bir oymakta iskân edilmiş ailelerdir.

Sülale “Aşiret”: Aynı dedenin torunlarından oluşan ayrı ev ve aynı mahalle , “kimi zaman ayrı mahallede iskân edilen ve aynı soyadı taşıyan kalabalık aile topluluklarıdır.⁹⁷

1.1.Aile Reisliği

Kozaklı geleneğinde ailenin idaresini erkekle kadın birlikte yürütür ve eşit haklara sahiptir. Erkek ailenin ve evin düzenini dış devreye karşı koruyup temsil ederken; kadın aile içinde vuku bulabilecek olumsuzlukları başka bir ifadeyle sıkıntıları yumuşatıp gidermekle mükelleftir. Aile içinde erkek sert, tavizsiz bir yapıda yönetim sergilerken kadının yumuşatıcı ve uzlaştırmacı bir görev üstlendiği görülmektedir. Halen Anadolu’da yaygın olarak yaşatılan aile reisliği geleneğine göre reisler, ailenin büyüklük ve küçüklük durumuna göre adlandırılır. Bu çerçevede sülalelerde erkek reise ağa, oymaklarda hanedir, az ve çok horantalı ailelerde kese sahibi ya da kese taşır adı verilir. Genç çiftler, ev idaresini başka bir ifadeyle aile reisliğini ellerine alabilmek için her ne kadar nikâh merasimi sırasında birbirinin ayağına basma yarışı, kadın sağdıç tarafından zıfak odası kapı arkasına konulmuş su ya da yumurta dolu tası devirme yarışı, nikâhtan sonra ilk soyunmalarında kendi elbisesinin askısının üstüne gelmesi yarışı, yine zıfak odasında kurdele kesme yarışı gibi yarışlara girerek tatlı bir rekabet uyguladıkları görülse de, ev idaresini ele geçirmek için bazı şartlar bulunmaktadır. Reislik için önceki reis tarafından önerilmiş ya da vasiyet edilmiş olması, akli başında sorumluluk taşıyabilecek bir yapıda bulunması, aile bireylerinin hakkını, hukukunu koruyabilmesi dolayısıyla horantasını muhanete muhtaç etmemesi lazımdır. Bunun için; okuma yazma bilmesi ve hesap işlerine akli ermesi, iyi bir misafir odası bulunması, otoriter bir yapıda olması ve cemiyet içine girip çıkabilmesi, iş bilmesi, çalışkan olması, dolayısı ile evi çekip çevirmesi ve horantasının elini sıcak sudan soğuk suya vurdurmayıp, horantasını içeri ve dışarıda iyi bir şekilde idare etmesi lazımdır. Ailenin sevk ve idaresi dışarı işlerde “kese sahibi” erkek tarafından yapılırken, aile içi işlerde “keyfene” reis kadın tarafından yapıldığı görülmektedir. Aile içi yetki paylaşımında; kadın ile erkeğin ayrı ayrı görev ve sorumlulukları olduğu gibi birbirlerine danışarak yaptıkları işler de

⁹⁷ Mehmet Gözen, Doyduk Köyü, 1955 Doğumlu, Ortaokul Mezunu Emekli

bulunmaktadır. Kadın, ev içi işlerin organizasyonu, çocuk yetiştirilmesi, düğün, nişan, kışlık erzak temini, terzilik, dokumacılık, çanak-çömlek yapımıcılığı, dokumanaşıklık, örgücülük hasırcılık, aşıcılık, ekmek yapma gibi işlerin tek sorumlusudur. Erkeği ile eşit haklara sahip olduğu alanlar; evin genel idaresi, ziraat, hayvancılık, alışveriş, konut yeri ve şekli, yiyecek, yakacak gibi işlerdir. Kadın, kendi sorumluluğunda bulunan, yukarıda bahis edilen tüm işlerde ücret karşılığı çalışmış ve bu yolla ailesinin geçimini sağlamıştır. Bu gelenek halen Anadolu geleneğinin ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Reis ve horanta arasındaki ilişkiler; erkek ve kadın reise iş yumuş “hizmet buyruğu” buyrulmaz, gereksiz ve muhabbet amaçlı sözler söylenmez, soru sorulmaz, reisler gereksiz konuşmaz. Konuşmalarında verdiği mesajlar eğitici ve öğretici nitelikli olur. Mesajlarının anlaşılammaması durumlarında horanta tarafından kendilerine tekrar sorulmaz. Ancak, büyüklere sordurularak ya da kısık ve uygun bir ses üslubuyla sorularak öğrenilir. Reisler, başköşede döşek üzerinde bağdaş kurarak otururken, kendinden daha genç insanlar, yaş gruplarına göre daha aşağılara doğru bir ve iki diz üzerine çökerek otururlar. Delikanlılar ise kapı arkasında eli belinde durarak yumuş “hizmet buyruğu” beklerler. Horanta içinde; Kesetaşır’ın görevi horantasının tüm ihtiyaçlarına cevap vermek ve bunun için gerekli işlerin organizasyonunu yapmak iken; Keyfene-anedder taşır’ın görevi erkeğe göre daha sıklıdır. Çünkü cahil “genç ya da çocuk” horantaların eğitimi ve yetiştirilmesi, genç uşakların iş dağılımları, gelinlerin sevk ve idaresi, dolayısı ile eve uyumundan sorumludur. Bunun içindir ki, keyfenenin daha dikkatli olması ve ailenin dirliğine düzenine zarar getirecek her hangi bir olaya meydan vermemesi gerekmektedir. Yine, ev içerisinde gelişen ufak tefek olumsuzlukları aile reisi ve erişkin erkeklere duyurmadan kendi içlerinde halletmesi lazımdır. Keyfene, kesertaşır’ın getirdiği öteberinin dağıtım ve kullanımından sorumlu olduğu gibi ev ya da bağ bahçe içerisinde yapılacak işin sevk ve dağılımını yapmaktan ve bunun takipçiliğinden de sorumludur. Reisler bir yerlere gittiklerinde vekâletlerini benim yokluğumda ev ve horantanın emaneti senin diyerek ya keyfeneye ya da kendilerinden sonra gelen erişkin kişiye bırakırlar. Vekâleti alan reis emanetin başım üstüne ve gözün arkada kalmasını diyerek görevini teslim alır. Erkek reisin ölümü durumunda kadın reis kocasının görevini devir aldığı ve bu görevi ölümüne kadar yürüttüğü yaygın olaylardandır.⁹⁸

⁹⁸ Emine Mert(Zahide), **Kaşıksla Köyü**, 1929 Doğumlu, Okur Yazar Değil, Ev Hanımı

1.2.Aile Yapımı

Kozaklı insanının günlük hayatında yaşadığı geleneklerden olan aile yapımı, yaşatılması ve sona erdirilmesi kültür kaynaklarında da sık yer alan bir konu olduğu ve bu konuya atalarımızın büyük önem verdiği Kozaklı halk kültüründen anlaşılır. Ailenin başlangıcı olan evliliklere “Kılı kırk yarararak” yaklaşılr ve evlilik çağı gelmiş gençlerin tespiti sıkı görgü kurallarına göre yapılır.

Erkek: “Karının kıymetini bilsin”, “Karıyı “avrat” hak etsin” denilir ve evini geçindireceğinin ispatı olarak para kazanması şartı koşulur. Ailesinin iktisadi durumu iyi ise “evi çekip çevirmesi” başka bir deyimle babasına bağ bahçe işlerinde yardımcı olması lazımdır. Bunun yanında bazı yerel tespitler de yapılmaktadır. Erkeğin, sofrada yediği ekmeği gereğinden fazla ufalaması, yatak çarşafını fazla kırıştırması, ayna, tarak ve benzer süs eşyaları ile fazlaca ilgilenmeleri, boş zamanlarını pınar çevresinde geçirmek istemesi... Yine erkek kendini evliliğe hazır hissediyor ailesi de duymazlıkla yaklaşıyorsa evlenme isteğini ailesine değişik şekillerle belirtir. Bu belirtinin yaygın olanları ise, sofraya gelmiş pilava babasının yanında kaşığını dikerek ya da babasının pabucunu eşığe çakarak bildirir.

Kız: “Kız anadan görmeyince öğüt almaz” deyimini kabul edildiğinden sekiz-on yaşlarından itibaren iş bellemesi için anası tarafından eline verilen çaput parçası, iğne, iplik, mil ile başladığı sandık içi denilen çeyizini bitirmesi ve mutfak işlerinde anasına yardımcı olması lazımdır. Bu vasıflara uyan genç kız evliliğe hazır kabul edilir ve baş göz edilmesi gerekmektedir. Batıl tespitler ise; kızın düğün, nişan gibi topluma açık etkinliklere ısrarla gitmek istemesi, kendine çeki düzen vermesi, kızın çeyiz eşyalarını bitirmesi ya da bitirme noktasına gelmesi, pınardan helkelerle su getirmesi çünkü eli helkeli olarak pınardan gelen kıza şapka ile vur, yıkılmazsa evlenmeye hazır deyimini kullanılır.Evlenmeye hazır erkek ailesi, huyunu suyunu bildiği ve helal süt emmiş bir gelin almak için arayışa girer. Erkek ailesi oğullarını “Yedi kuşak elden evereceğim” diyerek akraba evliliğine karşı tasarılarla bulunsa da şartların uygun bulunmaması ve aile düzeninde her hangi bir huzursuzluk olmaması için “El elin halinden bilmez” denilerek ilkin bildikleri kişilerin kızlarına bakarlar ve emsali uygun kız bulurlarsa onu isterler. Bildik kişilerde uygun kız yoksa dışarıya açılırlar, görücülük, dünürçülük ve söz kesimi diye adlandırılan üç ayrı merhalede kız istenir.

Görücülükte: “Çakmağınızı çakmaya, ateşinizi yakmaya, yetişik bi oğlumuz var da kızınıza bakmaya geldik” denilerek söze girilirken; dünürçülükte “Allahın emri peygamberin kavli ile kızınız’a oğlumuz’a dünür geldik” denilerek kız istenir. Söz kesimi ya da kalın kesimi diye bilinen son bölümde ise “At beslenirken, kız istenirken....”deyimi yaygın olduğundan soruşturmada herhangi bir olumsuzluk yoksa amin “evet” denilir. “Ya üç ya hiç” denilerek ilk seferde “he” evet denilmez ve bu süre içerisinde taraflar birbirlerin soruşturma ve görüşme yolu ile tanıma fırsatı bulur. Aileler arası soruşturma genelde konu komşuya kısmen de olsa da “Ev görmeye ya da eve bakma” adıyla bilinen gelenekle kız tarafı oğlan tarafının evine bakmaya giderek mahallinde soruşturma yapılır. Damat adayının soruşturması hele oğlunuzu salında “bi” bakalım diyerek konuşup, görüşerek yapılmaktadır. Bunun üzerine damat adayının yanına kız tarafını bilen bir insan katılır ve kız tarafına gönderilir. Doğrudan kız evine gidilmesine iyi bakılmadığından bir komşunun evine misafir olunur ve damat adayı burada mahallenin kadınları tarafından sıkı bir incelemeden geçirilir. Sözde aile büyüğü erkeklerden gizli yapılan tahkikatta birinci öncelik damat adayının konuşma sorunu var mı yok mu diye diline, ikinci öncelikte zekâsına bakılır. Dilindeki sorun konuşturularak anlaşılırken, zekâ durumu, gelin adayının yaptığı kahve ya da çaya biber, tuz atarak, şeker koymayarak kâseye çift kaşık ya da çift tabak koyarak ölçülmektedir. Bu gelenek bilindiğinden damat adayı kendine yapılan zekâ testinin farkına varması ve durumu uygun bir üslupla bildirmesi gerekmektedir. Bu teste duyarsız kalması saflığına, uygun olmayan tepki vermesi durumu da lüzumsuzluğuna yorumlanır. Dolayısıyla her iki nedende evliliğinin olumsuzlaşmasına neden olur.

Gelin adayının tahkikatı: Genel değerler konu komşulara sorularak yapılırken herhangi bir yerinde yara bere olup olmadığı konusunda kaynana tarafından hamamda kontrol etme, eğer mümkünse yakın bir arkadaşına sorma ya da yanında emsali bir kız yatırtma gibi yöntemlerle yapılmaktadır. Dünürçülükte tahkikat olumlu ise her iki tarafın aile büyüklerinin hazır bulunduğu ve adına söz kesimi denilen kız evinde yapılan toplantıda evet denilir. “Kızı başıboş bırakırsan ya davulcuya ya da zurnacıya varır” deyimi yaygın olduğundan, evlenecek kız ve erkeğe pek söz düşürülmez, tüm kararlar aile büyüklerince verilir.

Kalın – Ağarlık “Başlık” Geleneği: Göktürkler, Uygurlar, Yakutlar ve Oğuzlarda olduğu gibi kalın-ağarlık, başka bir ifadeyle kız tarafına verilecek iktisadi yardım Kozaklı bölgesinde de uygulanmaktadır. Anadolu’nun bazı yörelerinde “Başlık ya da süt hakkı” adı verilen bu gelenek “Kalın kesimi” diye bilinir. Merasimi söz kesiminden

yaklaşık bir hafta sonra her iki tarafın aile büyükleri kız evinde bir araya gelerek yapılır. Nasıl ve ne şekilde ödeneceği belirlenir ve belirlenen bu meblağ, erkek tarafının bir yemek vermesiyle duyurulur. Bu yemek esnasında mahalleli ve her iki tarafın aile büyükleri bir araya gelerek kalında verilecek bağ, bahçe, tarla ya da sürünün içerisinde verilecek kalın malının seçimini yaparlar ve kız babasına teslim ederler. Genelde hayvan olarak verilen kalın bağ, bahçe ya da tarla olarak da verildiği bilinmekte olup, ödenmesi kalın ekmeği, nişan ve düğün günü belirlemede olmak üzere üç ayrı seferde yapılır. Günümüzde kalın-ağarlık “başlık ya da süt hakkı” hakkında çeşitli eleştiriler yapıp, kadının hayvan niyetiyle satılması olarak yorumlansa da araştırmalarımız bu geleneğin tartışılacak bir yönünün bulunmadığını hatta iktisadi özgürlüğünü kazanamamış Anadolu kadının sosyal güvence sigortası niteliğinde olduğunu göstermektedir. Bu tarihi geleneğin geçmiş ve günümüz Kozaklı’da uygulanmasında, istisnalar hariç eleştirilerin yersiz olduğu görülmemektedir. Burada insanların kızlarına belirlediği parasal bir bedel bulunmaz ve bu bedeli veren benim kızımı alır gibi bir düşünce yoktur. Bu gelenek güzele, çirkine, sağlama, sakata eşit uygulanır. Geleneklere göre kalın bedelini kişiler kendi kafalarından belirlemezler. Yörede yılın ilk evliliğini yapan gençlerin aile büyükleri tarafından diğer insanların görüşü alınarak belirlenir ve o yıl yörede aynı bedel uygulanır. Günümüz Kozaklı’da uygulanan kalın geleneğinde bazı yozlaşmalar görülmesine karşı, bu geleneğin aile yapımında etkili olduğu için uygulandığı bilinir. Kalın alınmada şu etkenler sıralanabilir.

- Kızın evliliğinin başarısız geçmesi ve babası evine dönmesi durumunda kendisi ve çocuğunun hayatını devam ettirebilmesine yardımcı olması.
- Erkeğin eften püften nedenlerden dolayı kadını babasının evine göndermemesi “boşamaması” için verilen kalının caydırıcı unsur olması.
- Kalın genelde bağ, bahçe, tarla, mal “büyük baş hayvan”,davar “küçükbaş hayvan” olarak verilir. Bu malı kızın kısmetine denilerek babasına emanet edilir.
- Düğün elinen, harman yelinen ve düğün yapanla ev yapana Allah yardım eder denilerek kalın malını veremeyecek kadar mağdur olan erkek ve sandık içi çeyizini yapamayacak kadar fakir kızlara mahalleli elbirliği eder başka bir ifadeyle elini uzatır ve bu durumda olan kişilerin ihtiyacını karşılamada yardımcı olurlar.

Kozaklı düğünlerinde halen uygulanan ve adına takı geleneği denilen, erkek ailesine yol ya da okuntu adıyla verilen takı parası mahalleliyle davetliler tarafından gelin olacak kıza düğün hediyesi olarak götürülen tabak, kaşık, kilim gibi ev kurmada önemli etken olan ihtiyaç malzemeleri bu geleneğin paçasını oluşturduğu bilinmektedir. Bazı yörelerde kalına ilaveten

“Yuvayı dişi kuş yapar” deyimine binaen erkek tarafı tüm çeyiz bedelini kız ailesine vererek çeyizin kız tarafına aldırılması sağla

Çeyiz Yazma: Çeyiz eşya listesi ya da senedi adı da verilebilen bu geleneğe göre, gelin ile güvey için hazırlanmış, yüzük, nişan, el öpme, bayramcalık, düğün gibi etkinliklerde takı yoluyla gelin ve güveye verilmiş hediyelerin kaydedilip, geline ait olduğunu belgeleyen senet tutanaktır. Her iki tarafın aile büyükleri ile ihtiyar heyetinin hazır bulunduğu bir ortamda adedi, kalitesi, bedeli ayrı ayrı belirtilerek hazırlanır. Fiyatlar abartılı tutularak hazırlanan senette, erkek babası teslim eden, kız babası teslim alan iki şahit ve ihtiyar heyetinin onay imzaları bulunmaktadır. Bu belge kayıt altına alınmış tüm çeyiz eşyasının kadına ait olduğunu ifade etmektedir. Çeyiz-eşya senedi evliliğin başarısız geçmesi ve kadının babası evine dönmesi halinde çeyiz eşyalarının kadınlı birlikte baba evine götürülmesi ve kadının ev kurmasında kullanacağını ifade etmektedir.⁹⁹

Günümüzde büyük eleştiriler alan ve haklarında çeşitli olumsuzluklar anlatılan bu geleneklerimiz de diğer kültürel unsurlarda olduğu gibi olumsuzluklardan etkilenmiş ve yaşam hayatımızda yok olma noktasına gelmiştir.

1.3.Ailenin Yaşatılması

Türk dünyası ve Anadolu geleneğinin ortak özelliği olarak, Kozaklı yöresinde de ailenin yaşatılmasına büyük önem verilmektedir. Öyle ki, ailenin başlangıcı kabul edilen evlilikler de aileye yeni katılan güvey ve gelinlere karşı çok sıkı görgü kuralları uygulanır. Bunlardan kayda değer olanları, aile büyükleri ile yakın çevrece verilen evlilik öncesi nasihatler ve gelinlik etme geleneğidir. Evlenmeye hazır kız anaları kızlarına “Kocana göre bağla başını, evinde olana göre pişir aşını” ve “Ayağını yorganına göre uzat” atasözü çerçevesinde kızlarının aile içerisinde uyumlu olması ve yokluk durumlarında evliliklerini bozmaları yönünde nasihatler yapmaktadır. “Bu eşikten al duvağınla çıktın, ağ kefeninle girersin. ”Horantayın hatırını say, eriyin babasını baba, anasını ana bil, koca, kayınbaba, kaynana ve horantayın lafını sözünü dinle onlarla itiş kakış olma, şerrini, sırrını başkalarına söyleme, go gıybet edipte ev içerisindeki lafı, sözü dışarı çıkartma. Gamını kederini horantayın içerisinde hallet.” diyerek nasihat yaparlar ve bu yolla kızlarının aile içerisindeki yerini sağlamlaştırma yönünde önlem almış olurlar. Ailenin devamı konusunda büyük önem arz eden ve halen Kozaklı’da yaygın olarak yaşatılan “Gelinlik etme geleneği” aileye dışarıdan katılmış

⁹⁹ Zeki Mert, Kaşıkışla Köyü, 1958 Doğumlu, Ortaokul Mezunu Emekli

birisi olan gelinle güveyin o ailenin temel düzenini sarsmaması için sosyal ve ahlaki değerlerini geliştirmek, güçlendirmek başka bir ifade ile disiplinsiz davranışlarıyla aileyi karıştırmaması için uyumunu sağlamak amacıyla uygulanmaktadır. Türk dünyasının ortak bir geleneği olarak, gelin eve gelince kaynana tarafından bir yükseğe çıkılarak önüne çanak-çömlek atılarak kırılır. Bu yolla gelin üzerinde olabilecek olası uğursuzluğun eve gelmeden dağılacağına inanılır. Dolayısıyla gelinin aileye katılması kutlanarak gelin-kadına verilen önem vurgulanır.

Gelinlik etme: Eşlerin birbirlerinin tarafını oluşturan insanlara karşı uyguladıkları hal ve hareketlerin toplamını içeren geleneğe verilen addır. Söz kesimi ile başlayan gelinlik etme özellikle kayınbaba ve büyük kayına karşı taraflardan birisinin ölümüne kadar sürebilmektedir. Bu geleneğe göre, eşler birbirlerinin aile büyükleri ve başkalarının yanında birbirleriyle konuşamaz, bakışamaz, çocuklarını sevemez, izinsiz oturamaz. Otur izni alınca bulunduğu yere diz çökerek toplu bir halde oturur. Aile ve aile dışı büyüklerinin yanında başıboş dolaşamaz, sandık, raf, çekmece gibi kapalı yerleri karıştıramaz, ev içi, ev dışında şort, pijama, gecelik gibi giysilerle dolaşamaz, kendinden küçük çocuklara iş buyuramaz ve de tüm ayak işlerini kendileri görür. Yüksek sesle konuşamaz. Ev içinde eli belinde durur kendisine soru sorulmadan konuşamaz, cevabı niteliğindeki konuşmalarını ise kısık sesle ve kadınlar için başında bulunan yaşmağı ile ağzını kapatarak yapar. Aileye yeni katılmış gelin aile büyüklerince ailenin diğer bireylerinden daha farklı davranış görür, ağır ve yorucu işler verilip yıpratılmaz dolayısı ile gelin kaynananın kolunun altına alınıp korunur.¹⁰⁰

2. Doğum Gelenekleri

2.1. Doğum Öncesi

Kadın aile içerisinde saygın bir yer edinmesi, kocası ve diğer aile bireylerinin gözüne girmesi ve analık zevkini tatması için doğum yapması şarttır. Çünkü doğum yapmayan kadın aşağılanır, küçük görülür ve zürriyetsizlikle suçlanır. Bu nedenle kadın hamile kalmak için bazı yollara başvurur. Bunlar; öncelikle yatır, türbe gibi kutsal kabul edilen yerlerdir.

¹⁰⁰Emine Mert(Zahide),a.g.k.

Çocuğu olmayan ya da yaşamayan aileler; yörelerinde bulunan kutsal kabul ettikleri yerlere giderek adaklar adar, kurbanlar keser, çocuklarının olması için çeşitli dilek ve isteklerde bulunurlar. Bundan sonra çocuklarının olması halinde doğan çocuklarının adlarına, ziyaret ettiği yerin adını koyarlar. Bunun içindir ki yörede yaygın olarak Bektaş, Ergülü, Haydar, Dede, Himmet, Garip, Sultan gibi evliya ve yatırdan alınan isim bulunmaktadır. Ziyaret edilen, başka bir ifadeyle kutsal kabul edilen yerlerden sonuç alınamazsa “Denize düşen yılana sarılır” atasözüne binaen kadın kocakarı ilaçlarına başvurur. Yine sonuç alınamazsa, muskacı ve büyücülere başvurur. Yine de sonuç alınamazsa, döl tutacağı inancıyla kadının kasık bölgesi kalın sargılarla sarılması gibi çeşitli yollara başvurur. Kadın, hamileliğin verdiği özel durumdan dolayı bulantı, kusma ve karın büyümesi gibi özel durumunu aile bireylerinden özellikle kayınbaba ve erişkin erkeklerden bir süre gizlemeye çalışır. Bu dönemde ekşi, tatlı ve baharatlı yiyecekleri çok ister “aş veriş”. Hamilelik döneminde, “Gülme komşuna gelir başına” özdeyişine uyularak sakat, çirkin, yaramaz kınanmaz. Baba ve ana adayı doğacak çocuğunun o kişiye benzeyeceği inancıyla bu haldeki kişilere bakmamaya çalışır.

Çocuğun Cinsiyet Tahmini: Birkaç yöntemle yapılabilmektedir. Yaygın olanları, hamile veya bir yakını rüyasında kız doğduğunu görürse erkek, erkek doğduğunu görürse kız doğacağına; hamile kız doğuracaksa ekşi ya da baharatlı, erkek doğuracaksa tatlı yiyecekler aş vereceğine; hamilenin karnı öne doğru büyüyorsa erkek, yan veya enine doğru büyüyorsa kız doğacağına; hamilenin yüzü çilleniyo ve çirkinleşiyorsa kız, güzelleşiyorsa erkek; hamilenin göbek ucu yukarı doğru bakıyorsa kız doğacağına, hamile kadının doğum öncesi sütü su dolu bir kaşığa bir damla akıtılır; eğer süt su içerisinde dağılıyorsa kız, dağılmadan dibe iniyorsa erkek doğacağına inanılır.¹⁰¹

2.2. Doğum Sonrası

Doğum Anı: Doğuma yardımcı olması için hamilenin anası ve doğumda deneyimli ebe kadın hazır bulundurulur. Doğum esnasında bağlılık inancına uyularak hamilenin saç örgüleri ve düğümlü yerlerin düğümleri çözülür. Evde bulunan kilitli yerlerin kilitleri açılır. Kadının eşi dam, samanlık gibi erkeklerin göremeyeceği meskûn bir yere kuyu kazılarak gömülür. Doğum yaptırmış ebe kadın ya da bebeğin bir yakını tarafından bebeğin sağ kulağına ezan, sol kulağına kamet okunarak konulan ismi kulağına üç defa

¹⁰¹ Zahide Emine Mert, a.g.k.

çağrılır. Yeni doğmuş bebeğe üç ezan geçmeden mama verilmesi iyi sayılmaz ve anaya hafif olduğu için üç gün bulamaç çorbası yedirilir. Ona çekeceği “benzeyeceği” inancıyla örnek alınması gereken bir yakını ya da bölgede sevilen birisi tarafından ağzına tükürtülür.

Çocuğa Ad Koyma: Milli geleneklerimizde olduğu gibi Kozaklı bölgesinde de çocuklara gelişi güzel verilmemektedir. Verilen adlar, adların yaşatılması ve yaşarken anılması dolayısıyla Türk-İslam geleneklerine uyması gerekmektedir, onun için adlar özenle seçilir. Öncelikle Allah'ın ad ve sıfatları, Peygamber adları, tarihi ve dini şahsiyet adları, eski Türk inancından gelen adlar, hayvan adları, meyve, sebze ve bitki adlarıdır. Bunun yanında ailenin özel durumlarına göre de verilen adlarda yaygın adları oluşturmaktadır.

1. Allahın adları...

2. Peygamber adları...

3. Tarihi, dini ve siyasi şahsiyet adları...

4. Eski Türk İnancından Gelen Adlar: İnanca göre, çocuğu olmayan ya da yaşamayan aileler buna ölüm meleği sebep olduğunu düşünür ve ölüm meleğini aldatmak için, doğan çocuğunu temsili olarak erkek ise, ağırlığı karşılığında demir bedeli ile bir komşusuna satar. Sonrada çocuğa Demir, Satılmış, kız ise Satı adını koyar. Bu gelenek yörede şekil bakımından unutulmuş olsa da adlar yaygın olarak yaşatılmaktadır.

5. Dini ve Milli Gün Adları: Bazı aileler çocuklarına doğduğu günün önemini belirtmek ve günü anmak için adlar vermektedir. Bu adlar, Bayram, Arife, Arif, Ramazan, Recep, Muharrem, Aşır, Navruz (Nevruz), Hıdır (Hıdır Ellez), Kadir (Kadir gecesi) ve Cuma adlarıdır.

6. Hayvan Adları: Sungur (bugün akdoğan olarak bildiğimiz kuş), Kartal, Doğan, Şahin, Aslan, Ceylan, Keklik lakap olarak tosun, koç, kuzu, gorpe adları yaygın olarak adlardandır. Coğrafi, sebze, meyve bitki adlarına ise yer yer rastlanmaktadır.

7. Ailenin Özel Durumlarına Göre Verdiği Adlar: Ailenin çocukları yaşamıyorsa doğan çocuğun adı; Duran, Dursun, Dursune, Durmuş, Durdane, Durdu. Uzun süre bekledikten sonra çocukları oluyorsa, Kısmet, Kıymet, Medet, Umut, Uğur, Ümüt, Murat, Hakverdi, Allahverdi, Bulduk, Dilek, Şükrü (Şükür), Yadiğâr, Yaşagül, Hediye; günümüzde ise Özlem vb. Doğumların sona ermesi

isteniyorsa; Durak, Yeter, Tamam. Ailenin çocukları hep kız oluyorsa; Döndü, Döne, Dönüş adları verilmektedir. Verilen bu ad kafa kâğıdına kaydedilir ve sadece devlet işlerinde kullanılır. Kişi yaşantısında lakap aldığından ya da isminin kısaltılmasıyla hitap edildiğinden asıl adı günlük yaşamda kullanılmaz hatta başkaları tarafından bilinmeyebilir.

Loğusalık Dönemi: Doğumla birlikte loğusalık dönemi kırk gün süre ile başlar. İnanca göre bu dönemde ana ve çocuğuna al kızı ya da al karası diye bilinen gizli bir güç musallat olur. Tarihi derinlikten bu yana tüm Türk dünyasının ortak bir geleneğini oluşturmuş bu güç inanca göre beslenmesini ana ve çocuğunun ciğerlerinden yapmaktadır. Al kızı ya da al karası, hiç evlenmemiş kalık kızlardan oluştuğuna ve bu kılıkta geldiğine inanıldığı gibi cadı kadından da türediğine inanılmaktadır. Meskeni dam, samanlık ve ören gibi meskûn yerler olduğu inanılan l kızından korumak için bazı gelenekler vardır. Ana ve çocuğunun yanında bu dönemde başörtüsü olarak al renkli yazma bağlaması veya yanında al renkli bez parçası bulundurması gerekmektedir. Ananın düğününde yüzünü örten ve al adı ile bilinen örtü tercih edilmektedir. Ana ve çocuğu bu dönemde meskûn yerlere yalnız bırakılmaz. Gece dışarı destursuz çıkartılmaz. Doğum kırkı çıkana kadar bu inanç devam eder. Eğer çocuk ve anası dışarı çıkması zorunlu ise ana beline bir anahtarlık asar, yanında enam bulundurur. Başına al bir eşarp bağlar veya çocuğun kundağına çuvaldız sokulur. Çocuk ve anası doğumun kırkinci günü içerisinde komşu ziyareti veya bir yere gitmeleri gerekiyorsa ananın Besmelesiz bir yere basmaması, ziyaret dönüşlerinde çocuğun kundağına bir parça ekmek veya gıda maddesi konulması gerekmektedir.

Kırklama: Doğumun kırkinci günü komşular toplanarak ana ve çocuğu dualarla yıkarlar. Kırklama denilen bu yıkaman sonra loğusalık dönemi ve al tehlikesi sona ermiş olur.

Süt Çekti: Çocuklu kadın bazı yiyecekleri çok ister. Eğer bu yiyeceklerden yiyemez ise göğsü şişer hasta olur “sütü çeker” ve sütü kesilir. Bu durumdan korunmak için çocuklu kadının yanında bir şeyler yenilmemelidir ya da anaya ikram edilmesi şarttır. İkramda ihmalkârlık olursa kadın bu yiyecekten isteme yolu ile bir tadımlık alması gerekir. Aksi durumda hasta olur.

Çocuk Yürütme Gelenekleri: Yörede yürüme zamanı gelmesine karşın yürümeyen çocukların yürümeleri için bazı gelenekler uygulanmaktadır. Bunlardan yaygın uygulananları; “Tetikleri ver.” diyerek çocuğu çağırma, Çocuk yarıştırma, küllükten çocuk yuvarlama, yatır ve türbelerde çare aramalarıdır.

1. **Tetikleri ver diyerek çağırma:** Geleneklere göre aileler çocuklarının yürüme çağı gelmiş olmasına karşı yürüyemeyen çocuklarını karşılarına alırlar. Çocukların yaşı, hal ve hareketlerine göre bir mesafe belirlerler ve çocuğu oraya dikerler. Ceplerinden şeker, tespih, mendil, saat, anahtarlık gibi çocuklarca iyi karşılanan bir malzeme çıkartarak çocuğa gösterirler. Yiyecek ve malzemenin farkına varan çocuğu tetiklerini ellerini ver diyerek çağırırlar. Çocuk ise kendine sunulan bu hediye alabilmek için tüm gücünü toplayıp, yürümeye çalışır. Bu hareket genellikle aile büyükleri tarafından yapılır ve sık sık tekrarlanır.
2. **Çocuk Yarıştırma:** Yürüme çağı gelmesine karşı yürüme kusuru olan ve yürütmesine tökezleyerek yapan çocukların anası, emsal çocuğu olan komşu kadınlarını eve davet eder. Ev içerisinde bir tepsi üzerine çocuklarca iyi karşılanan yiyecek ve oyuncaklar koyarlar. Bundan sonra hediye tepsisini çocukların göreceği yarış mesafesinde bir yere bırakırlar. Çocuklara da hediyelere hangisi yarışı çabuk bitirir kaparsa ona verileceği söylenir. Ancak, sağlam çocukların yarış mesafesi tetkiki yapılan çocuktan uzundur. Bu işlemlerden sonra dualar eşliğinde yarış başlatılır ve böylelikle yürüme kusurlu çocuğun bu kusuru giderilmeye çalışılır.
3. **Küllükten Çocuk Yuvarlama:** Leyleğin yörede ilk görüldüğü günlerde, yöre insanı yürüme özürlü çocuklarını yanına alarak yüksek bir küllüğe götürür. Çocuğun üzerindeki elbiseleri çıkartıp, küllükten aşağı doğru yuvarlarlar. Bu durumda mahallenin diğer çocukları “Leylek leylek havada yumurtası tavada, kızlar kahve pişirmiş cıngırdaklı tavada” diyerek manileriyle koro tutarlar. Çocuğun anasıyla babasının duaları eşliğinde uygulanan bu adet leyleğin göçmen kuş oluşu kutsal yerlerden geldiği ve kanatlarına güçlü olduğundan yapıldığı, kutsal yerlerin şefaati edeceğine inanıldığından uygulanır.

Çocukla İlgili İnanç ve Söylemler: Çocuğun beşiği boş iken sallanılmaz, aksi halde çocuğun öleceği düşünülür. Çocuğun ayağı öpülmez, aksi halde geç yürüyeceğine inanılır. Tek pabuç giyen çocuğun öksüz kalacağına inanılır. Çocuğun uyurken gülmesine melaikeler neden olur denilir. Çocukları yaşamayan kadınlar yedi evden bez parçaları toplayarak bunlarla işlik “gömlek” diker, doğan çocuğa giydirir ve bu yolla çocuğun ölmeyeceğine inanılır.

Çocuklara Verilen Ad ve Takı İsim: Ağam, Anam, Ağzımın dadı, Anasının gızı, Aslanım, Babam, Babasının oğlu, Bebe, Bebek, Bebe belik, Bi tanem, bicik, Boncuk gozlüm, Boyuna bosuna gurbanım, Canım, Canımın içi, Cıbrı gafa, Cücü’g’um, Çakır gozlüm, Çatal gafa, Daş gafa, Tıfil, Gazan gafa, Gıran, Gaz gafa, Gara gozlü...¹⁰²

¹⁰² Enver Çelik, Kozaklı Köyü, 1955 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Emekli

3.Düğün Gelenekleri

3.1.Düğün Öncesi

Kozaklı köy düğünleri ağız arama, görücülük, dünürçülük, söz kesimi ve kalın kesimi gelenekleriyle başlatılmaktadır. Bu geleneklerden sonra;

Yüzük Takma: Kız istenip olur alındıktan sonra söz kesimini çevreye duyurmak için tarafların yakın akraba ve dostlarıyla yaptığı sade törene yüzük takma denilir. Törende geline yüzük, bir takım elbise ve gelen akrabalarca verilen hediye, para takılır. Yüzük takma işlemi, kalın kesiminden yaklaşık on beş gün sonra yapılır.

Nişanlılık Süreci: Yüzük takma merasimiyle başlayan bu süreç ortalama bir yıl devam etmektedir. Bu süreç içerisinde taraflar, bir birlerine gelir giderler ve bu vesileyle birbirlerini daha iyi tanıma fırsatı bulurlar. Bu tanıma süresinde birbirlerinde istedikleri şartları bulamazlarsa nişanı bozabilirler. Kız tarafının nişan bozmasına “Bohça gönderme” erkek tarafının nişan bozmasına “Yüzük atma” denilmekte olup eften püften nedenlerden dolayı nişan bozulmasına iyi bakılmamaktadır. ‘Kız anası kızarcı olur’ deyimini yaygın kabul gördüğünden erkek tarafı dünürüyle karar alıcı her hangi bir konuda konuşmaya giderken olası uyuşmazlıklara karşı uzlaştırmacı olarak yanına kendi aile büyüklerini de almaktadır. Nişanlılık sürecinin olumsuz geçmesi durumunda evlenme zorunluluğu yoktur.

Nişan Takma: Nişanlanma, yüzük takma tarihinden yaklaşık beş altı ay sonra yapılır. Amaç geline giyim kuşam, altın gibi takı hediyelerini eş, dost ve kalabalık içinde, aleni olarak vermektir. Nişan kendine göre usulleri olan bir tören şeklinde yapılır. Nişanda, kalın kesiminde konuşulmuş altınlar ve kalının üçte ikisi takılmaktadır.

Nişanlı Görme: Kız tarafı kızlarının nişanlısı ile görüşmesine izin vermesi düşünülemez. Özellikle nişan takılana kadar görüşme imkânı oldukça zordur. Ancak, nişan takıldıktan sonra nişanlıların birbirine alışması ve ısınması için çiftin yanına küçüklerden bir refakatçi katılarak baş başa görüşüp, konuşmaları sağlanabilir. Eğer güvey ve gelin gözü açık değilse veya aile içinde yenge, gelin gibi çiftlere elbirliği edecek birisi de yoksa görüşmeleri imkânsızdır. Bu yüzden müstakbel damat her yolu deneyerek nişanlısını görmeye çalışır. Nişanlı görmede bazı örnekler bulunur. Bunlar aile, yakın akraba ya da komşuda çiftlere elbirlik eden gelin veya kızların el birlik etmesi ile nişanlılar dam, samanlık gibi meskûn yerlerde birbirlerine gösterilir. Eğer

böyle bir ortam yoksa güvey nişanlısını görmek için çeşitli yolları deneyebilir. Bu yollardan yaygın olanı gece uyku vaktinde bacadan sarkarak gelinin yattığı odaya inmesi, aile bireylerinin evde olmadığı bir sırada gizliden eve girmesi, tavuk, kaz gibi hayvanlara kadınlar baktığından kümes ve ahırlara gizliden girerek orada buluşulması bazılarını oluşturmaktadır. Nişanlı görmede, çiftler birbirlerine maddi durumları ölçüsünde değişik hediyeler verirler. Güvey, genelde giyim ve süs eşyası verirken gelin çeşitli motiflerle işlenmiş kazak, çorap, mendil ve boncukla örülmüş tespih gibi hediyeler vermektedir.

Gelin ve Güvey Görme: Geleneklere göre, söz kesimi ile gelinin koca evine vardığının birinci yılına kadar tarafların yakın aile bireyleri gelin veya güveyi en az bir defa görmesi gerekir. Gelin veya güveyin evine bizzat gidilerek yapılan bu görme, toplu veya bireysel yapılabilir. Aile bireylerinin bir araya gelmesiyle yapılan toplu görüşme küçük bir tören şeklinde geçerken, bireysel görmeler ziyaret şeklindedir. Gelin görmede ‘taki’ hediye olarak altın ‘küpe, kolye, yüzük vb.’, elbise ‘pijama, çorap, ayakkabı, terlik vb.’, elbiselik denilen çeşitli renk ve ebatlarda kesme kumaş, boncuklu veya oyali yemeni, patik gibi hediyeler götürülürken, güvey görmeye saat, elbise veya parçaları götürülmektedir.

Çeyiz Geleneği: ‘Kız anadan görmeyince öğüt almaz’ deyimini yaygın kabul edildiğinden anaların kızlarının eğitimine büyük önem verdiği görülür. Bunun için kızlar yedi sekiz yaşından itibaren çeyiz hazırlığına başlatılır. Anası önceleri kızın eline mil, tığ, iplik parça çaput, iğne vererek dikmesini veya örmesini ister. Kız on yaşına gelince bazı işleri öğrenir. Bundan sonra bilinçli olarak çeyiz hazırlığına başlar. Evlenip düğününe kadar onlarca çift yün çorap örülmesi, onlarca çeşit yemeni boncuğu yapması ve bunların yanında yatak örtüsü, namazlığı ‘seccade’ işlemesi, lamba süpürge ve ayna örtüsü gibi sandık içi denilen çeyizleri hazırlayıp bitirmesi zorunludur. Aksi halde kız ile anasına beceriksizmiş sözü söylenir ve kınanır.

Kardeş ve Dayı Yolu: Evliliklerde düğünden önce kızın büyük kardeşiyle dayısına güvey ailesi tarafından verilen para veya hediyeye kardeş ve dayı yolu denir. Kardeş yolundan başlık kesilirken bahsedilmez ama bilinen bir usuldür ve verilmesi beklenir. Güvey tarafı her hangi bir hediyeyle önce gelinin kardeşini razı eder. Bu bir elbise veya bir miktar para ile olabilir. Bundan sonra kızın dayısının da rızasını almak gereklidir. Gelinin dayısının rızasını almak için alınan hediyeye dayı yolu denilmektedir. Dayının hediyesi daha küçüktür ve bu bir yelek ‘gömlek’ olabilmektedir.

Pırtı Görme: Gelin ve güveyin yüzük, nişan ve düğünde giyeceği giysi ve kullanılacakları malzemelerin alınmasıdır. Düğün pırtısı küçük bir merasim şeklinde görülür ve alışverişi kız tarafı yapıp, parasal ödemelerini erkek tarafı yapmaktadır. ‘Kız evi naz evi’ deyimine binaen kız tarafı almak istediği eşyaları almalıdır. Aksi halde ‘Kız evi kızarcı olur’ deyimini hayata geçer ve hayır iş olumsuzlaşabilir. Geleneğe göre, düğün günü kararlaştırılıp düğüne on beş yirmi gün gibi bir zaman kalınca kız ve erkek tarafı aile büyükleri, gelin ve güveyi yanlarına alarak şehre giderler. Pırtıcıya ‘mağaza’ varırlar ve düğünde lazım gelen ihtiyaçları alırlar. Alışverişler tarafları oluşturan kadınlar tarafından sevk ve idare edilir. Alışverişe erkekler karışmazlar, kadınlar arasında olabilecek olası anlaşmazlıklara kaş göz işaretleriyle müdahale eder ve anlaşmazlıkların giderilmesini sağlarlar. Alışveriş işlerinden sonra erkek tarafı kız tarafını bir lokantaya davet ederek yemek ikramında bulunur. Bu aşamadan sonra güvey ailesi kız anasına, gelinle güveyin izinname işlemlerinde kullanılacak fotoğraf için geline izin istenir. Teklifi kız tarafı kabul eder ve kızın yanına emsali biri katılarak fotoğrafçıya gönderilir. Pırtı alışverişinde gelinin alışveriş işlemlerine karışması iyi karşılanmaz. Hele ki gelin alışveriş yapılan pırtıcı mağazasındaki giyecekleri beğenmeyip, başka pırtıcılardan alınmasını istemesi o gelinin kınanmasını gerektirir. Bu yüzden küçük istekleri haricinde alışveriş ile ilgili tüm yetkiyi anasına bırakır. Pırtı görme işlemlerinde geline ev kurmada gerekli malzemeler, düğünde giyeceği ve kullanacağı giyecek malzemelerin yanı sıra ‘yol’ adı verilen hediyeler alınır. Kardeş yolu, bacı yolu, dayı yolu, emmi yolu, oda yolu, sağdıç yolu, düğün kâhyası yolu, bayraktar yolu, çalgıcı yolu gibi adlarla adlandırılan bu hediyeler ‘kesme’ adı verilen çeşitli kumaşlardan oluşmaktadır.

Okuntu Dağıtma: Erkek tarafından gönderilen davetiyeye ‘okuntu’, kız tarafından gönderilen davetiyeye ‘yol’ adı verilir. Aileler düğün gününü belirledikten sonra çevreyi ‘okuntu ya da yol’ göndererek haberdar ederler. Okuntu, şeker, kuru üzüm, iğde ve leblebi karışımı çerezden ya da kömbe adı verilen yassı bir çörekten ibaret olup ikinci derece tanıdıklara verilirken; yol birinci derece yakınlarla ve hatırlı kişilere verilmektedir. ‘Yol’ giyim kuşam ve içerisinde çay, şeker bulunan mendil veya kumaş parçasından ibarettir. Okuntu dağıtan kişi, mahalleden görevlendirilmiş genelde bekçi ya da karısı olabilmektedir. Okuntu, bir kişi tarafından evler tek tek gezilerek dağıtılırken, yol düğün sahipleri tarafından ilgili kişilerin evine gidilerek bizzat verilmektedir.¹⁰³

¹⁰³ Bahtiyar Mert, Kaşkılla Köyü, 1960 Doğumlu İlkokul Mezun, Ev Hanımı

3.2.Düğün Anında Olan İşler

3.2.1.Bayrak Kaldırma, Bayraktar ve Sival Sorma Geleneği

Bayrak Kaldırma: Kozaklı geleneğinde bayrak kaldırmanın, ‘dikme’ nin, ayrı bir yeri vardır. Düğünün başladığının habercisi olan bu geleneğin bazı kuralları bulunmaktadır. Dört gün süreli düğünlerde perşembe, üç gün süreli düğünlerde cuma günü öğle namazından sonra yapılan bu merasime mahalleli de eşlik etmektedir. Düğün yapılacak evde bir araya gelen mahalleli önce uzun sııkları birbirine ekler. Bu sııkların üzerine de bayrağın bağlandığı daha ince ve kısa bir sıık bağlar. Bu sıığın uç tepe noktasına elma, soğan, patates gibi evde bulunan bir meyve veya sebze tuttururlar. Meyve veya sebzelerin etrafı renkli teleklerle çevrilir. Bu telekler renkli tülbentler ve simlerle sarılarak bayrağın üzeri ‘tuğ’ âlem şekline getirilir. Böylelikle sıığın uç noktası tamamlanır.İmamın duaları eşliğinde bayrak yerden yavaş yavaş kaldırılır. İmamın duasını bitirmesi ve mahallelinin âmin demesiyle ‘Bayrak Kaldırma’ bitirilir. Bu aşamadan sonra, davul–zurna çalmaya başlar ve ‘Bayrak Dikme’ merasimi başlatılır. Mahalle gençleri bayrağı alarak düğün evinin en yükseltisine çıkartırlar ve ay yıldızlı bayrağı oraya dikerler.Bu aşamadan sonra kalabalık sağdıç evine gider ve sağdıç evini belirtmek için işaret amaçlı bir bayrak dikerler. Her ne kadar, adına bayrak dikme denilse de bu bayrak olmayıp sadece işaret amaçlı bir bez parçasından oluşmaktadır. Sağdıç evine dikilen bu işaretin üzerine de süslemeler yapıldığı görülmektedir. Düğün sahibinin ‘Bayrak Kaldırma’ adıyla mahalleye bir yemek vermesiyle birlikte düğün başlamış olur.

Bayraktar Geleneği: Kozaklı düğünleri içerisinde birçok etkinlik yaşanır. Bu etkinliklerden birisi de ‘Bayraktar’ geleneğidir. Bayraktar, ‘Sini çıkartma’ ve ‘Gelin Alma’ merasimlerinde sini ve gelin alayının önünde bulunan gençlik gurubudur. Grubun içerisinde bulunan gençlerden birisi bayrağı tutar taşır ve bayrağı tutup taşıyan bu kişiye bayraktar adı verilir.Bayraktar uzunca bir sopaya takılmış Türk bayrağını eline alıp, arkadaşlarını da yanına alarak sâğmenin önüne geçer. Yeri ve zamanına göre uygun salâvatını getirerek davul-zurna eşliğinde yola koyulur. Kendi kendine dini maniler okuyup, sival ‘sual’ sorup naralar atması, bu naralardan etkilenmiş karşı tarafın gençlerinin de karşısına çıkarak kendisini zor durumda bırakacak sorular sorması geleneklerdendir. Üç günlük düğün süresinde ikinci gün öğle sonu ‘Sini çıkarma’ adı verilen gelinin giyeceği elbise ve tozağın erkek evinden kız evine törenle götürülmesi merasimi, düğünün son günü ‘Gelin çıkarma ya da gelin alma’ adı verilen gelinin babası evinden alınıp damat evine getirilme merasimi yapılmaktadır.

Sini Çıkarma: Gelinin giyeceği giysilerin davul-zurna ve mahalleli eşliğinde oğlan evinden kız evine götürülmesine denilir. Sini merasiminde giysiler ayrı ayrı tepsilere konulur ve mahallelinin sekiz on yaşları arasındaki çocukları sıra düzenine sokularak bu tepsiler başlarında taşıtılır. Birinci siniye, tozak ‘gelinin başına konulan süslenmiş başlık’; ikincisine, fistan, üçüncüsüne, cepken ‘sako ya da kazak’, dördüncüsüne; dikolta ‘kolsuz gecelik’, beşincisine; dahdiri ‘pijama’; altıncısına, patik, çorap ‘yün çorap’ ve pabuç konularak götürülür. Kız anası tarafından kızının çeyizinden; bayraktar, sağdıç, sini taşıyan çocuklar ve davulcuya peşkir veya yün çorap gibi hediyeler verilir.¹⁰⁴

3.2.2. Düğün Sağdıç ve Kınacı Geleneği

Dayanışma, yardımlaşma ve görev dağılımı açısından büyük değeri olan bu gelenek Kozaklı düğünlerinin ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Düğün sağdıç ve kınacı adıyla bilinen bu gelenekleri davet eder ve düğün yapacağını belirtir. Düğün sahibinin evinde bir araya gelen sülale meclisi düğünde lazım gelen işleri belirler ve bu işlere uygun olarak aralarında görev bölümü yaparlar. Görev bölümleri yapıp ilgili kişiler belirlendikten sonra düğünde lazım gelen, odun, ekmeklik unun öğütülmesi, çevre köylere okuntu ya da yol davetiye dağıtılması, tabla ‘yer masası’, tabak, kaşık bulunması, gelin alma ya da çeyiz almada gerekli kağnı, at arabası, traktör gibi ulaşım araçlarının hazırlanma işleri erkek meclisinde yapılır. Kadınlar meclisinde; düğüne yetiştirilememiş dikiş, nakış, işleri ve temizlik, düğünde yenilecek yufka ekmeğin yapılması, düğün aşısı pişirme, bulaşık yıkama, düğün kalabalığına lazım gelecek tabak, kaşık gibi malzemelerin konu komşudan temini için aralarında iş bölümü yaparlar.

Sağdıç: Düğün sahibine yakın ve yetişkin erkek genci olan aile tercih edilir. Çünkü güveyin tüm ihtiyaçları düğün süresince sağdıç evinden karşılanır. Güvey, düğün süresinde arkadaşları tarafından bahşiş için güvey kaçırılabilceğinden sağdıç güveyle iyi ilgilenilmesi ve koruması gerekmektedir. Güveyin, bereketin kaçacağı inancıyla düğün evinden yeme, içme ve yatmasına iyi bakılmamaktadır. Bu yüzden düğün süresinde güveyin yeme, içme gibi ihtiyaçları sağdıç evinden karşılanmaktadır. Davulcuların yemek, içmek ve yatmak gibi işlerinden ve davulcuyla birlikte düğüne gelen okuntuların karşılanıp, uğurlanmasından sorumlu olan sağdıç, düğün kâhyasının verdiği ek görevleri de yapmakla da mükelleftir. Asli görevlerinden önemlisi ise, aynı mahalledeki düğünlerde gelini ve gelin çeyiz eşya senedini hazırlamak, düğüne

¹⁰⁴ Murtaza Mert, Kaşıkışla Köyü, 1955 Doğumlu, Lise mezunu, Emekli

gelen okuntucuları davulcularla birlikte küçük bir törenle karşılamak, sini merasimini organize etmek, gelin alma merasiminde meydana gelen kapı kilitleme, çeyiz üzerine oturma, gelin saklama ve gelin yoluna urgan germelerde ilgili kişilere bahşiş vererek olay çözüme bağlamaktır.

Kınacı Geleneği: Bu gelenek güvey ile gelin ayrı yerleşim yerlerinde yaşıyorlarsa uygulanır. Aynı yerleşim yerlerinde ise bu geleneğe sini çıkarma merasimi denir ve işlemler daha geniş katılımlı bir törenle yapılır. Kınacı, iki erkek iki kadın temsilciden oluşur. Bu temsilciler düğün evinden gönderilen ve adına ‘zirzop ya da kına davarı’ denilen dört ayaklı hayvanı yanlarına alarak düğünün ikinci günü öğle sonunda kız evine giderler. Kınacıların başlıca görevleri;

Gelini hazırlamak için gerekli işlerin organizasyonunu yapmak.

Gelini almaya gelecek sağmen ‘gelin alayı’ın kısa konaklaması için gerekli hazırlıkları yapmak.

Erkek tarafının iyi niyet ve misafirperverlik özelliğini kız tarafına göstermek için kız tarafına ait kişilere kahve ikramında bulunmak.

Erkek tarafınca hazırlanmış ve adına ‘oda yolu’ denilen şeker ve çay çıkılarını ilgili köyde bulunan oda sahiplerine, kahve ikramı ile birlikte yapmak.

Erkek tarafının iyi niyet göstergesi olarak kız tarafının düğünle ilgili işlerine yardımcı olmaktır.

Gelin Alma Geleneği: ‘Kız evi’ Sağmen, gelin almaya gelince gelini bir yakını evine götürerek saklar. Sağdıç davul-zurna eşliğinde gelinin olduğu eve giderek kapıyı çalar. Kapı kilitlenmiştir ve açtırmak için yol ‘bahşiş’ vermek gerekir. Sağdıç tarafından bir miktar bahşiş verilerek kapı açtırılır, gelin oradan alınır ve törenle babası evine getirilir. Mahalle kadınlarının bulunduğu odaya konulur. Burada da kapı kilitlenmiş olabilir. Yine bahşiş verilerek kapı açtırılır ve gelin son yolculuğu için hazırlanma işlemleri başlatılır.

Çeyiz Kurtarma: Gelin hazırlama işlemleri yapılırken, diğer odalarda olan gelin çeyizleri yüklenilmeye başlar. Geline yakın kişiler çeyiz sandığı, yatak, yorgan gibi eşyaların üzerine oturarak bahşiş isterler. Bu kişiler sağdıç tarafından bahşiş verilerek razı edilir ve çeyiz araçlara yüklenir. Gelin taraftarları bahşiş almak için uğraşırken, güvey taraftarları kadınları da gelin evinin bereketinin güvey evine geçeceği inancıyla tabak, kaşık çalma arayışındadır. Tabi bu geleneği bilen gelin taraftarları mutfağın kapısını kilitlemediler.

Gelin ailesiyle helalleşir ve sağdıçın koluna girerek evden çıkartılır. Gideceği araç veya ata bindirilir. Gelin at ile gidecekse atın gemini sağdıç tutar ve yürünür. Kız evinden yenge adı ile bilinen iki kadından oluşan refakatçi bulunur. Bu refakatçilerin görevi gelinin evine döşeme ‘yerleştirme’ ve geline refakat etmektir. Yengeler, gelin odasını hazırladıktan sonra evlerine dönerler.

Baş Övme: Geline, gelinliğin giydirildiği ve başına tozağın-duvağın takıldığı andır. Baş övülürken, kız evinde düğüne gelmiş tüm davetlilerle güvey tarafından gelen tüm konuklar hazır bulunur. Kadınlar arasında yapılan baş övme merasimine erkekler de dışarıda sessiz sedasız dinlemekle katılır. Bu arada zurnacı acıklı bir makam vurmakta serbest bırakılır. Gelini ağlatmak ve dost düşmana ‘anası evinden gidiyor da gözünden bir damla yaş çıkmadı’ dedirtmemek için mahallede kendini ispatlamış yanık sesli bir kadın çıkarak baş övme ‘gelin başı yapma’ anında gelin ağlatma manileri söyler.

Kuşak Bağlama: Geleneklere göre, gelinin tozağı takılıp gelinliği giydirildikten sonra büyük kardeşi üç Fatihâ suresi okuyup, üç defa tekrar yaparak beline kırmızı kuşak ya da kurdele bağlanması gerekmektedir. Beline kuşağı bağlanan gelinin kardeşi ya da sağdıç koluna girer ve yengeler eşliğinde ata bindirerek son yolculuğuna uğurlar.

Gelinin Oğlan Evine Gelmesi: Gelin, düğün alayı ve bayraktar ile güvey evine gelirken, güvey evine yakın mezarlığı ziyaret eder. Mezarlığa gelince bayraktar, amin diyerek düğün alayını durdurur ve dua okumaya davet eder. Dua okuma işlemi bittikten sonra bayraktar, sellello salâvat narasıyla düğün alayını salâvata davet eder. Diğer salâvatlarda olduğu gibi düğün alayı bayraktara eşlik eder ve hep birlikte mezarlığın çevresi dolanılır. Gelinin mezarlığı ziyaret etmesi ve geçmişler ruhu için bir Fatihâ okumasıyla birlikte güvey evine doğru devam eder. Evin bahçe kapısından girmeden güvey gelinin önünden geçer ve bir yükseğe çıkarak durur. Gelin bahçe kapısından içeri alınır. Avluya girmiş olan gelin attan indirilme anında kayın babadan ‘Yüz görümlüğü’ bahşış istemek için nazlanabilir. Çünkü geleneklere göre attan inerken nazlanırsa kayın baba tarla, bağ, bahçe ya da hayvan bağışlaması gerekmektedir.¹⁰⁵

¹⁰⁵ Emine Şimşek, Hacıfakılı Köyü, 1930 Doğumlu, Okur Yazar Değil, Ev Hanımı

3.3.Düğün Sonrası Gelenekler

El Öpme Geleneği: El öpme gelin ve güveyin düğünden sonra ana ve aile büyüklerinin elini ilk öpmesine denir. Geleneğe göre güvey ailesinin eli düğünden sonra ilk sabah öpülürken, gelin ailesinin eli öpülmeye yaklaşık iki hafta sonra gidilir. Sağdıçla birlikte güvey ve gelin erkek tarafının koyduğu çerez türü hediyelerle birlikte gelinin babası evine gideler. Yatılı olarak ‘ayrı yerleşim yerlerinde’ gittikleri baba evinde sağdıç, gelin ve güveyin önüne düşerek tüm aile büyüklerini ziyaret ederler ellerinden öpüp bahşişlerini alırlar. Ziyaret sonrasında gelinin yakınları tarafından aile yapımına katkı yapmak amacı ile genç çiftlere iktisadi durumlarına göre bağ, bahçe, tarla, büyük baş veya küçükbaş hayvan olarak hediyeler verilir. Verilen takı hediyeleri kalın ‘başlık’ ta olduğu gibi aile yapımında çiftlerin kısmetine denilerek saklanır.

Deyim ve İnançları: Allah ağaaz dadı versin, bi yasdıghda gocadsın. Ömrün uzun düğünün güzün olsun. Bir evde birkaç kız olursa bunlardan büyük kız evlenmeden küçüklerin evlenmesi kınanır. Nişanlamalarda daima erkek tarafı kıza talip olur, kız tarafının oğlan tarafına bir teklif götürmesi düşünülemez. Güvey tarafının yakın akrabaları gelin evine gidince gelinin küçük kardeşlerince bahşiş almak için ayakkabıları saklanır. Düğünde bir olumsuzluk olursa gelinin uğursuzluğuna, yağmur yağarsa bereketine, güneş açarsa güler yüzlü olacağına, soğuk olursa yüzünün soğuk olacağına inanılır. Düğün süresince, kız tarafından birileri erkek tarafına giderse bu kişi kınanır ve bu kişilere semer vurulur diye latifte bulunulur. Gelin eve girerken eliyle eşiğe yağ sürmesi bereket getireceği dileğiyle yapılır. Gelin duvağı ile eve girerken eşiğe bastırılmaz, evin gerçek sahibinin muhtemelen kapı eşiğinde olduğu düşüncesi vardır. Gelin koca evine giderken fazla gözyaşı dökerse o yıl yörede fazla kış olacağı inancı vardır. Kınada gelinin avucunu açmaması, altın veya para istiyorum demektir. Erkeğin kadın, kadının erkek arasından geçmesi iyi sayılmaz. İki bayram arası düğün iyi sayılmaz. Kısmeti açılmayan kızın seksen yaşına gelse bile eline erkek eli değmez. Gelin anası evinden kızı çıkartılırken, bereket getirsin diye ayakkabısı içerisine buğday koyar. Al duvağınla çıkıyorsun ağ kefeninle gelirsin. Kocana göre bağla başını olana göre pişir aşını.¹⁰⁶

¹⁰⁶ Emine Şimşek, a.g.k

4.Ölümle İlgili Gelenek ve İnançlar

Ölüm Öncesi: Ölümle ilgili gelenek ve göreneklerin Kozaklı da uygulanması; ölüm öncesi, bazı hayvanların Azraili gördüğü ve ev sahibine dokunmaması için bazı tepkiler belirtilir. Bunlardan at-katır, öküz-inek, kişner, böğürür ya da ayaklarını yere vurarak, köpek ise uluyarak tepki verdiğine inanılır. Bunlardan, baykuş ‘körügü’ kuşu hangi eve yakın konmuş ve ötüyorsa o evde ölümle ilgili bir uğursuzluğun olacağı kabul edilmektedir. Diğer yandan ölümle ilgili hastada bazı belirtiler olduğu söylenir.

Bunlardan gece geç vakit veya sabaha karşı kapı vurulması, hasta yakını olumsuz bir rüya görmesi, hasta ayağa kalkmayı deneyip gitmek istemesi, güvendiği ve sevdiği birini görmek istemesi, hastanın güzelleşmesi, hastanın ölümden söz açması, başında okuması için hoca çağırması, borçlarının verilmesini ve vasiyetini yapmak istemesi, uzaktaki yakınına çağırması, evine gitmek istemesi, hastanın bedeni elleri, ayakları soğumaya başlaması ve sararıp, morarması hali o hastanın öleceğine yorumlanır.

Ölüm Sonrası: Cenaze yakınlarının ağlamaları ile komşular haberdar olur. Komşular cenaze evinde toplanarak yakınlarını teselli edilmeye çalışılır. Bu arada cenaze salası verilir ve elçiler gönderilerek tüm yöre haberdar edilir. Mezar kazılır, yıkama ve kefene koyma işlemi tamamlanır. Arkasından yakınları diyeşet (manili ağıt) söylerler. Diyeşeti daha çok kadınlar cenazeye sırtlarını dönerek söyledikleri görülür.

- **Cenaze İşleri:** Cenazenin gözü açıksa bu dünyada gözü kalmış, gözü arkada kalmasın diyerek el içi ters bir şekilde hafif sürtülerek kapatılır. Bu inanç, eğer cenaze gözü açık olarak mezara giderse arkasından sevdiği birisini götüreceği inancı olduğundan yapıldığı söylenmektedir. Cenazenin elbiselerinin düğmeleri çıkartılır. Cenaze, örfü esaslara göre hazırlanır ve yatağında yatarken karın bölgesine bıçak, makas veya maşa türü metal eşyalar konur. Şehitse, tabut üzerine Türk bayrağı, kadınsa baş tarafına yemeni, diğer ölümlerde ise temiz namazlağı örtülmektedir. Normal ölümlerde hactan getirilmiş ve üzerinde dualar yazılı yeşil örtü ideal olanıdır. Cenaze evden çıkartılırken önce baş tarafının çıkartılmasına dikkat edilir. Tabutun mezarlığa taşınmasında cenazenin günahını taşıyıcılara geçeceği inancıyla taşıyan insanlar sık sık birbirlerini değiştirirler. Cenazenin mezara konulması ise cenazenin bedenine zarar gelmemesi için orada bulunanların kemerleri kullanılır ve kadın cenaze birinci derece akrabalarınca mezara indirilir. Mezara toprak atan kişiler birbirlerini

küreği yere bırakarak değiştirir, kürek elden ele verilmez. Aksi halde cenazenin günahının bu kişilere geçeceğine inanılır.

Defin Sonrası: Defin işlemine katılmış cemaat mezarlıktan dönerken bölge halkı tarafından yemek, çay gibi ihtiyaçların karşılanması için paylaşılır ve odalara götürülür. Bu arada ısgat, devir ya da ‘ölünün altına üstüne koyma’ adı ile bilinen bir gelenek yaşanır. Bu gelenek, Kozaklı yöresinin yaygın uygulanan geleneklerindendir. Ölünün sağlığında isteyip yapamadığı işler, verip de tutamadığı sözlerine karşı günahlarının hafiflemesi amacıyla yapılmaktadır. Cenazenin mezara defninden hemen sonra işlenen bu gelenek, yakınları tarafından camiye toplanmış imam ve hocalara para vererek yapılır. Cenaze yakını tarafından verilen parayı alan imam, aldığı parayı ortaya koyar ve elden ele dolaşmasını ister. Elden ele çeşitli dualarla dolaşan para tekrar imama döner. İmam parayı eline alır, cenaze yuma, mezar kazma ve ısgat parası diyerek kendine bir miktarını alır. Kalan parayı ısgata katılan hocalara, mezar kazanlara, yumaya katılanlara ve cenazenin sağlığında vasiyeti varsa bölgede bulunan fakir, fukaraya ya da cami, mektep gibi hayır kurumlarına dağıtır. İlmi ve dini kaynağına rastlayamadığımız devir işlerini bazı kişilerin sağlığında vasiyet ettikleri bilinir. Cenazeye iştirak etmiş kişiler, akşam ölü evinde toplanarak ölünün ruhu için dualar okurlar. Ölü evinde ilk üç gün yemek pişmemesi geleneği olduğundan, mahalleli tarafından getirilen yemekler yenilir.

Yas Geleneği: Yas ölünün yaşına, ölüm biçimine ve cinsiyetine göre değişebilmektedir. Şehit, genç ve kaza ölümlerinde daha uzun süreli yas tutulurken yaşlı ve hastalıklı ölümlerde daha kısa süreli yas tutulduğu görülmektedir. Kadınlar erkeklere göre daha etkili ve uzun süreli yas tutup, ağlarlarken diyeşet diyerek saçlarını başlarını yolarlar. Erkekler, ‘Erkekler ağlamaz’ deyiminden olsa gerek sesli ağlamaktan kaçınılmaktadırlar.

- Yörede, doğal afet, ölüm, kavga gibi olumsuzluklarda, zarar görmüş kişi ya da yakını tepki ve üzüntüsünü belirtmek için başında bulunan şapka veya başörtüsünü çıkararak zarar veren kişi ya da bölgesine sert bir şekilde çalar. Yaygın olarak işlenen bu geleneğin menşei hakkında ise her hangi bir bulguya rastlanılmamıştır.
- Yas tutma, özellikle ölünün kırkına kadar yoğun geçer. Ölünün ruhunun ilk üç gün evinin etrafında olacağı inancıyla üç gün uyunmaz ve evin ışığı söndürülmez. Ölünün üçü, yedisi ve kırkı ve elli ikisi günleri yoğun geçer. Bu günlerde, yemek, hatim ve mevlüt gibi dini merasimler yapılır. Ölü erkekse karısı beliklerinin örgüsünü çözülür tutar, bu süreç içerisinde ilk yedi gün iş,

ziyaret ve daha sonraki günler eğlenceye gidilmez. Erkek ve kadınlar elbiselerini ters giyerler ve erkeklerin şapkalarını çıkartarak başlarına mendil sardıkları görülür. Tıraş olunmaz, aklar çıkartılıp karalar giyilir. Radyolar açılmaz ve müzik dinlenmez. Bu sürede sessiz ve sakin olunmaya çalışılır. Düğün, nişan gibi toplumsal içerikli eğlenceler ertelenir veya iki acı bir arada olsun denilerek sade bir törenle yapılır. Ölünün duyurulmasında olduğu gibi yemekli törenlerde de yakın yerleşim yerleri haberdar edilerek insanlar yemeğe davet edilir.¹⁰⁷

4.1.Kozaklı ve Çevresinden Örnek Ağıtlar

“-Aslan oğlum, bizi bıraktın da nirelere gettin?”

“-Sen de yağlı kurşunlar önünde gidesin.

“-Ay guzularım, ay yavrularım. Ben şimdi napayım? Nirelere gideyim?”

“-Yandı Allah’ım ciğerim yandı.”

“-Ey Allah’ım biz naporız şimdi.”

“-Gencecik yaşında, yalnız başına napacan gara toprakda, ay benim kuzum”

“-Herkeslere iyilik yaptın da erkenden bırakıp gettin ay guzum”

“-Yandım Allah’ım, evim ocağım mahvoldu. Ben napayım?”¹⁰⁸

Aşağıdaki ağıt Çanakkale savaşına giden bir daha geri dönmeyen ve künyesi dahi gelmeyen, evlerinde herk (nadas, çift sürme) yapacak kimsesi Ömer (OMAR ÇAVUŞ) eşi ÜMMÜGÜLSÜM oğlu MEHMET (DADA MEMMET) için söylemiştir.

Harp olur Kum kale’nin özünde,
Çift sürer gelini kızı Halaka’nın düzünde,
Bırak devlet baba askeri bırak,
Çiftçi eyledin gelini kızı.
Bir oturmada yedi dürüm yiyen,
Hem yiğidim hem de aslanım olan,
Hem dağlar ile hem de kuşlar ile
Çağırayım seni dada memmedim¹⁰⁹

¹⁰⁷ Mehmet Gözen,a.g.k

¹⁰⁸ Ali Terazi Abdi köyü, 1952 Doğumlu ,Lise mezunu ,Emekli

¹⁰⁹ Ayşe Terazi Abdi köyü, 1960 Doğumlu, Lise mezunu ,Ev Hanımı

Aşağıdaki ağıt Senem YILMAZ tarafından oğlu Hacı Hüseyin YILMAZ'IN 1963 yılında genç yaşta ölümü üzerine söylemiştir.

Kaldırmışlar şu motorun yasını
Etmez kızlar yalan dünya süsünü
Küskün gelir dargın gider
Acep Kadir görür mü ola işini
Berberi getirdim ettirdim tıraş
Tıraşı edince oğlum pek keleş
Hava oğluma da okuntu salmış
Benim oğlum hasta edemez güreş.
Oğlumun sebebi şu koça zavar
Zavarın üstüne koyurun davar
Kurbanlar oluyum kele komşular
Oğlumun yerine ben ölsem ne var.
Hasta, hasta esvabını giyenim
Ölü yom anam sarıl diyenim
Kurbanlar oluyum sarı civanım
Yerine ölsün çifte bacın
Felek go iken yoldu bostanı
Almanya'ya doğru gitti destanı
On sekiz doktor da umutsuz demiş
Niye getirmedin ezgin hastanı¹¹⁰

¹¹⁰ Emin Arslan, Abdi köyü ,1955 Doğumlu, Orta Okul Mezunu,Emekli

Aşağıdaki ağıt Nevşehir Kozaklı ilçesi Gerce köyünden Mevlüt Şen'in biçerin altında kalarak ölmesi üzerine anası Fadik Şen tarafından yakılmış bir ağıttır. Fadik Şen Gerce köyünden.

4.1.1.Mevlidin Ağıdı

Önünden gelen de gurban bayramı
Ben alarım eller ider seyranı,
Analıh mıydım gara mevlidim,
Vermeyeyim ben bir gaşşih ayrıanı.
Cebinde galmış da olum çerezin,
Düğün gurup göremedim murazın.
Gurbannar oluyum ah şahan olum,
Yeğın biter şu yamacın firezin.
Sırtından çıkarın gannı köyneği,
Biçerin altında olum dönüyo,
Gurbannar oluyum kele dezesi,
Köşede dayalı guzu deyneği.
Amanın anamda bağrım yanıyo,
Soyha biçer adanıya iniyo,
İlaha oğlum da ne deyim sana,
Gannı biçer gapımızda dönüyo.
Mevlidin gözleri gara,
Dameyin her yerim yara,
Emmisinin biçerinnen,
Adanıya gitti kara. (kar etmiye, para kazanmaya)
Gara biçer gannı biçer,
Olumun ganını içer,
Goşarahtan vardıyım,
Anam deyi ağzın açar.
Uyu gara mevlit uyu,
Biçerin kolgesi goyu,
Düşmanmıydın emmisi olu,
Niye sürdün bize dooru¹¹¹

¹¹¹ Derleyen Sabit İnce Gerce Köyü 1953 Doğumlu ,Yüksek Okul Mezunu,Gazeteci

Aşağıdaki ağıt Nevşehir Kozaklı ilçesi Gerce köyünden Hacı Ömer Duman'ın tarla da öldürülmesi üzerine karısı Zahide Şen tarafından yakılmış bir ağıttır.¹¹²

4.1.2.Hacı Umar(Ömer)ın Zahidenin Ağdı

Yarin kısıbetine üleşen gurtlar,
Hayırlossun yarım gunduğun yurtlar,
Tez gel eşim tez gel evine tez gel,
Yarin gardaşların evini kitler.
Ha tayyarede seninle uçah,
Sesimizi sesimize bi gatah,
Aman tayyarede gurban oluyum,
Düzdeki eşimi içine atah.
Yanınsana emmisinin kızları,
Kekememi etti de yarım sizleri,
Size diyom emisinin kızları
Kannının evini başına yıkın
Gel teyyare sesi sese gatalım
Gidelim anası düzde yatalım
Bugün 3 gün oldu herkcim(Herk eden, tarla süren) gelmedi
Havaleyi angaraya(Ankaraya)atalım
Deli yarım gulumu etti sizleri
Goygun olur babalığın sözleri
Gidermiyim babalığın sizleri
Öksüz hasanım alırım goluma
Yazlığın(Gerce de bir mevki adı) başnda top biter yonca
Kaşlar eymeli de kipriği ince
Tarlayın yüzüne yedin yarımı
Yandım demiş yaalı kurşun yiyince
Ölenece galdırmayın garalar
Zekiye'nin de devamsız eşi

¹¹² Zahide Şen Gerce Köyü 1955 Doğumlu, Okur Yazar Değil, Ev Hanımı

Gönüllü gönülsüz aralar
Haydi yarım pullugunu goşalım
Sen ardına ben önüne düşeyim
Bugün 3 gün oldu herkeçim gelmedi
Bu nasıl iş oldu ona şaşarım
Senin yarin kamayınan güleşti
Yandım dedi kamil agam ulaştı
Ala gözlerine gurban oldugum
Gurşunu yedide dili dolaştı
Alese de gönüllerin Aalese
Hasret oldumda boyu keleşe
Tarlayın yüzüne yedin yarimi
Kuzgunlar döndüde ganlı üleşe
Anlıma aldım mezarımın daşını
Kurutmayım gözlerimin yaşını
Ettigini unutmayım kaynanam
Tarlayın yoluna yedin eşimi
Zırıl zırıl ogul veren arılar
Oglu ölüp kendi kalan garılar
Bana öğüt verin burda oturun
Hasanımı dallarımda götürün
Düzdeki yalan ganlı yarime
Davasını iricaci (ricacı) götürün
Yarimin çadırı ırmana götürün
Açın yorganıda kafaya bakın
Size diyom emisinin kızları
Kannının evini başına yıkın¹¹³

¹¹³ Sabit İnce a.g.k

Mahmut (1912-1930) Kırımlı kabilesi Çopuroğullarından Hacı İsmail oğlu Hacı Mehmet Şahin (1928-1954) ağanın büyük oğlu Mahmut zamanın mektebini medresesini okumuş hatip olarak anılmış ve Hacıeli oğullarından Karabekir'in kızı (1328-1994) ile evlenmiş uzunca boylu güçlü kuvvetli delikanlıdır. Babasının varlıklı olması hasebiyle giyimi kuşamı okuması emsallerinin içinden daha farklı olmuş yeni evli Mahmut Korucu, meclise mebus olarak tespit edilmiş Kırşehir mebusu olarak Rıza Bey ile beraber seçilmiş bunu anası babası istememiş. Mahmut'un sahte şahadetnamesini kafa kâğıdını (kimlik, kafakağıdı, şahadetname, kimlik cüzdanı) evlerinden alıp şimdiki şeker kolu deresinde bulunan tarlalarına gömerek toprağa saklamışlar. Cumhuriyetin ilk yılları ülke kıtlıklar yokluklar ile boğuşurken o zaman adı iç ağrısı denen bir hastalık salgını başlar. Önce çalıklılar kabilesinden emsali çocuklar ve sonra da Mahmut ile beraber beşkardeş bilinmeyen iç ağrısı hastalığından vefat ederler bu ölümler üzerine Mahmut'un bibisi Dudu Yalçın (1307-1979) kardeşinin oğlu Mahmut'a aşağıdaki ağıdı söyler. Dudu irticalen ağıt ve mersiye söyleme yeteneğine sahiptir. Dudu, Bayram Yalçın'ın eşidir.

4.1.3. Hasmalli'nin Mahmud'un Ağıdı

Mahmudumun atı da örkünden boşandı
Zeynep kız kürd önlüğünü kuşandı
Gurbanlar oluyum karamahmudum
Koyun geldide arhacına döşendi
Mahmudumun atında çayıya çakın
Salacayınan gidiyo aşiret bakın
Gözünün üstünede kaşlarını yıkın
Buna derllerde iç ağrısı derdi var
Getirinde livarına açalım bakalım
İpi kötüyüse altın gaytan takalım
Hayırsızımıştta yaptırdıpğın çardak
İzin ver gardaşımda içine yıkalım
Daha bazarlığında gülleri solmadı
bacıyın mahkemeside hitam bulmadı ¹¹⁴

¹¹⁴ Feridun Türkmen Kaleycik Köyü 1949 Doğumlu Orta Okul Mezunu Emekli

4.1.4.Talip Ceyhan’a Yakılan Ağıt

Anam kızı, anam kızı
Sen koyun ol ben de kuzu
Ağar yanmıyo belliyosan
Benden de kalsın beş dene kuzu
Sepet kolunda da gider pazara
Nazar edenlerin gözü bozara
Kurbanlar oluyum sarı Talibim
Matafını çıkarsane pazara
Ne güzel laciverdin dürgüsü
Kaşları kara da Hakkın vergisi
Kurbanlar oluyum anamın kızı
O da bacımın son görgüsü
Benim salladığım kuma beşiği
Dünyada da alamıyom dışlığı
Kurbanlar oluyum Ortaköy eli
Turguduma kim verir Pazar harçlığı¹¹⁵

5.Oyunlar

5.1.Müzikli Halay ve Oyunları

Halaylar: Halay, Anadolu’nun çeşitli bölgelerinde davul zurna eşliğinde toplu olarak oynanan ‘çekilen’ halk oyunudur. Kırsal kesimde yaygın olarak oynanan halaya insanlar tek tek davet edilerek çıkartılırlar. Halaya çıkan kişiler birbirlerini bildiklerinden, halayı iyi bilen yaşlı bir kişiyi halay başına geçirirler. Halay, en az altı kişiyle, isteğe göre fazla kişiyle de çekilebilmektedir. Halaycılar bazı durumlarda ekip olarak halaya çıkarken bazı durumlarda tek tek davet yoluyla çıkabilmektedir. Halaya çıkan halaycılardan başçı, ikinci ve sonuncu da kenarları oyalanmış-işlenmiş birer mendil olması tüm halayların ortak bir özelliğini oluşturmaktadır. Halaycılar yarımay şeklinde yan yana dizilirler ve birbirlerinin küçük parmakları ya da kollarından tutuşurlar. Zurnanın verdiği işaretle kollarını yukarıya doğru kaldırarak ‘hey hey!’ diye

¹¹⁵ Haki Yılmaz Hamam Orta Mahallesi 1945 Doğumlu Orta Okul Mezunu ,Emekli

nara atarak halaya başlanır. Ortalama on, on beş dakika süren halayda halay başı arkadaşlarından koparak dairenin önünde devam eder. Halayın ilerleyen bölümünde başoyuncu grubun sonuna geçerek diğer arkadaşına halay başı şansı verebilmektedir. Halayın son bölümüne ‘yelleme’ denir. Beş dakika süren bu bölüm oyun şeklindedir. Halaydan kopmalar ve yere çökmelerin yaygın olduğu bölümdür. Halaycılar müziğin ritmine göre dik ve sert duruş, gerektiğinde yumuşak halde durur. Nakarat bölümlerinde hey hey diye eğilerek ya da dik durarak nara atarlar. Halayda halaycılar halay başının hareketlerine dikkat ederler ve halayda kopukluk olmaması için gözlerini ortadan ayırmazlar.¹¹⁶

5.2.Özel Günleri Anmak İçin Oynanan Oyunlar

Deve Oyunu: Bayram, düğün, nişan ve asker uğurlama ya da karşılama gibi özel günlerde eğlenmek için oynanan bir yetişkin oyunudur. Oyuna temsili bir deve, bir deveci, iki köçek ve iki jandarma oluşturularak başlanır.

Devenin oluşturulması: Seyyar bir merdivenin üzeri saman veya ot torbalarıyla doldurulur ve devenin sırt kısmı yapılır. Ölmüş at, katır başı uzunca bir sopa ucuna bağlanarak baş kısmı yapılmaya başlanır. Çaput parçaları, yural vb. takı malzemeleriyle baş kısmı yapılır ve baş kısmı merdivenin uç tarafına konularak tamamlanır. Baş, sırt ve kuyruk kısmı tamamlanan merdivenin altına taşıyıcı olarak birisi öne diğeri arkaya olmak üzere iki oyuncu girer. Ön taraftaki oyuncu devenin baş kısmını oluşturan başlığı eline alır. Arkada bulunan oyuncu devenin ayak kısmını oluşturmaktan başka görevi olmadığından dengeyi sağlaması için biraz eğik durması yeterlidir. Sembolik olarak oluşturulan devenin başına bir yural takılır sevk ve idaresini sağlamak için bir ucu deveciye verilir.

Deveci: Devenin sevk ve idaresini sağlayan kişidir. Devecinin bir elinde yular (Kalın ip) bir elinde tef bulunur. Yular ile başoyuncunun hareketlerini kontrol ederken tefi ile de söylediği manilere eşlik etmektedir. Daha sonra merdiven üzerine büyük bir kilim örtülerek hem ayak kısmını oluşturan oyuncuların gözükmemesi hem de yapılmış makyaj hatalarının giderilmesi sağlanır.

Köçek: Kadın kılığına girmiş iki erkek oyuncudan oluşur. Köçeğin görevi devecinin söylediği manilerle oynamak, dolayısıyla seyredenleri eğlendirmektir.

¹¹⁶ İsmet Sevinç, Kaşkışla Köyü, 1967 Doğumlu Orta Okul Mezunu

Jandarma: Asker kılığına girmiş eli sopalı iki tane oyuncudur. Görevleri, grubunu köpek ve diğer etkenlerden korumaktır. Hazır hale gelmiş oyuncular varsa yanlarına davul, zurna ekibi ve köy gençlerini de alarak köyde bulunan tüm evlerin ziyaretine giderler. Ziyaret sırasında köyün çocukları da gruba katılırlar ve bu oyun tören şeklini alır. Devecinin kontrolünde tüm evlere giren oyun ekibine ev sahibi bulgur, yağ, bal ya da para olarak bahşişini verir. Gezi esnasında bazen deveci tuttuğu yuları bırakarak deveyi sağa sola saldırtarak oyunu canlandırır. Yine ziyaret edilen evlerde deve yere çökerek hem dinlenmek hem de kiridi imajı vererek oyunu canlandırdıkları görülür. Tüm mahalle-köy bu şekilde gezildikten sonra toplanan bahşişlerden yağ, bulgur, oyun kimin ya da neyin anısına yapılmışsa o kişinin odasında toplanılıp, pilav pişirilerek hep birlikte yenilir.

Sinsin: Oyun genişçe bir meydanda oynanır ve meydanın ortasına bir ateş yakılır. Ateşin etrafı iyice ışıklanır ve insanlar bir halka oluştururlar. Meydan da bulunan halkanın ortasına bir kişi çıkarak oynamaya başlar. O meydanda dönerken gözü kesen birisi aniden çıkarak onu yumruklamaya çalışır. Eğer yumruk yemeden halkanın dışına çıkabilirse kurtulmuş olur, yerine başarısız saldırıyı yapan kimse geçer. Eğer kurtulamazsa meydanda kalmaya ve oynamaya devam eder. Bazen köyden köye değişen ayrıntı niteliğinde çeşitli şekiller de vardır. Oyun genelde düğünlerde davul-zurna eşliğinde yapılır. Bazen de asker uğurlama gibi özel günlerde tertiplenir.¹¹⁷

5.3.Vakit Geçirmek ve Eğlenmek İçin Oynanan Oyunlar

Yüzük ‘cüz’ oyunu: Bayram, düğün, nişan, asker uğurlama ve karşılama gibi özel günleri anmak için oynanan bu oyun vakit geçirmek içinde oynanabilmektedir. Oyuna başlamak için iki fincan ayrılır ve kapalı bir yerde birisinin altına yüzük saklanır. Oynanan oyunda gruplar birer tane fincanı kaldırır ve yüzüğü bulan grup ebe olur, oyunu başlatır. Ebe grup oyuncusu üzerinde dokuz tane fincan bulunan tepsiyi kapalı bir yere götürerek elindeki yüzüğü birisinin altına koyarak yüzüğü saklar. Tepsiyi başka bir oyuncu alır ve arayan grubun önüne getirir. Yüzük aranmasında temel kural; yedi fincan boşa denilerek kaldırılırken iki tane fincan da ayrı ayrı ya da bir seferde bize denilerek kaldırılabilir. Boşa kaldırılan fincanlardan birisinin altında yüzük çıkarsa ebe gruba bir sayı yazılır. Şayet bize denilerek kaldırılan fincanlardan birisinin altından

¹¹⁷ Gıyasettin Mert,Kaşkışla Köyü,1970 Doğumlu,İlkokul Mezunu

yüzük çıkarsa ebelik diğer gruba geçer ‘set geçmiş sayılır’. Oyunu bu tekrarlarla yirmi sayı bulununcaya kadar devam eder. Yirmi sayıya ulaşan grup yirmi birinci ‘çür’ oyun bitiş sayısını saklar. Çür denen oyun bitiş sayısının saklanması normal saklamadan farklı olup fincanlar boşa kaldırılmaz. Ancak üç defa yolma denilen deneme amaçlı arama yapılabilir. Çür sayısının saklanmasında fincanlar tepsi üzerinde daire biçimine getirilir ve fincanlardan birisi tepsinin ortasında ‘karşı gruba gönderme olarak size kahve ikramımız denilerek’ açık getirilir. Çür sayısının saklanmasında olduğu gibi aranması da farklıdır. Arayan grup, elli ve yüz diyerek iki fincan kaldırma hakları vardır. Şayet, elli denilip kaldırılınca yüzük bulunursa karşı tarafın sayısı yarıya, yüz denilerek kaldırılıp yüzük bulunursa sıfıra düşer hem de saklayan gruptan ebelik geçmiş ve arayan grup yüzüğü bulamazsa saklayan taraf oyunu bitirmiş olur. Yenilen grup oyuna katılanlarca yenilmek üzere ve oyuncu sayısına göre değişen miktar da kaz ‘badı’, tavuk, kuzu veya çerez ‘kuruyemiş’ alırlar hep birlikte yerler.

‘Çekişme’ Lades Oyunu: Kozaklı halk kültürünün yaygın oyunlarından olan Lades oyunu ‘çatalca çekişme’ adıyla da bilinir. Tavuk, kaz gibi kanatlı hayvanların döş bölgesinde bulunan çatal kemikle iki kişi arasında oynanan oyun genellikle kadın erkek arasında kadının davetiyle oynanmaktadır. Kazanma, vakit geçirme ve eğlenme amacıyla oynanan oyuna mönüsünde söz konusu hayvan etlerinin olduğu yemek sofralarında samimi kişiler arasında oynanır. Lokmasına çatal kemik gelen oyuncunun davetiyle ortaya bir bedel konur ve her iki oyuncu çatal kemiği uçlarından tutarak kopartmasıyla başlatılır. Oyunun oynanışı: Oyunculardan birisi diğerine bir şeyler verdiğinde onun unutkanlığından yararlanıp ‘lades’ demesi gerekmektedir. Kendisine bir şeyler verilen kişi, verileni eline almadan ‘aklımda’ demesi ve yenilgiye düşmemesi gerekmektedir. Bunun için oyuncular arasında tatlı bir rekabet uygulandığı ve oyunu kazanmak için uzun süre uğraştıkları görülür. Oyuncuların hafıza zayıflığına göre süresi uzayan bu oyunun bitirilmesi, kendisine bir şey verildiği halde aklımda demeyen oyuncuya lades denmesiyle sonuçlandırılır. Oyuna konulan bedel ise genellikle kadın yenilirse kazanana kazak, çorap, eldiven gibi örgüler örür; erkek yenilirse, entari, kazak, ayakkabı gibi hediyeler alır.¹¹⁸

¹¹⁸ İsmet Sevinç, a.g.k

5.4.Çocuk Oyunları

Arası kestim, Ayı döndürme ‘topaç’, Beştaş, Bircik, Bilye Oyunu, Birdirbir, Çizik ‘çivi’ oyunu, Dilemeli kırdım ‘bir nevi seksek’, Üç ve Dokuztaş, El el üstünde kimin eli var, Gav güzel peynir, Güvercin taklası, Haral, Kayış ‘para saklama’ oyunu, Çoğdürü çüş, Körebe, Kuyulu, dikmeli ve tenmeli çelik, Mendil kapmaca ve mendil saklama, Saklanfedik ‘saklambaç’, Uzuneşek ve Tod ‘cos’ oyunu bazılarıdır.¹¹⁹

6.Giyim, Süs Eşyası ve Örgülerle İlgili Gelenekler

Giyim: Kozaklı yöresi giyimleri diğer unsurlarda olduğu gibi şehir, köy ve yıllara göre değişiklik göstermiştir. ‘Dost başa düşman ayağa bakar’ deyimini çerçevesinde önem verilen giyim eşyaları geçmişten günümüze şöyle sıralanmıştır.

- **Erkek;** Baş giysisi, fes, takke, hoter, şapka. Sırt giysisi; goynek, yelek, ışlık, sako. Bacak giysisi; don, karlık ‘dizlik’, şalvar, pontul. Ayak giysisi; çarık, postal, soğuk kuyu, cizlavut lastik, boğazlık, rengârenk boyalı ve motifli yün çorap.
- **Kadın;** Baş giysisi; perçem, çar, yazma, şifon, poşu, pullu ya da boncuklu yemeni. Sırt giysisi; goynek, dikolta, kendir, mantım, kutnu, üçetek, kırmalı girebbişon ya da kadife hüsdan, tango, fermane, cepken, oğnük‘önlük’. Bacak giysisi; dahdiri, don, pijama, bandık, dizlik ‘karlık’. Ayak giysisi; patik, rengârenk motifli yün çorap, çarık, kundura, soğukkuyu ve dik daban lastik, naylon, şibbidi.

Süs Malzemeleri: Erkek; işlenmiş çevre ‘mendil’ , boncukla örülmüş tespih, yaşlı ve nüfuz sahibi kişiler için kostaklı saat. Renkli girebbişon kumaşla yapılmış ve uç noktaları nazar boncuklarıyla süslenmiş boğazlık. Çevre ‘mendil’ arasına kese ‘cüzdan’ konulan kalın kumaştan yapılmış renkli kuşak. Kadın; Pullu, boncuklu, oyahı çar, kekil bastı, tepelik, akça, başlık, fes ‘başlığın altında kullanılır’, beşi birlik, kuşak ‘bir nevi kemer’, palaska ve bunlara takılan örgü anahtarlık. Boğaz süsü olarak çeşitli örgü ve çeşitli boncuklu örgülü kolyeler. Çeşitli boncuk ile iplerle süslenip, şekillendirilmiş kâkül ve belikler. Beliklerin uç kısımlarına takılan sim, boncuk, çeşitli renkte ip ve

¹¹⁹ Çağrı Mert, Kaşkılla Köyü,1978 Doğumlu, Lise Mezunu

çeşitli kumaştan yapılmış püsküller, mendil ve giysi kenarlarına yapılan ‘Sıçandişi’ işlemler bazılarıdır.

Örgü ve Dokuma Motifleri: Yün çorap motifleri; Atatürk yüreği, tatlı kaşık sapı, kandilli, midyalı, altmış akıl yetmiş fikir, kıvrım, yün basma, aynalı, durna dili, alma dilimi...

Heybe, Kilim, Yastık ve Çuval Motifleri; Göçtü güzel, aynalı, kıvrım, kaba dolma, yün basma, zelve ve çuval bağ atlara süs için örülen ‘nezle bağ’.

Boncuk Örgüsü Motifleri; Tren yolu, analı kız, altmış akıl yetmiş fikir, fıstıklı, örümcekle şeklidir.

Sicim ve Urgan Yapımı; Yakın geçmişimize kadar yörede kendir adı verilen ‘kenevir’ yaygın olarak ekilip yetiştirilir ve bu bitki kökünden sicim ya da urgan ipi yapılırdı.

Geleneklere göre kendir otunun çedene denilen tohumu bahçeye ekilir ve yetişip kuruyana kadar bahçede bırakılır. Bahçeden sökülerek harmana getirilir. Çedenesi kışın yapılan kavurganın içerisine katılarak insan yiyeceği ve besi için bulundurulmuş evde bakılan kekliklere yeygi olarak verilir. Çedenesi alınan kendir otu dışarı da bırakılarak yağışların ve hava şartlarının yumuşatmasına bırakılır. Hava şartlarından yumuşayan kendir kökü, el ve yün targağı yardımı ile birbirinden ayrıştırılır. Ayrıştırılmış kendir kirmenle eğrilerek ip şekline getirilir. Teknolojik gelişmelerin ilerlemesi ve iplerin kolay elde edilir olmasından yine, bu bitkinin kökünden uyuşturucu elde edilir olmasından, ekimi yasaklanmış ve yörede ekilmez olmuştur.¹²⁰

7.Mendille İlgili Adetler

Kozaklı geleneğinde mendilin önemli bir yeri vardır. Havlu, çevre ve peşkir adıyla adlandırılan mendil temizliğin ana unsurunu oluşturmaktadır.

Doğum, düğün, oyun, bayram, karşılama, giysi ve ölüm gibi halk kültüründe gelenekleştirilmiştir.

Yavukluya hediye edilerek ‘sevgi ve aşkı’, halaylarda kullanılmasıyla ‘üstünlük ve kahramanlığı’ oyunlarda kullanılarak ‘sevinç ve mutluluğu’ haberleşmede kullanılarak ‘özgürlüğü’ ölüm ve doğal afetlerde kullanılarak ‘yas ve kederi’ Erkekler için, ’boyun, yaka ve ön cebe’ takılarak temizlik, korunma ve süs eşyası olarak kullanılmaktadır.

¹²⁰ Bahtiyar Mert, a.g.k

Düğün öncesi; Halk kültüründe yavukluların birbirlerine mendil sallamadı‘sevgi ve aşklarının ifadesi ‘olarak anlaşılmaktadır. Nişanlılık öncesi dönemlerde erkek, kıza sevgisini anlatmak amacıyla toka, ayna gibi süs eşyaları hediye ederken kız, erkeğe çerçevesi çeşitli motiflerle işleyip, süslediği, içerisine bir miktar saçını koyduğu mendil etmektedir.

Düğün geleneği içerisinde sağdıç, düğün kâhyası, kınacı, sinici, kahveci gibi adlarla anılan bir takım gelenekler işlenir. Bu geleneklere katılan kişilere gelinin hazırladığı mendillerden hediye olarak birer adet verilmesi gerekmektedir. Bunun için genç kızlar çeyiz olarak, sağdıç yolu, düğün kâhyası yolu, kınacı yolu, bayraktar yolu, oda yolu, gelin ve çeyiz aracı yolu, kardeş yolu, dayı yolu ‘hediye’ işlediği mendilleri düğününe kadar hazırlaması ve bohçasına koyması gerekmektedir. Aksi durum kız ile anasının beceriksizliğine yorumlanır ve kınanmasına sebep olur. Doğum geleneğinde çocuk görme ve hediye götürme adetlerdendir. Bu gelenekte çocuk ya da anasına bez, giysi, yiyecek gibi çeşitli hediyeler götürülürken mendil götürme yaygınlık göstermektedir. Bayram geleneğinde yaşlıların elini öpmeye giden küçüklere şeker, para gibi hediyeler verilirken mendil verilmesi de yaygın geleneklerdendir.

Oyun geleneklerinde mendilin önemli bir yeri vardır. Mendil saklama, mendil kapmaca gibi çocuk oyunlarının yanı sıra, erişkin oyunu olan halay başı ve halaycılarının temel malzemesini oluşturmaktadır.¹²¹

8.İnsanlara Verilen İsim ‘Lakap ve Kullap’lar

Lakap: Lakaplar kişiye doğumdan ölümüne kadar geçen süreç içerisinde aile bireyleri ve yakın çevre tarafından verilmektedir. Kişinin yaşadığı olaylar, aşiret, oymak ve taifelerin isimlerinden örnek alınarak verilen takı isimler olup bunun yanında isim kısaltması ile de verilebilmektedir. Lakaplar iki farklı manada kullanılır. Olumlu lakaplar, olumsuz lakaplar. Olumlu lakaplar, kişinin iyi ve olumlu yönlerini anlatırken olumsuz lakaplar, kişinin olumsuz ve kötü yönlerini anlatır ve bu lakaplar dış çevre tarafından verilen lakaplardır.

Olumlu Lakap: Karakeçililer, Yakutlar, Bayatlar, Çapanoğulları, Çerkezler, Tatarlar, Yörükler, Türkmenler, Kürtler, Gürcüler, Sünniler ve Aleviler denilerek aşiret ve oymak adına göre verildiği gibi şeyhler, dervişler, ağalar, cesurlar, yiğitler, pehlivanlar, kâhyalar, bekçiler, değirmenciler, çerçiler, çobanlar, ocaklar, çavuşlar, onbaşılar, kalenderler denilerek fiziki konum ve uğraşlarına göre de verilebilmektedir

Erkek; Ali (Allık, Aliş), Adı Güzel (Adı’oğzel), Emrullah (Emik), Mustafa (Misdag, Mistik, Misdilli, Misdog), Mehmet (Memik, Memidik, Memili, Memo) Aptullah (Apiş,

¹²¹ Korkmaz Mert, Kaşıkışla Köyü 1962 Doğumlu, Lisans Mezunu, Ziraat Mühendisi

Abdi, Apik, Apili) Abdurrahman (Apo), Çelebi (Çelo), Hamza (Hameş), İsmail (İsmayıl, Ismeel), Hüseyin (Üsülü, Üssük, Üseen), Recep (Irecep), Rahmi (Irahmi), Ramazan (Iramazan), Rafet (Irafet), İbrahim (İbraam, İbo, İbiş, İbili), Rüstem (Ürüstem), Halil İbrahim (Halirbaam), Salih (Salif), Ömer (Omar), Yakup (Yağap), Rifat (Lifad) , Şahin (Şahan), Yunus (Yoniz)...

Kadın; Hatice (Hacca), Zeliha (Zeliş, Zalgha), Zemzem(Zebili, Zebiş, Zebik), Zübeyde (Zübüş), Arife (Afire), Ayşe(Anşa, Eşe, Aniş), Atiye(Atiş), Menekşe(Menevşe), Menşure (Menşir), Fatma (Fatiş, Fatili, Fate, Fatoş), Fadime (Fadik), Ümmühan (Ümüç), Leyla (Leyli), Nevruz (Navrız), Cemanur(Cemik, Cemo), Nuruya (Nuruş), Hikmet (Hekmet), Huriye (Hürü), Münüre (Münüş, Meniş) denilerek isim kısaltmalarına göre de verilebilmektedir.

Olumsuz Lakaplar ‘kullap’ : Olumsuz lakaplara ‘kullap’ adı verilir ve bu lakaplar kişinin fiziki durumuna göre verilen lakaplardır. Bu lakaplar ‘aç göz’, kör, topal, sağır, korkak, pasaklı, tembel, pano ‘pis pasaklı’, çapar veya çopur, çomak ‘burnu büyük, yüzünde sivilce izleri olan kümük ‘dişleri olmayan’ sümüklü, dobur, obur, topal, kör, karnı büyük, kara, sağır, kelmeli, ibrik, patoz, gibi takma isimlerdir.

Olumlu lakaplar kişinin yanında söylenilirken, olumsuz lakaplar kişi ve aile bireylerinin yanında söylenile bilmemektedir. Olumsuz lakaplı birisi ile iletişimde olumsuzluk içeren lakabı ile hitap edilmez ve bu hallerde kişiye bağlı bulunduğu aşiret, oymak, taife adı veya isim kısaltması ile hitap edilir.¹²²

9.Mevsim, Ay ve Günlerle İlgili Gelenek

Tarihi derinliklerden günümüze kadar atalarımız tarafından çeşitli takvimler kullanılmıştır. Bu takvimlerin izleri olduğu sanılan ve halen Kozaklı yöresinde yaygın olarak yaşatılan bir gelenek bulunur. Geleneğe göre insanlar gün bilgisini günlük yaşantısına, milli, dini günlerine göre belirlemiş ve bunu ‘Baba ya da Dede hesabı’ diye adlandırmışlardır. Günlük işlerini ‘Baba hesabı’ denilen takvime göre, devlet işlemine de ‘Hükümet hesabı’ adı verilen Miladi Takvime göre yapmışlardır. Baba hesabına göre;

¹²² Emine Mert (Zahide) a.g.k.

1. **Örfi Günler:** Cemre ‘ilahi ısı’; üç aşamada yere düştüğüne inanılmış, 20 Şubat’ta havaya, 27 Şubat’ta suya 6 Mart’ta toprağa düşerek hava, su ve toprağın ısınacağı dolayısı ile baharın geldiği yorumları yapılmıştır.
 - **Mart Dokuzu:** Miladi takvime göre 21 Mart ‘Nevruz’a denilmiş ve bugün önemli bugün olarak anılır olmuştur.
 - **Dokuzun Dokuzu;**1 Nisan’a karşılık sayılmış ve bu gün On iki hayvanlı Türk takviminde yılbaşı olarak kabul edilmiştir.
 - **Abdil ‘Abril’:** Nisanın ilk beş gününe denilmiş ve bu günler önemli günler olarak kabul edilmiştir.
 - **Hıdrellez:** Beş mayıs gecesi Hızır gelecek inancıyla ibadetlerle geçirilmiş, 6 Mayıs günü gündüz bağ, bahçe gibi mesire yerlerinde eğlenilerek ve çeşitli dileklerde bulunularak geçirilmiştir. Kısmeti açılmayan kızlar hıdrellez günü sabah ezanından evvel pınara giderek kısmetinin açılması için bir çubuğu lüleyle üç defa sokar çıkartır. Böylelikle kısmetin açılacağına inanılır. Hıdrellezlik ‘bayramcalık’ adıyla bilinen gelenekle nişanlı kızlara damat ailesi tarafından çeşitli giyim eşyası götürülerek bugün önemli gün kabul edilmektedir.
2. **Dini Günler:** Arife, Ramazan ve Kurban Bayramı, Recep, Muharrem Ayları, Regaip, Berat ve Mevlüt Kandili. Cuma Akşamı ‘Perşembe’, Cuma ve Aşure günleri önemli günler olarak kabul edilir.
3. **Mevsimler:** Karakış. Zahmeri ‘kış’, Leyleklerin gelme vakti ‘İlkbahar’, Hasat zamanı ya da leyleklerin yavrulama vakti ‘yaz’, leyleklerin gitme zamanı ya da güz ‘sonbahar’ olarak adlandırılmıştır.
4. **Aylar:** İlk ay ‘Ocak’, Gucük-Hamsin ‘Şubat’, Mart Dokuzu-Dokuzun Dokuzu ‘Mart’, Abdil-Abril –Çiçek ayı ‘Nisan’, Hıdrellez-Yaprak ‘Mayıs’, Herk ayı ‘Haziran’, İrgatlık ‘Temmuz’, Harman-Sağır ay ‘Ağustos’, Hac ayı ya da Güz başlangıcı ‘Eylül’, Koç katımı ‘Ekim’, Avara ayı ‘Kasım’, Boş ay ‘Aralık’ aylarına denilmiştir.
5. **Günler:** Bazarın yolu, hayvan pazarı ya da sebze pazarının kurulduğu günden bir gün evvel. Bazar, hayvan ve sebze pazarının kurulduğu gün. Cuma ağşamı ‘Perşembe’, Cümüye ‘Cuma’, Kitli bazar ‘Pazar’a denilmiştir.
6. **Günün Bölümleri:** Son horuz ‘saat dört-beş arası’. Sığır gitme vakti ‘altı-yedi arası’. Guşluk ‘Dokuz-on arası’. Gaba guşluk ‘on-on bir arası’. Davar gelme vakti ‘On bir-on iki arası’. Gün ortası ‘Öylen vakti’. Davar gitme vakti ‘on beş-on altı arası’. Gorpe

gitme vakti ‘on altı-on yedi arası’. İlk Horuz ‘iki-üç arası’. Horuz ya da temşit ‘üç-dört arası’. Ayrıca, ezan vakitleriyle de günün bölümleri yapılabilmektedir.

7. **Mevsim, Ay ve Günlerle İlgili Deyimler:** Kar yağınca; Ağalara dert günü, çobanlara yat günü denilir. Kar yağınca Ağalara kara kış karada zahmeri arada, Şubat yel sel ayı, işte yaz geldi. Zahmerinin on yedisinde eşek arabasıyla bir yel gelir bu yel kara köz gibi insana bu gibi değer. Zahmerinin on beşinden sonra daş daşı duldalar, yazıda kalan donup ölmez. Şubat’ın arpası Mart’ın gorpesi. Gucük karı ya eşeğin guyruguna çıkartırım ya da iti soludurum demiş. 11-18 Mart günleri arasında olan olası soğuk, koca karı soğukları olarak adlandırılır ve Şubat çıkmam, Mart’ın gireceğim mücadelesi olarak yorumlanır. 27-30 Mart arası günlere Sıdığ Sevır günleri adı verilip, Sıdığ Sevır dakkada devir deymi kullanılır. Mart kuruluk, nisan yağmurluk. Mart yağar Nisan öğünür, Nisan yağar insan öğünür. Mart’ta yağmasın, Nisan’da dinmesin. Mart’ta ekilen darıdan kocasından sonra kalkan karıdan hayır gelmez. Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır. Mart içeri, pire dışarı. Mart ayı dert ayı. Nisan yağar sap olur Mayıs yağar çeç olur. Kork Abdilin beşinden öküzü ayırır eşinden. Hıdrellez günü olan olası soğuk, Hıdrellez kamçısı olarak adlandırılır. Ağustos’un on beşi yaz on beşi kış. Harman yelinen düğün elinen. Harmanı yakarım diyen orağa yetişememiş. Eken bilmez, biçen bilir. Ne ekersen onu biçersin. Kasım yüzeli, yaz belli. Kasımdan on gün önce ek, on gün sonra ekme. Güzün tapana, kışın sapana mukayet ol. Karakış karada, zahmeri arada. Kazın cücüğünü, kışın sayarlar.¹²³

10.Ölçülerle İlgili Gelenekler

Yakın tarihimize kadar yörede, metre, ton, litre gibi ölçü birimleri halk arasında kullanılmaz sadece devlet işlerinde kullanılmaktaydı. İnsanlar kendi aralarında olan işlerinde kilogram ‘okka’, litre(batman), kile, çinik-haklağ-çerik, mucur adları ile anlaşma sağlardı.

- **Uzunluk Ölçüsü:** Bi karış ya da katları, Bi ayak ya da katları, Bi arpa boyu, Bi adım ya da katları, Bi kulaç ya da katları, Bi cerek boyu ya da katları, Bi sicim ya da urgan boyu ve katları, Bi solukluk ‘bir dinlenmelik yol’, Bi kaçımık, Ötegeçede, Yamaçta, Horozlar ötmüye, Guşluğa, Öylene...
- **Yükseklik Ölçüleri:** Bi deynek boyu, Bi adam boyu, Bi cerek boyu, Bi uvendere boyu, Bi kavak boyu, Göğün bi katına varır.

¹²³ Kezban Sevinç, Kaşıkışla Köyü 1936 Doğumlu Okur Yazar Değil Ev Hanımı

- **Alan Ölçüleri:** El kadar yer, Bi kulaç yer ya da katları, Bi karık yer ya da katları, Bi maşalama yer ya da katları, Bi evlek yer ya da katları, Bi kişilik yer ya da katları ‘günlük iş yapma süresi ya da katları, Bi mucurluk yer, Hak-çerik-çiniklik ya da katları...
- **Hacim Ölçüleri:** Bi avuç ya da katları, Bi goşam ya da katları, Mucur, Çinik, Çerik ve katları, Bi çuval, Haral ve katları, Bi şirane ve katları, Bi çeten ya da katları, Bi amber ya da katları...
- **Sıvı Ölçüleri:** Bi menşirap dolusu ya da katları, Bi kazan dolusu ya da katları, Bi çölek-küp dolusu ya da katları, Bi batman ya da katları, Bi şirane ya da katları olarak bilinir...

11.Göz Değmesi ‘Nazar’ İle İlgili İnançlar

Nazar: Yurdumuzun hatta Türk Dünyasının ortak bir geleneği olan nazar Kozaklı yöresinde de yaygın inanılan bir inanç biçimidir. Bu inanç biçimine göre, insan, hayvan, konut, bitki ve eşyanın iyisine nazar değer denilerek, gök gözlü ve uğursuzluğuna inanılan kişilerin nazarı değer denilir. Bu kişilerin muhatabına dikkatli ve istemezine bakması ile nazarın değdiği kabul edilir. İnanca göre nazarın değdiğine ilişkin bazı belirtiler görülür. Muhatap, insan ve çocuksa okuyucu, hasta ve orada bulunan kişilerin gözü yaşarır, fazla esner, sıkıntı içinde kalır, üzerine durgunluk gelir ve ani olumsuzlukların belirtileri görülür. Çocuklar için, en tehlikeli dönem kundak olup, anne birileri ile karşılaşınca çok dikkat etmesi ve bazı önlemler alması gerekmektedir.

- **Nazara Karşı Alınan Tedbirler:** Çocuk kucak döneminde mümkün olduğunca dışarı çıkartılmaz ve nazarı degeceğine inanılan kişilere gösterilmemeye çalışılır. Eğer dışarı çıkartılması zorunlu ise çocuğa mavi elbise giydirilir veya omzuna iğde dalı, nazarlık, enam, balık kulağı ile dizilmiş nazarlıklar takılır. Eşya ve gayrimenkullerin korunması ise üzeri okunmuş herhangi bir gıda, muska, enam, üzerlik otu, buğday başağı, at nalı, ölmüş at başı veya iğde dalı ile örgülü nazarlık takılır. İnsanlar, güzel, olumlu kişi, mal veya eşya görünce, Allah nazardan esirgesin deyip, aklına nazarla ilgili bir olumsuzluk gelince de tü tü diyerek elinin dışı ile bir yerlere vurması gerekmektedir.
- **Nazardan Kurtulma:** Yörede nazardan kurtulmak için yaygın halde ocağı bulunur. Ocaklar tedavisini birkaç yöntemle yapabilmektedir. Bunlardan yaygın olanları, nazar duası okunması ve kurşun dökülmesidir. Tedavi el benden sebep Allah’tan, el benim elim değil Fadime anamızın eli diyerek bitirilir.¹²⁴

¹²⁴ Emine Mert (Zahide),a.g.k

12.Diğer İnançlar

Ev: Her evin gerçek bir sahibinin olduğuna inanılır. Muhtemelen evin eşliğinde ‘kapı girişi’ yaşayan bu sahibe kimine göre bir insan, kimine göre de bir yılandır. Evin içinde ıslık çalınmaz, aksi halde melaikelerin kaçırılacağına, yatak yapılan yerde kırıntı bulunursa o kişinin gece korkutulacağına, eve ayakkabısı ile giren kişinin nasibinin kaçacağına inanılır. Bu nedenle kişi kapı eşliğinden içeri girerken destur diyerek girilmesinin büyük fazileti olduğuna inanılır. Ailede büyük kardeşler ayrılıp ayrı bir eve çıksalar da en küçük kardeş ‘Baba ocağını yakar’ geleneği olduğundan aileden ayrılıp gitmesi düşünülemez.

Gece: ‘Akşamın şerri, sabahın hayrı’ denilerek geceye iyi bakılmaz. Evin gerçek sahibinin üzerine döküleceğine inanıldığından, gece dışarı sıcak su dökülmez, kırkı çıkmadık bebeğin bezleri gece dışarı asılmaz, gece aynaya bakılmaz, tırnak kesilmez. Tavan, dolap ve kapı gibi yerlerin gıcırtilı durumuna ya Azrail ya da evin gerçek sahibinin yaptığına yorumlanır.

Tuz: Yanan ateşin içine tuz atılması iyi sayılmaz ve melaikelerin yanacağına inanılır. Fala baktırma ve muska açtırmalarda bulgurla karışık tuzun iyi geldiğine inanılır. Gece komşudan tuz istenmesi o evin kısmetinin dağılacağına inanılır, bu yüzden gece komşuya tuz verilmez.

Beden Hareketleri İle İlgili: Hapşırmalarda ‘Elhamdülillah’ denilmesi zorunludur, aksi halde kişinin imamının çıkacağına yorumlanır. Hıçkırıklar ve adale-kas hareketlerinde birisinin andığına inanılır ve o kişi hatırlanınca geçeceğine yorumlanır.

Su: Selin ucundaki sudan içenin cennete gideceğine yorumlanıp, banyo yapılırken aralık duruluk denilmesi, cenabetliğin gitmesi açısından zorunlu olduğu kabul edilir. Ayakta su içilmesi iyi karşılanmayıp, ayakta ekmek yiyene de iyi bakılmaz. O kişinin karnının doymayacağı ve yediğinin şeytanlar tarafından çekileceğine yorumlanır.¹²⁵

¹²⁵ Emine Mert(Zahide),a.g.k.

13.Uzuvlarla İlgili İnançlar

El: Elin parmakları ‘Başparmak, badi parmak, orta direk, gül hacı, küçük hacı’ adları ile adlandırılır. Sol elle yapılan işlerden hayır gelmez inancı olduğundan sol el kullandırılmamaya çalışılır. Sol elin içi kaşınınca para çıkacak, sağ elin içi kaşınınca para girecek inancı vardır. Mübarek günlerin akşamları tırnak kesilmez ve kesilen tırnaklar elde para çıkacağı inancıyla meskûn yerlerin duvar kovuğunda saklanır.

Diş: Diş ağrısı kabir azabının yarısı denilir. Ana için her doğan çocuk bir diş mal olur yorumu yapılır. Çıkan dişler diş ağrısı olmaması inancıyla ahır, samanlık, ören gibi meskûn yerlerin duvar kovuklarına konularak saklanır.

Ayak: Ayağın altı kaşınınca yol gözüdür denilir. Cami, ev gibi yerlere girilirken sağ ayakla eşiği geçmenin büyük sevaplığına inanılırken tuvalet, banyo gibi yerlere sol ayakla girilmesi şart kabul edilir.

Göz: Sağ gözün seğirmesi hayra, sol gözün seğirmesi şerre yorumlanır. Gök gözlü kişinin nazarı değer inancı vardır. Gözü dalan kişinin evine misafir gelecek denilir.

Kulak: Kulak çınlaması durumunda birilerinin andığı, andığına inanılan olası kişi anılmaya çalışır. Kulağın kızarması durumunda birisinin andığı ya da o kişinin çok kızgın olduğuna yorumlanır.¹²⁶

14.Ağaçlarla İlgili İnançlar

İğde: İyi karşılanan bir ağaç olup, küçük dalları boncuklarla birlikte dizilerek ilgili yerlere takıldığında muhatabın nazardan korunacağına inanılır. Çiğdem gezdirme denilen kültürel oyunda yalnız iğde ağacının kullanılması bu önlemler arasındadır.

Adak İnancı: Kozaklı’da yaygın bir gelenek olan adak inancı, insanların çocuklarının olması, yaşaması, oğlan ya da kız olması, hayırlı evlat olması, evlenmelerde kısmetin açılması, hayırlı bir kısmet olması, hastalıklardan kurtulma, sevgi ve hatır kazanma, yitik bulma, gurbetteki yakının sağ salim dönmesi gibi durumlarda başvurdukları geleneklerdendir. Bu tür sıkıntı ya da istekleri olan insanlar önceden adadıkları ‘adaklarını’ dört ayaklı hayvanı kutsallığına inanılan yerlere götürerek keserler. Kesilen adak etinden inanca göre kendileri yiyemezler ve bu etleri yedi komşuya dağıtırlar.

¹²⁶ Hakkı Yıldız, a.g.k

Büyü İnancı: Kozaklı halk inancında yaygınlığı bilinen bu gelenek, çoğunlukla düşmanlık, kıskançlık gibi hallerde yapılır. Seven kişilerin arasını açma, kişinin nasibini bağlama, düşmanını yenme veya mağdur duruma düşürme gibi kasıtlı eylemlere karşı yapılabilmektedir.

Muska İnancı: Sara, cin tutması, peri çarpması, baş ve diş ağrılarından kurtulma, arası iyi olmayan eşlerin arasını düzeltme, aşk ve muhabbet sağlama, çalınan ya da yitik bir şeyi bulma, sütü az olan annenin sütünü çoğaltma, hırçın ve ailesi tanımayan kişiyi olgunlaştırıp aileye bağlama, kaza, bela ve felaketlerden korunma gibi hallerde muska inancına başvurulur.

Fal İnancı: Kozaklı yöresinde falcılık geleneğiyle elekçi ‘Romen’ adı verilen göçmenler ilgilenmektedirler. Yöre insanı tarafından da kısmen işlenen bu gelenek değişik biçimde uygulanmaktadır. El içindeki çizgilere bakılıp kişinin kaç yıl yaşayacağı, bahtının açık ya da kapalı olduğu, gurbete gidip gitmeyeceği, eşinin ölüp ölmeyeceği ya da çok evlilik yapıp yapmayacağı ile ilgili yorumlar yapılabilmektedir. Erkek çocuğun tepe noktasında bulunan saç kıvrım yeri eğer iki taneyse iki evlilik geçireceğine, tek ise tek evlilik geçireceğine inanılır. Yine erkek çocuğun alın kısmına yakın saç kıvrımları varsa o çocuğun uyanık olacağına yorumlanır.

Diğerleri: Bazı insanların uğursuzluk durumlarını önceden gördüğü, rüyalarında bağrıların yanmasına, kulaklarının çınlaması, alakarga ötmesi gibi belirtilen haberdar olduklarına inanırlar. Yemin edilirken bir ayağın kalkık olması durumuna yeminin tutmayacağını sanırlar. Yeminin bozulması için kişinin başında bir çöp kırılırsa yeminin bozulacağına inanılır. Normal zamanda bir şeyler kırılırsa uğursuzluğa, telaşlı zamanda kırılırsa iyiliğe yorumlanır. Cuma günü sela ile ezan arasında iş yapılırsa işin ters döneceğine inanılır. Gün batarken ekmek yiyenin kısmeti kapanır inancı vardır.

- **Şapka Atma:** İnsanlar, ölüm, doğal afet, tedavisi bulunamayan hastalık, baskı-zulüm gibi bir olumsuzlukla karşılaşınca tepki ve üzüntüsünü ifade etmek için başında bulunan şapka, fes veya başörtüsünü çıkararak üzüntü ifadeleriyle birlikte zarar bölgesine atarlar. Eski bir Türk geleneği olan bu geleneğin menşei ise başımı alda bu belalardan kurtulayım anlamında olduğu rivayet edilmektedir.

127

¹²⁷ Tamer Güven, Buruncuk Köyü 1964 Doğumlu Lise Mezun Emekli

15.Halk Hekimliğinde Ocak Geleneği

Ocak; anlam olarak bazı hastalıkların tedavi edildiği yer, kişi ya da aileye denilmektedir. Bu görevin kişi ya da yerlere Tanrı tarafından verildiğine inanıldığı gibi, edinme ve el alma yöntemi ile de edinildiğine inanılmaktadır. Ocaklar, tedavisini birkaç yöntemle yapmaktadır. Bunlar;

Kocakarı ilaçları: Bazı bitkilerin kökleri, meyveleri ve bazı hayvanların eti, kemiği, derisi ile yapılmış özgün bir karışımın içirilmesi ya da sarılması şeklinde yapılmaktadır.

Dini Yöntemler: Türbe, tekke vb. kutsal bilinen yerlere gidilerek adak adayıp, dilek dilenerek yapıldığı gibi şeyh, dede ya da izinli kişilerin okuyup üflemesi, hastalıklı bölgeyi sıvaması ‘ovması’ ile de yapılabilmektedir.

Ameliyat yöntemleri: Bazı beceri sahibi kişilerin bazı kırık, çıkık gibi hastalıklarda uyguladığı yöntemlerle yapılmaktadır. Örnek olarak kırıkçılar verilebilir.

Sihirli Yöntemler: İnsanın içine cin girdiğine inanılır ve bunun tedavisi ‘cinder’ denilen cinci hocalara muska yazılarak ya da bir nevi tütsü olan suya bakıp sözde cinleri kovması ile yapılır.

Yörede, birçok hastalığın kendine göre tedavi yöntemi ve ocağı bulunurken bazı hastalıkların ocağı birden fazladır. Ocaklar arasında eleştirel bir düşünce doğmaması ve doğduğu takdirde hastalığın iyi olmayacağına inanılmaktadır. Bunun için hasta sahipleri hastalarını hangi ocağa götürecekse bunun kararını üç saplıklı iğneye ocakların isimlerini vererek suya atar ve üç gün sonra bu iğneler sudan çıkartılır. Hangi iğne paslanmaya başlamışsa hasta o ocağa götürülür.

Uğrak-Nüzul: Felç türü hastalıklara verilen isim olup tedavisi, hastanın ocağa götürülerek ocak kişinin hastayı abdestli ve yalnız olarak odasına alması ile başlar. Hasta odaya girince ocak kişi hastanın gözünü iyice kapatır ‘sazar’. Pabuç ya da kol denilen ve yedi kat bezle sarılı olduğu söylenen kerametini çıkartarak hasta bölgeye sürer ve buna sıvama denir. Sıvamadan sonra ocağın hastaya perhizleri olur. Bu perhizler, hasta veya refakatçilerden birisinin üç gün oruç tutmasını; hasta veya yakınlarının hastalığın geçmeyeceğine dair her hangi kuşkuya düşmemesini, hastanın yanına ilk üç gün refakatçilerden başkasının girmemesini, hasta ilk altı günden sonra aile bireyleriyle on beş gün sonrada ziyaretçileriyle görüşebileceğini, on beş gün sonra kontrole geleceğini, kırk gün içerisinde de hastalığının geçeceği, şayet geçmezse

hastanın onun hastası olmadığını ve hastaya başka tedavilerin uygulanması gerektiğini söyler. Hasta sahibi yanında götürdüğü adak kurbanını keserek oraya bırakır ve döner. Bu ocağın devamı, ilahi güçler tarafından kişinin rüyasında verildiğine inanılır ve babadan çocuğuna gelebilmektedir. Ocaklar, günümüzde asil ocakların aile bireyleri tarafından yaşatılmaya çalışılmaktadır.

Bulgur Püskürtmesi: Belirtisi, vücudun muhtelif yerlerinde çıkan kaşıntılı sivilcelerdir. Tedavisi, ocağın okuyup üfleyerek ağzına aldığı bulguru hastaya üç gün üst üste ve sabahları aç karnına ve hasta bölgeye püskürtmesi ile yapılır. Ocağı, aç karnına denizden su içen ya da denizden abdest alan kişidir.

Süt Çekti: Çocuklu kadın bazı yiyecekleri çok ister, eğer bu yiyeceklerden yiyemez ise göğsü şişer hasta olur ‘sütü çeker ‘ ve sütü kesilir. Bu durumdan korunmak için çocuklu kadının yanında bir şeyler yenilmez ya da ikram edilmesi şarttır. İkramda ihmalkârlık olursa kadın isteme yolu ile yiyecekten bir tadımlık alması gerekmektedir. Aksi durumda hasta olur. Tedavisi ocakları tarafından hasta göğüs ovularak yapılır. Ocağı ise, kocasının ölümü üzerine kayın biraderi ile evlilik yapmış kadındır.

Kulunç: Belirtisi, soğuk gibi etkenlerden dolayı sırt ve omuzda oluşan ağrılardır. Tedavisi, ocağı tarafından hasta bölge ovularak yapılır. Ocağı, elinin yumuşaklığı iyi gelen kişi olup, devamı aileden gelebilmektedir.

Yel: Belirtisi, kas-adale oluşan çeşitli ağrılardır. Yörede ocakları yaygın bulunup, tedavisi ocaklarınca dokuz, yedi veya üç kat ipe bu sayılar kadar düğüm atılarak ve dualarla hasta bölgeye bağlanarak yapılır. Devamı denizden aç karnına su içen ve abdest alan kişi olmasına karşı aileden de gelebilmektedir.

Isırdı: Belirtisi, gözlerde oluşan sulanma ve çapaklanmadır. Tedavisi, ocaklarınca hastanın gözü dualarla ovunarak yapılmaktadır.

Boğaz Düşüğü: Belirtisi, boğazın ağrması, sağa sola çevrilmemesi ve hastanın bir şeyler yutamaması. Tedavisi, ocakları tarafından boğaz bölgesi bir tülbentle ovularak hafif hafif yukarı doğru çekilerek ve boyun sağa sola döndürülerek yapılır.

Boğaz Basması: Boğaz deliğinde oluşan sivilce ya da çıbandır. Tedavisi, ocakları tarafından işaret parmağı boğaza sokularak çıkanın patlatılması ile yapılır. Ocağı işaret parmağı uzun ve bu işte beceri sahibi olan kişidir.

Gelincik: Belirtisi, yeni doğmuş çocuğun belinden aşağı bölgesinde kırmızılık olması çocuğun kısık sesle ağlaması ve emdiği sütün dokunmasıdır. Tedavisi ocaklarınca yapılır.

Kösnü: Belirtisi, vücudun herhangi bir yerinde çoğunlukla kadınların göğüs bölgelerinde oluşan misket büyüklüğünde şişliktir. Kişide var sayılan olası bir iç hastalığın dışa tepmesi ‘vurması’ olarak kabul edilir. Erkek ve dişi diye iki değişik türü olan hastalığın erkek olanı

şıklık üzerinde bir göz, dişi olanı ise iki gözlüdür. Tedavisi, gün doğmadan önce yeni kazılmış kösnü ‘köstebek’ yuvasından toprak alınır. Bu taze toprak ocak kişiye götürülür. Ocak kişi bu toprağı çamur yapar ve dualar okuyarak gün doğmadan bir kısmını hasta bölgeye sürter. Bir kısmını da hastaya vererek evinde ışık görmeyen bir yere sıvmasını söyler. Hastanın evine getirdiğı çamurun kurumasıyla birlikte hasta bölgenin de şişliğı ineceğine ve hastalığın iyi olacağına inanılmaktadır. Ayrıca ocağı özgü ilaçlar verilerek o anda ve daha sonra hasta bölgeye ovuşturularak sürülmesi ile yapılabilmektedir.

Uğrak-İnme: Nazardan ve bedduadan olduğuna inanılan bu hastalığın tedavisi, uğrak-nüzul ocaklarınca benzer yöntemlerle yapılmaktadır.

Kabakulak: Tedavisi, ocaklarınca hasta bölge soba karası sürülerek veya mavi kurşun kalemle şişlik bölge, ocakları tarafından çizilerek daire içine alınıp içerisine dualar yazılması ile yapılır.

Dermağ: Belirtisi, cilt üzerinde kapaklanmış geniş yaralardır. Tedavisi, ocağı tarafından yara bölge üzeri, kaba kulağın tedavisinde olduğu gibi mavi kurşun kalemle çizilerek daire içine alınıp içerisine dualar yazılarak yapılır. Başka bir şekli ise ; yine yaralı bölgenin üzeri jilette çizilerek pis kan akıtılır ve yara üzerine kurumuş nane konularak bez ile sarılır. Ocağı denizden abdest alıp su içen kişidir.

Parpi: Belirtisi, cilt üzerinde oluşmuş çeşitli yaralardır. Tedavisi ocakları tarafından davar kılı ‘koyun-keçi dışkısı’ iç yağı ‘hayvan yağı’ ile yakılarak bir mile takılıp mil yardımı ile yara üzerine sürülerek yapılır.

Kızılyurik: Belirtisi, elde ve ayakta çıkan yaralardır. Tedavisi, ocakları tarafından yara üzerine okunarak ve ocak tarafından kendine özgü olarak hazırladığı bazı ilaçlar sürülerek yapılır.¹²⁸

16.Köy Odaları

Kozaklı köylerinde yaygın bulunan bu kültürel mekânlar tüm köylerde birden fazla bulunur, sayıları köyün büyük ve küçüklüğüne göre değişmektedir. Köyün hali vakti yerinde ve nüfuz sahibi kişileri tarafından yapılan odaların evden ayrı giriş-çıkışı olur ve cephesi bir yola bakardı. Yıl ve gün boyu kapısı her misafire ve köylüye açık bulunan odalar, dayalı döşeli olarak bulunurdu. Genellikle köyün ağrek ‘merkezi’ yerinde yer alan bu mekânlar bir oda bir sofa olup konaklamada lazım gelen ahır, tuvalet, sulukluk ‘banyo’, yatak, yorgan, ibrik, leğen gibi tüm malzemeler bulunurdu.

¹²⁸ Emine Mert (Zahide) a.g.k

Kendi aralarında yapı ve işlevi farklı olan odalar, köyün diğer yapılarından daha gösterişli ve itina ile yapılmışlardı. Odaların dış kısımlarında ortak özellik olarak hayma, 'balkon', tuvalet bulunur. İç kısmında sokak 'sufa'da ayakkabılık, ibrik, leğen karşılıklı olarak mahat denen tahta ya da toprak sekmenler olur. Sekmenler arasına pece denilen 'şömine' bunun üzerinde gömülü ya da çıkıntılı olarak yapılmış lambalık, lambalık yanlarında gömülü ya da çıkıntılı iki dolabı, dolabın içerisinde çay ve kahve malzemesi, mahatın bir yanında genişçe çardak, çardağın alt kısmına sulukluk denilen kapaklı sulukluk 'banyoluk', banyoluk üzerinde taar denilen içerisinde içme suyu bulunan büyük küp, çardağın üst kısmında duvara gömülü ya da çıkıntılı olarak yapılmış raf ve bu raflarda kitaplar 'kütüphane' yer alırdı. Odalar, köy odası ve misafir odası adıyla iki farklı ad ve işlevde bulunur. Köy odası nüfuz sahibi oymak beyleri tarafından işletilip kapısı yıl ve gün boyu misafirler ile köylüye açık iken, misafir odaları nüfuz sahibi oymak bireyleri tarafından yapılmış sadece misafir ve özel günlerde açılan mekânlardı. Köy odaları, kendi içerisinde farklı ad ve işlevleri bulunur, köy muhtarı ya da köyün en nüfuzlu kişisine ait odaya 'Muallim mektebi' köyün en dindar kişisi 'şeyh, dede' ait odaya 'Hoca mektebi' denilirdi. Muallim mektebi, köy çocuklarına dünya işlerinin öğretildiği mekânlar iken, Hoca mektebi köy çocuklarına ahret işlerinin öğretildiği mekânlardı. Bu mekânlarda düzenli olarak dersler ve derslerde konusunda uzman kişiler görev alırlardı. Köy odalarına köye yolu düşmüş her tanrı misafiri teklif ve davet gözetmeksizin gelir, oda sahibi tarafından tüm ihtiyaçları karşılanırdı. Köylüler, avara 'boş' zamanlarını burada geçirir kütüphane 'kitaplığı' yararlanırdı. Dünya ve ahret işleri ile ilgili bilgileri burada öğrenirlerdi. Odalarda, dünya ve ahret işlerinin düzenli olarak işlendiği sohbetler yapılır, bu sohbetlerde konuşmacı olarak bölgenin kanaat önderi niteliğindeki kişileri katılırdı. Kimi zaman mektep, kimi zaman medrese kimi zamanda vakit geçirilen mekân olarak kullanılırdı. Eğitim-öğretim, misafirperverlik, yardımlaşma ve dayanışma açısından büyük işlevi olan köy odaları, birlik ve beraberlik açısından da büyük önem taşırdı. Küskünlerin barıştırıldığı, kırgınlıkların giderildiği bu mekânlarda, bayram namazından sonra mahalleli bir araya gelerek evlerinden getirttikleri yemekleri hep birlikte burada yerler ve kırgın olanlar burada barıştırılırdı. Köy ve köylülerle ilgili tüm kararlar odalarda alınır. Bu toplantılara köyün saygın kişileri ve ihtiyar heyeti başkanlık ederdi. Sıkı görgü kurallarının işlendiği odalarda, tüm ayak işlerini gençler görür, büyükler başköşeye bağdaş kurarak otururken orta yaşlı kişiler bir dizinin üzerine çökerek aşağı doğru oturur. Daha gençler ise aşağı doğru iki dizlerinin üzerine çökerek otururlar. Daha

küçükler odanın çardak denilen kenar bölümünde otururlar ya da eli belinde kapı arkasında dururlardı. Büyüklerin yanında sorulmadan küçükler konuşamaz ve tüm ayak işlerini görürlerdi. Nişan, düğün, asker uğurlama ve karşılama merasimleri yapılır. Bu etkinliklerde kınacı ya da düğün kâhyası cezalandırma, fincan ‘cüz’ oyunu gibi kültürel oyunlar oynanırdı. Köylünün boş ‘avara’ zamanlarında özellikle kış ayları Siiret denilen Peygamberlerimizin savaşlarını anlatan kitaplar okunur ve dinlenirdi. Odalarla ilgili çeşitli deyimler söylenir, menkıbeler anlatılırdı. Deyimler genellikle misafirperverlikle ilgili iken, menkıbeler bazı odalarda cin, peri olduğu yönündeydi. Allah gelenimi gidenimi ağsigk etmesin ‘dua’. Misafir geleceam demez gelir. Misafir lafına ev sağbı ekmağne yiğğd olur. İrağadmaglıgh evde ekmeğk yemezdi ki ‘hep odasında yerdı’. Bir misafir gelse de beraber yesek diye. İrağadmaglığın misafiri ağsigk olmazdı. Sufra üzerine gelen gişiye ya sufriya otur ya da çek gid denereğk aş yemeye zorlanır. Ye balı içme suyu yanarsa yansın, ye eti iç suyu donarsa donsın. Yayladağ yoğorda yarmaşı vuruyo. Bonkör misafirperver, hanedar ve ağa deyimleri güncelliğini yitirmiş ve günümüzde yok olma noktasına gelmiştir.¹²⁹

17. Terbiye Geleneği

Terbiye geleneğinin önemli bir yeri vardır. Hayatın tüm satırlarında sıkı bir şekilde işlenen bu gelenek Kozaklı insanının zengin kültür değerlerini göstermektedir. İnsanlar birbirleriyle karşılaştıkları veya görüştüklerinde durumuna göre Selamün aleyküm, hoş geldin, işin olsun, gole gelsin, bereketli olsun, Allah ıradlık versin, hayırlı sabahlar, hayırlı olsun, sabah şerifleriniz hayırlı olsun, hayırlı ağşamlar, kalın sağlıcakla, hayırlı bazarlar, rasgele, Allah işini ıras getirsin, düşmanıyın ömrü bu kadar olsun gibi deyimlerle selamlaşıp, birbirine iyi dilekte bulunurlar. Karşılaman kişi; aleyküm selam, hoş bulduk, başımın üstünde yerin var, Allah ırazı olsun, buyur beraber olsun, bereketini bul, sefalar getirdin, sen de git güle güle, darısı başına, Allah sana da versin, gittiğin yerde iyiliğimizi söyle, kusurumuza bakmayın, sen de git sağlıcakla gibi sözlerle karşılık verirler. Bu kurallara uymayan kişiler ‘bıldır ki tokluya şişek, selam vermeyene eşek’ denilerek kınanır. Kapalı mekâna giren kişi, içerideki insanların sayısına göre selam aleyküm ya da cümleten cümleden selam aleyküm der. İçeride bulunan kişiler ayağa kalkarak buyur ederler. Hane sahibi kişiyi başköşeye oturması

¹²⁹ Enver, Çelik, a.g.k

için yer gösterir. Yaşlı kişi ya da misafirse başköşeye değilse yaş sırasının gerektirdiği bir yere oturur. Orada bulunan kişiler, başköşeye bağdaş kurarak oturan yaşlı kişinin eline vararak elini öperler. Konuk genç kişi ise orada bulunan yaşlı kişilerin elini öper. El öpme işlemi geleneklere göre üç defa tekrarlar el alına konularak yapılır. Konuk oturmadan oturulmaz, kalkmadan kalkılmaz. Ondan küçük kişiler yaş sırasına göre aşağıya doğru bir dizinin üzerine çökerek otururken daha küçük kişiler iki dizinin üzerine çökerek otururlar. Hane sahibi ise yaşı ne olursa olsun alt köşede iki diz üzerine çökerek oturmaktadır. Gençler ayakta ve eli belinde durarak gelebilecek herhangi bir hizmet buyruğu ‘yumuş’ beklerler. Bu tür yerlerde genellikle misafir ile yaşlı kişi ya da onun müsaadesiyle bir başka kişi konuşabilir. Diğer kişiler soru sorulmadıkça konuşamaz konuşan kişi uygun konu ve üslup seçer. Konuşan kişinin bilgi ve tecrübelerinden yararlanabilmek için konuda kesinti yapmadan dinlerler. Geleneklere göre büyüklerin yanında küçükler konuşamaz sorulara kısık bir ses ve uygun bir üslupla cevap verirler. Büyükler küçüklerin yanında boş laflar etmez ve adaba uygun olmayan sözler söyleyemezler. Daima sevecen bir yaklaşım ve sert bir tavır alarak konuşurlar. Büyüklerin sözleri tartışılmaz hatta anlaşılmayan bir konu varsa ona sorulmaz onun sözünden mesaj çıkartılmalıdır. Zorunluluk durumlarında ise emsali bir kişiye ya da anaya sordurularak öğrenilir. Köy odaları gibi topluma açık kalabalık mekânlarda konuşmalar özenle seçilir ve geliş güzel konular konuşulmaz. Şeyh, dede ve hocalar genelde konularını ahret işlerine ayırırken, ihtiyar heyeti muhtar ve muallimler devlet işleri ile ilgili konulara ağırlık verirler. İşlerinde tecrübeli şahısların konularını günlük işleri olan bağ, bahçe, hayvancılık ve buna benzer konular oluşturur. Dinleyiciler ise bunları sessizce dinleyerek bilgiler alırlar. Büyüğün yanında ve ulu orta bağırılmaz, türkü ve şarkı söylenmez. Kahkaha atılarak gülünmez. Ev içerisinde ve başkaların göreceği yerlerde pijama, gecelik, atlet gibi yiyecekler giyilip dolaşılmaz. Diğer işlerde olduğu gibi su servisini de evin gençleri yapar. Gençler su servislerinde ilgili kişiye suyunu verir ve elini beline koyarak bekler. İlgili kişi yanında bulunan yaşlı insanlara su içen var mı diye teklifte bulunur. İçen yoksa ayakta ise kibleye dönüp yere çökerek suyunu içer. Su getiren kişiye su gibi aziz ol, su getirenlerin çok olsun, geçmişlerinin canına değsin gibi iyi dilekte bulunulur. Büyüklerin abdest alma ya da yüz yıkama işlerinde ibriği ‘suyu’ gençler tutar. Bu hizmeti yapan gençlerin omzunda kurulan mak amacıyla havlu bulunmaktadır. Aile büyükleri ve bölgede kanaat önderi niteliğinde olan şahısların yanında geliş güzel laflar edilemez, yüksek sesle konuşulmaz, kahkahalı gülünmez, bacak bacak üzerine atılıp oturulmaz, el cepte bulundurulmaz. Fıkra, hikâye

anlatılmaz. Çiklet çiğnenmez. Yakadan düğme açılmaz, küfürlü konuşulmaz, tütün ‘sigara’ içilmez, aynaya bakılmaz, saç taranmaz, tıraş olunmaz, süslenilmez, tırnak kesilmez. Aşık, ceviz, domino, okey, iskambil gibi eğlence ve kumar oyun oynanmaz. Ev ve odalara girerken ayakkabı çıkartılarak girilir. Topluluk içerisinde yüz yıkama ve abdest almalarda leğene tükürülmez. Çarşı pazarda yapılan alışverişlerde alınan malzeme heybeye konularak ‘Göz bakar can çeker’ deyimini çerçevesinde fakir-fukaraya gösterilmeden eve getirilir.¹³⁰

18.Bayram ve Bayramlaşma Geleneği

Türk-İslam geleneğinde olduğu gibi Kozaklı yöresinde de bayram ve bayramlaşmaya büyük önem verilmektedir. Ramazan ve kurban gibi dini bayramlarda işlenen bu geleneğin hazırlıkları günler hatta haftalar öncesinden başlatılır. Bayrama girilirken ‘bayramlık’ adıyla bilinen giysiler alınması ya da mevcut giysilerin temizlenerek bayram gününe hazırlanması gerekmektedir. Bayram günü nişanlı kızlara güvey ailesi tarafından ‘bayramcalık’ adıyla giysi götürülmekte ve bu giysiler her iki ailenin yakın akrabalarının hazır bulunduğu bir ortamda küçük bir törenle takılmaktadır. Günler öncesinden evin sıvanması ile temizlik başlar evin iç ve dış tarafları bitirilir. Arefe akşamından erkek ve kadınlar ellerini kınalarlar ve yatarlar. Sabah son horozda kadınlar önce olmak üzere kalkarlar. Kadınlar avlu süpürme, malları sağma, pınardan bir dönüm su getirerek günün hazırlığını yaparlar. Erkekler, malların altını üstünü görürler ‘yemleme, sulama ve tımar işlemleri’ bayram namazına giderler. Erkekler camide iken kadınlar, erkeklerin camiden çıkınca günün ilk kahvaltısını köylülerle birlikte mahalle-köy odasında yapacakları için kahvaltı hazırlıklarına başlarlar. Camiden çıkan erkekler, doğru köy odasına giderler, evlerinden getirdikleri çeşit çeşit yemeklerini yer sofralarında yaş gruplarına göre oturarak yerler. Hatırlı mahalle büyüğü olan oda sahibi toplantıya katılmış olanlara zemzem suyu yoksa kahve ikramı yapar ve birliktelikle kırıgın ya da küskünler barıştırılır. Bayram ve bayramlaşma çocuklar için daha farklı bir mana taşımaktadır. Çocuklar mahallede yaşlılarıyla bir araya gelerek mahalleyi gezerler. Mahalleli bayramlaşmaya gelen çocuklara şeker vererek onları sevindirir.¹³¹

¹³⁰ Osman Güneş, a.g.k

¹³¹ Osman Güneş, a.g.k

Komşuluk İlişkileri: ‘Ev alma komşu al’ deyiimi ve ahirette sorgu meleklerinin kişiyi yedi komşusundan soracağı inancından dolayı komşuluk ilişkileri sıcak ve sıkı tutulur. Komşular arası kubaşma ‘yardımlaşma’ yaygın görülüp bayram, hasta ziyaretleri, asker ya da gurbetçi uğurlama ve karşılamaları, düğün, ölüm ve hayatın diğer evrelerinde birbirleri ile sıkı bir komşuluk örneği yaşanır. Ziyaretler, yoğun olarak avara aylarında yaşanır. Tarla, bağ, bahçe işlerinin olmadığı bu aylarda insanlar birbirleri ile sık sık bir araya gelirler. ‘Davetsiz gelen misafir mindersiz oturur’ deyiimi çerçevesince ziyaretlerden önce komşuya haber verilerek yapılır. ‘Akşam şerifleriniz hayırlı olsun’ denilerek gidilen misafirliğe aile ile birlikte misafir erkek başköşeye, ev sahibi erkekler onun altına kadınlarda alt köşeye otururlar. Misafirlikte kadın ve erkekler kendileri aralarında muhabbetleri yaparlar. Muhabbet konuları genelde bağ, bahçe, hayvancılık ve siyasetle ilgili iken, kısmen de olsa evde bulunan çocukları sıkmamak için muhabbete çekmek amaçlı hikâyeler anlatılır, bilmece sorulur ve tekerlemeler söylenir. Ev sahibi tarafından, iğde, kuru üzüm, bastık, palut, üzüm sucuğu, kavurga, hedik ikramının yanı sıra besmeç denilen bir nevi çiğ köfte ve Yozgat ili sınırına yakın yerleşim yerlerinde ‘Arap aş’ adı verilen bir nevi yemek ikram edilir. Muhabbet sonunda ‘kalın sağlıcakla’ denilir ve hane sahibinin de ‘siz de gidin sağlıcakla’ ve gittiğiniz yerlerde iyiliğimizi söyleyin demesiyle ziyaret bitirilir.

Hasta ve Yaşlı Ziyaretleri: Yoklama adı verilen hasta ziyaretlerine büyük önem verilir. Hastaya hastalığına göre yörede yapılan tedavi yöntemleri anlatılır. ‘Guru, guruya kabir ziyareti bile olmaz’ deyiimi yaygın kabul edildiğinden hastanın yanına eli boş gidilmez. Bunun için insanlar günler hatta aylar öncesinden ellerine geçen ve bulunması güç olan elma, portakal türü meyveleri her hangi bir yerde saklarlar ve hasta, yaşlı yoklamalarında birer elleş götürürler. Bunun yanında yörede bulunan yoğurt, acı tereyağı, bal, pekmez gibi hastanın bulmakta zorlanacağı hediyeler götürülür.¹³²

19. Asker ve Askerlikle İlgili Gelenekler

Adını Peygamber efendimiz (sav)’in adı Muhammed ‘Mehmet’ Mehmetçik’ten alıp, asker ocağı denilerek Peygamber, Yesevi, Hacı Bektaş Veli baba ya da ana ocağı ile eş anlamlı kullanılarak fazileti, sıcaklığı ve öğreticiliği vurgulanmıştır. Milletimizin

¹³² İsmail Tanrıverdi, Kanlıca Kasabası ,1970 Doğumlu, Lisans Mezunu, İlçe Milli Eğitim Müdürü

gönlünde taht kurmuş olan askerlik milli değerlerimizin yaşanmasında üç önemli aşamadan sayılmış doğum, düğün ve askerlik görevinin önemi belirtilmiştir.

‘Vatan borcu namus borcu’ denilerek kutsallığı konu edilir ve her Türk gencinin severek yapması gerekliliği vurgulanır. Aileler erkek çocuklarının doğumu ile birlikte, asker anası-asker babası oldunmu sevincine girerek, bu devlete bir asker yetiştireceğim gibi övüntülü sözlerle kutlamalarını yaparlar. Aileler doğacak erkek çocuklarının adını aylar hatta yıllar öncesinden tasarlamaya başlayıp, doğumla birlikte çocuğun adını şehit, gazi tarihte iz bırakmış komutan adlarını anarak koyarlar. Herhangi bir nedenden dolayı askere gitmeyen ya da gidemeyen gençlere kız verilmez ve yaşadığı toplumda bu kişiler yarım insan kabul edilerek hakir görülür. Askerlik çağı gelmiş gençler devreleri ile birliktelikler kurarak gruplaşırlar ve sabırsızlıkla pusulalarını beklemeye başlarlar. Pusulaları çıkmış gençler kendi aralarında davul-zurnalı ya da müzikli eğlenceler düzenlerler ve çeşitli oyunlar çıkartırlar. Mahalleli köylülerde gençlerin bu oyunlarına katılır ve mahalleli tarafından evlere davetler yapılarak yemek ikramlarında bulunulup harçlıklar verilir. Sevk günü köylüler köyün ağrek yerinde toplanarak dualarla asker adaylarını yolcu ederler. Asker anaları ise bu esnada oğullarının alın ya da ellerine kına yaparak sağ ve salim dönmesi için arkasından su dökerek uğurlarlar. Askerin ilk mektubunu ailesine ‘müjdeleyen’ ulaştırana bahşişler verilir ve bu mektup gelecek diğer mektuplarla biriktirilir. Asker mektupları, yavuklu tarafından üzerlik otu, boncuk ya da renkli kumaşlarla süslenip askerin kullandığı odaya asılır. Asker mektubu aile içerisinde okunur ve aile bireyleri tarafından bize de selam var mı hayıflanmaları ile okunan mektup dinlenir. Asker mektubu yavuklunun adı ile gönderilmeyip yavukluya gönderilen mektupların üzeri süslü veya çiçekli zarflarla belli edilir. Ailede bulunan herhangi bir erkek birey adına gönderilir. Bireyler tarafından bu halli mektubun yavukluya geldiği anlaşılır ve bu tür mektuplar okunmaz. Hatta yavuklunun utanacağı düşüncesiyle görmezlikten gelinir ve kaynana aracılığı ile yavukluya teslimi yapılır. Askerlik pusulası çıktığı gün, askere gitti sevkîyat günü askerin izine gelişi ve dönüşü küçük bir tören niteliğinde geçer ve askeri yörede ilk gören kişiler ailesine müjdelemek ve aileden bahşiş almak için tatlı bir rekabete girerler. Askerin dönüşünde uğurlamada olduğu gibi konu komşular gelir. Aileye gözün aydın, askere de hoş geldin derler ve askerden askerlik anıları dinlerler. Kişinin ölümüne kadar sürebilen askerlik anıları, kişinin ileriki yıllarda da temel konularını oluşturur. Tabiri yerinde ise kişi bu anılarını anlata anlata bitiremez. Birçok kişinin okuma yazma öğrendiği ya da geliştirdiği asker ocağında çeşitli vasıflar edindiği ve bu vasfı ile sivil hayatında ekmeğini taştan

çıkarttığı yaygın örneklerdendir. Yine askeri beceri olarak vasıfların en zorlarından birisi durumunda olan sağlık mesleğinde kendini geliştirerek sivil hayatında sıhhiyelik ve baytarlık yapan kişiler sık sık karşılaşılan olaylardandır. Askerlik “kişinin önemli dönüm noktalarından birisini oluşturur” deyimini teyit eden birçok unsur Kozaklı’da halen yaşamaktadır. Yaşlılar terhislerinden yarım asırdan fazla yıl geçmiş olmasına karşın halen askerlikle ilgili birçok anılarını hatırlamakta ve anlatmakta, askerde kullanılan malzemeler bugünkü gibi hatırlanmaktadır. Bunlar; Tüfek, kasatura, birlik adresi, komutan ya da arkadaşlarının adı, önemli olaylar ve tekmil denilen kendini tanıtırma, günümüzle aynı olarak askeri terbiye ve disiplin ölçülerinde yaptıkları yaygın hadiseleri oluşturmaktadır. Bu ocak hakkında dini ve örfi olarak birçok menkıbe anlatılır.¹³³

20. Dayanışma ve Yardımlaşma

Yardımlaşma ve dayanışmaya Kozaklı halk kültüründe büyük önem verilmektedir. Millet ve devlet hayatında büyük önem arz eden bu unsurlar fakir fukaranın korunup kollanmasında da büyük önem arz eder. Cümüyelik, terazi hakkı, yolcu hakkı, kurt-kuş hakkı, imece, gubaşma, komşu ve göz hakkı, deşirici hakkı gibi konu başlıklarıyla halk günlüğünü oluşturmaktadır. Doğum, düğün, asker ya da gurbetçi uğurlama, karşılama, misafir, hastalık, diğer günlük işler, küskünlerin barıştırılması, ölüm sonrası işlerde yaşanan iktisadi, sosyal ve kültürel dayanışma-yardımlaşma Kozaklı insanının zengin kültür değerlerini oluşturmaktadır. Halen aslına uygun olarak yaşatılan bu değerlerimizden ‘cümüyelik’ adı verilen gelenekle; insanlar ürettiği ürünlerinden Perşembe günleri bölgesinde bulunan yardıma muhtaç kişilerin bizzat evlerine götürerek kesintisiz olarak yardımlarını yapmaktadırlar. Yakın tarihimize kadar yaygın olarak uygulanan çerçilik geleneğinde çerçilerin mübarek gün akşamları, kendisine geçmiş olabileceği inancıyla bölgesinde bulunan yardıma muhtaç kişilere sattığı terazi hakkı ürünlerinden birer çıkı yaparak gönderir ve kişiden hakkını helal etmesini isterdi.

Yolcu ya da Kurt-Kuş Hakkı: İnsanlar tarla, bağ ve bahçelerinde yetişen ürünlerden gelip geçen kişilerin yemesi ve içmesini helal eder. Hatta yemeyenlere yemeleri doğrultusunda vebal verirler. Bostan bozma, bağ bozma, bahçe bozma denilen

¹³³ Erhan Ünal, Kanlıca Kasabası ,1970 Doğumlu ,Lisans Mezunu ,Karahasanlı İlköğretim Okulu Müdürü.

yöntemle topladıkları ürünlerinin tamamını almazlar. Yolunu izini kaybetmiş yolcular ya da kurt kuş yesin diye bir miktar bıraktıkları yaygın gelenekleri oluşturur.

İmece İşlerinde Dayanışma ve Yardımlaşma: Kamu veya ferde yönelik bir iş de gurup olarak yardımlaşmaya imece denir. Özellikle kırsal alanda imkânların kısıtlı olmasından dolayı, köyün ortak işlerini kendi iş gücü ve imkânlarıyla yerine getirme anlayışını doğurmuştur. Köyde yaşayan insanlar, yol, sulama, cami, köy odası gibi kamunun yararına olan işlerde dayanışmaya girerek bitimini kolaylaştırırılar. Ferde yönelik imecelerde ise, komşuların ve akrabaların kendi işini vaktinde tamamlayamayan kişilere toplu olarak yardım edip o sıkıntıdan kurtarmaları söz konusudur. Bu yardımlaşma özellikle, tarımsal işlerde düğünlerde, inşaat işlerinde dikkati çekmektedir. Kadınlara mahsus olarak tespit edilen “ Keşik “ adı verilen dayanışma dikkate değerdir. Keşikte komşu kadınlar, bir ailenin günlük ürettiği sütler tek başına peynir yapımında yeterli olmadığı zamanlarda, sütlerini birleştirerek sırasıyla her ailenin yıllık peynir ihtiyaçlarını karşılarlar. Köyde yapılması gereken herhangi bir iş için köy ihtiyar heyeti tarafından karar alınır. Önce köyün hatırlı kişilerinin görüşü alınır daha sonra tellal çağırılarak köylü muhtarın odasına davet edilir. Köylüye yapılacak işlerin mahiyeti anlatılır. Köylünün onayı alındıktan sonra ihtiyar heyeti tarafından işin maddi ve manevi boyutu kararlaştırılır. Maddi boyutu: ‘salma atma’ denilen köyün baş ev, orta ev, küçük ev diyerek maddi konumlarına göre sınıflandırılıp işte lazım gelen paranın bu evlere maddi güçlerine göre dağıtılması ile karşılanırken manevi boyutu da köyde yaşayan insanların bir araya gelerek bedensel olarak o işi birlikte yapmalaridir.

Kubaşma: İnsanlar arası iş gücü yardımlaşması anlamında olan bu geleneğe göre tarla, bağ, bahçe ve hayvancılıkla ilgili işlerde karşılıklı olarak yardımlaşmalarıdır. Aileyi etkileyecek boyutta havyan ölümlerinde mahalleli devreye girer. Eğer ölen hayvan musmul hayvan ise eti tüm mahalleye dağıtılır ve hayvan ya da hayvanların parasal bedeli verilen et karşılığında paylaştırılır. Dayanışma ve yardımlaşma açısından önemli bir unsur olan bu geleneğe ‘el birlik etme’ adı da verilmektedir.

Komşu ve Göz Hakkı: İnsanlar yetiştirdiği ya da bulundurduğu ürünlerinden komşusu görenlere birer miktar vermesi gerekmektedir. Komşu ya da göz hakkı denilen bu gelenekle birbirleriyle yardımlaşırılar. Komşuda pişen bize de düşer özdeyişinin kaynağı olan bu gelenek yaygın gelenekleri oluştururken komşunun komşuya işi düşer özdeyişine göre de iş görme ya da iş bitirme adı verilen gelenekle de birbirleriyle hayatın tüm satıhlarında yardımlaşırılar.

Deşirici ‘Dilenci’ Hakkı: Deşirici, eşeğiyle veya gezerek mahallelerde ev ev gezerek yardım toplayarak hayatını kazanan insanlara verilen addır. Deşiricinin eve geldiğinde boş gönderilmesine iyi bakılmaz. Çünkü az sadaka çok bela def eder inancı bulunur. Evlere bereket dağıtan Hızır Aleyhisselamın her hangi bir donda gelip aileyi tok gözlümü aç gözlümü düşüncesiyle sınımış olabilir. Bu yüzden eve gelmiş deşiriciler ile yolda belde kalıpta yardım isteyen kişiler boş çevrilmez ve bu kişilere yardımcı olunur.

Zekât Hayır İşleri: İslam dininin temel şartlarından biri olan “Zekât” yardım etmeye yönelik hayır işleri, toplumca özümsevenek somut göstergeleriyle de yerine getirilmeye çalışılmaktadır. Toplum içerisinde yaşayan insanlar zekâtını, gizlilik içerisinde mağdur olan kimselere vermek biçimindeki uygulamanın yanında, toplumca zekât toplayıcı olarak bilinen kişiler aracılığıyla da yerine ulaştırmaya çalışılmaktadır. Hayır, işleri kamunun kullanımına yönelik yatırımlarda tezahür etmektedir. Bunlar: Okul inşaatına katkıda bulunmak, Çocuk Esirgeme Kurumuna bağış yapmak, şehir merkezlerinde sebil, cami yaptırmak, köylerde çeşme yaptırmak, meyvesi yenen ağaç dikmek gibi hayır dua almayı amaç edinen işlerden oluşmaktadır.¹³⁴

21.Halk Meteorolojisi

Halk, iklim ve hava ile ilgili tahminlerini çevre oluşumlarına bakarak yapmaktadır.

- Yüksek dağların tepesine koyu bulutlar çöktüğü zaman yağış beklenir.
- Hayvanlara göre tahmin yapılır. İnekler burnunu havaya dikerse, koyunlar toplu yayılırsa yağmurun yağacağına işaret kabul edilir.
- Serçeler toplu durursa kar yağacak demektir.
- Ayın önü duluklu olursa, kaba yel eserse yağmur yağacağına yorulur.
- Kavaklar yaprağını tepeden dökerse kışın sert geçeceği şeklinde yorumlanır.
- Bölgenin batısından bulut kabarırsa yağmur gelecek demektir.
- Havanın sıklet olduğu zaman, insanların sallana sallana gezmeleri durumunda kuraklık ve yağışsızlık beklenir.
- Koç katımında, koç ilk olarak sürüdeki siyah koyunla çiftleşirse yağış az olacak demektir.¹³⁵

¹³⁴ Emin Karakoç, a.g.k

¹³⁵ Enver Çelik, a.g.k.

22.Aile İçi Mal Paylaşımı

Kozaklı geleneğinde aile içi mal paylaşımı babanın sağlığı ve ölümünden sonra olmak üzere iki değişik şekilde yapılabilmektedir. Babanın sağlığında yapılan mal paylaşımı babanın rıza ve önerisiyle yapılan paylaşım olup iki değişik şekilde gerçekleşmektedir. Önce baba oğlunu evlendirir ve birkaç yıl yanında oturtur oğlunun çoluk çocuğa karışmasını başka bir ifadeyle çocuğunun olmasını, biraz büyümesini ve gelinine can yoldaşı olmasını bekler. Bu şartlar oluştuktan sonra evinin bir kenarına iki göz bir yer yapar gelinin getirdiği çeyiz eşyası ile burayı dayayıp döşeyip oğlunun buraya çıkmasını ister. Oğul babasının bu isteği ile o eve yerleşir ve ayrılığın ilk adımını atmış olur. Geleneklere göre akraba ve komşular yeni ayrılmış genci ev görme adıyla yoklamaya giderler. Gidişlerinde av yapanla oğlan everene Allah yardım eder deyimi çerçevesinde muhtelif ev eşyası olmak üzere yol hediye götürürler. Baba kısmi olarak ayrılmış olan oğlu ve gelinini ev olup olmayacakları başka bir ifadeyle horantasını geçindirip geçindirmeyecekleri konusunda gözetim altına alır. Oğul ve gelini babanın şartlarına uyuyor horantasını muhannete muhtaç etmeme güveni veriyorsa ayrılık vakti gelmiştir. Bunun üzerine baba oğluna sütünü, yoğurdunu yiyip içmesi ve mal edinmede başlangıç olması için maddi durumuna göre bir inek, beş altı sağmal davar vererek bunlara bak sütünü, ayranını ye der. Kalıcı olarak verilen mallardan sonra yine ekip biçmesi dolayısıyla yenesi için bir bölük tarla bir iki evlek bağ ve birkaç maşalamalık bahçeyi ölümüne kadar verir. Bu aşamadan sonra oğul babadan ayrılmış sayılır. Baba sağlığında baş göz edip yuvalarını kurduğu oğulları arasında kendi ölümüne kadar mallarını eşit bir şekilde bölüştürdüğü ve kendisine de yeteri kadar mal bırakıp en küçük oğlu ile yaşamaya devam ettiği yaygın durumlardandır. Babanın ölümü üzerine, mirasçılar aile büyükleri ile birlikte toplanarak mal paylaşımını yaparlar. Mal paylaşımında uygulanan bazı gelenekler bulunmaktadır. Bu geleneklere göre Ana, bekâr erkek, bekâr kız, erkek, kadın sakat kardeş, dede ve ebe.¹³⁶

¹³⁶ Mehmet Gözen, a.g.k

23.Köy Yapıları, Sofra Düzeni, Yemekler ve Günlük İşlerle İlgili Gelenekler

23.1 Köy Yapıları

Ev: Kozaklı köy evleri yapı malzemeleri, şekil ve planları coğrafi şartlara göre belirlenmiştir. Kullanılan malzemeler yakın çevrede var olan ve bulunup taşınmasında fazla zorluk olmayan malzemelerden seçilmiştir. Çatı, duvar, toplular ‘pencere’ ve evin baktığı yön, iklim ve çevrenin özelliğine göre düzen almıştır. Eski tip evler köylerde ve şehirlerde farklılık gösterir. Köylerdeki eski tip evler kerpiç ve toprak namli olup, genellikle tek katlı, nadiren altlı üstlü iki katlıdır. Bu evler yerden bir metre yükseklikte taş duvar, üzerine örülen çift sıra kerpiç duvardan oluşmakta, duvar takriben bir metre toprak altından büyük taşlar dizile dizile bağlantı kurularak gelişi güzel örülmeye başlanır. Duvar toprak hizasına çıkınca nizami bir şekil alarak taş miktarına göre duvar bir metre yükselince üzerine hatıl denilen bağlantı amaçlı tek sıra ağaç döşenir. Duvar örülmesi bittikten sonra duvarların üzerine tekrar hatıl döşenir. Yan adı verilen boydan boya kalın ve güçlü bir ağaç ‘bir nevi kiriş’ konularak yan’ın üzerine ağaçlar sıra ile dizilirdi. Bunun üzeri kereste ile kapatılır ve bunların üzerine de ‘cerak’ adı verilen çita türü malzeme konulup, üzeri ağaç ve meyve dalları ile desteklenirdi. Üzerine çalı çırpı türü malzeme ile desteklenir ve onun üzerine çorak denilen killi toprak serilir. Dam başının bahçe tarafı akıntılı olur çörten adı verilen su tahliye kanalı yağmur suyunun zayi edilmemesi için buraya konulur. Dam başının akmaması ve çorağın sıkıştırılması için yuvak denilen silindir biçiminde taşla çorak ezdirilerek iyice sıkıştırılması sağlanır. Üstü tamamlanan yapının duvar sıvama işlemleri bitirilerek dış kısmı tamamlanır. Evin iç kısmında pece ya da ocak adı verilen bir nevi şömine, sulukluk, karşı duvarda duvar içine oyulmuş ve delik adı verilen açık dolap yerde oturmak için yapılmış yerden takriben elli cm. yükseklikte sekmen adı verilen karşılıklı toprak kaldırım ya da mahat denilen tahta kaldırım yer alır. Evin yanı ve aynı avlu içinde hayvanların barındığı dam-köm samanlık, ambar, tandır, pinnik, helkir, avlu duvarı horantanın ihtiyacı için üç dört maşalamalık bahçe avluya giriş-çıkış için çatal kapı ve avlunun bir kenarında abdest hane bulunur. Yapıların kalitesi kişinin ekonomik gücüne göre değişiklik gösterdiği yaygın geleneklerdendir. Sıvama işlemleri yörelerde bulunan renkli ve özlü toprak olarak bilinen sıva topraklarından yapılırken, badana işlemleri ‘pur’ adı verilen ve bir

nevi kireç madeni olan madde ile yapılmaktadır. Pur maddesi yörelerin bazı arazilerinde bulunur.

- **Evin Dış Dekorasyon ve Süslemesi:** Dam başı kenarları duvar üzerine gelecek şekilde çeşitli bitki dalları veya saylak denilen yassı taşlarla dizilir. Serpenek ya da siyeç adı verilen çıkıntılar yapılır. Bu çıkıntılar hem duvarları yağmurdan korumak hem de eve uzaktan güzel bir görünüm vermek içindir. Duvarlara özellikle ön cephesine sıva üstüne ay, yıldız, çiçek ve hayvan resimleri yapılır. Çeşitli dua ve hane sahibinin adı yazılır. Pencere ‘toplu’ kenarları çeşitli renkte topraktan yapılmış çamurlarla boyanır, böylelikle pencere kenarları kare içine alınarak dışarıdan güzel gözükmesi sağlanır. Duvarın alt kısmı sıva renginden değişik renkte çamurla badana yapılarak değişik bir görünüm elde edilmektedir.
- **Evin İç Dekorasyon ve Süslemesi:** Kapıdan içeri girince tam kaşı da ocak ya da pece adı verilen şömine bulunur. Ocağın sağ ve sol üst kenarlarında duvara gömülü olarak kapaklı dolaplar olur. Bu dolapların içerisinde çay, kahve, şeker, çaydanlık ve bardaklar yer alır. Ocağın sağ ve sol kenarında kapıya doğru boydan boya uzanan sekmen denilen çamur ya da mahat denilen tahta yükselteler bulunur, insanlar burada oturur burada yatarlar. Mahat ya da sekmenlerden kapı arkasında olanında sulukluk denilen banyoluk bulunur. Banyolukta ibrik ve leğen yer alır. Yine mahatların üzeri önce çaput çul denilen basit kilimlerle örtülür onun üzerine motifli ve kaliteli kilimler serilir onun üzerine de minderler serilmektedir. Duvar diplerine bedri yastık denilen dokuma kilim motifli yastıklar dizilir yastıkların üzerine de elle işlenmiş beyaz kumaşlar serilir. Yine mahatların etek kısımlarına çeşitli motiflerle işlenmiş beyaz kumaşlar serilerek değişik bir görünüm verilmektedir. Evin duvarlarında kilim, seccade, çeşitli motifli ve renkli kumaşlarla süslenmiş üzerlik evin iç süslemesini oluşturur. Yine evde bulunan işlenmiş süpürge örtüsü, işlenmiş lamba örtüsü bazı süs eşyalarını oluşturmaktadır.

Dam ‘Ahır’: Dam diğer yapılardan daha basit yapılı olup her evin eklentisi ya da iki katlı evlerin alt katında bulunur. Damlarda mal-davar adı ile bilinen büyük ve küçükbaş hayvanlar barınır. Dam duvarları genelde taş kısmen kerpiç yapılı olup, üst kısmı ahşap ve topraktır. Damların giriş-çıkışları genelde sokak denilen sufalardan olur kısmen de aynı avlu içerisine bulunmaktadır.

Damlarda ısı kaybı olmaması ve ışık alması için pencere toplu bulunmaz malların hava deliği olarak kullandığı ve adına temek denilen bir delik bulunur. Hayvanların fişkı

denilen gübreleri bu delikten atılır. İçerisinde oluk ya da ahır denilen toprak veya tahtadan yapılmış yemlikler bulunurdu. Mallar bu yemliklere bağlanır ve dam köşelerine yapılmış helkir adı verilen buzalık ve gorpelikler bulunur. İnsanlar ısıdan yararlanmak için özellikle kış aylarında ‘çardak’ denilen sedir ile damlara yatak yerleri yaparlar ve geceleri buralarda yatarlar.

Samanlık: Samanlıklar dış yapı olarak damlar gibi olup giriş–çıkışı damdan yapılır. Samanlıkların ‘toplu’ penceresi bulunmaz yönü bir yola bakan küçük bir deliği bulunur olur samanlığın ışıklandırılması bu delikten yapılır. Samanlık içerisinde saman sepeti samanı doldurmak için yaba ve kışlık-konservelik üzüm, bostan sermek için hazırlanmış bölümler yer alır.

Tandır Evi: Tandır evi yapı bakımından evlere benzer olup farklılık olarak karşı duvarında tabanı yaklaşık seksen cm. çukurlukta olan ve üst kısmı dam başı tavana çıkan geniş ve bombeli bir baca pece olurdu. Ocağın alt kısmında hava alması için ayaklık ya da tandır ağız denilen bir ucu dışarı çıkartılan havalık bulunurdu. Ocağın bombelerinden kalan boşluğun birisinde tandır başlığı denilen ön yakacak bulunur. Tandırın diğer yerlerinde ise saç, ekmek tahtası, ersin, oklava, hamur teknesi yer alırdı.

Ambar: Köylerde yaşayan ailelerin avlularının bir kenarında bulundurdıkları üst kısmında giriş çıkışı bulunan ve alt kısmında giriş çıkışı bulunan ve alt kısmında tahliye deliği olan tahta depolardır. Büyüklük ve küçüklüğü kişinin ekonomik gücü ölçüsünde değişiklik gösteren ambarlar, ekin ambarı, arpa ambarı, un ambarı şeklinde olur ve içerisinde tohumluk, değirmenlik ve hayvan yemi gibi ihtiyaçlara göre bölümler yer alırdı. Ambarlar, üstü kapalı ve iki kenarı duvara dayalı olarak avlunun bir kenarına yapılır. Üst kısmına anadut, tırmık, uvendere, dirgen kenarlarına düven, kağrı, saban, şirane, semer ve buna benzer malzemeler konulurdu. Diğer kısımlarına tezek, odun türü kışlık yakacaklar dizilirdi.

Yunak: Anlam olarak Kozaklı ağız aksanında ‘yu’ kelimesi çay ya da ashab yu denilerek çamaşır yıka anlamında kullanılmaktadır. Yunak ise içerisinde yıkanılan ya da yıkanan yapı olarak kullanılmaktadır. Yunak yörede yaygın olarak kullanılan bir gelenek olup yapı olarak taş ya da kerpiç duvar üst kısmı ahşap toprak tavanla yapılmış bir mekândır. Yunaklar bol suyu olan çeşme ya da ırmak kenarına yapılır. İçerisinde toplu pencere az ya da küçük bulundurulur iç kısmının dışarıdan gözükmemesi sağlanırdı. İçerisinde çimmek ‘banyo yapmak’ için yere serilmiş ve bölümlere ayrılmış saylak ‘yassı’ taşlar bulunur. Kadınlar işlerini bitirince kendileri ‘saç tarama’ adı ile kendileri ve çocuklarını burada çimdendirirlerdi. Kimi zaman köy içerisinde kimi zaman köy dışarısında bulunan yunakların içerisinde birden çok lüle önünde uzun uzun oluklar bulunur.¹³⁷

¹³⁷ Mehmet Mert, a.g.k

24.Kozaklı Çevresinde Anlatılan Masallar

24.1.Karakırnak Masalı

Bir ailenin iki çocuğu varmış. Anası babası ölmüş, çocukları kalmış. Çocuklar “nereye gidelim” diye düşünürken, dağda bir tütünün tüttüğünü görmüşler. Varıp misafir olmuşlar. Orası dev karısının eviymiş. Gece orada yatmışlar. Dev karısı oğlanı yemeyi düşünmüş. Gece oğlanı ısırılmış. Oğlan, abla: “Ebem beni ısıyor.” demiş. Kız: “Isırma ebesi bir tek kardeşim.” demiş. Dev karısı: “Isırmıyorum. Bizim evde sarı karınca var. O ısıyor.” demiş. Sabahleyin erkenden kalkıp Dev karısı: “Ben, sizlere yiyecek getirmeye gidiyorum. Buradan ayrılmayın.” Deyip dişlerini bileyletmeye gitmiş. Düşüncesi, çocukların ikisini de yemekmiş. Dev karısı gidince onun niyetini anlayan ablası oğlanı kaldırıp: “Hadi buradan kaçalım kardeşim.” deyip yola düşmüşler. Fakat kızın cebindeki bir top iplik düşüp onlar koştukça iplik de sağılıyormuş. Dev karısı geldiğinde çocukların kaçtığını görmüş ve onları aramaya başlamış. Birden kızın düşürdüğü ipliği fark etmiş. Simdi yakalarım diye ipliği hızla takibe başlamış, ama çocuklar epey önce yola çıktıkları için dev karısı yetişememiş. Çocuklar pınarların olduğu bir yere gelmişler. Bu pınarlardan tavşanlar su içermiş. Oğlan, ablasına: “Bacım çok susadım, şuradan kana kana bir su içeyim de öyle gidelim.” demiş. Ablası: “Aman gardaşım o pınarlardan su içen tavşan olur, sakın içme.” demiş. Yeniden yola çıkmışlar, yürümüşler, yürümüşler. Geyiklerin su içtiği pınarlara gelmişler. Oğlan daha fazla susuzluğa dayanamamış ve pınarın birinden ablası görmeden kana kana su içmeye başlamış ve içince oğlan geyik olmuş. Kız buna çok içerlemiş. Yalnız kaldığından o pınarın başındaki söğüt ağacına çıkmış. Geyik olan oğlan oralarda yayılıp ablasının çıktığı ağacın altına gelip orada yatarmış. Bir sabah ünlü bir beyin oğlu oralara at sulamaya gelmiş. Kızın şavkını suda görmüş. Kafasını kaldırınca kızı fark etmiş. Kız çok güzelmış, ”İn aşağıya” diye kıza çok yalvarmış. “Kız inmemiş. Beyin oğlu yaşlı bir kadın ve kadının eline bir kalbur, birazda kuru üzüm vermiş. Kadın pınarın başında üzümü “ayıklamaya” başlamış, ama çöpü “halbura”, üzümü yere atıyormuş. Bu durumu gören kız yukarıdan seslenmiş: “Ebe üzümü yere, çöpünü kalbura atıyon.” demiş. Ebe: “Gözlerim görmüyor kızım, in de bana yardım et demiş.” Kız: “Eğil söğütüm eğil!” demiş, söğüt eğilmiş, kız ağaçtan yere inmiş ve ebeyle üzüm ayıklamaya başlamış. Bunu gören bir Kara Kırnak, kızı hemen yakalamış götürmüş denize atamış ve kızın

yerine söğüt ağacına çıkmış. Beyin oğlu tekrar oraya gelmiş. Kara Kırnağı görünce çok şaşırılmış ve “Sen o kız değilsin. Ne oldu böyle?” demiş. Kara Kırnak “Ben o kızım. Güneş vurdu karardım, Yel vurdu sarardım.” demiş. Beyin oğlu ona aldanarak Kara Kırnağı alıp sarayına dönmüş. Geyiği de götürmüş. Kara Kırnağa düğün yapmış. Aradan biraz zaman geçince Kara Kırnak: “İlle de geyiği keseceksin” diye beyin oğluna dayatmaya başlamış. Geyik etine aşermiş. Bunu anlayan geyik, ablasının atıldığı deniz kenarına varıp acı acı bağırarak “Abla abla, Kara Kırnak etime aş eriyor. Beni kestirecek. Ne olur gel de beni kurtar” demiş. Ablası karşılık vermiş:

“Kara Kırnak itti beni

Ulu balık yuttu beni,

Sultan Mahmut kucağımda

Gelemiyorum”.

Kardeşim demiş.

Geyiğin kaybolduğunu anlayan beyin oğlu onu takip etmiş ve geyik yine ablasına seslenince beyin oğlu durumu anlamış ve adamlarına: “Denizi yarın ve suyunu başka bir yere akıtın” diye emir vermiş. Beyin emri derhal yerine getirilmiş. Denizin suyu çekilince kocaman bir balık ortaya çıkmış. Balığın karnını hemen yarmışlar. Bir de ne görsünler. Dünya güzeli bir kız kucağında bir oğlan çocuğu ile oturuyor. Bunu gören beyin oğlu hemen hırkasını çıkarıp çocuğa ona sarmış. Annesini, çocuğu ve geyiği alıp sarayına dönmüşler. Beyin oğlu Kara Kırnağa, söyle bakalım sen niye böyle yaptın, diye sormuş. “Katıra mı yoksa satıra mı razısın?” demiş. Kara Kırnak: “Niye satıra razı Olayım. Katıra binip baba evine giderim” demiş. Kara Kırnağı, katırın arkasına bağlayıp kamçılarlamışlar. Yedi gün, yedi gece düğün yapıp muradına eriyor.¹³⁸

24.2.Pir Ahmet Masalı

Bir varmış bir yokmuş. Bir padişahın 7 oğlu varmış. Bu padişahın oğulları babasına: “Baba bizi bir ananın 7 kızıyla evlendir.” demişler. Padişah sabahleyin kalkmış, çevresini dolaşmış ama bir anadan 7 tane kız bulamamış. Oğulları: “Baba bizim altımıza birer at ver; biz bir anadan 7 tane kız buluruz” demişler. Padişah oğullarının altına birer

138 Prof. Dr. İsa ÖZKAN Bengü İzler Türk Dünyası Araştırmalar ıPegam A Yayıncılık Ankara 1997 s261, 262

Nevşehir ili, Kozaklı ilçesinde oturan ve aslen Abdi köyünden olan 1942 doğumlu Zeynep Özkan’dan 11 Mart 2006 tarihinde derlenmiştir

at vermiş, onlar da yola koyulmuşlar. Giderken bir dağa varmışlar. İçlerinde “Pir Ahmet” diye bir kardeşleri varmış. O kardeşlerinin yemeğini yaparmış. Bir gün ateşi bitmiş. Karşıda yanan bir ateş görmüş koşa koşa ateşin yanına gitmiş. Ateşin başında iki insan varmış. “Bana bir ateş verin” demiş. Onlar da ateşin yarısını vermiş. Pir Ahmet’e yarın gel de seninle konuşalım demişler. Yarın gelmiş, o da gitmiş.” Biz 7 tane kardeşiz” demiş. Şu dağın arkasındaki köyde bir anadan 7 tane kız varmış biz onlarla evleneceğiz” demiş. Yarım saat sonra buraya devler gelirler demişler. Pir Ahmet yarım saat sonra oraya gitmiş. Devlerle savaşıp onları öldürmüş. Oradan gitmişler dağın arkasında bulunan köydeki bir ananın 7 tane kızıyla evlenmişler. Ama yarıntesi gün tek başlı dev gelmiş, Pir Ahmet o dev de öldürmüş. Sonra iki başlı dev gelmiş onu da öldürmüş. Yarıntesi gün 7 başlı dev gelmiş onunla dövüşürken, kardeşleri yanında olmadığı için yalnız kalmış. Bir de baksa ki 7 başlı dev kardeşlerini altına almış. Pir Ahmet’e “seni de yiyeceğim ama denizin ortasında bir şehir var, orada dünya güzeli bir kız var onu bana getirirsen seni bağışlarım” demiş. Pir Ahmet gide gide o şehre varmış. Toplumun bulunduğu bir yere varmış orada da içecek bir şeyler satılmış. Bu da akşama kadar orada kalmış. Çokça çay içmiş, içtiği bu çayların karşılığında bolca sarı lira vermiş. Kahveci: “Benim mekânımın senede geliri, ancak bir sarı liradır. Bu kadar büyük bir para bende bulunmaz, ben bu beş sarı lirayı nasıl bozayım demiş. Pir Ahmet’te:” Ben bu sarı lirayı hayrım için veriyorum” demiş. Tekrar kahveciye dönerek “Kahven eskimiş yeniden yapalım” demiş. Ve yeni bir kahve yapmış, böylece kahveciyle dost olmuş. Pir Ahmet “Bu köyde dünya güzeli bir kız varmış, onu bana getir” demiş. Kahveci gitmiş kızla görüşmüş. Kız demiş ki: “ Kendine bir sandık yapsın sandığın içine girsin denize atsin ben onu çıkarırım” demiş. Pir Ahmet de sandığı yapmış içine girerek kendini denize atmış. Kız sandığı çıkarmış Pir Ahmet de sandıktan çıkmış kızı babasından istemiş. Kızın babası da: “Dört tane isteğim var” demiş. “ Biri şu kahveyi şu kavağın tepesine buharlaştırarak çıkaracaksın. Biri de kırk kazan su içeceksin. Biri de arpa, çavdar, buğday üçünü karıştırıp tekrar ayıracaksın. Biri de tüm bu yaptıklarını bir mendile çıkılıp denize atacaksın” demiş. Pir Ahmet bu denilenlerin hepsini yapmış ve babası kızını vermiş, Pir Ahmet de kızı almış götürmüş. Kız Pir Ahmet’e dönerek demiş ki “Sen dev misin yoksa deve mi götürüyorsun” demiş. Önceki yere varmışlar, Pir Ahmet’e deve “ Bu kızın yanına 7 gün sonra geleceksin” demiş. Bir gün kız deve sormuş: “Senin canın neydir” demiş. Dev de şu havuzda iki tane ördek yüzer onu vurunca içinden bir şişe çıkar; şişeyi kırınca bir serçe çıkar, serçeyi kesince de içinden bir kurt çıkar, o kurdu da koparınca ben ölürüm” demiş. Pir Ahmet ördeği

öldürmüş, şişe çıkmış şişeyi kırmış, serçe çıkmış, serçeyi öldürmüş kurt çıkmış, kurdu koparmış devde ölmüş. Pir Ahmet huzura ermiş.¹³⁹

25.Kozaklı Ağız Ve Şiveleri

Anlatan: Kâse Demir, 25 yaş

Derleme Yeri: Kozaklı İlçesi, Kozaklı Köyü

Konu: Masal

25.1. Muradına Yirmedik Dilber

Hindi biç fahırımış bi annesi var ımış sığır guderimiş. O garının sığır gudenin garısının üzerine bi çocuk düşmüş. Bunun ayı günü gelmiş hamama varmış yıhanmaya. Oriya varıncarısı dutar, çocuk dünyıya gelmiş kız çocu. Duvarın bi tarafından bi hoca çıhiyo çocu bilanden sarılıyo. Bunun ismi diyo hoca, muradına yirmedik dilber diyo. O bi taraftan bi sarıhlı hoca da çıhiyo bunun ismi diyo guldükce guller açılacah aladıhca gozünden mercen saçılacah. Soğna bu çocuk yitiyo böyyo bir beğöğlunun üryesine giriyo bu kız. Öyle annesi babası da zenginiyo bu çocu yihadıhca bütün altın saçılıyo başını böle yiharyahana bu kız bu beğöğlunun üryesine giriyo bu kız. Üryesinde: “ sana bir kız virecekler ki aladıhca mercen saçılacah guldükce guller açılacah”diller üryesinde. Bu gıza dugür salıyo annesini, babasınan annesini. Gece bile daal. Annesinen babası viriyo bunu gapısında da bir cariyesi varımış aynı dünyie bi geliyo.

NOT: Üzüntü ile kaydedelim ki metinleri işlerken, teknik bir aksaklık yüzünden masalın devamını şerit üzerine tespit edilememiş olduğu anlaşılmıştır. Bundan dolayı masalı burada kesmek zorunda kalıyoruz.¹⁴⁰

¹³⁹ Emine Mert (Zahide),a.g.k

¹⁴⁰ Zeynep Korkmaz , Nevşehir ve Yöresi ve Ağızları T.D.K. Yayınları ,Ankara 1994, s.212

25.2.Metinler

Kase Demir'den Cümleler

- Bi su içiyo o suy içdikten kiri bi koşıye alıyı. An sonı iküne bi yihan beni diye. İküne bi yihı.
- Sen böledacan de nolacah. ha ikünader gelir. sana bi ırıcam galdı diye.bu sever gız bi palazıyo.
- Sen niye düşüngeli duruyon? Mahraba!
- Gocam ona buna şüver durur. Hind ev işindeyik. Geldim aha kaçacan diyodun.
- Gurban olım gaymaham beğ onnar yapsalar da yini sene biz yapar gurtuluruha!
- Selekdör iyi. Onu elgav idip goruddular hi. Bıyıl buda dene virmedi biliyon nu! Bu yıl buda ız çıhdı. Gurt yodu ya çalgın oldu uçuru dene virmedi. Bin kile on bin liralıh buda çıhar diyoduha anca beş bin limralıh buda çıhdı.
- İsmin, gendin hayırlossun. Bu hanımı bizim buriya virin na var! Bunu ben evimin bi gozünü virip otutduracam. Mıhdarı niniyecam. Öretmenimizin ız oldü uçuru istiyoh. Üç öretmen an cidar ider.
- Öfa öretmen ölenmedi burada, osandım didi.
- Hindi biz ayrıanı işmessek banmezlikden gelir. O dutan adam düşgun düşgun geder.
- Herifler ekin biçer, biz yer dırmıhlarıh. arhasından biz gazanırh sen yin. ahabp uçu hepisi olur. bek severik ahabp uçuru zehir içilir. heş durmah çalışırh biz.
- Aha gadan alım iy inen kirmen inen arrik yunu, goşlar bukerik.sona beş mil alırh örecik.kimi kilim dohur.bacım dohuyo.ona bunu bi eletim de gorsün, gurban oldüm gozünü sevdim.
- Beğ ölü gulanı virse ki bi avrad dolanıyı,gezmiye gidiye diyin....
- Vay guzum diye at buluyu. bunnan muradına nayıl oluyo bu dilber.
- Koyümüz Gozzahlı bön gice burada gassah n'olur ki. niriye gedecaniz de? siz getmeyince gedemez o.
- Gazaya getmedim uçuru bilmiyom. Bi inam var vallaha keserim sizin uçuru. --
- Guzunun ne gıymet olacah.
- Payandırı dahıncı annesi ayah başına dikildi. Hanimi de çırdı.¹⁴¹

¹⁴¹ Zeynep Korkmaz,a.g.e. s214

25.3. Anlatan: Dilber Yılmaz, 37 yaş

Derleme Yeri: Kozaklı İlçesi,Karasenir Köyü, Konusu:Köy ve Ev İşleri

Koyümüz Garazenir köyü ne mannadım? Gış gelir, şafahdan gaharır. Davarı samannarır, teslerik. Onu bitirdik midi gelir evimizin işini görür, sobamızı vurur oturur. Sona öylenader yoh bişi. Öylenden sona tekral gelir davarı sularır samannarır, evimizi görürük aşam yimane oturur. Her iş var hepsiini gorecan. Ne mi yapacan sen? Sen hindi çıhdın nıdi ben tüm evim içine temizlik yapacam ondan sona, her işleri görëcam. Ondan sona da bulunan işleri görüp, hepsini yapıdıhdan sona aşam olunca gafayı vurup yatacan. Ney yapacan hepsini gorecan.

Nebim ben, işde sen de temizlik yapacamıssın a!her işi gorecan yitdi yapılacak. Bişi yoh gali. Ekmek gurruh. Onu yaparır üş gun üş gunden sona bayrah galdırır. Dördüncüsün gına yaharır. Beşincisün gelin alırır. Altıncısün duva iderik bitirrig işde. Acıh bunardan al izatı, e olanı söyledim e dim! Çocuklarımız depenin başına geder, yemani bişirrik, gışın halı dohurur, çorab örük, ip erik, işde gazah örrük, asvab yiharır. Bunnarı mı soracan? Ney ise cuvabınızı virir dalırır. Buriya boyunuzu gosder miye mi geldiniz?

Sona bosdan yiri sürürük. Çekirdek dokerik çapalarır. Biter hiyarını yirik, misirini yirik, getirrik zarzavatını, her zarzavatını. Çocuklarımızı dokerik başına yirik, yemani bişirrik, badlıcan bişirrik, ondan biter gavınıni yirik garpızı biter onu keser yirik. işde nebim ben da neyi söylim bilmem ki! Masal isden ya masalı bilmem ki çoh. Masalı şo gadına söyledecam sana, de şu ortada oturan bilir. He o bilir. Halı dohurur ip arrik, Çorap örrük,işde gazah örrük,hepsini görürük

nebim ben bizim vaziyetimiz ireçberik. Çölümüzü çocumuzu temizlerik, asdabını yiharır ip arrik, kirmen arrik bunnarı mı soracan? Ne işi gonaşah nebim. Ney ise cuvabınızivirin dalın, i ne dim! Bayah gonaşdümu tekral bi da mı gonaşım? İşde gonaşdum, halimi söyledim, gelin odlumu söyledim. Her gun Dilber bu deyzenin evine gelmiğiğa bön sizin hatiriniz uçun geldik buriya. İşimiz var evimizde. Geldik bu halda bunarı gorem diyi. Sizi görünce niye şaşırılım. Hamd olsun sizi gordük, sevindik, memnun galdıh. Bu vaziyetde bizi siz isdedikten keri sizin yanınıza gelmek bizim ilazım dal mi? Siz bir isdiniz.

Yoharı amıcam giden glidim. O da benim golumdan dutdu “buyur” didim içerirde bayannar var onarın yanına var gonuş evladım didi. Onnar da sizin gimı bi gadın didi. “heş gorhmayın” didi. “hele hakim bey” didim bilmedim kim odlunu anamadım ya! Ayamız yalın başımız gabah”didim. “şu vaziyetde biz onnarın yana yarar mıyih? Hele bi eve gidim gelim de öyle” “yoh” didi. “bu vaziyetde varacahsın evladım. O ne oldunuzu sizin koylü vaziyetinizi annıyacah”didi. Ben de o adamı şitme gırmadım. Geldim bu vaziyetde ayam yalın başım gabah, geldim yanarına, hoş geldin etdim toha yaptım; ordan da buria Dilber dezenin evine buyur didik. Buria geldik. Burda da bu vaziyetde oturduh galdıh. Ben bundan evel de buyur itdim. Buyurun bize gidelim didim bu gadıncaz da gırmadı beni gidelim hadi didi. Bi de Dilber deze geldi ille bize gidek de size sona gidelim didi buria geldik. Benim evim de yahın buradan mıhdarın odasının ordan gidecak. Benim evime de varsan orayı da görün.

E norecan aşamaca dinedecam mi masal verip burda. Beni bekliler, öylen gayfeltisi olacah. E ben burda masalı tüketenece aşam olur.

Çocuklarınız var mı?

Var dörd dene gızım mar bi de olum mar. İyisi başga da anam mar, bacım mar, erim mar. Da ne annadim sana. Gızarsa niye gızacah gocam? Bi uzak yir dal ki bura, yahın bi ahrabamız. “mıhdarın ordan çevirdi beni hakim bey vardım yanarına oturdum” dirim ne gızacah. budayımız serili unnuh dutacah. Müsad iderseniz gidelim o işimize bahalım gayrı aşam oluy. Mıhdarın odada oturidi ya gine utandı dim çocuğ, bilmem ki niye utandını bilir miyim işde gaşdı. Oturuydu. Hep vazifesin örendin sende koylüsün koydeki gordün vazifeni gonuş dün sözünü söyliyecan. Mektep de de sana ille lisanının denşir, ille kitab ohu, gel şu vazifey yap biçim biç, sana başga bi vazife gosdermiyo ya! Gordün vazife, gordün iş, bişirdin yimek, geydin elbise ney ise o’nu annat di sana, başga bişi yoh bunun ya!

Masal da heş bilmem. Vahdın birinde bi sıçan var ımış da fare, bi gadının evinde bi kupde bulguru varımış. Sıçan girmiş çıhmış onu yimiş. Bunu guymamış, gadın bir gun varsa ki pilav bişirecam di, bulgura varmış, kupde bulgur galmamış. O! Ayahları görde benzer şetannığı kurde benzer, gudük sıçan bulguru yimiş goymamış dimiş. İş de masal da bu!

Şere uyuyoh, devre uyyuyoh hinci biz. Geliyoh dirik, bilmek dirik evvelden eveli. Hindi de dirik. Kite kilit diyemek. Firek dirik. Gapının kiti dirik. E işde koylüyük gonuşmasını bilmek. İşde ahacih bu deze gahdı gedi, bah dimez ki “ bana müsaade virin hanımlar da gidim” dimez. Bilmez bunu ya!

Temizlik yapamah ya! Yapamah, şerin temizlini bulamah, şerin geydi elbisey geyemek.¹⁴²

¹⁴² Zeynep Korkmaz, a.g.e. s216

25.4.Anlatan: Dilber Yıldırım, 26 Yaş

Derleme Yeri: Kozaklı İlçesi, Karasenir Köyü

Konusu: Cümleler

-Hayberilerin Memmedin gızıyım. Annem Niyal Dudu. Biz de böyle perişan vaziyet de galıp geziriz. Evimiz burda yuharda ha buyurun gidelim bu gazada galacasanız dim, nire gidecanız bura duruhan? Ney utanacık neyi çekinecek biz sizin geldinize memnun olduh geliler, gidiler diyi, misavir almaz olur muyuh? Her taraf bolalıdı, genişidi.

-Aha ban garası sırtımızda, ya! Baları yeni bitiririk.

-Gop kız gop, kaç gapının fıranı getir.

-Nebim e ne bilek dünyanın guruldunda, biz anamızdan doğup dünyaya gelinci Garasenir dimişler. Ne çekinecah alacımız esasen dünyanın gurulunda bölünmüş, ıdı bi yana ıdı bi yana getmiş.

-O bi dafa galmış. Ney isdiyecik, aşamadar işimiz ine üraşıyoh, getmirim.

-Masaldan olacah alacı meydanda. Burdanın alayı ev sabiyik. Ana baba, emmi, dayı hepimiz bir ocahdanıh. Heç dışadan kimse yoh.

Bilmirik derik ve yahut eyleyle goruh.

-Diyi ki şafanan gahan su getirin pınardan diyi. Gordün vazife ney ise onu annat diyi sana.

-Ney isdisen onu söylüyüm. Ne söylüyüm? İşde söyledim gibi dirik. Gelecek, gidecek dirik. Masal isdiyir benden, sıra sizaldi söylen.

-Bu mihdarın odada uturuydu ya gaşdı..¹⁴³

25.5.Kaşkıışlalı Emine (Zahide) Mert'in Dilinden Arefe Kömbesi ve Bayramlaşma

Sabanan galkarık inamizi sağarık süt allık yumurta gırarık unu gayitlerik maya gorug yogurrug tandırı yakarık başına iki gadın geçer biri ider biri evirir. Eviren bişirir şoruya gor ondan keri çantıya sepete gor gapı gapı üçer üçer her eve verrik. Onlarda bize getirir. Biz de onlara götürürük. On öle gider aşam olubda yatsı okunubda saat onbir falan zezeme giderik köyün gıyusuna. Orada haleyley çekilir delanlılar gençler ataşlar yakar

¹⁴³ Zeynep Korkmaz,a.g.e. s217

cahallar haley çeker türküler çalınır oyun oynanır onlarda ataşın başında oynarlar ortalık ışınca sularımızı doldurruğ zemzem diyin eve getirrik. İnimizi sağarık işimizi görürük herkes iyi elbiseleri giyer her taraf aşşa maramız var orıya giderik. İnimiz köyün aşşasında köyden selamat ıcık. Ondan keri oraya varrık haley çekerik oyun oynarık türkü çaarık ikindin oldumuyun herkes evine gider. Yarıntasıyun gene sabanan herkes nerde iyi elbisesi varsa onu giyer donanır gene mariya gene türküler çalınır oyun oynarlar gençler gelir bakışırılar delanlılar nişanlılı olanlar ondan keri gene ikindin olunca gene eve daalırık herkesinen bayramlaşırık ondan sonra yarıntasıyun gene üçgün böle bayramlaşılır gapı gapı büyüklerin eline varılır. Oruç bayramında da kurban bayramında da aynı bu vazifeleri yaparık ha¹⁴⁴Bu anlatılan geçmiş zamanda ki bayramlaşma usulü bize eski Türklerde nevruzu hatırlatmaktadır. Zira eski Türklerde nevrız gelince insanların bir araya toplanarak ateş yakıp eğlenceler düzenlemesi Türklerin gelenek ve göreneklerindendir. Geçmişten gelen bu örf ve adetler islamiyetten sonraki Türklerde de yine aynen devam etmiş dini bayramlarla çok güzel bir şekilde bütünleştirilmiştir. Türkler geçmişten gelen bu ve buna benzer birçok gelenek ve göreneklerini bu şekilde korumayı başarmışlar fakat yukarıda anlatılan bu bayramlaşma usulü artık yok olmuştur.

26.Beddualar

Töremeyisice de yaşamıyasıca.	Allahından bulasıca.
Geberesice.	Garaltısı gaybolasıca
Adı batasıca.	Zıbarasıca.
Sürüm sürüm sürünesice.	Kör kuyulara düşesice.
Eli kırılasıca.	Dilini eşşek arısı soksun emi.
Evladından bulasıca.	Sabaha çıkmıyasıca.
Guruy Galasıca	Yaşı garalesice
Gidişin olsun da dönüşün olmasın emi.	Ömrü kesilesice.
Gıran giresice.	Gara gara yanasıca
Kör olasıca da yaşamıyasıca.	Mor mor geçesice.
Tabutun gelsin inşaallah.	Soyhasına kalasıca
Mezara giresice.	

¹⁴⁴ Emine, Mert(Zahide) a.g.k.

27.Dualar

Herhangi bir olaya, kişiye ve topluma karşı duyulan iyilik hisleri neticesinde olumluya yönelik söylenmiş dilekçelerdir. Dualarda dini etkilenme oldukça fazladır. İyilik dileklerinde bulunurken, her şeyi var eden büyük yaratıcının yardımlarına müracaat edilir. Bu sebeptendir ki duaların içerisinde “ ALLAH “ kavramı çokça yer alır.

Nevşehir halkından tespit olunan bazı dualar:

- Allah birini bin etsin.
- Allah ne muradın varsa versin.
- Yine bu bayramlara erişesin.
- Allah gönendirsın.
- Allah başakadar etsin.
- Toprak diye tuttuğun altın olsun.
- Allah ağız tadıyla yedirsın.
- Allah bin bir bereket versin.
- Düşmanın ömrü bu kadar olsun.
- Allah geçim düzen versin.
- Allah korktuğundan korusun.
- Allah ne onlara düşürsün, ne yokluğunu göstereyin.
- Allah geride kalanlara uzun ömür versin.
- Allah koruduğunu kurtarsın.
- Ellerine ayaklarına sağlık.
- Ellerin dert görmesin.
- Nur içinde yat.
- Makamın cennet olsun.
- Hızır yoldaşın olsun.
- Allah Kâbeler kısmet etsin.
- Geçmişlerinin ağzında bulunsun.¹⁴⁵

¹⁴⁵ Erişim:30 Kasım 2011.World WideWeb:<http://www.kaskisla.net/>

28.Tekerlemeler

Halk edebiyatı ürünlerinde, anlatıma geçmeden önce sunusunu yapmak amacıyla şiir tarzında söylenen sözlere tekerleme denir. Tekerlemeler kısa cümlelerden oluşur. Anlatılacak konuya dinleyicinin ilgisini çekerek heyecan kazandırır.

Yöreden Örnekler:

I

Metel metel maniki
Oğlu uşağı oniki
Metel çıkmış çardağa
Bit osurdu bardağa
Bardak iki şak oldu
Eli yüzü pis oldu
Çorbası tasta
Mendili ipek
Kendisi köpek

III

Evel evel iken
Kalbur gözer iken
Devler tellal
İbibik berber iken
Tosbağa saniye iken
Kayseri yapılırken
Ben anamın beşiğin
Tıngır mıngır sallar iken
Erciyes dağı pilav olsa
Kızılırmak yağ olsa
Güçük kaşık kel sahan
Yesem yesem doymasam
Kabeye gitsem gelmesem
Türlü türlü yemiş var¹⁴⁶

II

Çıktım kiraz dalına
Baktım tren yoluna
Üç atlı geliyor
Biri ağa biri bey
Üçüncüsü Halil Paşa
Halil Paşa hasta

IV

Üşüdüm üşüdüm
Daldan elma düşürdüm
Elmamı yediler
Bana cüce dediler
Ben cücelikten çıktım
Ablama vardım
Ablam pilav pişirmiş
İçine sırçan düşürmüş
O sırçanı napmalı
Minareden atmalı
Minarede bir kuş var
Kanaında gümüş var
Eniştemin cebinde

¹⁴⁶ Kezban, Sevinç, a.g.k

29.Kozaklı'da Kullanıla Deyimler

Ad etmek: Bahane bulmak, ileri sürmek

Ağım ağım ağlamak: İşlerin yolunda gitmemesi nedeniyle yakınmak, şikâyet etmek

Ağır oturup batman kalkmak: Hareketlerinde ölçülü, saygılı, düzenli olmak

Alımını almak: Yapılan yakışıksız bir davranışa gerekli karşılığı almak

Altını çaldırmak: Gereksiz davranışlarla kendi sosyal durumunu sarsmak

Arı gibi dalamak: Tek başına içinde bulunduğu toplumu kaba güçle rahatsız edip dağıtmak

Ayağını sürüyüp gelmek: Çağrılmadan bir eve gelip oturmak

Biti kadar sevmemek: Birisinden hiç hoşlanmamak

Boğaza durmak: Lafını kesmek(Çördük gibi adamın boğazına durma)

Boynu hırsız kedi gibi olmak: Haksız kazanç sağlamak

Buğuz bağlamak: Kinlenmek, öç isteğiyle dolu olmak (Bana buğuz bağladı; küstü)

Cin olmadan adam çarpmak: Herkesi saf sanıp soymaya, aldatmaya kalkışmak

Cur olmak: Toplanmak

Çalı yüklü eşek gibi oraya buraya takılmak: Gereksiz yerel el şakası yapmak

Çat ayaz: Pek soğuk

Çenedi ayrılmak: İki bacağı ayrılmak

Darın kaçmak: Güçlkle kaçıp kurtulmak

Davulun kasnağına vurmak: Bir işi isteksizce yapmak, engellemek

Dirip dişirmek: Toplamak, devşirmek

Dost düşman seçmek: Uyuyor gibi yapıp hakkında konuşulanı dinlemek

Götün götün gitmek: Geri geri, art art gitmek, işleri bozulmak

Gözünü kaydırmak: Korkutmak, yıldırmak

Gücün kaçmak: Zor kurtulmak, güçlkle sıvışmak

Haha çalmak: Kahkaha atmak, gürültüyle gülmek

Haşat olmak: Ezilmek, yorulmak

Hatırını yıkamak: Sert söyleyip küstürmek

Heliksiz duvar yapmamak: Ekmeksiz yemek yememek(Helik: Küçük kaya parçası)

İmıl ımıl yanmak: (Ateş için) Yavaş yavaş, kendi halinde yanmak

İçine kanlar akmak: Bir işi yapamamaktan dolayı üzölmek

İçerleri efilemek: Kaygılanmak, korkmak

İpini koparmak: Arsızlaşmak

İt izini kurt izine karıştırmak: Yolsuzlukları örtbas etmek için çeşitli oyunlar düzenlemek

İtin kavurga yediği gibi: Beceriksizce, döküp saçarak ele yüze bulaştırarak

Kapıyı kırıp odun etmek: Bir işin başarılması için her yola başvurma

Kilitsiz kapıya anahtar: Becerikli, açık göz

Koltuk vermek: Destek çıkmak

Kursağı taşmak: Beslenmeden yana güçlüğü olmamak

Kuru söğütten düdük yapmak: Elverişsiz ortamda güç bir işi başarmak

Leğenle testi doldurmak: Bir işi beceriksizce yapmaya çalışmak

Mal gibi: Akıllı bir şeye yermez

Manı manı oynatmak: Birisiyle alay etmek, gereksiz yere zamanının alıp yor

Navrağı azmak: Çirkinleşmek

Ne belledin? Ne sandın? Bunun böyle olduğunu bilmiyor muydun?

Ne kapıyı bastırmak, ne kırığı küstürmek: Kimseyi kırmak istememek, herkesi memnun etmek

Ödü yarılmak: Çok korkmak

Öksürse kuşağı kopmak: Yoksul

Serinlik vermek: Teselli etmek

Sırım sırim sırınmak: Aç kalmak

Soğan erkeği gibi: İşe yaramaz (Soğan erkeği gibi dikilip durma)

Şapkasını atmak: Bir işin sonuçlandırılmasını çok istemek, istediği bir işe katılmak

Taş başına çıkmak: Buluş çağına ermek

Tosul tosul: Güç soluklanan

Türüm türüm tütme: Yeni giysiler giyinmek, şık olmak

Udu perdeyi kaldırmak: Utanmayı bırakmak, arsızlaşmak

Üzölüp ulayıp durmak: Kurup kurup, acınmak, sızdalanmak

Vızgar almak: Sık gidip gelmek, telaşlı, hareketli olmak

Yabada kürekte durmamak: Cıvırmak, şırmarmak, yiğnilmek

Yağlı ballı olmak: Birisiyle aşırı dost olmak, aralarından su sızmamak

Yağmazsan gürelemek: Bir kimseyi cesaretlendirecek sözler söylemek, isteklendirilecek davranışlarda bulunmak

Yaldır yaldır yanmak: Aşırı parlamak, pırıl pırıl olmak

Yalnız ev kedisi: Kıskanç, kavgacı

Yapal yapal: Derli-toplu, iri-yarı

Yekine yekine yürümek: Sallana sallana yürümek
Yumuş aşağı: Her işte kullanılan, oraya buraya gönderilen kişi
Yumuş buyurmak: Emir vermek
Yuval yuval: Derli- toplu, tombul
Yüreği ağzına gelmek: Çok korkmak
Yüreği kalkmak: Tiksinmek, kusacak gibi olmak
Yüzün yüzün: Yüzden yüzden
Zıpçık gibi: Diri, çevik olmak
Zıpır zıpır: Yerinde duramayan¹⁴⁷

30.Kozaklı'da Genel Olarak Kullanılan Kelimelere Örnekler

-A-

Aer: Eğer
Aghar: Sürekli gelir
Aghıl gutusu: Akıl deposu
Aghır: Ahır
Aghren: Arken, emsal
Ağekin: Beyaz renkli buğday
Ağa: 1.Baba, 2.Beyaz, 3.Hanedar, 4.Bonkör
Ağaca: Beyaz
Ağal: Yaylada bulunan havyam damı
Ağale: Durdur
Ağanadım: Anladım
Ağarlama: 1.Misafire bakma, 2.Halay adı
Ağarcı: Karşı
Ağartı: Ayran, beyazlık
Ağaz dalaşı: Tartışma
Ağhd: Öç, intikam
Ağhdarma: Çevirme, döndürme
Ağhlı çıghdı: Çok korktu

¹⁴⁷ Emrullah Güney, Hüseyin Güney, Nevşehir Folkloru Deyimler , Atasözleri, Sözcükler Nevşehir Belediyesi Kültür Yayınları , Ankara , 1993 s, 70, 71, 72

Ağri: Eğri

Aha: İşte

Aar: 1.Ağır,2.Yavaş,3.Ağırbaşlı

Aba: 1.Abla,2.Çoban Paltosu

Abalı: Bol ve biçimsiz giyinen

Abbağ: Bembeyaz

Abdil'Abrił':Nisanın ilk beř günü

Abıla: Abla

Acar: Gözü pek

Aceb: Acaba

Acep: Acayıp

Acer: Taze, yeni

Adamlığ: Bağ ve bahçede işçinin günlük çalışma süresi ile bulunan ölçü (bu bağ iki adamlık)

Adamlığlı: İnsancıl

Adamsıma: İnsana önem verme

Adcı: Atkı, kaşkol, kadınların baş ve sırtına aldıkları perçem

Adıma vur: Adımla, ölç

Adımingı tek adı: Tedbirli davran

Admaca: Sapan

Admış ağıl yetmiş fikir: Motif adı

Afallama: řaşıрма

Ağaldı: Kaldı 'burada ağ' aldı

Ağaldi: Eğildi

Ağbaba: Bey baba, akbaba kuşu

Ağel: 1.Gel,2.Eğil

Ağgaya: Akaya

Ağgız: Akkız

Ağhacığma: Ahacık

Ağhren: Emsal, yaşıt

Ağlin: Gelin

Ağmı: Gibi 'Ne ağmı, ne gibi'

Ağreg: İnsan ve hayvanların sıcak, soğuk ve yağmurdan korunmak için toplandığı merkezi yer

Ağer: Eğer

Ağıl: Dağda ve yaylada bulunan hayvan kömü

Ağırlıgh: Başlık parası

Ağısdos: Ağustos

Ağız: Sınır, kıyı, uç nokta

Ağleşme: 1.Oturma, bekleme.2.Dalga geçme, eyleme

Ağnad: Anlat

Ağran: Süt, ayran, yoğurt

Ağre: Kğanılarda mazıyı tutan çatal

Ağreg: İnsanlar ve hayvanların sıcak soğuktan korunmak için toplandığı merkezi yer

Ağsagh: Topal

Ağsivat: Asfalt

Ağsik: Eksik

Ağsikli: Eşlerin bir birine karşı ‘eş’ anlamında kullandığı hitap sözü

Ağşaminan: Akşam vakti

Ağzı barabar: Ağzı kadar

Ağzıbek: Sır vermeyen, ketum

Ahıret evi: Zıfak odası

Aklıbağ: Akı erer. Çocukların akı erer akıl baliğ yaşa gelmesi.

Al: 1.Kırmızı 2.Geline tozağı takılınca yüzünü örten kırmızı bez 3.Hile,düzen

Al başlı: Al duvaklı gelin

Alağaz: Sır saklamayan, lüzumsuz

Ala bele: Çeşitli renk

Ala firig: Yarı kuru, yarı yaş henüz olmamış

Ala kesbir: Yarım yamalak

Ala: Karışık Renk

Alağıtirmiş: Ala getirmiş

Alarga: Ala karga

Alaz: Ağzında sır saklamayan, ukala

Alaciin: Alacaksın

Alaçakır: Henüz olmamış, ham

Aladdirigk: Elektrik

Alaf: Lav, alev

Alafla: Yak

Alalade: Normal olmayan, yalan yanlış
Alaman: Alman milleti
Alamed: Gösteriş, çaka
Alaş: Köpek adı
Alazlama: Hafif pişirme, hastalık adı ve tedavisi
Aldan aşağı: Dikine aşağı
Ale: Alayı, hepsi, tamamı
Alelacele: Çarçabuk
Algın: Hastalıklı
Alıgh: Eski bez parçalarıyla dikilmiş minder
Alıghlı: Üzerine yırtık pırtık giyen
Alışgan: Alışkan
Alimallah: Evvel Allah
Alma dilimi: Motid adı
Altına üstüne oğyma: Cenaze kaldırma masrafları
Altını üstünü oğörme: Malların tımarını yapma, yemini suyunu verme
Amade: Hazır ‘Emrine amadeyim’
Amaningg: Şaşma ünlemi
Amel: İshal ve kişinin bahtı kaderi
Angırış: Eşeklerin ses çıkartması
Anggıt: Ördek çeşidi, saf, enayi
Anniğin şaghı: Alnıyın ortası
Anaç: Olgunluk çağına gelmiş doğurgan canlının verimli hali
Anadan üran: Çırlçıplak, doğduğu gibi
Anadut: Sap yüklemekte kullanılan ve tutacağı üç çatal olan uzun saplı ağaç alet gibi Saklandığı tahta depo
Analı gız: Boncuk örgü motifi
Anca: Ancak
Anedder daşır: Kadın aile reisi
Annı: 1.Alnı 2.Hemen karşısı
Aragıcı: Hırsız
Araba aşı: Yozgat ili ve bu ile sınır köylerin özel gün yemeği
Arası kesdim: Erkek çocuklar tarafından koşuşturma ve kovala ile oynanan bir oyun
Arbılma: Abanma

Ard: Arka
Arden seleyin: Arkası sıra
Arıgh: Zayıf, cılız
Arıd: Temizle topla, yıka
Armıd: Armut
Arpalıgh: Köye yakın arpa ekilen küçük tarla
Arzı: Arzu
Ashab daşı: Çamaşır yıkama taşı
Asbab: Elbise, giyim
Asdar: Yapının içerden tavanı ve giysinin iç yüzü
Ası Yozgad: Elmadağ ilçesinin yerel ismi
Ası: Asabi, sinirli
Aş garişdırma: Yayla çorbası
Aş gatma: İki parçalı yemeği karıştırma
Aş verme: Hamile kadınların bazı yiyecekleri aru etmesi
Aş: Yemek
Aşşag: Aşağı
Aşag: Tımar tarağı
Aşena: Evde yemekle ilgilenen reis kadın
Aşgar: Çirkin yüzü
Aşı: Hayvanların kulağı kesilerek yapılan belirti, meyve aşısı
Aşıgh: Âşık
Âşık oyunu: Koyun ve keçi bacak eklemlerinden elde edilen aşık ın zar haline getirilmesiyle kumar amaçlı oynanan bir erkek oyunu
Aşır aşı: Aşure tatlısı
Aşikar: Aleni, açık
Aşlagh: Ekli, eklenmiş
Aşlama: Ekleme
Atatürk yürağ: Motif adı
Atmaca: Sapan
Avara ayı: Kasım
Avara gamla: Boş ve işsiz kalmak
Avara: Boş, işsiz
Avgın: Küçük su yolu

Avı: Zehir
Avırt: Avurt, Ağız ve çene
Avlağa: Avın bulunduğu mevki
Avrad: Erkeklerin hanımlarına karşı hitap sözü
Ayuğcu: Yakın yer
Ayağaltı: Ortalık, merkezi yer
Ayağh yolu: Tuvalet
Aydaş: Bebek hastalığı
Aydede: Aya verilen isim
Aygul ‘Aydınul’: Ayçiçeği
Ayı döndürme: Kamçı yardımıyla topaç döndürme
Aynalı: Heybe, kilim motifi
Ayrığhçı: Bağ bahçe ve tarladan ayırık otu toplayan işçiler
Ayrıyeden: Ayrıca
Ayuğcu: Ayakucu, çok yakın
Azad: Serbest bırakma, affetme
Azamedli: Çok büyük, görkemli, heybetli
Azap: Mevsimlik ve tüm masrafları ağasına ait olan tarım işçisi
Azığh: Azık. Yedeğe alınan hazır ve kuru yemek
Azımda: Terk etme, kaybolma
Azınsamagh: Az görmek
Azma: 1.Yol ve iz kaybederek kaybolma 2.Azgınlasma
Aznaşma: Ağız dalaşı yapma, bozuşma

-B-

Bağışgisi‘Çalkama’: 1.Olmamış üzümünden yapılan ve yardımcı yemek olarak yemeklerin yanına konulan ve su karıştırılarak yenilen pekmez türü bir yiyecek 2.Ayran
Bağ gazanı: Teş
Bağ: Bey
Bağen: Beğen
Bağlim: Bayri
Baar: Bağır

Babal: Vebal
Babalan: Zıkkımlan
Babalı boynugna: Vebali boynuna dan bozma
Babında: Nezdinde
Baca: Bahçe
Bacı: Kadınların birbirlerine karşı hitap sözü. Abla
Badal: Basamak
Baddal: İşe yaramaz, kullanılmayan
Bade: Başka ‘ondan bade’
Badı: kaz
Badı badı: Kazlara git anlamında kullnılır
Badman: Sıvı ölçü birimi
Bağli: Başka (ondan bağlı)
Balagh: Yavru camız
Baldırbacagh: Çıplak, aç, fakir
Baldırcan: Patlıcan
Baliğ: Ergin ‘O artık akıl baliğ oldu’
Bannagh: Parmak
Barabar: Beraber
Bardagh: Tahtadan oyularak yapılmış 8-10 kg su alabilen su kabı
Bari: Keşke
Barnagh çöreağ: Saçların altı ve üstüne kor ateş konulması ile yapılan ve parmak şekline getirilen bir çörek
Bas geri: At ve katırlarda geri git anlamında kullanılır
Basdıgh: Pekmez, ceviz ve yarma ile yapılan bir nevi çikolata
Baş agrısı dudu: Hamilelik sancıları başladı.Sara krizine girdi
Baş: Sayı, adet
Başağrı: Aşağı doğru
Başoğharı: Başa doğru. Yukarı doğru
Başoğru: Yukarı doğru
Başakaghma: Başa kakma
Başev: İktisadi durumu iyi aile
Başı gayisi: Başı dertli, sorunlu
Başında bi çıghacagh var: Başına bir bela gelecek

Başı agrıghlı: Saralı, marazlı

Başşagh: Ürünün bahçedeki son kalıntısı

Baş vekil: Başbakan

Bavıl: Valiz

Bayraghdar: Bayraktar. Düğünlerde bayrak taşıyan kimse

Bayrak galdırma: Düğün ve sağdıç evine bayrak dikme

Bayraktar yolu: Düğünlerde bayrağı taşıyan kişi ve arkadaşlarına verilen küçük hediye

Bayram ba: Bayram günleri olan geçici rahatsızlık

Bayramcalıgh: Bayramcalık. Bayramlarda geline götürülen elbise,eşya

Bazaringyolu: Mal ve sebze pazarından bir önceki gün

Bazarlıgh: Pazarlık,satılacak olan

Bazı:Bazen

Bazlama: Taze yufka

Bediriş: Kadın ve erkeğin birlikte oynadığı müzikli grup oyunu

Bek: Pekçok fazla

Bekirad: Çok rahat

Bekişgin: Sağlam, vurdum duymaz

Bekitmek: 1.Güçlendirmek 2.Desteklemek 3.Vurmak

Bekmezli ufamaç: Pekmezli kuru yufka ile pekmez karışımı ile elde edilmiş bir yiyecek

Bekmezli yoğort: Yoğurt ve pekmez karışımlı bir yiyecek

Bel:1.İki tepe arasındaki geçit, yerleşim yerlerini bir birinden ayıran sınır2.Toprak kazma aleti

Belci: Bağ, bahçe bellemede çalışan işçi

Bele: Sar, dola

Beleme: 1.Kundaklama 2.Karıştırma, bulaştırma

Belgizar:Armağan,hatıra

Belinglemek:Aniden irkilmek,uykuda konuşma ve hareketlenme

Belkid:Belki

Belle:Öğren

Bellenceligk:İlk öğrenilen.öğrenmelik

Bengiz:Yüz,surat kısmı yanak

Bedri:Hasır örgü

Berhudar ol:Çok yaşa anlamında

Besleme:Mağdur durumda olanları eve alarak ona bakma,koruma altına alınan kişi

Besmeç:Bulgurla yapılan bir nevi çiğ köfte

Bestil:Kurutulmuş meyve ezmesi

Beşdaş:Beş tane misket büyüklüğünde taşla oynanan kız oyunu

Beşigk kertığ:Beşik kertmesi

Beyhuda:Boş,Ümitsizlik ünlemi

Bı ser:Bu sefer

Bı yıl:Bu yıl

Bıghmagh:Bıkmak

Bıcaghkıgh:Mutfak ve tabak kaşık dolabı

Bıçgın:Yiğit,çrvik

Bıdış:Bıdık,sevimli ve tavlı küçük hayvan

Bıldır:Geçen sene

Bılığh:Sevimli ve besili hayvan yavrusuna verilen isim

Bırda:Burda

Bızalacı:Karnında yavru olan inek

Bi bile:Olumsuzluk edatı ‘asla’

Bi cimcigk:Ufacık

Bi çare:Çaresiz,zor durumda olan

Bi solugh:Biraz,bir nefes alımlık süre

Bi uğün:Bir gün

Bibi:Hala

Bici bici:Kümes hayvanlarına gel anlamında kullanılan sözlük

Bicimcigk:Azıcık

Bide:Birde veya anlamında kullanılan yapım eki

Bilağ:Bileği,bıçak tırpan gibi kesici aletleri bileme aracı

Bilya:1.Misket 2.İri mermi saçması

Bilader:Erkek kardeş

Bildig:Tanıdık

Binid:Binebilecek taşıt

Birez:Biraz

Biri bizi gogluyo:Biri bezi çekiştiriyor

Bişaal:Bir şekil

Bişe:Bir şey

Bişirig:Dama atılan ince çamur
Bizi kesiyo:Bizi çekiştiriyor
Boğön:Bu gün
Bobbili:Erkek halayı adı
Boğaz basması:Boğaz ağrıları
Boğaz:Aç gözlü,çok yiyen
Boğazlağa:Honi,değirmende buğday konulan ağızlık
Boğmaca:Süreklilik arz eden öksürük
Boğon küğün:Bugünkü gün
Bohça gönderme:Gelin tarafının nişanı bozduğunun ifadesi olarak güvey tarafından getirilen takı malzemelerini güvey tarafına gönderilmesi
Bondi:Bidon
Boor:Böğür,yan taraf
Bosboğör:Yan üzeri boydan boya
Bosdan:1.Kavun,karpuz ve bunların ekildiği tarla 2.Kavun
Boşay:Aralık
Boydagh:Tek başına yalnız
Boyun bağ:Kaşkol kravat
Boyundurugh:Kağnılarda öküzlerin boynuna gelen ağaç
Boz bulamaz:Karışıklık,belirsizlik
Boz:Beyaz,sarı karışımı renk,ekimi yapılmayan tarla(Anız)
Bozo:Köpek adı
Böbürlenme:Büyükleme
Böcüg:Böcek
Bön:Saf,sessiz,aklı ermez
Bördledmeg:Az pişirmek
Burağarsıgh:Bağarsak
Bufaat:Bu vakit,bu zaman
Buğrü:Kambur
Buk:Çalılık
Bukme:İçerisine peynir,yumurta ve ıspanak konulan yufka
Büküm:Üç yufkadan oluşan içi katıklı azık ekmeği
Bulamaç:un ve yeşil mercimek karışımı bir çorba
Bulcuma:Bulmuş ya da elde etmiş gibi yapıp kendi kendini teselli etme

Bulgur iç pilav:Bulgur,dereotu,salça ve soğan ile yapılan bir pilav

Bulgur püskürtmesi:Hastalık adı

Bungalma:avarelik durumundan sıkılma

Buncağcığh:Bu kadarlık

Bunnar:Bunlar

Bure:Burayı

Burgu:Matkap

Burgundu:1.Mide kazıntısı 2.Eğildi

Buruşugh:İş bilmez,zayıf,cılız

Buvarsıgh:Bağarsak

Buvez:Bu kez

Buymagh:Üşümek

Bürüğ:Kadınların giydiği kara çarşaf

Büzüdügk:Somurtkan

-C-

Caak:Ceğiz.Geleceğiz-Gelecaak

Caal ‘Cahil’:Genç tecrübesiz

Cafeyar:En iyi,en güzel,kıymatli maden

Cağdim:Cektim

Canevi:Kalp,yürek

Carcur:Jarjör

Cavlagh:1.Kaygan 2.Kel

Cazgır:Gereksiz itiraz eden

Cebri:Zorla,izin olmadan

Cedele:İtiraz,eleştiri anlamında kullanılır

Cedelleşme:1.Tartışma 2.Görüş ayrılığı

Cehiz:Çeyiz

Celallendi:Üzüldü,Kızdı

Celke:Sırılsıklam ıslat

Cello:İlenç,sıradanlık

Cemgirme:Sırıتما

Cemali:Yüz güzelliği,yüz

Cemegk:Saban,koten,bel,kürek gibi aletlerde,uvendere ve sopanın ucuna takılan yassı demir,kazıma aracı

Cemegke:Akıl ermez erişkin ‘cahil cemekenin içinde kaldık’

Cemkirme:Sırtarak lafla karşı gelme

Cendere:Baskı,kıskanç

Cangirdeme:Can sıkıcı sözler söyleme ve köpek yavrusunun havlaması

Cepgken:Kadın ceketi

Cereme:1.Zaar 2.Bedel

Cevaz:Müstehak

Ceviz oyunu:Cevizle oynanan kumar ütme amaçlı bir oyun

Cezalandırma:1.Yargılama 2.Düğünlerde görevini hatalı yapan,düğün kahyası,sağdıç ve kınacıların eğlence kuralları içerisinde cezalandırılması

Cıbarma:Ateşten ya da dış etkenlerden dolayı cilt veya sebze üzerinde oluşan zadelenme

Cıbil:Çıplak

Cıbir:Tüyü dökük,kel

Cıbiş:Çıplak,tüyü dökük

Cıgga:Küçük parça

Cılgh:Bozulmuş yumurta

Cılga:İnce,patika ve kestirme yol

Cılandırığh:İşe yaramayacak şekilde yumuşamış olan meyve,sebze,et

Cımbar:Curhalıkta dokunan şeyin genişliğini muhafaza etmeye yarayan alet

Cımbıldama:Şımarma

Cıncıgh:İçi emayeli tabak ve cam eşya

Cırcır:Fermuar

Cırıl:Tarla kuşu

Cırnagh:Tırnak

Cıs:Çocuğun ateşe ve tehlikeli şeye yaklaşmaması için söylenir

Cıscıbil:Çırılçıplak

Cıv:Hemen yok ol,kaç

Cıvıgh:Fazla sulu,şımarık

Cıvıladı:Ansızın kaçtı

Cızı:Sınır,kıyı

Cızıgh:Çizik
Cibidig:Sırılsıklam ıslanma
Cibilindirigk:Açık havalarda damda yatmada kullanılan koruyucu tül bölüm
Cibilliyet:Soy,kök,kabile
Cibilliyetsiz:Kötü soylu,ahlaksız
Cibre:Şirasi alınmış üzüm posası
Cici:Süslü eşya,yeni
Cihet:Cesaret
Ciik:Cağız,ceğiz,yapacağız,yapaciik
Cılbır:Domates,yumurta,sopan ve bulgurla yapılan bir yemek
Cin dudu:Sara hastalarının kriz geçirmesi
Cinder:Cinlerle ilgilendiği söylenen kişilere denir
Cingan:Çingene
Cip:Jeep
Cirit:At üzerinde oynanan kültürel oyun
Cirpeden:Aniden
Cirpidli:Çapaklı
Cirpidme:Başından kesme
Civan:İnce ve uzun boylu,yakışıklı
Civriz:Buruşuk
Cizlavut:Bir çeşit lastik ayakkabı
Codi:İbikli,serçegillerden bir kuş
Comaat:Cemaat
Comba:Camız
Combadan:Suya atlanınca söylenen ve sudan çıkan söz
Corugh:Zayıf,cılız
Cört:Zayıf,işe yaramaz
Cugga:İnsan ve hayvan memesi
Cugguya addı:Göğsüne sakladı,aldı
Culugh:Hindi
Cuma ağşamı:Perşembe
Curhalıgh:Dokuma tezgahı
Cuvara:Sigara
Cü cü:Tavuklara gel anlamında kullanılır

Cücüg:Civciv ‘kaz,tavuk ve kuş gibi hayvanların yavrusu’

Cümiyelik:Cuma günleri düzenli olarak yoksullara yapılan yardım

Cümüye:Cuma

-Ç-

Çagharalmaz:Tabanca,tüfek

Çaghıldagh:Koyunun yününde kuruyarak kalmış pislik

Çaghır:Değişik renkte göz rengi olan

Çaar:Çağır

Çağa:Uzun sırık

Çağel:Çok fazla

Çağmel:Kancalı demir

Çal:Maya ‘Yoğurt çaldı,mayaladı’

Çalghama:Yoğurt,ekşi,şeker gibi yiyeceklere su katılarak yapılan içecek

Çala:Ara renk

Çalgı:Süpürge otu denilen otlardan toplanarak yapılan düzensiz bir süpürge

Çaligh:İnce ve eğri bacaklı

Çalma:1.Katı,sarı pekmez 2.Yoğurt mayalama işi 3.sıvı bir şeyi elle her hangi bir yere sürme

Çamır:Çamur

Çapacı:Çapa yapmak için tutulmuş işçi

Çapıd:Çaput

Çar:Kadınların başına örttüğü örtü

Çardagh:Ambar,ahır,ev g,b, yerlere tahtadan yapılmış oturma ve yatma yeri,bir nevi divan

Çarigh:Bir çeşit ilkel ayakkabı

Çat ağzı:Ortalık yer

Çat:Kavşak,tartışma

Çatal aşı:Yeşil mercimek ve bulgurla yapılan bir yemek

Çatal gapı:Kanatlı avlu kapısı

Çatal:Saman sap,toplamaya yarayan ağaçtan yapılmış tahta alet

Çat-ayaz:Çok soğuk,don

Çatma:1.Bağ,bahçe ve tarlada gölgelik için yapılan seyyar baraka 2.Tartışma,kavga

Çavdı,ar:1.Uçtu 2.Kaçtı
Çegki:Kantar
Çegkme:Benzeme
Çebiş:Bir yaşını bitirmiş oğlak
Çeç:İşlenen tahıl ürünlerinin açıkta yığılı hali
Çedene:Kenevir tohumu
Çek:Pamuk atma aletinde vurucu
Çekememe:İstememe
Çekiş:Ağız kavgası ve lades oyununa girişme
Çelengg:Yığıltı üzerine süs amaçlı yapılan çıkıntı,şekil
Çelik oyunu:Sopa ve çelik denilen sopa parçasıyla erkek çocuklar tarafından,dikmeli,tenmeli,kuyulu adlarıyla üç farklı şekilde oynanan bir oyun
Çelme:Ayak,bacak
Çelpeşigk:Karışık,anlaşılması zor,dolaşık
Çeltegk:Yardımcı
Çemren:Eteğini ve paçalarını topla
Çenge:Köşe
Çened:1.Bacak 2.İkiye ayrılmış nesnelerin her biri
Çente:Çanta
Çepin:Küçük çapa
Çerçi:Seyyar at arabası ile satış yapan bir nevi bakkal
Çerez:Kuru yemiş
Çerigk:Sekiz kg ağırlığında bir tahıl ölçeği
Çeten:Sal,at arabası,kağrı gibi araçların üzerine konulan söğüt dalından örme kasa
Çetig:Çekirge
Çeyiz yazma:Düğünlerde geline verilen takı ve eşyaların geline ait olduğunu belirten senet
Çıghacagh:Çıkacak
Çıghar:Çıkar
Çıghı:Çıkı,küçük malzeme torbası
Çıghım:Bağ,bahçe ve tarla işçilerinin dinlenmek için belirledikleri mesafe
Çıghışma:Birbirlerine sert sözler söyleme
Çıghla:Sade,yalnız,tek
Çıghrigh:Pamuğu ip haline getirmede kullanılan bir alet

Çığnama:Çiğneme

Çığdem gezdirmе:Baharın müjdesini vermek için erkek çocuklar tarafından oynanan bir oyun

Çıgınagh:Çiğnen,ayak altı merkezi yer

Çıgır:Çağır

Çığit:Çiğit,Çekirdek

Çığsegk:Sarı

Çıtlıgh:Sakız elde edilen ve tırpan biçerken sapların bir araya toplanması için ayakçak (tonge) yapılan çıtlık otu

Çıçeağyı:Çiçek ayı,nisan ayı

Çidleğk:Çekirdek

Çifd:1.Çift 2.Herk 3.Eşlerden her biri

Çifde:At ve eşeğin arka ayakları

Çilingir:Temiz,titiz kişi

Çillenme:Küflenme

Çitlim:Küçük üzüm salkımı

Çim:Yıkan

Çimen:1.Yıkanan 2.Çim

Çinigk:Tahıl ölçеği,sekiz kilo ağırlığında metal bir araç

Çintig:At,katır,eşek gibi hayvanların arka ayaklarını kullanması ve insana vurması tokat,sopa

Çir:Kayısı kurusu ve kompostosu

Çit:1.Herk etme işi 2.Pamuktan dokunmuş ince kumaş 3.Bağ ve bahçe kenarlarına yapılan çalı çırpı türü set

Çitime:Yırtık,kilim,kumaş gibi nesneleri örme işi

Çitsi:Çalı,çırpı

Çizik ya da mıgh oyunu:Çocukların belirli kurallara göre çivi ile yerleri çizerek oynadıkları bir oyun

Çogh:Çok

Çohglugh:Çokluk

Çokeaen:Çökülen derin toprak zemin

Çolpa:Sakar

Çomagħ:Burnu büyük

Çopur:Yüzünde çiçek hastalığından leke kalmış kişi

Çor:Nezle,grip türü soğuk algınlığı
Çoragh:Bir tür killi toprak
Çorbee:Çorbayı
Çorlu:Hastalıklı kişi
Çot:Kısa,çelimsiz
Çöç:Yerköy yöresinde besmeç
Çökegk:Çökülen sulu toprak
Çöllemiş:Yatağı ya da altını ıslatmış
Çömçe:Tahta yemek kepçesi
Çömermiş:Hafif hafif yumrulmuş,kabarmış
Çömez:Çobanın yanında çalışan yardımcı çocuk,çoban çırağı
Çömüd:Çömel
Çöregk:Saçta yapılan hamur ekmeği
Çörtügk:Buruşuk
Çöz:Yağlı bağırsak
Çufan:Çamaşır yıkamada kullanılan bir ot cinsi
Çul:Kilim
Çür:Yüzük oyununda son sayı

-D-

Daghı:Takı,düğünlere misafirlerin gelin ve damada takılan hediye
Daghın:Takın
Dağaelmisin:Değimlisin
Dağaermenligk:Üğütölmek üzere hazırlanmış buğday
Dağme:Değme
Dabansız:1.Korkak,cesaretsiz 2.Kararsız
Dabaz:Bir kaşıntı hastalığı
Dadanma:İstenmeyen yere gide gide oraya alışma
Daldı:Tatlı
Daedle:Denetle,göz kulak ol
Dagga:Dakika
Dağlama:Hafif ateşte kızartma
Dah dah delisi:El alem içinde rezil etme
Dahde:Fırlat at,itekle

Dahgdiri:Kadının alt giysisi olup,astarlı pazen kumaştan dikilen pijama

Dal:Omuz

Dambaşı:Toprak örtülü düz çatının üzeri

Damızlıgh:Verimli mal ve davar

Dane:Tane

Danışıgh:Danışık

Dar ağacı:İdam sehpası

Dartı:Tartı

Davar gelme vaghdı:Saat on bir-on iki arası

Davar gitme vaghdı:Saat on beş-on altı arası

Davran:Başla,hazırlan

Dayama:Kömbe çöreği

Dayı yolu:Düğünlerde güvey tarafının gelinin dayısına verdiği hediye

Dayım:Her zaman,devamlı

Degkdur:Uslu,terbiyeli olur

Degk:Denk

Değze:Teyze

Debelenme:Kıvrınma,yerde yuvarlanma

Deber:Dengesiz,her şeyi döküp kıran

Debil dübül:Düzensiz yürüyen,duran

Degkdurmaz:Uslu durmaz

Değirmenci çörağ:Dayama,bir nevi somun ekmeği

Değneg:El sopası

Deha:Daha

Dehlemek:Yürütmek,sürmek

Dek dur:Uslu dur

Dek:Denk

Delalet:İşaret

Delbeder:Fakir,zavallı,düzensiz

Deleağanl:Delikanlı

Dellal:Çağırıcı,duyurucu

Dembeden:Aniden

Demrağ:Cilt üzerinde kapaklaşmış geniş yara

Dengişiğk:Değişik

Dengiz:Deniz
Dene:Tane
Dep:1.Yürü 2.Belle
Depgki:Bel aletinin ayakla basılan ahşap kısmı
Depe:1.Tepe 2.Kafa-baş
Depeleme:Çiğneme,ezme,öldürme
Depeligk:Üzeri altın ve gümüş paralarla süslü kadın başlığı
Depigk:Tepme
Dereağışlı:Derekışla
Deremet:Çare
Desde:Teste
Deşirme:Toplama
Deşmegk:Eşmek,eşeleyip dağıtmak
Deve oyunu:Temsili olarak deve yapılarak erişkin erkekler tarafından oynanan seyirlik bir oyun
Devriş:Derviş
Dıdının dıdısı:Uzaktan tanıdık,el yabancı
Dıghım:Küçük lokma
Dıghız:İşlenemeyecek kadar ıslak toprak ve konuşulamayacak kadar tok sözlü kişi
Dığdırme:İnce ince akıntı
Dımıgh:Tımık Ağzın içten tavanı
Dırat:Kır at
Dırıtma:Sırıtma,karşı durma
Dırmıgh:Tırmık 10 dişi olan yerden sap toplamada kullanılan tahta tarım aleti
Dırmıntı:Tahıl ürününü topladıktan sonra tırmığın topladığı kalıntı
Dırr:At ve katırlarda dur anlamında kullanılır
Dırree:Çobanın sürüyü suya davetinde söylediği söz
Dısdıbilagh:Çırılçıplak
Dısdıvragh:Derli toplu
Dışlıgh:Rahat,huzur
Dızıgh:Diz çok,çömel
Dığniyom:Dinliyorum
Did:İyice araştır
Didinme:1.Çabalama,uğraşma 2.Kümes hayvanlarının gagalarıyla kaşınmaları

Dik dombalağ:Baş üstü durma
Dike:Bir parça yiyecek anlamında
Dikilmegk:Ayağa kalkmak,karşı koymak
Dikolta:Kadın iç giysisi gecelik
Dil altı:Sarılık hastalığı
Dil gırma:Kibar konuşma
Dilbar:Dilber
Dillala:Kadın ve erkeğin birlikte oynadığı müzikli grup oyunu
Dingel:1.Ayakta durma 2.Karşı gelme
Dingildegk:Eğreti ve sabit olmayan
Dinari:İskambilde karo
Dingildeme:Hoplamak,zıplamak
Dipcig:Bel ya da küreğin seyyar ayaklığı
Dir dir tidriyo:Tır tır titriyor
Direme:Direnç vermek için yapılan direk
Direngeç:Dayak,destek
Dirgen:Harmanda sapları yaymaya yarayan tahta çatal alet
Diri,boz aş:Yarma ile yapılan bir yemek
Dirlikg:Geçim,düzen
Dirlikgsiz:Dirliği olmayan,geçimsiz huysuz
Dişemegk:1.Aletin ağzını açma 2.Çocuğun dişe gelmesi
Divriğ:1.dağın tepesi,doruk 2.Tuğmen çıkıntı
Diyeşet:Büyük ölümlerinde ve gurbete çıkışlarda söylenen manili ağıt
Dizeağtırdi:Af dilettili,önünde diz çöktürdü
Doghdur:Doktor
Dogklüm saçlım:Darmadağın
Dobiş:Kel
Dogh:Tok
Dognuz çöemlden:Yel adı
Doked:Dağıt serbest et
Dokuz dalye:Dokuz tane yassı ve yuvarlak taşı el topu yardımıyla devirterek oynanan kız oyunu
Dokuztaş:Cüz oyunu
Dolama:Parmakta çıkan yara

Dolamaç:Virajlı,dolambaçlı
Dolegk:1.Düz,düzgün 2.Ağırbaşlı,olgun anlamında
Dolmağlem:Dolma kalem
Domarıyo:Kabarıyor,çıkıyor
Dombalagh:Takla
Domurma:Kısa kısa keme,budama
Dong:Pijama,gecelik türü bir iç,giysi
Donyağ:Hayvan yağı
Dorudgan:Somurtkan
Döl dogdü:Koyun ve keçilerin yavrulamaya başlaması,sebzelerin ilk ürünleri
Dönüm:Sefer
Dört nala:At ve eşeklerin koşma şekli
Döş:Göğüs,bağır
Dubaracı:Dalavereci
Dud:1.Tut 2.Hazırla 'değirmenliği tut'
Düğün alayı:Düğün davetlilerinin oluşturduğu kalabalık
Düğün ekmağ:Düğünde mahalleye verilen yemek
Düğün keağyası:Düğünün sevk ve idaresini sağlayan kişi
Dulda:Kuytu yer
Duldaligh:Yağmur,kar ve güneş gibi etkenlerden korunmak için müsait kuytu yer ya da oluşturulmuş yer
Dulugh:Yanağın saçlı kısmı
Düngür:1.Gelin ve güvey ailelerinin her biri 2.Kız istemeye gelenler
Durna dili:Motif adı
Duşman:Düşman
Duve:Bir yaşını bitirmiş dişi buzağı
Duvel:Devlet
Duven:Harmana biriktirilmiş sapın işlenmesi için alt tarafı taşla örülmüş tahta araç
Düdüüt:Çocuk dilinde motorlu taşıt
Düğün kahyası:Düğünlerde meydana gelen tüm iş ve etkinliklerden sorumlu kişi
Dünağaen:Dünkü gün
Dünürücü:Evliliklerde kız istemeye giden
Dünya evi:Nikah
Dürr:Koyun ve keçilere dur anlamında kullanılan sözcük
Dürüm:İçinde yiyecek olan ekmek
Düzdür:Dizdir

E-

E:1.Efendim 2.Duydum

Ebe:1.Büyük anne 2.Doğuma yardımcı kadın 3.Yaşlı kadın

Ebee:Korku ve telaş bildiren ünlem

Ebem guşağ:Gök kuşağı

Eci:Amca,dayı kadınlarına söylenen söz ‘yenge’

Ecik:Az,biraz

Ecinni:Hayali güç ‘cin,peri’

Edacame:Edeceğime

Ede:Ağabey

Edebsiz:Adapsız

Edici:Yufka ekmek açıcı günlük işçi kadın

Ediraf:Etraf

Efsal:Uygun,iyi

Egsigetegk:Kadınlara erkeklerce verilen isim

Eğdecek:Gidecek

Eğderik:Gideriz

Eğdişme:Tartışma

Eğer:At ve katırın üzerine binilmek için yapılmış olan bir tür oturak

Eh:Tamam

Ehbab:Ahbab

Ehdi,behdi:Eşi,dostu

Eke:1.Anaç 2.Verimli 3.Yaşlı

Ekeneg:Ekilecek yer

El gapısı:Kadına göre koca evi

El gızı:Gelin için söylenir

El öpme:Güvey ve gelinin düğünden sonra sağdıçıyla birlikte gelinin ailesinin elini öpmeye gitmesi

El verme:Şeyh ve ocakların kendilerinden sonra gelecek kişiye verdiği müsaade

El:1.Vatan,yurt 2.Gurbet 3.Yabancı

Elavay:İşlerinde başarısız,beceriksiz olan kimse

Elbir:İş birliği yapma

Elcegk:Herhangi bir hacetin sapında bulunan elle tutacak kol

Elduvan:Eldiven

Elegkci:1.Elek yapan ve satan kişi 2.Kadınların birbirlerine karşı Çingene anlamında kullandığı söz

Elemi:Öyle mi

Eletinci:Götürünce

Elgadar:Ufak,küçücük yer

Eli gulağanda:Başlamak üzere

Elidar elibol:1.Maddi imkanı yok 2.Maddi durumu iyi

Elin uşag:Elin adamı

Elingde var:Maddi durumu iyi

Elingde yogh:Maddi durumu zayıf

Ellam:Sanırım herhalde

Elleşmegk:El ele tutunarak yardımlaşma

Elligk:Eldiven

Elmi:Kolaylığın sırrı

Emen:Ağaç veya sebze dikmek için açılan çukur,yeni dikilmiş bağ

Emendirme:Zahmet verme

Emi:Tembih sözü

Emişigk:Aynı anneyi emmiş kişi,süt kardeşi

Emligk:Yeni doğmuş kuzu

Emme:Ama,lakin

Emraz:Özür,kusur

En:Koyun,keçi türü hayvanların tanınması için kulaklarına yapılan kesme işaret

Engeyin bilme:Bir şeyin yolunu yordamını bilme

Enigk:Yavru kedi ve köpek

Epeğ:Varolma ve çoğunluk durumu

Er:1.Eş,koca 2.Erken

Eremekem:Müsait iken

Erincegk:1.Üşenen,tembel 2.İsteksizlik

Ersin:Hamur kesmede kullanılan metal araç

Esger:Asker

Esirgenme:Korunma

Essah:Doğru,sahi,esas

Eşgi:Ekşi

Eşme:Küçük su kaynaklarında oluşan küçük gölet,çukur
Etme:Yapma,aman dileme
Ev üstüne ığırme:İç güveyi girme
Evcigk:Çocukların taş ve toprakla yaptığı oyuncak ev
Evdirme:Acele etme
Evirici:Yufka ekmek pişiricisi
Evlegk:Yarım dönümlük alan
Evmegk:Acele etmek
Evrğaç:Yufka çevirmeye yarayan yayvan sopa
Evsin:Avcı bekleme kulübesi
Eyğseri:Çok soğuk
Eyçç:Koyun ve keçiler yaylım halinde iken geri dön anlamında söylenen söz
Ezel:Ezeli ‘evvel’

-F-

Fagh:Tuzak
Faghır:Fakir
Faarkenme:Böbürlenme
Fadime:Erkek halayı adı
Feem:Dikkat
Fehm:Derman,takat
Felfes:Dikkatsiz
Fer:Güç,derman,takat
Ferağma:Dinlenme
Ferik:1.Taze 2.Yetişmemiş
Feşel:Çocuklar için,yaramaz,hareketli anlamında kullanılır
Feyil:Doyum
Fingırdama:Ses çıkartma
Fırgha:Fıkra
Fısdıghlı:Fıstıklı ‘Boncuk örgü motifi’
Fırlan:Dolan
Filigk:Tiftik

Filinta:Tek kurşun atak tüfek
Firig:Olmak üzere olan bitki ürünü
Fişegk:Mermi
Fit:1.Ara açmak için söylenen söz 2.Eşit 3.Ödeşme
Foldur fos:Bol geniş
Fregk:Kilit

-G-

Gagaşak:Bir malzemenin yerinden oynaması,laçka olması
Gagh:Kalk
Gaba dolma:Heybe,kilim motifi
Gabagh:Kabak
Gaba guşugh:Öğlene doğru ‘saat 10 civarı’
Gabayel:Lodos,yel
Gabırğa:Kaburga
Gabil:Kabul
Gabile:Soy,kök,sülale
Gaçagh:Eşkıya
Gada:Dert,hastalık
Gadagh:Küçük ayakkabı çivisi
Gaddar:Acımasız,zalim
Gaddel:Sağlam,beği
Gaddırigh:Bir tarafı kaldırma
Gadef:Kadayıf
Gadim:Devamlı sürekli
Gadirligk:1.Haksızlık 2.Zarar
Gadmer:1.Kat 2.Araları yağlanarak yapılmış yufka türü bir çörek
Gafa kağadı:Nüfus cüzdanı,kimlik
Gafil:Gerçekleri göremeyen,sezemeyen bilgisiz ve dalgın kimse
Gagsamış:Gevşemiş,yıkılmaya ya da açılmaya yüz tutmuş
Gağnı:Öküz arabası
Gaham:Akraba,dost

Galbır:Kalbur
Gale:Kalay
Gayle:Tasa
Galeyser:Kale,hisar
Galın ekmağ:Kalında mahalleye verilen yemek
Galın malı:Kalın,başlıktan alınan bağ,bahçe ve hayvan kalınının baba evinde adlandırılması
Gama:Kama saldırı amacıyla yapılmış ucu oldukça sivri bir bıçak türü
Gaman:Kafa aşağı gelecek şekilde yüz üste yere düşme
Gambaz:İspiyoncu
Gamçi:Kamçı
Gan gudme:Herhangi bir kişi veya olaya kin duyma,kan davası
Gandil gozü:Nevruz çiçeği
Gandili:Motif adı
Gani:Çok
Gapaghlı:Kapaklı bakır yemek tabağı
Gapcıgh:Kabuk,posa
Gapı,pece:Dışarı,içeri
Gapı-ığlitleme:Düğünde gelinin bulunduğu evin kapısını bahşiş için kilitleme
Gapınma:Çaresizlik durumunda acil arayış
Gara düzen:Eski malzemeye eski düzene göre iş
Gara yapı:Kerpiç ve ahşaptan yapılan yol
Gara yel:Rüzgar adı
Garaoğyun:Kara koyun
Garabaş:Çoban köpeğine verilen ad
Garafadma:Dişi hindi
Garağaş:Kışın ilk ayları,Aralık
Garakile:Tahminen
Garaltı:Ezbere,bilinçsizce
Garamagh:Birini kötölemek
Garamed:1.Kader 2.Üzüntü
Garamıgh:Sert ve uzun dikenli ufak boylu sarı renginin kaynağı olan bir bitki türü
Garaugla:Hasta ve yeni doğum yapmış kadınlara musallat olduğuna inanılan güç
Garayaz:Siyahımsı

Gardaş:Kardeş
Garddı:Sertleşti
Gardeş yolu:Düğünlerde güvey tarafının gelinin kardeşine verdiği hediye
Gardiyen:Gardıyan
Gareğçili:Kara keçili
Garesor:Remork
Garez:Birbirine karşı güdülen kötülük etme isteği
Garı:Yaşlı ve şahsiyetli kadın
Garıgh:Su kanalı ve bahçede su toplama çukuru
Garıgız:Kara kız
Garındaş:Kardeş
Gari:Kayrı,başka
Garlama:Koşuşturma yoluyla yapılan keklik avı
Garmaagarış:Karma karışık
Garsanba:Sıkışık ve telaşlılık
Gaseved:Kısa uyku
Gasged:Kasket,şapka
Gaşdı:Kaçtı
Gaşıghla:Yemeğini bitir,çabuk ye
Gater:Katar
Gatigh:Ayran
Gatighlı:Ayranlı aş
Gav:Bazı ağaçlarda oluşan mantarın kurutulmasıyla elde edilen ve ateş yakmada kullanılan bir nevi çıra
Gave:1.Kahve 2.Çay salonu
Gaveci:Düğünlerde davetlilere çay ikramında bulunan kişi
Gavil:Konuşularak üzerinde anlaşılan hedef
Gavsara:Büyük sepet
Gavşagh:Kavşak yol bitişiği
Gavurga:Tahıl ürünlerinin ateşle pişirilmesiyle elde edilen kuru yemiş
Gaybed:Gıybed
Gayda:Kaide
Gayghıl:Dikdur
Gayıbınan gaynadı:Aniden,birdenbire yol oldu

Gayıd:1.Kayıt 2.Çerçeve

Gayıl:Razı

Gayım:Sağlam

Gayır:Koru,kolla

Gayırdama:Çatırdarak,yıkılmaya yüz tutma

Gayırma:Koruma,kollama

Gayış addı:Caydı,vazgeçti

Gayış:1.Kemer 2.Yapıların alt kısmına yapılan renkli badana

Gayıtınabagh:Halletme yoluna git

Gayle:1.Tasa 2.Merak

Gayma:Para

Ganyana dili:Oya örgü motifi

Gaynata:Kayın baba

Gaz ocağı:Gazla yanan bir nevi piknik tüpü

Gazağaç:Pulluk,kürek ve sabandaki çamuru kazımak için kullanılan metal kazıma aracı

Gaze:İhtişam,gösteriş

Geçgere:İki kişinin elleriyle tutarak taşıdığı tahta yük Salı

Ged:Git

Gelecam:Geleceğim

Gelecigk:Geleceğiz

Gelin çıgharma:Gelini babası evinden törenle alma ya da gelinin babası evine geri dönmesi

Gelinbacı:Yenge

Gelincigk:Yeni doğmuş bebek hastalığı

Gelinligk edme:Eşlerin birbirlerinin aile bireylerine karşı yaptığı saygı nitelikli hal ve hareketlerine denir

Gem:At idare etmek için ağzına verilen demir

Ger:Tadında sertlik olan yiyecek

Gever:Arktan su çevirme yeri

Geyib:Giyip

Gı:Eşlerin birbirlerine söyledikleri hitap sözü

Gıbdi:Cimri

Gıd:Az

Gıdıgh:Çwnwnin alt kısmı boğaz

Gıdım:1.Az 2.Küçük

Gıldır mıldır:Yuvarlana yuvarlana

Gımlıdıyo:Az az hareketleniyor

Gına davarı:Düğünlerde erkek tarafının kız tarafına gönderdiği süslenmiş hediyelik hayvan

Gınacı:Kınacı

Gıpcıd:Kes

Gır:Ak,beyaz

Gırgh anbar:Kırk ambar

Gırghlıgh:Büyük makas

Gıraç:Susuz arazi

Gıran:Öldürücü tavuk hastalığı

Gırç:Bir kısmını kesme

Gırf:Buğday başaklarının tırmığının gerisinde kalmış hali

Gırighlanma:Umut ederek bekleme

Gırıdma:Sırıتما

Gırığın gale:Kırıkkale

Gırışmagh:1.Paylaşmak 2.Hava atma 3.Kendini beğenme

Gırma:1.Melez 2.Hayvan yemi

Gırmızı:Domates

Gısmıgh:Fazla tutumlu,cimri

Gışlak:Kış mevsimi geçirilen yer

Gıt:Az bulunması zor olan

Gıtıl:Yorgan ve döşegin iç yüzü

Gıvadan:Sessizce aniden

Gıvan:Güven

Gıvıl gıvıl:Yerinde durmayan sürekli bir şeyler yapan

Gıvragh:Çabuk,atik

Gıvrım:Heybe,kilim motifi

Gıyı bıcağh:Kenar,köşe

Gıyılı gıyılı:Derli toplu

Gıyım:Parça

Gıypıgh:Küçük parça

Gızı olacağ:Üvey kızı

Gızılyuğrigk:El ve ayakta çıkan yaralar
Gızınma:Kıskançlık nedeniyle oluşan kızgınlık
Gideğde:Gide gide
Go:Yeşil
Go baldırcan:Yeşil patlıcan
Go gaç:Bırak kaç
Goceg:Yeni biten sebzenin yaprak ve dallanma durumu
Go paghla:Yeşil fasulye
Go:1.Dedikodu 2.Def et
Goğnsüz:Gönülsüz
Goğnü:Gönlü
Gocugh:Kışlık mont
Godeg:kısa,kalın
Golaçan edmekg:Etrafı gözden geçirmek,denetlemek
Golçagh:Kola takılan kolluk
Gole:Kolay
Goleme:Bağ çubuğunu toprak altından geçirerek bir kütük daha oluşturulma işlemi
Goma:Hayret bildiren söz
Gon:1.Bekle 2.Dinlen 3.Konakla
Gonagh:Çatlı büyük ve görkemli ev
Gonen:Gönen,su birikintisi
Gonşu:Komşu
Gonü:Gönlü
Gop:Git,ayrıl
Gopçur:1.Koştur 2.Kovala
Gopdur:Başı boşluk
Gorghmagh:Korkmak
Gorelme:Rahat ve düzensiz bir biçimde oturma
Gorpe:Küçük yeni yetişen
Gorugh:Koruk,olmamış üzüm
Gorücü:Evliliklerde güvey ya da gelin adayına bakmaya gitme
Gorümce:Bir kadına göre kocasının kız kardeşi
Görümceligk:Gelini ilk görmeye giden oğlan tarafının götürdüğü hediye
Gosdagh:Çok delikanlı,fiyakalı

Gotün gotün:Geri geri
Goya:Güya
Goynegk:Atlet yerine giyilen bir iç giysi
Goynüdü:İçin için yandı
Goyur:Koyver,bırak
Goz dağmesi:Nazar
Gozle:Takip et,kolla,bekle
Gozüdar:AÇ gözlü,cimri
Gubaşma:Beden işlerinde yardımlaşma
Gubur:Çöp,toz,toprak
Gubur gibi:Çok fazla
Gucele:Zar zor
Gucücügk:Ufacık
Gulagh:Kulak,kenar,parça
Gulağasma:Kulak asma
Guleş:Güreş
Guluç:Omuz ve sırt ağırları
Gumpür:Patates
Gundeligk:Günlük yevmiye
Gundeligkci:Günlük işçi,amele
Gupür:Gürültü
Gupürdet:Gürültü çıkart
Gur:Monte et,yerine yerleştir
Gursagh:Mide
Guşlugh:Sabah güneşinin biraz yükseldiği an saat 9-10 arası
Guvala:Kovala
Guved:Kuvvet
Guver:Bırak
Guverti:Yeşillik
Guyulu:Çok fazla

-H-

Hagh:Maaş,alacak

Haghedemem:Beceremem,üstesinden gelemem,elde edemem

Habe:Heybe

Haced:El aletleri,malzeme,gerek

Hadi gı:Haydi kız

Halbır:Kalbur

Halik: Duvar yaparken duvar taşlarının arasına sıkıştırılan küçük taş

Ham:İdmansızlıktan ya da idmansızlıktan doğan vücut yorgunluğu rahatsızlığı

Hamır:Hamur

Hancıgh:Hangisi

Haral:Büyük çuval

Harpadan:İki şeyin birbirine yerleşmesi ve uyumu

Hased:Aç gözlü,kıskanç,çekemeyen

Hasım:Düşman,rakip

Hasır:Kamış yaprağı ile dokunan bir kilim türü

Haşlıgh:Harçlık

Hatla:Atla

Hava çiledi:Hafif yağış yağdı

Havlu: ‘Avlı’ Evin önünde bulunan dört tarafı çevrili boşluk

Hayme:Çadır

Hazet:Hoşlan,sev

He:Evet,anladım

Heder:Zayi

Hedighk:Pişirilerek yenilen buğday,mısır türü yiyecekler

Helke:Su taşımada kullanılan kulplu bakır kova

Hepicigni:Hepsini

Hergk:Tarlayı sürme işi,sürülmüş tarla

Hergk ayı:Haziran

Hergele:Sabahları ineklerin toplandığı meydan,yaramaz,fırıldak

Heşleme:Hiç etme,zayi etme

Hıdırellez:Beş mayısı altı mayısa bağlayan gece

Hingzir:İlenç şeytanlık yapan,yaramaz
Hırhıgız:Çocuk dilinde hırsız
Hırpıd:Dökük saçık
Hırtlagh:Gırtlak,boğaz
Hısım:Akraba,dünür
Hıyar:Salatalık
Hızmad:Hizmet
Hin:Kurnaz,şeytani
Hindi:Şimdi
Hindigk:Hemen şimdi
Hol:Yumurtlanacak yerin belli edilmesi için konulan yumurta
Hollugh:Tavukların yumurtladığı yer,folluk
Horanta:Aile bireyleri
Hot:Kalça
Höcüm:Hücum
Hödügk:Korkak,aptal
Hömerme:Karşı koyma,sırtarma
Huylandı:Şüphelendi,inat etti
Hünkür:Haykırarak ağlama

-I-

Ighdı:Çöktü
Ighdıyar:İhtiyar
Iğil iğil:Hafif hafif
Ildır:Alaca karanlıkta ışık
Ilğıt Ilğıt:Hafif hafif esinti
Ilıman:Hafif sıcak
Ipılagh:Parlak
Irahmed:Rahmet,yağmur
Iras:Rast gelme
Irazı:Razı
Irbıgh: ‘İbrik’ su ve sulu şeyler koymaya yarayan kulplu emzikli kalp

Irgalama:Sallama
Irgatlıgh:Tarım ve tarım işçiliği
Irzuğrıgh:İlenç,namussuz
Isbat:Şahit
Isıcagh:Sıcak
Işmar:Göz ve kaşla yapılan işaret

-İ-

İbdi:Evvel,önce
İbik:Uç taraf,kenar
İcazet:İzin
İçci:İşçi
İçcimen:İş görmeyi seven,hamarat
İddisağ:Gözde çıkan arpacık
İkircigli:Tartışmalı,kuşkulu
İleğan:Leğen
İlkin:Önce,evvel
İlle:Yine
İlledli:Hastalıklı,kötü
İmece:Yardımlaşma
İncig:Adale,kas veya kemik incimesi
İnce hastalıgh:Verem hastalığı
İpil ipil:Çok parlak,aydınlık
İreçber:Rençber,çiftçi
İrenk:Renk
İrey:Rey,oy
İrezil:Rezil
İskemle:Sandalye
İşligk:Ceket gömleği
İvil ivil:Yavaş yavaş,inceden inceye
İyağsı galın:Vurdumduymaz,duyarsız
İyinnıgne:İyiliğine
İzeti nefis:Gurur,şeref

-K-

Kağyasımısın:Avukatı mısın

Kah:Biraz

Kahıç kakma:Kötülüklerini yüzüne vurma

Kelam Gadim:Kuran-ı Kerim

Kele bacım:Kadınlar arasında aman kardeşim anlamında kullanılır

Kelek:Kavunun olmamış hali

Keleş:Gösterişli,görkemli

Kepaze:Rezil

Kepezli:Saçları bakımsız kadın

Keraad:Çarpım tablosu

Kesdirme:Kısa yol

Kese:Para cüzdan

Kesenin dibi oğründü:Cüzdanda para bitti

Kesme hamır:Erişte

Keşgeg:Keşkek

Keşgem:Dilerim,isterim,ümit,bekleyiş

Kil:Çamaşırı yumuşatan bir toprak çeşidi

Killik:Kil çıkarılan ocak

Kilte:Düğme

Kirpit:Kibrit

Kışneme:Atların ses çıkartması

Kışş:Kümes hayvanlarına git,dağıl anlamında kullanılır

Kitli:Kilitli,kapalı

Koğ:Dedikodu

Koğcu:Dedikodu yapan kimse

Kösnü:Köstebek

Kotegk:Sopa

Kotüleme:Hastalık ve üzüntüden zayıf düşme

Kumügk:Dişleri dökülmüş kişi

Kunde:Her gün

Kutürüm:Eli,ayağı tutmayan ‘Felçli’

-L-

Lağap:Lakap

Lağlanma:Taklit etme

Lafing misali:Sözün temsili

Lağlegk:Leylek

Lo:Ulan,yahu anlamında kullanılan sesleniş biçimi

Loghsan:Noksan

Loküs:Lüks modern gaz lambası

Löbedci:Nöbetçi

-M-

Maghana:Bahane

Mağrisem:Meğerse

Mağzeme:Malzeme

Madalanma:Umutla bekleme,umma

Madara olmagh:Kötü,sevimsiz,utanılacak duruma düşmek

Madımagh aşı:Madımak otu ile yapılan ve ayran ilavesi ile yenilen bir yemek

Malamat:Perişanlık,rezillik

Mamir:Memur

Mangır:Para

Manifülle:Hayel

Mapıs:Hapis

Marazlı:Hastalıklı

Marim:Öyledir,herhalde

Masagrıf:Masraf

Maşrapa:Ağız geniş,bakır su tası

Mavizer:Uzun menzilli tek kurşun atan silah

Mayışma:Yorgunluktan veya neşeden dolayı anormallik gösterme ‘gevşeme’

Maytap:Komik

Megkdeb:Okul,hoca mektebi,öğretmen mektebi

Mecel:Güç,derman

Meded:Umut

Mefa: Vefa
Mehle: Mahalle
Memleket: Memleket
Menemez: Zayıf, cılız
Meram: Dert, sorun
Metelik: Eskiden on para karşılığı olan para
Meymened: Uğur, hayır
Meymenedsiz: Uğursuz, hayırsız
Mezer: Mezar
Miad: Ömür
Minasıp: Münasip, müsait
Mintan: Gömlek
Mismilla: Bismillah
Mitil: Yüzsüz yorgan, yatak, minder
Mughanet: İş bitimeyen cimri
Mughat: Mukayet
Muvacir: Muhacir
Musallad: Yapışkan, asılgan
Muzur: akacı
Müddled: Mühlet, zaman
Müşgul: Belirsiz, zor

-N-

Nağhas: Ne has şaşkınlık bildiren ünlem
Nağmahrem: Birbirlerine yaklaşmasında sakınca olan kadın ve erkek
Nağmed: Nimet
Nacagh: Küçük balta
Nafaad: Ne vakit
Nalband: Nal çakan kimse
Namıs: Namus
Nara: Hava atma amaçlı bağırma
Nasib: Kısmet
Navragh: Yüz, çehre

Navrız:Nevruz
Neğle:Nasıl,ne şekil
Ne ağrıyong:Ne arıyorsun
Nebim:Ne bileyim
Nefes dağmesi:Nazar değmesi
Nemeağrek:Neme gerek
Nemilazım:Neme lazım
Nicedding:Ne etti
Nic oldu:Ne oldu,nereye gitti
Nidding:Ne yaptın,ne ettin
Noghsan:Eksik
Nöbed:Bekleme sıra ve zamanı
Nuhus:Nüfus
Nutgum gurudu:Basıretim bağlandı

-O-

Oghunan:Okunan
Oghuntu:Düğün,nişan davetiyesi ve takı olarak verilen hediye para
Oghla:Oklava
Oğön:O gün
Ogründü:Göründü
Ogsüz:Öksüz
Osürügk:Öksürük
Ocagh:Ocak
Ogmegk:Övmek
Oğlagh:Keçi yavrusunun ilk altı aylığı
Oğnügk:Önlük kadın giysisi
Oldum olası:Öteden beri
Oncağcığh:O kadicık
Ondan gari:Ondan başka
Öc:İntikam
Ödegk-Ödlegk:Korkak

Önayak:Öncülük,kılavuzluk

Öndüç:Ödünç

Örseleme:Zedeleme

Örtü:Yatak,yorgan

Öta:Öteki

Öteğçede:Yamaçta,karşı tarafta

Ötürü:Dolayı,başka

Öyke:Öfke

-P-

Paghla:Fasulye

Pambıgh:Pamuk

Panga:Banka

Pece:Baca

Pels:Yorgunluktan bitkin düşme

Pelverde:Erikten ya da tam olmamış üzümünden yapılan pekmez türü bir ekşimsi tatlı

Pendir:Peynir

Perçem:Baş örtüsü

Pırtı:Yılık alınan giyecek ve yatak yorgan yüzü

Pırtıoğörme:Pırtı görme,gelin eşyası ve yıllık giyim kuşam alma

Pontul:Pantolon

Portekel:Portakal

Pördlegk:Patlak,delik

Pürçüglü:Havuç

-S-

Sağabı:Sahibi

Sabın:Sabun

Sabi:Aklı ermez yaşta olan çocuk

Sacağa ‘saçayağı’:Ocaklara ateş üzerine konularak alt tarafında ateş yakılan üç ayaklı metal ayakçak

Safsata:Saf,enayi,boşa konuşma
Safsaliyo:Oyalıyor
Sağdıç:Düğün süresince güvey ve gelinin hizmetlerini yapan kişi aile
Sağerdme:Seyirtme
Sağmar:Sağılan davar
Salıngaç:Salıncak
Sapa:Ulaşılması zor yer
Sapasardı:Zor yere yöneldi
Sarı ekin:Sarı renkli buğday
Sarma:Yaprak,lahana,pazı efelik
Satılmış:Kızlar için nişanlanma
Savghiyat:Sevkiyat
Savuş:Geç git
Savutturma:Atıp fırlatma
Saydan:Sahiden
Seme:Sersem,Aptal,budala
Serpilme:Beklenenden daha çabuk büyüme ve boy verme
Sez:Duyu organlarıyla elde edilen his
Sıgh:Sık
Sığıntı:Bir kimsenin çaresizlik anında bir aileye sığınması
Sınamagh:Denemek,sınamak
Sırghıtma:Suyunu süzme
Sırtarigh:Sırtkan
Sille:Şamar,tokat
Sine:Göğüs
Sival:Soru,sual
Soghagh:Sokak
Sogranmagh:Söylenmek
Soğnadan:Sonradan
Soğoghlama:Soğuklama,üşütme
Soğoghluh:Soğukluk
Soğolcan:Solucan
Somun:Fırın ekmeği
Söz kesimi:Karar verme

Sucugh:Sucuk
Sufra:Sofra
Sumsagh:Yumruk
Sübyan:küçük yaşta olan ve saçı sakalı çıkmamış çocuk
Süd çekdi:Çocuklu kadın hastalığı
Südlü aş:Süt çorbası
Şabba:Şapka
Şaplagh:Tokat
Şatafadi:Görkemli
Şavlar:Şalvar
Şefdeli:Şeftali
Şer:Bela
Şıgh:Şeyh
Şibbidi:Kadın terliği
Şincigk:Şimdik
Şure:Şurayı

-T-

Ta:İnsan veya hayvanın taşıyabileceği miktarda çalı
Taghha:Eski araç,araba gibi eşya
Taghır taghır:Kuru içinde hiç su olmayan yer
Tağıp:Takip
Taan:Tahin
Taar:İçine su konan ve su deposu olarak kullanılan geniş ağızlı bir küp
Tafar:Çare
Tagga:Başa giyilen takke
Talagha:Tel veya ayçiçeği köküne ile yapılan tekerlekli çocuk oyuncağı
Talaka:Lastik ayakkabı tabanlarıyla yapılmış teker ve buna takılı sopadan oluşan çocuk oyuncağı
Talazlama:Yarım yamalak pişirme
Tamagh:Cimri
Taman:Hani,değil mi

Tamıs: Temmuz
Tandır evi: Ekmek yapılan fırın evi
Tapcığh: Onay, destek ve bunu belirlemek için omuzu elle sıvama
Tatlı gasıgh sapı: Motif adı
Tav: Zamanı gelmiş, verimlilik hali ve kilolu anlamında
Tava: Bağ ve bahçede karığın içindeki çukurluk
Tavatır: İyi, güzel
Tavlı: Besili
Tazı: Av köpeği
Tebat: Genel ahlak
Tebelleş: İstenmeyen yerde durarak sıkıcı olan
Tece: İpliği tura yapmak için kullanılan bir tahta parçası
Tecen: Yağ basılan tulum
Tedarıgk: Ayarlama, bulma, temin etme
Tefe: Dokuma tezgahı, curhalıkta tırağı tutan ağaç
Tefeg: Üzüm, kavun karpuz dalı kökü
Tefir tufür: Çeşit çeşit
Tefir: Renk
Tehne: Tenha
Tekercen: Yemeği yapılan kıvrımlı bir ot cinsi
Tembe: Tembih
Temegk: Ahırdaki gübreyi dışarı atmak için kapaklı veya kapaksız delik pencere
Temelli: Tamamen
Tengdirme: Elden çıkarma, uzaklaştırma
Tenğ: Düzensiz bir biçimde fırlat
Tepserme: Suyu elle serpeleme
Teramlı: Tutumlu, tedbirli
Tereke: Mirascıya göre ev eşyası
Terligk: Başa giyilen fes, takke, lastik takunya
Tesgerme: Korkutmak için vuracak gibi yapma
Tesnif: Yoktan bir bahane bulma
Teşd: Bakırdan yapılmış büyük leğen
Teyy: Dey daha
Teze: Taze

Tezegk:Hayvan gübresini yakmak için kalıplar halinde kurutulması
Tıghırdagh:Koyun,keçi zili
Tıĝ:Büyük tınaz
Tıngaz:Savrulmak için hazır halde olan sana yıĝını
Tınsırıĝh:Hapşırık
Tıranpa:Başı başı deĝişme,deĝiş tokuş
Tırcan:Zayıf,kansız
Tırıs:Atların yürüme şekli
Tırpan:Ot,ekin,arpa gibi şeylerin biildiĝi yarımaya biçiminde uzun saplı bir bıçak
Tırtıl:çok fazla
Tıvga:ocuklarda görülen bir cilt hastalıĝı
Tızgara:Traktör pulluĝu
Tilkiĝmi:Tilki gibi,çok uyanık
Titreme:Bir şeye veya bir kişiye aşıırı ilgi ve üşüme
Tiyare:Teyyare,uak
Togha:Toka,oban kpeĝinin boĝazına takılan dikenli tel tasma
Togha:amaşıır yıkama sopası
Toghmalama:Tokmalama
Toghuş:Kafa kafaya vuruşma,dvşme
Tod:Beyaz yuvarlak taş ve bu taşlarla oynanan bir ocuk oyunu
Tohgdur:Doktor
Tokecredi:Tkezledi
Tomur:Dipten kes
Tomuş:Yüz eĝen ks
Tonga:Ayakak,orak biçiminde ayaĝa takmak için kullanılan ot türü
Toom:Tohum
Tosbaa:Kaplumbaĝa
Tostos:Şişman ocuk
Toy:Kuş adı,acemi,taze
Toyga aşı:Tarhana ve bir nevi yayla orbası
Tbe:Tövbe
Tulugh:Peynir konulan keçi koyun derisi,yanakları dolgun kişi
Tum:Her hangi bir sıvı içerisine kafayı sokma ve ıkartma
Tumuş:Herhangi bir yere kafayı sokma

Tusma:Büzülme,saklanma

Tuvalek kafa:Cıbrır kafa

Tuvarlagh:Yuvarlak

Tüleme:Tüyü çıkmış ya da dökülmüş hayvan,ateşte tütsüleme

Tütsü:Avcılıkta avın yuvasından çıkartılması için yakılan ateşle yuvaya verilen tütün

Tüy:Kaç,göndermeden hemen git

Tüylü:Tiftik ya da işlenmemiş renkli yünle motif yapılarak dokunanbir nevi küçük kilim

Tüyü düzdü:Yoksulluktan darlıktan kurtuldu

-U-

Uğudme:Üğütme

Uçlandırma:Sonuçlandırma

Uçugh:Uçuk.Korkudan ağız ve göz kapağında oluşan çıban

Uçun:İçin

Ud:Utanma,sıkılma

Udlu:Edebli,namuslu

Ufra:Yufka yapılırken kullanılan un

Uğrag:Felç türü hastalıklara verilen isim,uğranılan merkezi yer

Uğregh inme:Felçten dolayı oluşan körlük ve diğer hastalıklar

Uğrün:Sallan

Uğunma:Sancıdan kıvrınma,krize girme

Ulaşıklı:Evli,sözlü

Ulgun:Sulanarak çürümüş

Ulu ağaç:Ardıç ve çınar ağacı

Ulu yol:Ana yol

Ummaca:Aşırı derecede beklentiden oluşan şartlanma

Umud:Ümit

Urba:Elbise

Urba:Kalın üst giyeceği

Urgan germe:Bahşiş için gelin konvoyunun önüne ip germe

Urgan:Kalın sicim

Urum:Rum

Uskule:Turap edilmiş bağlı

Usul: Yavaş, sessiz
Usulcam: usulca, yavaş, sessizce
Uşagh: Çocuk, hizmetçi
Ut: Adap
Uva: Ova
Uydurma: benzetme
Üçetek: Üst giysi
Üç taş: Cüz oyunu
Üleş: Paylaş
Üleruğün: İleri ki, geçmiş gün
Ürgele: Salla, uyut
Üteleme: Ateşte tüleme
Üzengi: At biniminde kullanılan ayakçak
-V-
Vaghar: Hassasiyet, gurur
Vaghıd: Vakit
Vaha: Camız ve öküzlere yürü anlamında kullanılır
Valide: Ana
Vangırdıyo: Fazla gürültü yapıyo
Vardı: Kız için evlendi anlamında kullanılan söz
Varıncıgh: Varınca
Variyet: Varlık, sermaye
Vazır vazır: Birbiri ardına
Velhasıl: Sözün kısası
Velveleci: Çok telaş eden
Verep: Sarp arazi, bayır
Vetan: Vatan
Vı: Kadınlarda şaşkınlık bildiren söz
Vıngla: Hemen git
Vırrıgh: Kandırma anlamında kullanılan sözcük
Vıy: Kadınlarda korku ve şaşkınlık bildiren söz
Vızzıgh: Oyun bozuculuk
Vicirdegk: Cuhralıkta bir parça olup kücüyü aşağı yukarı çıkartmaya yarayan alet

-Y-

Yagha:Karşı,yamaç

Yaghacagh:Yakacak

Yaghhı:Hasta bölgeye çeşitli ot ve nesnelerden yapılan sergi

Yağırnı:Omuz ve sırt kısmı

Yağız:Tavlı,bakımlı at

Yağnış:Yanlış

Yaba:Dişli tahta saman küreği

Yabalı:Yabanın tırnaklarına girmeyerek geride kalan saman

Yaban:El,gurbet,asık surat ,el içine girmeyen

Yadel:Gurbet,yaban el

Yadırgı:El,yabancı

Yadırgısıdı:Yabancısidı

Yadigar:Hatıra

Yağar:Rahmet,yağmur

Yağda:Kalın ve kalmış yağlı leke

Yağlı hamır:Kesme hamurla yapılan makarna türü bir yemek

Yağşanmagh:Şıarmak,şımarıklıktan dolayı gevşemek

Yal:Hayvan yiyeceği

Yalagh:Tavuk,badı gibi hayvanların su içmeleri ve köpeğin yal yemesi için evin avlusunda açılmış çukur

Yalabıgh:Atik,çevik

Yalabıtma:Öfkeyle hızla vurma

Yalama:Sıcaktan dudağı yara olmuş kişi,aşınmış nesne

Yalbırdagh:Açık ve tek

Yaldır:Parıl

Yalı:Saçın ense kısmı

Yalman:Bir tarafı eğik

Yalpa:Dengesiz hal ve hareket

Yaltah:Dalkavuk

Yaltanma:Dalkavukluk yapmaya uğraşma

Yamacıngda:Karşında

Yaman:Asi
Yamıgh:Yamuk
Yangaz:Elde avuçta durmayan yaramaz hayvan
Yangır:At ve eşeğin sırtında bulunan yara
Yanaşma:Uşak,hizmetçi
Yancızdı:Vazgeçti,caydı
Yangı:Üzüntü,duygusal bağlantı
Yangılı:Sıcakkanlı sevecen
Yanama:Büyükçe yığılmış sağ yığını
Yapdımdı:Yapmışım
Yarenligk:Muhabbetlerde yakın arkadaşlara yapılan şaka türü konuşmalar
Yarigan olma:Yağlı,ballı anlaşma,çok samimi olma
Yarma-gatıgh aşı:Yarma ile yapılan ve ayran ilavesi ile yenilen bir yemek
Yarsıma:İçten sevme,kanı kaynama
Yasan:Dokuztaş oyununda üç tane taşı yan yana getirme
Yadsı:Yatsı
Yaşmagh:Tülbentin bağlanış biçimi
Yavan yaşık:Katıklı,katıksız
Yavan:Yağsız,kuru,sade
Yavlan:Yamuk
Yavughlu:Yavuklu,sevgili,eş
Yavuncuma:Yalvarma,aman dileme
Yayghhala:Çalkala
Yayma:Dolu tahıl çuvalı
Yazgı:Kader,alın yazısı
Yazı yaban:Arazi,bağ,bahçe,ıssız yer
Yazı:Arazi,kader
Yazma:Baş örtüsü
Yeğep:Yeyip
Yedgkin:Olmuş sebze ve meyve
Yeddim:Yetiştim,geldim,vardım
Yeğni:Hafif
Yekdap:Direk,doğru
Yekdapdan:Doğrudan

Yekdirme:Hafif aksama
Yeke yek:Teke tek,başa baş,karşı karşıya gelme
Yekinme:Kalkmaya çalışma
Yel:Rüzgar,kışkırtma amaçlı söz
Yeldir:Çabuk ol,acele et
Yelebi:Dalgalan
Yelep yelep:Arka arkaya
Yelikcen:Yaramazlık yapan
Yelli:Hızlı
Yellice:Rüzgar hızıyla,çabuktan
Yelten:Niyet,hazırlık
Yelverme:Dolduruşa getirme
Yemeni:Baş örtüsü
Yenge:Gelin oğlan evine götürülürken refakat eden kadın
Yerinme:Acınmak amacıyla kişinin kendisini birbirine şikayet etmesi
Yesir:Esir
Yeygi:Ekmeklik buğday,un
Yeymiye:Yevmiye
Yığılğı:İşlenmiş tahılın samanla karışık hali
Yığınagh:Yığınak
Yılçarıgh:Yaramaz
Yılıgh:Şaşı gözlü
Yılına düştü:Yağmuru bol bereketli yıla rast gelen tahıl
Yılışıgh:Tembel tazi,köpek,bakışlarıyla rahatsızlık veren şaşı gözlü
Yılgın:Kapı ve dolabın esnemiş hali
Yılmıgh:Biçilmiş tahılın deste dışı bölümü
Yıragh:Uzak
Yirigk:Yırtık,kenardan sökük
Yogh:Yok
Yoğhut:Ve yahut
Yol:Düğünlerde kız tarafından gönderilen davetiye,gelin kıza verilen düğün hediyesi
Yolma:Başkalarının bağ ve bahçesinden izinsiz ve gizliden sebze meyve toplama
Yoluğh:Saç ya da tüyleri dökülmüş
Yonğ:Yor,Geliyorsun

Yonan: Yunan

Yor: Yo ‘ geliyor-geliyo ’

Yoz: Verimsiz kısır koyun

Yörekbağ: Çocukların beşik ve sömeleklerinde kullanılan rengarenk iplikle örülmüş kısa sicim

Yugha: Fazla derin ve kalın olmayan

Yugha: Fazla derin ve kalın olmayan

Yugha: Yufka ekmek

Yuğsegk: Yüksek

Yuğsügk: Yüksük

Yuklügk: Yatak yorgan yastık dizilen yer

Yum: Kapat

Yumul: Sokul, başla

Yumuş: Hizmet buyruğu

Yun: Yıkan, banyo yap

Yunagh daşı: Üzerinde çamaşır yıkanan yassı taş

Yunagh: Yunak, köylerde çamaşır yıkamak için köyden ayrı olarak yapılmış yapı

Yuvağ: Köylerde toprak damların çorağını pekiştirmek için kullanılan silindir biçimli taş

Yülü: Kazı, tıraş et

Yün basdı: Heybe kilim motifi

Yüzellik: Nazara iyi geldiğine inanılan bir ot

Yüzük adma: Güvey tarafının nişan bozduğunun ifadesi olarak nişan yüzüğünü kız tarafına göndermesi

Yüzün goyu: Yüz üstü

-Z-

Zaghmeri: Zemheri 22 Aralık-5 Şubat arasındaki 45 günlük süre

Zağar: Bir yaşını doldurmuş enik

Zağdırma: Zorla itekleyerek hafif hafif kaydırma arasını açma

Zağlama: Sıyrılıp çıkma

Zabaghacak: Sabaha kadar

Zabağnan:Sabahtan
Zabid:Kolluk kuvveti
Zağlat:Gevşet
Zahar:Herhalde,olasılıkla
Zahdi:Zaten,elbette
Zahir ‘Zaer’:Öyledir heralde
Zail:Yok olan ortadan kalkan
Zarpadan:İki şeyin birbiri arasına yerleşmesi uyumunda çıkan ses
Zat:Kişi,öz
Zaddi:Zaten,elbet
Zati:Şahsi,özel
Zavar:Arpa ve buğdaydan yapılan hayvan yemi
Zavragh:Hıyar,salatalık
Zayat:Ziyan,zarar
Zabella:Biçimsiz olarak büyümüş iri yarı kişi
Zabil:Çok fazla
Zehen:Sahan yayvan bakır kenarları işlemeli yemek
Zahin:Zihin
Zelve:Kağnılarda öküzlerin boyunduruğa koşulduğunda öküzün kendiliğinden çıkmasını engelleyen eğik ağaç
Zelze:Kapı menteşesinde karşılık olan parça
Zerdeli:Zerdali,kayısı
Zerre:Çok küçük parçacık
Zeyin:Akıl,zihin
Zıghım:Zehirli,acı
Zıbar:İlenç,perişan vaziyette öl
Zıddıgh:Sıttık
Zıngarçı:Oyun bozucu,herhangi bir sebepten dolayı
Zındıgh:Hak,miktar
Zırba:Kuş sürüsü
Zırlama:Ağlama,gereksiz yere çok konuşma
Zıttırigh:Sıradanlık
Zıvana:Direk başlarında bırakılan çıkıntı
Zırva:Oyun bozucu

Zighir:Tarikat üyelerinin Allah’a grup halinde yalvarışı

Zimin:Ağır

Ziyan:Maddi zarar

Zoddirigh:Lafına sözüne güvenilmeyen,sıradanlık

Zongzon:Eşek ve atlarda zıplayarak hafif koşma hali

Zongul zongul:İstemeyerek ağır ağır yürüme

Zonguldama:Titreme

Zorlu:İyi,güzel

Zorsunma:İşini istemeyerk yapma

Zöhür:Sahur¹⁴⁸

¹⁴⁸ Erişim:30 Kasım 2011.World WideWeb:<http://www.kaskisla.net/>

liği
DR
FE BASKAN-
TLERİ BRA
İŞMA YAPA-

GI 1996 OLA-
BELEDİYE 18-

kula
lu
OKUL'A ŞİM-
CERAN, ÇOK
MÜDÜR KOL-
Ceran yıllar
İşine müdür
gencisi olarak
niyor ve yıllar
(Dev.3.Say.)

ize
za

KOZAKLI

HAFTALIK SİYASİ BAĞIMSIZ GAZETE

HABER

YIL:1 SAYI:9

5 OCAK 1987 PAZARTESİ

İYAT: 100 TL KDV DAHİL

Hizmet birliği
87'de 43 milyonluk
yatırım yapacak

KÖYE VE KASABALARA HİZMET GÖ-
TÜRME BİRLİĞİ SADECE KOZAKLI
DA VAR VE GENEL KURULU GEÇEN
HAFTA YAPILDI. BÜTÇE 43 MİLYON
LİRA OLARAK BAĞLANDI
(Yaz Say.3.)

11 Milyarlık baraj inşaatı bu yıl ihale edilecek

Bayındırlık Bakanı Safa Giray

(Foto: S.ERCİYES)

"Doyduk barajı yapılıyor"

★ YILLARDIR SÖYLENEN VE DEĞİŞİK DEDİKODULARA SEBEB OLAN DOYDUK BARAJI-
NIN YAPIM İŞİNİN KESİNLEŞTİĞİ BİLDİRİLDİ. İSTİMLAK BEDELLERİ MART AYINDAN
İTİBAREN KÖYLÜLERE ÖDENECEK

Yıllardır söylenen Doyduk barajının yapımı ni-
hayet kesinleşti ve Devlet Planlama teşkilatınca
proje onaylandı. Alınan bilgiye göre Doyduk barajı-
nın yapımı için istimlak bedellerinin ödenmesine
Mart 1987'de başlanacak ve tevsi çalışmalarına

da kısa sürede başlanacak. DSİ yetkililerinden
alınan bilgiye göre Proje çalışmaları tamamlanan
barajın keşif bedeli 11 Milyar lira olacak ve 1987
yılında ihalesi yapılacaktır. Bir yetkilide ihalenin
(Dev Say.3.)

A.Rıza
Başer
Karasenire
100 milyonluk
iş makinası
getirdi

KARASENİR KA-
SABASI BELEDİYE
BAŞKANI ALİ RIZA
BAŞER GEÇTİĞİ-
MİZ HAFTA ALMAN
YADAN GELDI VE
KASABALILAR TA-
RAFINDAN SEVGİ
İLE KARŞILANDI.
BAŞKAN 1 DOZER,
GRAYDER, 1 OTO-
BUS VE 1 AMBU-
LANS GETİRİYOR.
ARAÇLAR YAKIN-
DA GELİYOR.
(Yaz Say.3.)

Yayınımız etkisini gösterdi Köy sokak lambaları komple yenileniyor

★ YAYINIMIZ ETKİLİ OLDU VE KÖYLERİN SOKAK
LAMBALARI TAKILMAYA BAŞLANDI. TEK İŞ-
LETME ŞEFİ ABDULLAH KILIÇ 100 ADET LAM-
BAYININ GELDİĞİNİ VE TAKILMAYA BAŞLAN-
DIGINI BİLDİRDİ.

★ KÖY SOKAK LAMBALARI ARTIK PIRIL PIRIL YA-
NACAK, KÖYLERİN ŞİKAYETİ SONA ERECEK,
LAMBA TAKILMA İŞLEMİ BELİRLİ BİR PLAN DA-
HİLİNDE YAPILACAK YÜZER ADETLİK PARTİ-
LER HALİNDE YENİ LAMBALAR GELECEK

Köylerin sokak lamba-
larının yanmadığı şeklindeki
haberimiz etkili oldu ve tek
köylerin yanmayan sokak
lambalarının değiştirilmesi
başladı.

Alınan bilgiye göre ilk
etapta 100 adet lamba geldi
ve acil olan yerlere takıl-

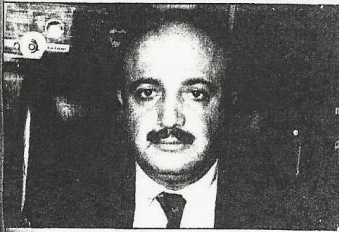
maya başlandı.
Bu konuda bilgi veren
TEK işletme şefi Abdul-
lah Kılıç "Zaten lamba-
ların yanmadığını biliyor-
duk. Ancak taleplerimiz
rağmen henüz lambalar ge-
nemişti. Fakat yayından
sonra 100 adet lamba geldi
ve daha da gelecek ve köy-
lerimizin şikayetleri bitecek-
tir." dedi.

Valimiz Atasoy PTT'nin açılışında (Oktay GÜNGÖR)

Vali'de katılacak Kozaklı'da açılışlar haftası

KOZAKLI AÇILIŞLAR HAFTASI YAŞAYACAK. ÖĞRET-
MENEVİ, KÖY KONAKLARI VE KARAHASANLI HALIÇILIK
SERGİSİ AÇILACAK. AÇILIŞA VALİ'DE GELECEK
(Yaz Say.3.)

Başmüdür Görül'dan başka hizmetlerde bekleriz.

PTT'nin çağırmalı Ankesörü açıldı

PTT'NİN ÇAĞIRMALI ANKESÖRÜ HİZMETE
GİRDİ. YATANDAŞLAR KENDİLERİNİN 1458'
DEN BELİRLİ SAATLERDE ARANMASINI İS-
TEYECİLER VE ANKESÖRDEN TELEFONUN
GELMESİNİ BEKLEYECEKLER (Yaz Say.3.)

Nevşehir'de 6 folklor ekibimiz yarışacak

★ NEVŞEHİR'DE YAPI-
LACAK FOLKLÖR
YARIŞMASINA KO-
ZAKLI DA KATILA-
CAK VE 6 EKİPLE
YARIŞACAKTIR.

★ MERKEZ ATATÜRK
İLKOKULU İKİ E-
KİPLE KATILACAK
KOZAKLI LİSESİ-
KANLIÇA ORTAĞ-
KULU VE KARASE-
NİR DE YARIŞMA-
YA KATILACAK-
LAR. (Yaz Say.3.)

Folklor ekibimiz bir seranomide (Oktay GÜNGÖR)

KOZAKLI

HAFTALIK SIYASI BAGIMSIZ GAZETE

HABERİ

10 KASIM 1986 PAZARTESİ

FIYATI: 100 TL.(KDV DAHİL)

HER 10 KASIM'DA ATA'YI ARIYORUZ

Yıl 1986. Bir on Kasım günü aramızdan ayrılan ulu önder Atatürk'ü her on Kasım'da olduğu gibi bir kez daha arıyor, O'nun devrim ve ilkelinde yürüyecek bir neslin özlemi ile dolu olarak huzurunda saygı ile duruyoruz.

Büyük önder, insanlığın seçkin şahsiyeti büyük Ata'mızı ölüm yıldönümü bugün, bir kez daha aramızın hazzını bugün tekrar duyuyor ve O'nunla yaşıyoruz. Yaşayacağız. Bütün engellere, O'nun yolunda karşıma çıkan engellere rağmen üz O'nunla, icraat ve ilkelini ile yaşamaya devam etmek niyet ve kararındayız. Bu karar dünya dündüğe devam edecek, O'nun ilke ve koyduğu esaslar üzerinde hepimiz el birliği sevgi ve saygı ilkelini ile dolu olarak emni admlarla yürüyeceğiz.

Ruhun şad olsun Büyük Atatürk...

Kaplıca sularımız değerlendirilecek

KOZAKLI'DA TURFANDA SEBZE YETİŞECEK

KAPLICA SUYU SERA'DA KULLANILACAK İLK OLARAK DOMATES VE SALATALIK YETİŞTİRİLECEK.

Yıllardır boş yere akıp giden şifalı kaplıca sularımız nihayet değerlendirilerek seracılıkta kullanılacak ve serada kısm domates ve salatalık yetiştirilecek.

Kozaklı Kaymakamı Hayrettin Balcıoğlu bu konuya el atarak seranın yapım çalışmalarını başlatmış ve 15 gün içinde çalışmaların tamamlanacağını söylemiştir. 360m2'lik bir alanda yapımına başlanan serada şimdi domates ve salatalık yetiştirilecek daha sonra diğer sebzelerin de yetiştirilmesine çalışılacaktır. 14.235.341 lira keşif bedelli olan sera 2886 sayılı kanuna göre ihale edilerek Mustafa Aksu'ya verilecek yapım çalışmaları 15 gün içinde bitirilecektir.

İl özel idaresince yaptırılan
(Dev.3.Say.)

Salı günü yollar kapanıyor

İlçemizde Salı günü kurulan pazarda yollar tıkanıyor ve vatandaşlar yollardan yürümek zorunda kalıyorlar. Bu durumda trafik kazalarının doğmasına yol açıyor. Vatandaşlar bundan şikayet ederek "Bir çaresini bulan yok. Yolların yürümek zorunda kalıyor ve devamlı vassa sahiplerinin

(Dev.3.Say.)

Örnek bir dayanışma

Fak.Fuk.Fon

fakir citti evlendirdi

BASYAZI

HAYAL VE GERÇEK

Değerli okuyucularımız,

Yazının başlığını onun için böyle düşündüm. Bir hayalim daha gerçekleştirdi ve sizlerin huzurunuza ofset 4 sayfalık bir gazete getirmenin mutluluğu ve sevinci ile doyum.

Televizyonda kurgu bilim seneryo yazarları gibi önce hayal ben de böyle kurgu bilim seneryo yazarları gibi önce hayal hanemde bunları kurdum daha sonra önce Allah'ın izni ve ilgileri de teşvik ve destekleriyle bu gazeteyi sizlerin beğenisine sundum. Gayret bizden destek ve yatışmak sizlerden.

Bu gazete ne yapacak? Evet, neler yapacağız, niçin çıkarıyoruz? Diyeceksiniz ki, "Kozaklı'ya bir gazete şarttı" evet lazımdı ve büyük bir eksiklikti. Öyle tahmin ediyorum ki, herkes bu eksikliği enkindi benim gibi yüreğinde duyuyordu. Bir de doğduğum ekmeğini yiyip, suyunu içtiğim memleketime (kendi kanaatimce) bir hizmet verememenin ezikliği yıllarca çekmişim. Çok şükür ki bu ediktikten bugün kurtuldum diye kendimi avutuyorum. Yayın politikamız şöyle belirlenmiştir:

1. Kimseyi dil, din, ırk, mezhep, siyasi görüş ve parti farkı gözetmeden ve ayırım yapmadan Yunus Emre misali; yaratılmalı seveceğiz, çünkü yaratan sevip yaratmış.
2. Elimizden geldiğince tarafsız ve objektif olmaya gayret edeceğiz. Haksızlığın karşısında susan dilsiz şeytan değilde, hakkı haykuran arslanlar misali kökreyeceğiz.
3. Siyasi, sosyal ve kültürel gelişmeleri; haberleri ve yorumları ile sizlere ulaştırmaya, aktüel konularda düşünce penceremize ışık olmaya çalışacağız.
4. Yüce (dinimiz) İslamiyet'e asla zarar vermeden, din kültürü konusundaki açlıklarımızı gerek küçük yaşlara gerekse olgun kesime hitap eden yazı ve bilgilerle kapatma yolunda gayretlerimiz olacaktır.
5. İlgili, yetkili ve vatandaşlarımızın bazı konularda rehberlik edip, kamayan yaralara parmak basıp, aksayan yönleri hatırlatarak kamuoyunun oluşmasını temin edeceğiz.

(Dev.3.Say.)

Kozaklı Fakir fukara fonu bugüne kadar toplam 4 milyon aşkın yardım yapmış ve fakirlikten evlenemeyen Kanlıca köyünde Harun Yılmaz'ın evlenmesine yardım yaparak sağlanmıştır. Ayrıca Seyfettin Yıldız isimli gözü kör vatandaşımızın göz ameliyatını yaptırarak bir insanı işğa kavuşturmuştur.

Kısa adı Fak-fuk, fon olan Sosyal Dayanışma ve Yardım

(Dev.3.Say.)

Fakir Fukara Fonu'nun gözünü açtığı Seyfettin Yıldız Kaymakamla beraber

AÇIK TEŞEKKÜR

AÇIK TEŞEKKÜR

Gazetemiz Kozaklı Haber'in gerek kuruluş, gerek proje ve yayın hazırlıkları sırasında büyük ilgilerini gördüğüm başta sayın Valim,

ERDOĞAN ATASOY'a

Emniyet müdürümüz

YÜCEL TUTKUN'a

Neveşehir PTT Müdürümüz

CEVAT DALASLAN'a

Kaymakamımız Sayın

HAYRETTİN BALCIOĞLU'na

Belediye Başkanımız

MEHMET BÜLBÜL'e

İlçe Jandarma Bölük komutanına, Kaymakamlık yazı işleri müdürü Mehmet Turhal'a İlçe Milli Eğitim müdürümüz Atalay Metin'e Şube müdürleri Vehbi Yılmaz ve Metin Özen'e Kozaklı Emniyet amiri ve bütün karakolda görevli polis arkadaşlarımıza, Neveşehir Emniyet müdürlüğü mensuplarına, siyasi şube müdürlüğü polislerine, Kozaklı PTT müdürü Sayın Sefer bey'e PTT çalışanlarına, Cumhuriyet savcımıza ve Hakim bey'e, ilgilerini esirgemeyen tüm Adliye personeline, Yama hazırlık (siresince üstün gayretler gösteren Öğretmen arkadaşlarımıza, Sayın Eczane sahiplerine, Kayseri Haber gazetesi sahibi ve Yönetmeni Sayın Şemsettin Çetinöz ve tüm gazete personeline, foto muhabiri arkadaşlarımız Oktay Güngör ve Hayati Sarıtoprak'a Kayseri Başak Reklam Sahibi Sayın Avutatlar İsa Güngör Burhanettin Kabukçuoğlu ve Mehmet Polat'a tüm vatandaşlarımıza teşekkürü bir borç bilir, saygılarımı, sevgilerimi sunarım.

SABİT İNCE

Kozaklı Haber Gazetesi
Sahibi

KOZAKLI
HAFTALIK SIYASI BAGIMSIZ GAZETE
HABERİ

SİZİN GAZETENİZ, OKUYUNUZ, OKUTUNUZ

di
her

iliyor

IABER, KALA
SINDA DA İL
R VE KALABA
DI SORUNLAR
ETEDE İŞLEN
YORLAR.

ozaklı Haber, y
beri büyük il
l'dan başka diğ
e Başkanları
rafından ilgi
Dev.3.Say

rin
aları
nyor

KAK LAMLAL
OKAKLAR ZİF
İÇİNDE' T
K DIYOR. MAL
AMBALAR YA
ER LAMBALAR
DAN ŞİKAY

Elektrik Kurum
öyleyin elektrik
tığı ve bir süre
alarının yanmadı
ştur.
bir kısmının sok
ası köylüler ta
an zaman iletil
sonuç alınamam
öyleyin sokak la
ızlarının yanmam
eksikliğinden il
r.
den alınan bilg
larının yanmam
ğundan v- bazi v
sonra yapılmas
Dev.3.Say

Sileyman ERCY

lerii
son(

AM MESAI BİTİMİ
İNİZ, UNUTULUR
Yazısı 3.Sayfa

KOZAKLI HABERİ

HAFTALIK SİYASİ BAĞIMSIZ GAZETE

KUPONU

GÜNGÖR KİTAP KIR-
TASIYE
TAHİR GÜNGÖR
Her türlü kitap ve kur'diye
ihtiyaplarınız için
ADRES: İstiklal ad. 1/A
Tel:1968 KOZAKLI

Yıl: 1 Sayı: 6 15 ARALIK 1986 PAZARTESİ FİYATI: 100 TL

Ve sonunda
hayaller
gerçekleşiyor

Kaplıca suyu evimizin içine giriyor

1988'de ısınacağız

FİZİBİLİTE VE PROJE İÇİN BELEDİYE 21
MİLYON ÖDEYECEK 4 AYDA BİTECEK, 1988
ORTALARINDA İSİNABİLECEĞİZ

SABİT İNCE
Yıllardır merakla beklenen
bu olay geçtiğimiz hafta ger-
çekleşti ve merkezi ısıtma

sisteminin fizibilite ve proje
anlaşması düzenlenen bir tö-
renle imzalandı. Törende
Vali Erdoğan Atasoy, Beledi-

YILDA 15-20 BİN LİRA ÖDEYEREK HEM
İSİNACAĞIZ, HEMDE ÇAMAŞIR-BULAŞIK
GİBİ SICAK SU İHTİYACIMIZ KARŞILANA-
CAK

ye Başkanı Mehmet Bülbül
Kaymakam Hayrettin Balci-
oğlu ve Orme firması sahibi
Orhan Mertoğlu ile katılabıldık

bir davetli topluluğu hazır
bulundu.

15-20 bin liralık bir yıllık
giderle ilk etapta bin konu-
tun ısıtması ve sıcak su ihtiy-
acı karşılanacak ve proje
çalışmaları 4 ay içinde, yatırı-
mın tamamlanması da 1988
ortasında gerçekleştirilecek.
Törende bir konuşma yapan
Vali Erdoğan Atasoy bu
yatırımın Türkiye'de 3. yatırı-
mı olacağını ve bunun enerji
tasarrufu, akip giden bir enerji
kaynağının artık seyr edil-
mekten kurtulacağını, hava
kirliliği diye bir konunun
olmayacağını ve Belediye'ye
sağlam ve devamlı bir gelir
kaynağı teşkil edeceğini söy-
lemiştir. Belediye Başkanı
Bülbül'de konuşmasında bu

YATIRIM TÜRKİYE'DE 3. DEFA GERÇEK-
LEŞECEK VE TÜRKİYE'DE BU İŞİN UZMA-
NI OLAN YÜK. MÜH. ORHAN MERTOĞLU
GERÇEKLEŞTİRECEK

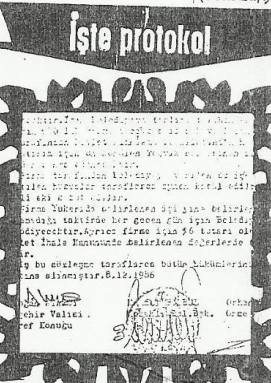
projenin en büyük hizmet
olacağını, Kozaklı'nın akip gi-
den bu suların değerlendiril-
(Dev.3.Say.)

Vali Erdoğan Atasoy (O.Güngör)

B.Başkanı Mehmet Bülbül (O.Güngör)

İşte protokol

Kozaklı Ticaret Odası için
imza kampanyası açıldı

Gazetemiz Kozaklı Habe-
ri'nin Ticaret Odası yok baş-
kılı haberli ilgi gördü ve
Kozaklı'ya Ticaret Odasının
açılması için ticaret erbabi
arazında imza kampanyası
başlatıldı. (Dev.3.Say.)

Kozaklı
Telefon
rehberi
basılıyor
(Yaz.3.say.)

BASYAZI
ALTINCI HAFTA...

Gazetemiz Kozaklı Haber elinizdeki altıncı
sayısı ile sizlerin karşısında, ilk çıktığı günden
daha güzel, daha dolu olarak ve gazetecilik ya-
parak duruyor. Ama bazı eksiklikleri biz hisset-
memize rağmen, henüz okuyucularımızın hisset-
tiklerine dair eleştirilerini almadık. Bu bizi üzen
en büyük olaydır. Bizim gazetemiz satılan veya
satılmasın önemli değildir, ama okuyucuları-
mızdan yazılı olarak öğrenmek gibi bir bencilli-
ğimize var. Bu benlik duygularımızı sözlü olarak
latınır eden ilgili ve vatantaşlarımızı burada
teşekkür ederken, diğerlerine sitem karışık gibi bir
duygu hakim oldu. Gönlümüz istiyorki, eleştirile-
lim, şunu söyle yapabilseniz katibinden teklif-
ler alalım ve gazetemizi daha güzel hale getire-
lim. Fakat ne gezer, okuyucularımızda bir so-
ğukluk, bir hissiyatını belli etmemiş alıkanlığı
gördük hep. Bununla sizleri ikaz etmek, basına
karşı ilgisizliği biraz harekete geçirmek ve
"Hareket olan yerde bereket olur" özdeyişi ile
tahrik etmek istiyoruz.

Bir gazetemiz, yaşaması ne mali durumunun
sağlamlığı ne de ilanlarının çokluğu meselesi
değildir, bizim inançımıza göre. Ya nedir?
Gazeteye gönül vermiş, kuzdığında kızma sebebi-
ni evliğinde sevgisini aldığında aldığını, kendin-
den birşeyler gördüğünde gazetesini ömrü. Bu-
nu beklemekte herhakkı hakımızdır diye düşün-
düğümüzde fazla bencil olmuyoruz kanaatinde-
yim. Bizi üzen mesele açtıkca şudur: Diğer
(Dev.3.Say.)

Neveşehir PTT Müdürü hemşehrîmiz Cevat Dalaslan mak-
amında

**Cevat Dalaslan
takdirname aldı**

Ahmet İNCE
Neveşehir PTT Müdürü
olan aslen ilçemiz Mersin-
li köyünde doğan Cevat
Dalaslan Neveşehir Valisi B-
(Dev.3.Say.)

**Dördüncü
Eczane
açıldı**

İlçemizde mevcut üç ec-
zaneye ilaveten dördüncü ec-
zane de açıldı. İlçemiz hasta-
hane caddesinde açılan Ko-
zaklı eczanesi ilçemiz Apte
köyünde Şerafettin Yıldırım
tarafından açıldı.

PTT Müdürü Sefer Ünal bir top-
landa (Oktaay Güngör)

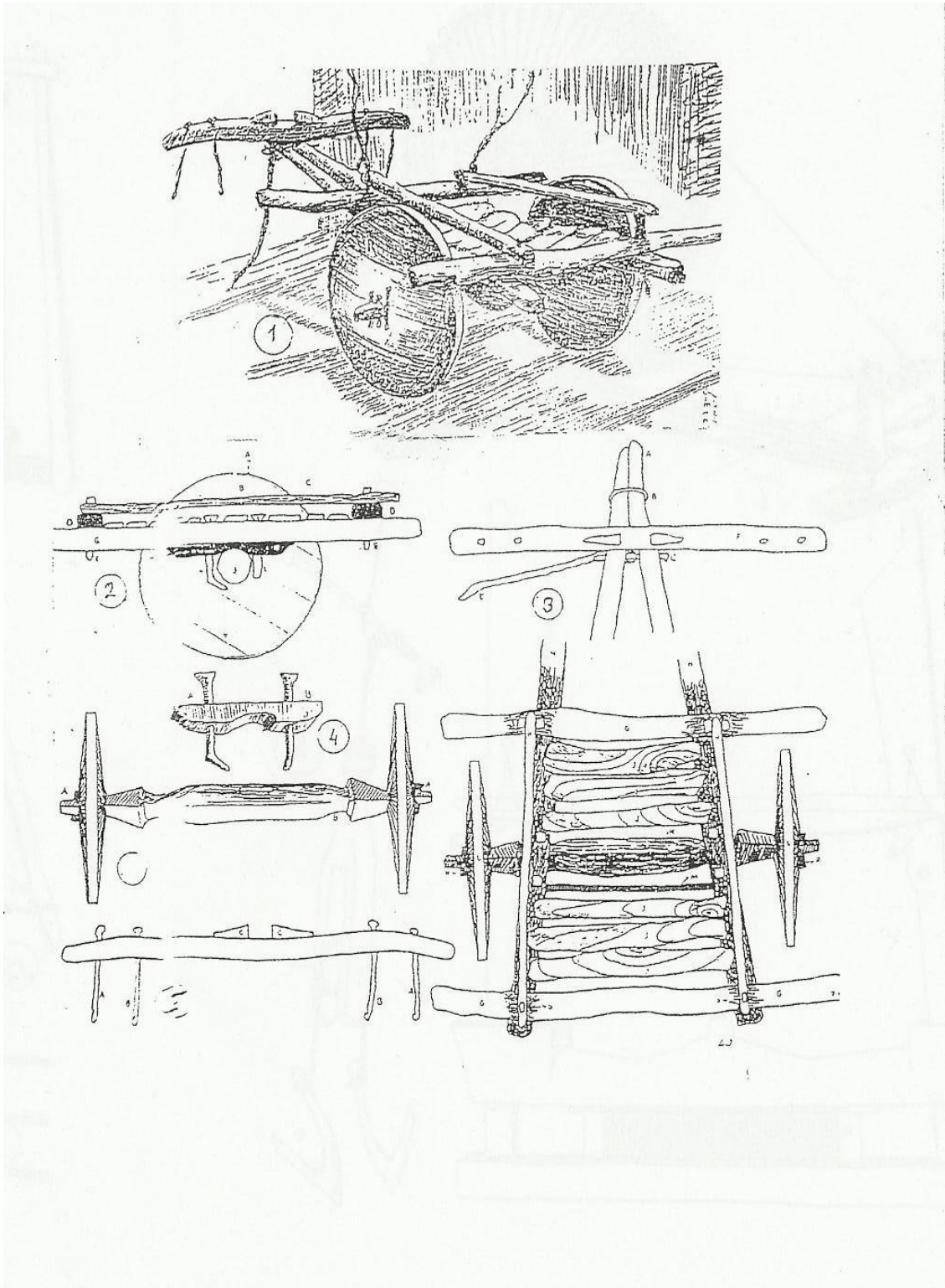
PTT'den şikayet var

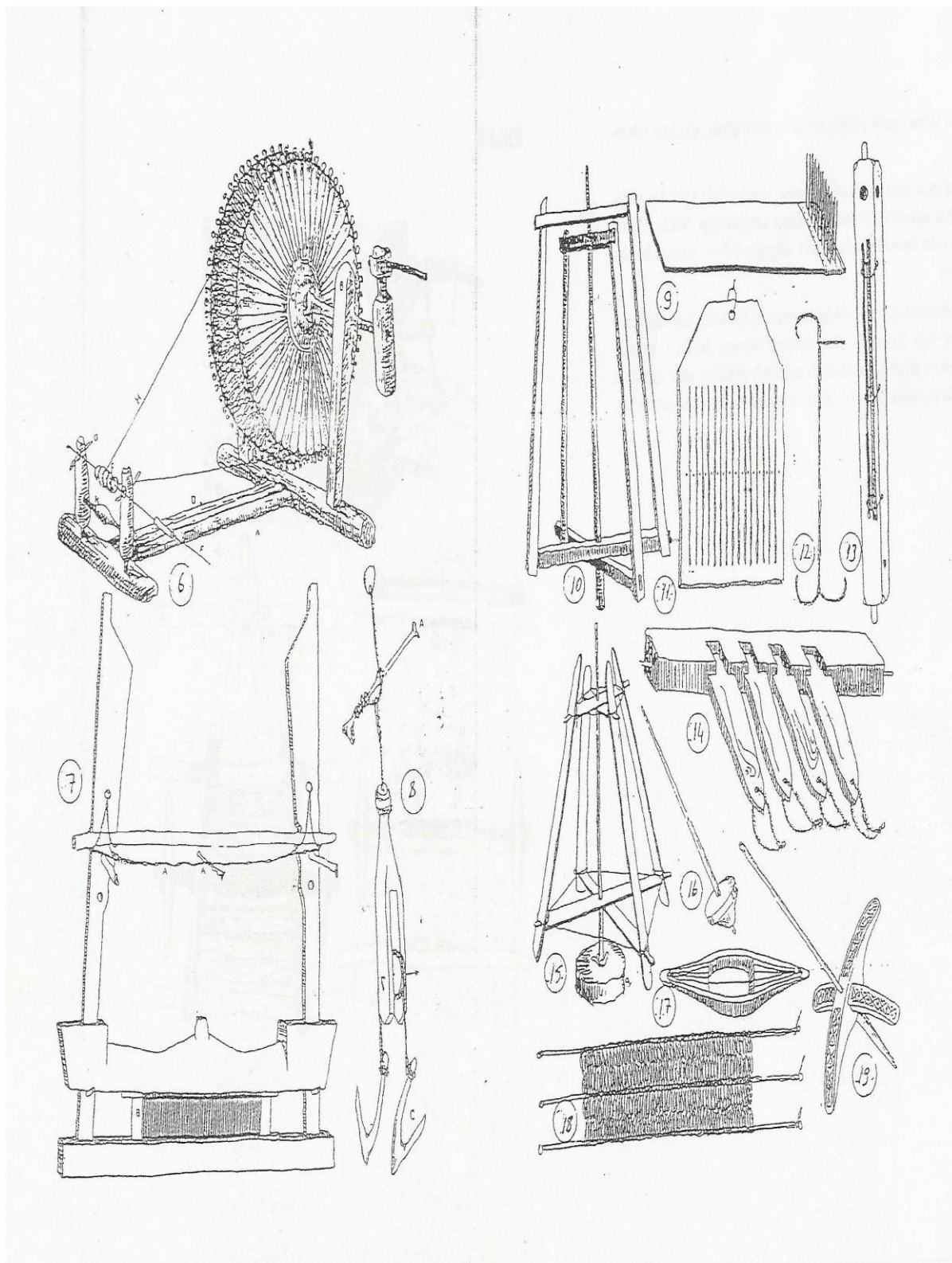
**011 cevap
vermiyor**
(Yaz.3.Say.)

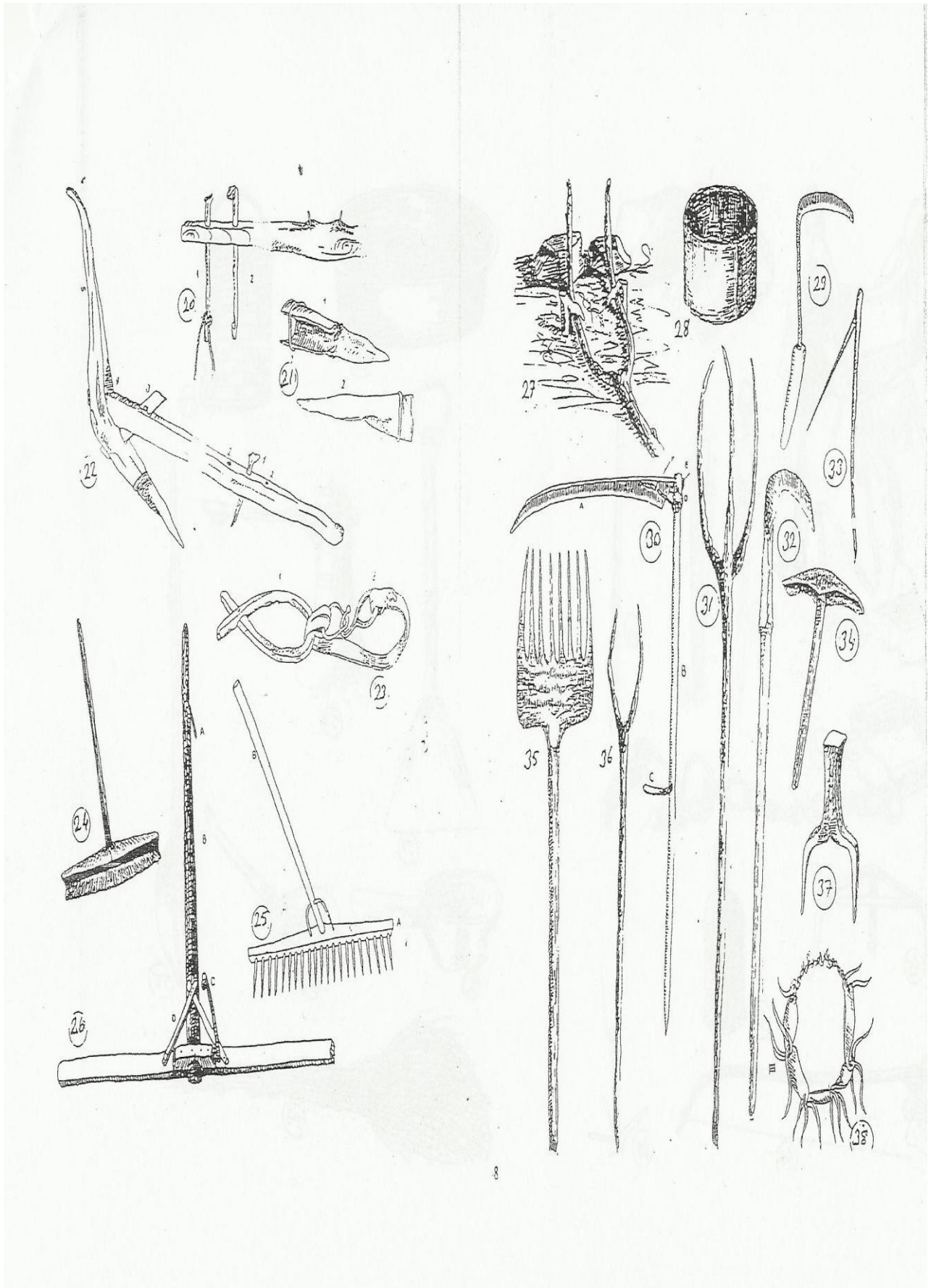
İçindekiler

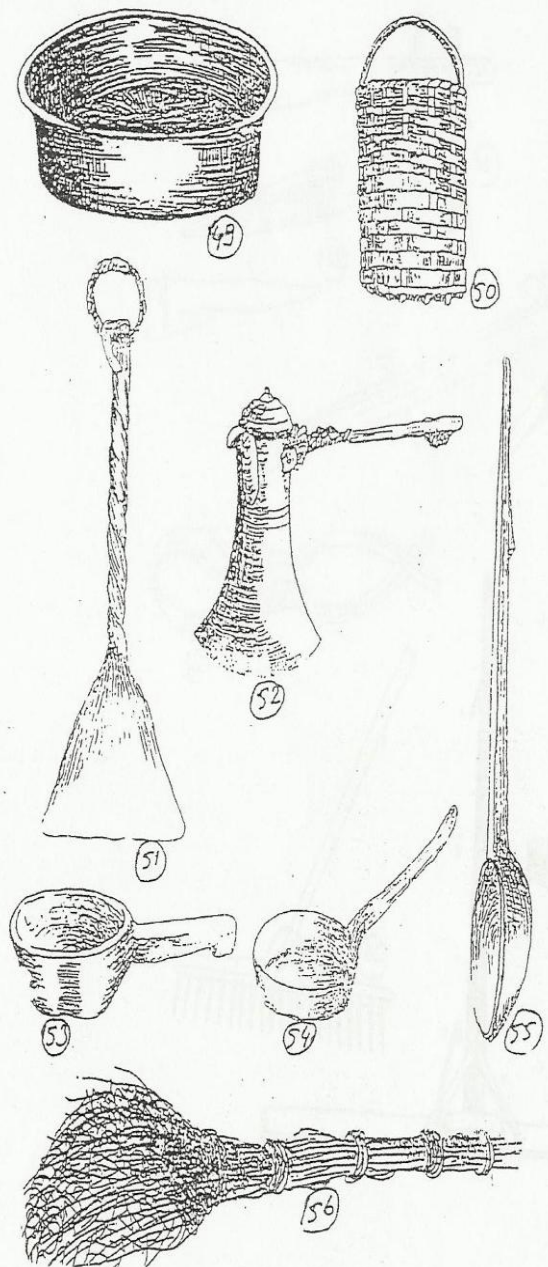
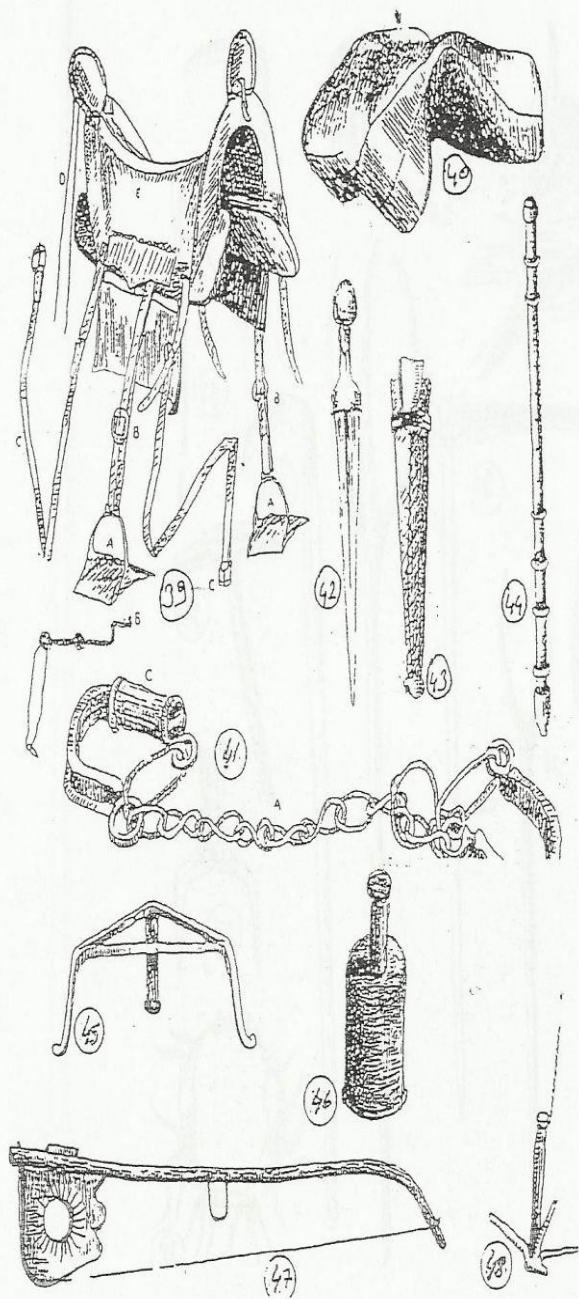
- Garbettin Silaya Mektup
- Nâbetçi Eczaneler
- Ne oldu bize
- Kitap Kampanyası
- Bilgi kupa
- Oğluna mektup
- Sizden Bize
- İKİNCİ SAYFAMIZDA

32.Çizimler

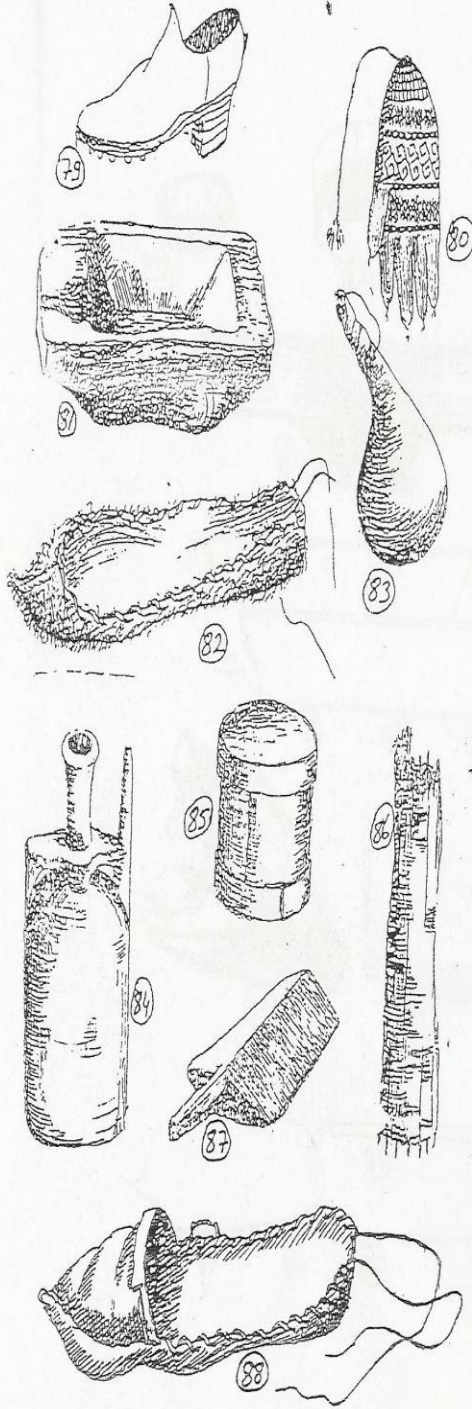

a- Çizgi Resim Adları

- 1- Kağının kurulu hali.
- 2- Mazının kasaya bağlandığı yer.
- 3- Boyundurukla okun bağlanması.
- 4- Kasa ile maziyi bağlayan eğri.
- 5- Mazi, teker, boyunduruk ve kasa.
- 6- Çirçir.
- 7- Curhalıkta tarağın geçtiği alet (Tefe).
- 8- Vicirdek.
- 9- Yün tarağı.
- 10- Büyük tecce.
- 11- İplik rıma dolabı.
- 12- (İlgidir) İlgidir çatalı.
- 13- Selmin.
- 14- Curhalıkta, tarağın aşağı yukarı inip çıkmasını sağlayan alet, ayakçak.
- 15- Dönme dolap, ipi tura yapan alet.
- 16- İğ.
- 17- Mekik.
- 18- Tarak.
- 19- Kirmen.
- 20- Boyunduruğun zelve kısmı.
- 21- Saban demiri.
- 22- Saban.
- 23- Halaka ve kayışı.
- 24- Sıyrığı.
- 25- Tirmik.
- 26- Tapan.
- 27- Dirgen yapılışı.
- 28- Halkağa - çinik.

- 29- Galıç - orak.
30- Tırpan.
31- Anadut.
32- Çeki.
33- Çatal.
34- Tırpan çekici.
35- Yaba.
36- Dirgen.
37- Tırpan örs'ü.
38- Toka - Tasma.
39- Eğer ve malzemeleri.
40- Semer - Kürtün.
41- Köstek,atın ayaklarını bağlamak için.
42- Kama.
43- Kama kını.
44- Kaval.
45- Saç ayağı.
46- Çek - Tokmak (Pamuk atma yayı için).
47- Pamuk atma yayı.
48- Askı, çatal.
49- Bağ testi.
50- Tezgire.
51- Ersin.
52- Cezve.
53- Bağ taşı.
54- Bağ taşı.
55- Çömçe.
56- Çalgı - Süpürge.
57- Meydan Tepsisi.
58- Pilav Tepsisi.
59- Küp.
60- Mesirap.
61- Çay kazanı.
62- Desdi.
63- Kaşıklık.
64- Bardak.
65- Muska.
66- Fes.
67- Tozağın altına takılan honi.
68- İdarelik - Lambalık.
69- Gozer - Kelbur.
70- Sele.
71- Yal teknesi.
72- Hamur teknesi.
73- Tahta yayık.
74- Çömlek yayık.
75- Lambalık ve kılıfı.
76- Evrağaç.
77- Oklava.
78- Yuhka tahtası.
79- Kundura - Ayakkabı.
80- Ellik.
81- Hamur tahtası.
82- Çank.
83- Bal kabağı, Baharatlık, kaşıklık.
84- Tahta su bardağı - senek.
85- Yağ küleği.
86- Anı kovanı - Sepet.
87- Tokaç.
88- Çank.

¹⁴⁹İsmail Uçakçı, Ankara Orta Anadolu Halk Kültürü ATO Yayınlar 2003,s.233.234.235.236.237

33.Resimler

Fotoğraf 8: Kozaklı yakınlarındaki, Kaşkışla köyü mağaraları ¹⁵⁰

Fotoğraf 9: Kozaklı yakınlarındaki, Kaşkışla köyü mağaraları

¹⁵⁰ Mağaraların bulunduğu yerde bir de cami bulunmaktadır. Bu mağaraların Kozaklı çevresindeki ilk müslüman yerleşim yeri olma olasılığı çok yüksektir. Zira yapmış olduğum saha araştırmalarında başka köylerde bu tip yerleşmelere rastlayamadım.

Fotoğraf 10: Emine MERT, hardal ve madımak toplarken

Fotoğraf 11:Kozaklı pazar yerinden bir görüntü

Fotoğraf 12:Kozaklı pazar yerinde satış yapan köylü kadın

Fotoğraf 13:Kozaklı pazar yerinde satış yapan köylü kadınlar

Fotoğraf 14:Kozaklı pazar yerinden bir görüntü

Fotoğraf 15:Kozaklı pazar yerinden satış yapan esnaf

Fotoğraf 16:Kozaklı sıcak su kaynağı

Fotoğraf 17:Grant Termal Otel

Fotoğraf 18:Dadak Termal Otel

Fotoğraf 19:Diva İsib Termal Otel

Fotoğraf 20:Termalya Termal Otel

Fotoğraf 21:Katre Termal Otel

Fotoğraf 22:Kozza Termal Otel

Fotoğraf 23:İnan Termal Otel

Fotoğraf 24:Roza Resort Termal Otel

Fotoğraf 25:Kral Termal Otel

SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

Araştırmanın esas konusunu, Nevşehir ili Kozaklı ilçesinin örf, adet ve inançları oluşturmaktadır. Ana konuya geçmeden önce giriş bölümünde, araştırmanın hazırlanış şekliyle ilgili kısaca bilgi verilmiştir. Giriş bölümünde verilen bu bilgilerden sonra, esas konu işlenmiştir. Birinci bölüm Kozaklı'nın coğrafi konumu ve genel coğrafi özellikleri ile ilçenin tarihinin Hitit ve Roma medeniyetine kadar gittiğine değinilmiştir. Ayrıca Kozaklı bölgesinde yaşayan Türkmen aşiretlerinin kökeninin Suriye Halep bölgesine dayandığı tespiti yapılmıştır. Kozaklı adının nereden geldiği ile ilgili var olan yanlış bilgiler çürütülmüş ve Kozaklı adının Kozoğlu isimli şahıstan değil, Kozaklı, Kızıklı veya Kazaklı Türkmen aşiretinden geldiği tespit edilmiştir. İkinci bölümde ekonomik faaliyetlerin bölgede bulunan yer altı sıcak su kaynağıyla ve bölge iklimi ile paralellik gösterdiğine değinilmiştir. Üçüncü bölümde ise sosyo-ekonomik faaliyetlere değinilmiştir. Sosyal ve kültürel yapıda ortaya koyduğumuz örf, adet ve inançların günümüzde de uygulanmaya devam edilmesi yöre insanın geçmişine bağlılığının devam ettiğinin en büyük göstergesidir. Kozaklı ilçesi, köy ve beldelerinin en büyük sorunu su, altyapı eksikliği ve kozaklı merkezinin gelişi güzel yapılanmasıdır. Ayrıca dünyanın önde gelen sıcak su kaynağına sahip olmasına rağmen sıcak sudan istenilen seviyede istifade edilememektedir.

KAYNAKÇA

- Mahmut ÖZER, Niğde İli Altunhisar İlçesinin Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Yapısı, (Yüksek Lisans Tezi, Niğde üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü). Niğde,2007
- Niğde Sıhhiye Müdürü, HAYRİ, Dr Mehmet, **Yakın Dönem Niğde Tarihi Kaynakları 1,Türkiye'nin Sıhhiye-i İctimai Coğrafyası Niğde Sancağı**, Transkrip eden: Yrd. Doç.Dr. İlhan Gedik, Niğde,1994
- Nevşehir Valiliği, **Cumhuriyet'in 50.Yılında Nevşehir İl Yıllığı**, Tisa Matbaası, Nevşehir, 1973
- ERAN, Yaprak, **Kapadokya'da Kerkenez Dağı (Yozgat) Üzerinde Bir Tepe Kenti**, Arkeoloji ve Sanat, Cilt IV, Sayı 62-63, Bahar-Yaz,1994
- GÜLER, Oğuz, **Kapadokya Küçük Kilikya Bölümü'nde Antik Bir Kent: Göreme**, Arkeoloji ve Sanat Cilt 21,Sayı 88,Ocak-Şubat,1999
- AKTUĞ, İlknur, **Nevşehir Damat İbrahim Paşa Külliyesi. Tanıtma Eserleri/47**, Yazır Matbaacılık, İstanbul,1993
- TUNA, Turgay, **Kapadokya Mumyaları Rehber Dünyası**, Sayı 16,Mart,1999
- AĞAYILMAZ, İsmet, **Kapadokya Bölgesi'nde Turizm Sorunu ve Güzelyurt Örneği**,(Türkiye'de Son 10 Yılda Turizm yapılan Uyg. Sempozyumu)Y.Ü.Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul,1989
- İLHAN, İbrahim, **Nevşehir Turizm Belgesinin Belirlenmesi**, Kapadokya Toplantıları IV, 1998
- ÖZ, Sinan, **Ülkemiz Turizminin Genel Durumu**, Kapadokya Toplantıları III,1997
- YENİPİNAR Halis; GÜLYAZ Murat, **Kapadokya altı Şehirleri Kaya Yerleşimleri**, Dünya Kitap Kırtasiye Yayınları, Nevşehir,1994
- PEKAK, Sacit, **Kapadokya'da Post-Bizans Dönemi Dini Mimarisi-I Nevşehir ve Çevresi(1)**,Arkeoloji ve Sanat, Cilt 20,Sayı 83,1998
- T.C. Kültür Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, **Ortahisar Araştırma-Değerlendirme ve Genel Koruma Projesi. Aşama 1,Rapor 1**,Ankara,1975
- GÜNEY, Hüseyin, GÜNEY, Emrullah, **Kapadokya Folkloru-I Deyimler, Atasözleri, Sözcükler**, Yeni Cenup Ofset, Mersin,1993
- COINDOZ, Michael, **Bizans Önce ve Sonrasında Kapadokya**, Arkeoloji ve Sanat, Cilt II, Sayı 38-39,1987

Nevşehir Valiliği, Nevşehir **İli Turizm Envanteri ve Turizmi Geliştirme Planı**, Nevşehir, 1994

TABUR, Feridun, **Kapadokya ve İnanç Turizmi**, Sayı 34,1997

SİLVAN, Mehmet, **Kapadokya Geceleri'nde Mükemmel Bir Seçenek Saruhan**, Rehber Dünyası, Sayı 22,2000

UÇAR, Rıza, **Kapadokya'da El Sanatları Festivali**, TÜRSAB, Sayı 176,1998

T.C. Turizm Bakanlığı Yatırımlar Genel Müdürlüğü Yatırımları Yönlendirme Dairesi Başkanlığı, **Türkiye'de Turizm Yatırım Olanakları ve Yatırım Süreci**, Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara,1995

KAYA, Firdevs, **Nevşehir İlindeki Oniks Mermer İşlemeciliği**,(Bilimsel Araştırma ve İncelemeler:444),Ankara Üniversitesi Ziraat Fak. Yayınları, No:756,Ankara,1981

GÜNEY, Emrullah, GÜNEY, Hatice, **Nevşehir İli "Nevşehir, Yeni Cenuş Ofset**, Mersin,1988

Kapadokya, Ayhan Şahenk Vakfı Yayınları, İstanbul,1998

Yurt Ansiklopedisi, "Nevşehir Maddesi", Anadolu Yayıncılık, C/8, İstanbul,1982

Nevşehir Müze Müdürlüğü, Kozaklı Arkeolojik Kazı Çalışmaları Dosyası

KAFALI, Mustafa, **Suriye Türkleri I**,Töre Dergisi,1973

SÜMER, Faruk, **Oğuzlar(Türkmenler)**,İstanbul,1992

SÜMER, Faruk, **Oğuzlar**, İstanbul Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 1999

SÜMER, Faruk, **Bozoklu Oğuz Boylarına Dair**,1953

HALAÇOĞLU, Yusuf, **Anadolu'da Aşiret Cemaatler Oymaklar 1453-1650**,TTK Yayınları, Ankara,2011

CANBOLAT, Atilla, **Hatay Türkmen Aşiretleri ve Bu Aşiretlerin İskânı**(Yüksek Lisans Tezi),Kahramanmaraş,2006

SAKİN, Orhan, **Anadolu da Türkmen ve Yörükler**, 16 yy Osmanlı Arşiv kayıtlarına göre Ekim Yayınları, İstanbul,2010

HALAÇOĞLU, Doç.Dr. Yusuf, **XVIII. yy Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi**, TDK basımevi, Ankara,1988

SOLAK, İbrahim, **XVI. Yüzyılda Maraş ve Çevresinde Dulkadirli Türkmenleri** TDK, Ankara,2002

ÖZKAN, İsa, İZLER, Bengü, **Türk Dünyası Araştırmaları**, Ankara,2007

ÖZTAŞKIN, BEKTAŞ, Özlem, **XV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Halkı**(Doktora Tezi),2008

YEDİYILDIZ, Bahaeddin, **Türkiye’de Yer Adı Verme Usulleri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı,(Türk Yer Adları Sempozyumu Bildiri Notları),Ankara,1984

ÇAKAR, Yrd. Doç. Enver, **Halep Sancağında Türkçe Yer Adları**, Elazığ,1992

ÇETİN, Turhan, **Termal Turizm Potansiyeli Açısından Kozaklı Kaplıcaları Makalesi**,2011

Nevşehir Dergisi, Ocak,2011

Görsel Genel Kültür Ansiklopedisi(Kültür Maddesi),Görsel Yayınları, C/III, İstanbul, 1981

Büyük Larousse (Kültür Maddesi), Milliyet Yayınları, C/XIV, İstanbul,1986

KORKMAZ, Zeynep, **Nevşehir ve Yöresi ve Ağızları**, T.D.K. Yayınları, Ankara,1994

UÇAKÇI, İsmail, **Ankara Orta Anadolu Halk Kültürü**, ATO Yayınlar,2003

Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri, Nevşehir Üniversitesi Yayınları:2
Nevşehir, Kasım,2011

İNTERNET KAYNAKLARI

- www.nkfu.com
- www.tuik.gov.tr
- www.kgm.gov.tr
- www.asilkan.org
- www.devletarsivleri.gov.tr
- www.hamamorta.tr.gg
- www.kaskisla.net
- www.kozakli.gov.tr
- www.tarihibilinci.com
- www.hgk.msb.gov.tr
- www.acigol.bel.tr

KAYNAK KİŞİLER

1. Kemal Yüksel, **Kozaklı**,1948 Doğumlu, Yüksek Okul Mezunu, Kozaklı Belediyesi Eski Başkanı (1994-1999),Otel işletmeni
2. Hakkı Yıldız, **Karasenir Köyü**,1960 Doğumlu, Lise mezunu
3. Osman Güneş, **Kaşkışla Köyü**,1927 Doğumlu, Okur Yazar Değil
4. Emin Karakoç, **Büyük Yağlı**,1949 Doğumlu, İlkokul Mezunu
5. Şerafettin Güven, **Ortaköy**,1928 doğumlu, Emekli Öğretmen

6. Hulusi Yılmaz, **Ortaköy**,1939 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli
7. İbrahim Ünal, **Bağlıca**,1937 Doğumlu, Köy Enstitüsü Mezunu, Emekli
8. Zekiye Demir, **Kozaklı Köyü**,1958 Doğumlu, İlkokul Mezunu
9. Erdoğan Çelik, **Kapaklı Köyü**, 1967 Doğumlu, Yüksek Okul Mezunu, Kozaklı Belediye Başkanı
10. Ali Kale, **Kalecik Kasabası**,1952 Doğumlu, Atatürk Ortaokulu Müdürü
11. Alaattin Özden, **Avanos**,1973 Doğumlu, Kozaklı Lisesi Müdürü
12. Mehmet Mert, **Kaşkışla Köyü**,1949 Doğumlu, İlkokul Mezunu
13. Hasan Sert, **Kozaklı Köyü**, 1949 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Emekli
14. Hasan Ünlü, **Kalkışla Köyü**,1940 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Emekli
15. Mehmet Gözen, **Doyduk Köyü**, 1955 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Emekli
16. Emine Mert, **Kaşkışla Köyü**, 1929 Doğumlu, Okur Yazar Değil, Ev Hanımı
17. Zeki Mert, **Kaşkışla Köyü**, 1958 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Emekli
18. Enver Çelik, **Kozaklı Köyü**, 1955 Doğumlu, Ortaokul Mezunu, Emekli
19. Bahtiyar Mert, **Kaşkışla Köyü**, 1960 Doğumlu, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı
20. Murtaza Mert, **Kaşkışla Köyü**, 1955 Doğumlu, Lise mezunu, Emekli
21. Emine Şimşek, **Hacıfakılı Köyü**, 1930 Doğumlu, Okur Yazar Değil, Ev Hanımı
22. Ali Terazi, **Abdi köyü**, 1952 Doğumlu, Lise mezunu, Emekli
23. Ayşe Terazi **Abdi köyü**, 1960 Doğumlu, Lise mezunu, Ev Hanımı
24. Emin Aralan, **Abdi köyü**, 1955 Doğumlu, Orta Okul Mezunu, Emekli
25. Sabit İnce, **Gerçe Köyü**,1953 Doğumlu, Yüksek Okul Mezunu, Gazeteci
26. Zahide Şen, **Gerçe Köyü**,1955 Doğumlu, Okur Yazar Değil, Ev Hanımı
27. Feridun Türkmen, **Kalecik Köyü**,1949 Doğumlu, Orta Okul Mezunu, Emekli
28. Haki Yılmaz, **Hamam Orta Mahallesi**, 1945 Doğumlu, Orta Okul Mezunu, Emekli
29. Korkmaz Mert, **Kaşkışla Köyü**,1962 Doğumlu, Lisans Mezunu, Ziraat Mühendisi
30. Kezban Sevinç, **Kaşkışla Köyü**, 1936 Doğumlu, Okur Yazar Değil, Ev Hanımı
31. Tamer Güven, **Buruncuk Köyü**,1964 Doğumlu, Lise Mezunu, Emekli
32. İsmail Tanrıverdi, **Kanlıca Kasabası**,1970 Doğumlu, Lisans Mezunu, İlçe Milli Eğitim Müdürü
33. Erhan Ünal, **Kanlıca Kasabası**, 1970 Doğumlu, Lisans Mezunu, Karahasanlı İlköğretim Okulu Müdürü
34. Bektaş Tartar, **Hacıfakılı Köyü**,1955 Doğumlu, İlkokul mezunu,(Defineci)

35. İsmet Sevinç, **Kaşkışla Köyü**,1967 Doğumlu Orta Okul Mezunu
36. Gıyasettin Mert, **Kaşkışla Köyü**,1970 Doğumlu, İlkokul Mezunu
37. Çağrı Mert, **Kaşkışla Köyü**,1978 Doğumlu, Lise Mezunu